

Hai ben Sherira
Der Gaonäische Kommentar zur
Mischnaordnung

EP66.6
H124

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall.

ס פ ר י ם

היוצאים לאור

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה, חזרה ונתיסדה בשנת תרס"ט)

שנה ששית. התרפ"א.

Der gaonäische Kommentar
zur Mischnaordnung Teharoth.

Erstes Heft.

BERLIN

1921

ראשית־יכות וקיצורים המצויים בהערות.

- ד"ב = ד' ברלין.
 ד"ו, ד' וינ' = דפוס ויניציא.
 ד' פינ' = דפוס פיזרו.
 ד"ר = דפוס ראשון (משניות, ערוך).
 כ"י א"פ = אוכספורד (פ"ה המלים קובץ 2688; כ"י התלמוד).
 " בר' = ערוך כ"י בביהמ"ד לרבנים שבברסלוי.
 " ג' = ערוך כ"י גייגר בביהמ"ד לחכמת ישראל בברלין.
 " ו' א', ו' ב' = ערוך כ"י וינא קובץ 7 וקובץ 10.
 " ו' ג' = ערוך כ"י בביהמ"ד לרבנים שבוינא.
 " מ' = מינכן (כ"י הערוך, התלמוד).
 " ס' = פרמא { כ"י המשנה.
 " ק' = קויפמן {
 אודיא (אורו), Audo = לקסיקון סורי מאת תאומא אודו מיטרפוליטא דאורמ, מיצל 1897.
 ב"ב = בר בהלול, לקסיקון סורי, הו' Duval, פריז 1881—1901.
 ב"ע = בר עלי, לקסיקון סורי, הו' הופמן, קיעל 1874.
 ברוק' = ברנקלמן, לקסיקון סורי־רומי, ברלין 1895.
 גואליקי, מערב = אלמערב לגואליקי הו' סבוי, ליפסיא 1867.
 דווי = נוספות ללקסיקון הערבי מאת Dozy.
 יהודה = יצחק בר' בנימין יחזקאל יהודה בכית תלמוד ח"ה 213—221.
 לעף, לעף צמחים = Löw, Aramäische Pflanzennamen [ההוספות שבחצא־יטובע בשם "לעף" הן הוספות שהוסיף בעלי־ההגהה].
 סופוקלס = Sophocles, Greek Lexicon etc.
 סולרס, Vul. = לקסיקון פרסי מאת Vullers.
 פרידלנדר, Payne Smith, Thesaurus Syriacus = PSm.
 פרידלנדר, Friedländer, Arabisch-Deutsches Lexikon etc.
 פרנקל, Fränkel, Aramäische Fremdwörter etc.
 קרדאחי, Cardahi = לקסיקון סורי־ערבי מאת Cardahi.
 ר"מ = רמב"ם, פי' המשניות סדר מהרות הו' דרנבורג.
 אלק' (בציטט ערבי) = וכו'.
 ושר' (בציטט סורי) =

BM

497.8

H35

192-1

ראשי החברה:

דוד סימאנסען, קאפינהאגין אהרן פריימאנן, ספדיט

יושב ראש. סגן היושב ראש.

שמואל אברהם פאונאנסקי, ווארשא

המוכיר.

ישראל אברהםס, קמנידש. אלחנן אדלר, לונדון.

בורש אדלר, פילאדלפיא. יהודה בלוי, בוראפעשט.

חיים בראדי, פראג. שמואל זעליגמאן, אמשטערם.

צבי פריץ חיות, ווינא. דוד ילין, ירושלם.

ישראל הלוי, פריש. אלכסנדר מארכס, ניוארק.

יצחק דוב מארקאן, פטרוגראד. שמואל צבי מרגליות, פירינצי.

יצחק משה עלבאנען, ברלין. יעקב פריימאנן, פוזן.

פירוש הגאונים.

[דף רכ"ז ע"ב] האל תמים דרכו ברוך שמו של מלך מלכי המלכים שכל מעשיו תמימות שני¹ הצור תמים פעלו ואו² האל תמים דרכו אס³ דרכיו תמות הוא על אחת כמה וכמה וכת' אמרות⁴ יי⁵ אמרות טהורות לא ניתנו מצות לישר' אלא לצורף⁶ בהן את הבריות וכי מה איכפת לו להק' למי שהוא שוחט מן הצואר או מי שהוא שוחט מן העורף הוי לא ניתנו מצות אלא לצרף בהן לכך נאמ'⁸ אמרת יי צרופה וכן⁹ הוא אומ' אמרות יי אמרות טהורות וכי מה איכפת לו להק' כיה' כמי שטובל במ' סאה למי שטובל במ' סאה חסר קורטוב¹¹ הוי לא ניתנה תורה אלא כדי לצרף בהן את הבריו' וכשם שהתורה כולה לצרף כך דקדוקי מצות שבה לצרף ניתנו מפני שמה בין נושא נבילה לנוגע בה אלא לקבל שכר וטה בין (זב ל)שכבת¹² זרע לשכבת זרע של זב שזובו של זב מטמא במשא וכן הדין בשכבת זרעו של זב אף הוא מטמא במשא ושכבת זרע לשאר בני אדם מטמא במגע ואין מטמ' במשא אלא לקבל שכר¹³ וכן שנינו¹⁴ אבות¹⁵ הטמאות וגו' מפני מה בכל מקום ששנינו אבות ישנינו במינין אבות מלאכות מ' א חסר אחת¹⁶ ארבע אבות נזיקין¹⁷ וכאן בטהרות¹⁸ בלא מינין מפני שאין דינם שוה שאין שכבת זרעו של שאר בני אדם שכבת זרע של זב וכל שכן בזובו ולא נבילה¹ שהיא¹⁵ מטמא במשא כשרץ שטומאתו קלה שאינו מטמא אלא במגע וכי כיון¹⁹ שהשרץ כ"י שוח"ה: (א) ארבעי. (ב) שאין, גם ככ"י שוח"ה (ולא ככתובי עת'). (ג) זרע (ד) כשל. (ה) כזובו. (ו) היא שהיא. (ז) מטמאה. (ח) וכיון.

¹ דברים ל"ב ד'. — כל "שני" כתוב בכ"י: באות אחת (ע"י מש"כ בס' השנה ח"ט, 264) וכן בכ"י המבורג ה' גולדשמידט, וזה במשניות ה' לו תמיד. ² תהלי י"ח ל"א ³ ב"ר ריש פמ"ד. ⁴ צ"ל אמרת יי צרופה. ע"י במדרש, וכמו למטה: לכך נאמר אמרת יי צרופה (וכן הגיהו מהר"ן ורי"ר, "העירות" 46). ⁵ כן כתוב השם בכ"י זה (ע"י מש"כ שם 282), וזה במשנה ה' לו. ⁶ ב"ר: לצרף, וכ"ה למטה. ⁷ = להקב"ה. ⁸ תהלי שם. ⁹ הגאון מוסיף לדרוש פסוק אחר, "טהורות" דריש. ¹⁰ תהלי י"ב, ו'. ¹¹ ע"י ר"ה י"ג א'. ¹² צ"ל: בין שכבת, כלומר בין ש"ז של שאר בני אדם, כבסמוך. ¹³ רווח כדי ב' מלים. ¹⁴ כלים פ"א מ"א. ¹⁵ כאן מתחיל "כ"י שוח"ה", ע"י מבואי. ¹⁶ שבת פ"א מ"ב. ¹⁷ ב"ק פ"א מ"א. ¹⁸ כלומר: בכלים (פ"א מ"א), וכן כתב למטה: ותוא ששנינו בראש טהרות אבות כו', וכן הכתבת שבראש מסכת כלים ע' 8, היא בכ"י: מסכת טהרות, שכן קראו למסכת כלים: מסכת טהרות, ע"י מבואי צד 50—51, ולמטה פכ"ד ט"ז. ¹⁹ "וכי כיון", כמו "וכי מאחר" בגמרא, "כי מיכדי" אצל הגאונים (ע"י מש"כ במ"ע JQR, 1914, 288 אות 9), ואין להגיה אחרי כ"י שוח"ה.

קמעי הגניזה, המכילים חלקים מפירושונו. באו לירי אחרי שנרסו כבר שלשת הגליונות הראשונים, ולא יכולתי להשתמש בהם במס' כלים. חלק זה מקמעי הגניזה (כלים פ"א – פו"א מ"ד) יודפס על כן כולו ב"נספחות" לחוברת ב'.

כל מקום שכתבתי בהערותי: "עי' מבוא" סתם, כוונתי למבואי האשכנזי, ספרי Der Gaonäische Kommentar zur Ordnung Tohoroth, Berlin 1915, Mayer et Müller. "מבואי העברי", שנוכר בהערותי, יספח לחוברת ב'.

ה"חוספות והתקונים" יבואו בסוף חוברת ב'.

תקוני-טעות

עמוד 1	הערה 1:	בכ"י: באות	צ"ל: בכ"י באות
" 10	שורה 2:	בכולג ⁵	" ככולג
" 10	" 3:	ששונים	" ששונים ⁵
" 14	הערה 9 וע' 20	הערה 7 וע' 24	הערה 26: גאואליקי
" 16	" 24:	ט"ז	" ט"ז
" 22	" 21:	Cadeant	" Cadenat
" 24	" 14:	9	" 11
" 25	" 1	והערה 3:	הערה 27
" 33	שורה 9:	לגנוב ⁵¹	" לגנוב ²¹
" 33	הערה 32	(22) בראשה:	32
" 50	" 16:	עזינה: עזויא	" עזינה עזויא
" 50	" 25:	רץ	" רץ
" 50	" 88:	מסל	" מסל
" 73	בציון שלמעלה:	כלים סכ"ח	" כלים סכ"ח
" 73	הערה 2:	וכ"י	" (וכ"י)
" 74	" 18:	ר"ש ורא"ש פיקרסים	" פקרים
" 79	שורה 8:	[כ"י] ¹⁸	" [כ"י] ¹⁹

בעמוד 19 שורה 7: (בסינון יש או')²⁴ למחוק חצאי-העיגול והערה 24, כי ישנו גם בקמעי הגניזה.

נגע והם^א נבלה ומי חטאת שיש בהן^ב כדי הוייה והם ששנו בהלכה שניה¹ למעלה מהם נבלה ומי חטאת שיש בהן כדי הזאה וה' טמאות² יוצאות מן האדם ומטמאין במגע ובמשא³ זובו של זכ ורוקו ושכבת זרעו מפני שאי אפשר שלא יהוד בו צחצוהי זיבה⁴ ומימי רגליה ודם הנידה ומכל אילו אם נגע בהן אדם או נשאם אפילו כל שהוא⁵ מטמא אכל דם מגפתם⁶ ודמעת עינים וחלב האשה מטמאין טומאת 6 משקין ומירושו שלא יטמא מהם⁷ עד (ג' לוגין שהן) רביעית רטל⁸ שהוא⁹ ביצה ומחצה¹⁰ ואם הלכה¹¹ לרפואה (דם)¹² טמא (כמו¹³ שאמ' ג' לוגין כולחן נוגעין במים טהורין¹⁴ ונפלו מהם¹⁵ על הטהור ג' לוגין נטמא¹⁶) והמקין דם¹⁷ לרפואה טהור¹⁸ אבל הוציע והלחה¹⁹ יב סרוחה והרעי²⁰ ג' שהיא יד צואה טהורין²¹ וה' משקין טו²²

כ"י שזח"ה: (א) והן. (ב) שיש בהן זכו'. והטומאות (והשאר חסר). (ג) והטומאות 10 (ועי' פ' והערותי). (ד) יהיה. (ה) רגלים (!). (ו) משקה. (ז) מהן אלא רביעית שהן (קרי: שהן = שהוא) ביצה⁸. (ח) שאמרו שלשת לוגין כלו'. (ט) טהורין (כ"י !). (י) מהן. (יא) (דם). (יב) והלוחה. (יג) והראי (פ': והריאי). (יד) שהוא. (טו) וחמשה הן.

¹ במשנה ב' פ"א דכלים. ב"הלכות" מצוינות המשניות בירושלמי, בחו' לה בחו' דרנבורג ובהרבה כ"י ורגיל בראשונים, כמו "הלכות" ר"ח ב"מ מ"ז א' "הלכה ראשונה" ערוך ע' חבט א' "הלכה שנייה" ע' כל. ועוד. ² כלים פ"א מ"ג. ³ בבב"ק כ"ד ב' ש"ז כו' אף מטמא במשא לפי שאי אפשר בלא צחצוהי זבה. ולמשנתנו שאלו שם: ודילמא ה"נ לפי שאי אפשר בלא צחצוהי זבה, א"כ לתנייה גבי זובו וכו', ועי' גם נזיר ס"ו א'. אבל סתמא דגמרא כנדה כ"ב א' תחוקת במעס "שאי אפשר כו' וכן פ"י משנתנו הר"מ (ועי' מיללער בתגובתו"מ וחורוויץ בתוס' עתיק). ⁴ משנה נדה ה' ב' וגמרא מ"ג ב'. ⁵ ברייתא בכריתות י"ג א'—ב', נדה כ"ה ב': תשעה משקין זוב הוציע ולוחה סרוחה ורועי טהורין מכלום דמעת עיניו ודם מגפתו וחלב האשה מטמאין טומאת משקין ב' רביעית כו' (ועי' מכשירין פ"ה מ"ח). ובספרא מצורע, זבים, פרשתא א' י"ג לוחה "ברביעית", וכן לוחה בתוס' זבים פ"ה ב', כמו שלא העתיקה גם הגאון כאן. ⁶ ג' לוגין שהן הוא ט"ס, ובכ"י שזח"ה: שלא יטמא מהן אלא רביעית כו' ובפ' בפנים: עד * ג' לוגין שהן רביעית, ומוגה בגליון: רביעית (כלומר, שהמלות "ג' לוגין שהן" טעות), בככ"י שזח"ה. וטומאת משקין היא ברביעית הלוג (הערה 6), הוא "רטלא" וכן בעי' ל"א א': ומטמא טומאת משקין ב' רביעית, פ"י למטא אחרים (רש"י פסחים י"ז ב'), ועי' ר"ש מכשירין פ"ה מ"ה. ועי' כלים פ"ה ב': ולגיון פירושן בטוית רטליא (طلياء) כדכ' ולוג שמן, ועי' צונץ, צ"ג, 549. ⁷ רביעית הלוג, היא ביצה ומחצה, למטה כלים פ"ב, א' ד"ה והקרינות: ה"ג ה' חלה, ועי' פסחים ק"ט ב' ורשב"ם שם. ⁸ "הלכה" (= הל' קה'?) גם בכ"י שזח"ה ובפ' בערך כו' א' ו' ב' ו' ג'; והוא כלשון הכתוב (ויאל ד' י"ח) ילכו מיס, תלכנה חלבי, פבול יום פ"ב, מ"ד: שהולך השמן, וכן למטה מכשירין ו' ה': שהלך השמן. ובדפ' ערוך: חלבה, וכן הגיה כאן המו"ל. — במכשירין פ"ז מ"ח: שהחולב לרפואה טמא והמקין לרפואה טהור. ⁹ "דם" כתוב ונמחק, ולוחה בכ"י שזח"ה ופ'. ¹⁰ "כמו שאמ' ג' לוגין כו'" אין מקומו כאן בין "חולבי" ומקין הכתובים במשנה יחד (הערה 8), והוא ג' לוגין (אף שישנו גם בפ', ומשם בערוך, שהיה לו גוסס דומה לכ"י שלנו, עי' מבוא, 189) לנוכח המשבש "עד ג' לוגין" (עי' הערה 6), ועי' למטה בהקדמה ע' 5 ובהערה 16 שם, ועי' "הערות ותיקונים", 46. ¹¹ עי' טהרות פ"ד מ"א, מקואות ב' ב', זבים ה' י"ב ועי' תוס' מקואות פ"ג, ו"א—י"ג. ובתוס' פרה פ"ח סוף ה"ג (תביאה חר"ש בפרה פ"ח מ"ה, וכו' בדפ' ובכ"י וינא, קרגלל במונש' 45, 31): טהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשת לוגין מים שאובין אפילו הוא טהור והן טהורין נטמא ומיטמא (כ"ה בכ"י וינא) חזי אומר מיטמא ומיטמא. ועי' למטה בהערות. ¹² מכשירין שם. ¹³ כמו בכ"י שזח"ה, ג' ב' (והריאי), וב"ה בת"כ שם, ועי' בפירושונו סוף מכשירין. ¹⁴ רווח כדי מלה. ¹⁵ צ"ל, בככ"י שזח"ה: וחמשה הן; פ' כמו כאן: וה' משקין (וכ"ה בערך כ"ה, עי' שם בהערות).

טומאתו קלה מפני מה שימא בו הכתוב בעץ ובגד ועור^א ושק וכל כלי שני¹ וכל
 אשר יפל עליו מהם כמותם² מכל כלי עץ וכן הדין בכלי חרס שני³ וכל אשר יפל
 מהם אל חוכו וכן בתנור וכירים שני⁴ וכל אשר יפל מנבלתם עליו יטמא⁵ וכן
 בורע [דף רכ"ח א'] שני⁶ וכי יפלד מנבלתם על כל זרעה וכי⁷ יוחן מים על זרעו
 5 שמה תאמר שאין⁸ דין זה בנבילה והלא הנבילה טומאתה חמורה משרץ אלא
 שדיברה תורה בהוה⁹ שאין דרכן של בני אדם להביא שכבת זרע ולהפיל¹⁰ בתנור
 ולא נבלה להפיל בתנור והשרץ דרכו ליפול¹¹ בתנור שהוא מצוי בבתים ולפיכך
 התחיל יא¹² המשנה בשרץ ושנה אבות הטומאה יב השרץ כדרך המקרא¹³ ועוד הניח
 מקום לתלמידים לפרש לכך יג לא שנה כן יד¹⁴ אבות במנין והרי נפרש¹⁵ כל מי
 מעלה ומעלה מהם¹⁶ כמה הן הטמאות שהן מטמאין את אחרים בין אדם בין כלים
 במגע ולא במשא וכלי חרס באויר¹⁷ ופירשו¹⁸ שהם¹⁹ אפילו נכנס טומאה באויר
 כלי חרס אף על פי שלא נגעו בו נטמא החרס באויר והן ה' טמאות י" והוא ששינו
 בראש שהרו²⁰ אבות הטמאות י" השרץ ושכבת זרע וטמא מת ומצורע
 בימי ספרו ומי הטמא²¹ ייש ב' טמאות כגון מטמאין כגון את האדם כד²² בלא
 15 בגדים כה²³ אם נגע בהן ואם נשא אתם כו²⁴ אפילו בלא מגע טמא הוא כז²⁵ אבל
 כלים כנגיעה הנביח מיטמאין²⁶ כי צד כגון בגד על בגד ומצעל על מצע או סל על
 סל או כל דבר שהוא מקבל טומאה והיה האחד לא על גב חבירו והיתה נבלה לא
 על העליון הוא טמא והתחתון אינו מטמא²⁷ לבין נשוא וכל שכן בדין מגע שלא

בכ"י שזח"ה: א) בגד עור. ב) חסר מן "שני וכל" בו, עד "שני וכל" השני.
 20 ג) יפול עליו מנבלתם. ד) יפול. ה) זרע זרוע. ו) (על זרע) חסר. ז) אין. ח) טומא
 (= טומאתה!). ט) ולהפיל. י) להפיל (!). יא) התחילת. יב) הטומאות. יג) לפיכך.
 יד) כאן. טו) מנין כל. טז) מהם. יז) הם. יח) חמש טומאות. יט) הטומאות.
 כ) ומצורע, גם בכ"י שזח"ה (ולא כתוס' עת'). כא) ומי הטמא שאין בהם כדי
 הזאה וגו'. כב) שתי טומאות. כג) מטמאין (= מטמאות). כד) האדם בלבד.
 25 כה) כגדיו. כו) אותן. כז) הוא ובגדיו (חסר בתוס' עת'!). כח) (הן). כט) מיטמאין
 ולא במשא (וכי"ה בפ' שנוגעה מיטמאין ולא במשא). ל) מצע. לא) אחד על חבירו
 והנבילה. לב) מיטמא (כן בכ"י!).

1 ויקרא י"א ל"ב. 2 וטמא. 3 שם ל"ג: וכל כלי חרס אשר וגו'. 4 שם ל"ה
 (ובטעות בכ"י שזח"ה). 5 שם ל"ז. 6 שם ל"ח. 7 ב"ק פ"ה מ"ז: אלא שדיבר הכתוב
 בהווה. 8 כלומר: מסדר המשנה וכן "ושנה", "הניח", שנסמך, כלם לשון זכר (ואין צורך
 להניח עפ"י בכ"י שזח"ה). 9 כדרך התורה שדברה בהווה, ואמרת "שרץ" (ולא כפירוש של
 הורוויץ). ועי' ירוש' ב"ק פ"א ה"א, דף ב' א': כמה דאישתני קרייא אישתעית מתנית'.
 10 = כאן, וכי"ה בכ"י שזח"ה. 11 מכאן והלאה נמצא גם ב"פירוש" לפ"ח של פרה
 (אקראחו: פ'). שבכ"י ברלין דף רס"ט א' וחללה (עי' "נספחות"). שם: וראוי שנפרש
 כמה הם הטמאות כו', ועי' מבואי, 98. 12 כלים פ"א מ"א. 13 ופירשו גם בכ"י שזח"ה
 חולין כ"ד ב': חוכו ואע"פ שלא נגע. אבל בפ' ופירוש. 14 ולכ"י שזח"ה: הם; סורית חרישה
 פס. 1017 PSm. "גם", ורגיל בכפחות הגאונים "הם", "הם הכי", "הם הכי נמי" (וכן בפירושנו
 אהלית פ"א ח'; פרה א' ג'; ג' ח': הם לענין מערכה; טבול יום פ"א ח') עי' מש"כ בס'
 חשנה ח"ט עמוד 262, ושם 266 ולעף במע' ZfHB, ח"ז 184. והשתמשו בו גם בערבית,
 עי' לקוטי קדמוניות עמוד קמ"ו ושם עמוד קמ"ג. 15 כלים פ"א מ"א. 16 בכ"י שזח"ה
 גם בפ'. 17 בכ"י שזח"ה גם פ'. 18 כשזח"ה גם פ'. 19 צ"ל: אותן, כשזח"ה ופ'. כלומר
 את הטומאות. 20 בכ"י שזח"ה גם פ', ועי' זבים פ"ה י' והערות, 46.

<בשכיל> א¹ שנשא רוב גופו של טמא על המשכב או רוב גופו של טהור על המשכב מיכן למדנו שכל מקום שבמשנהג טמא מדרס הוא משכב ומושב ומטמא אחרים וכל מקום שאומרים טמא מת שמיטמא ואינו מטמא אחרים ומנין שכן הוא דתנן² כל המטמא מדרס מיטמא טמא מת ויש מטמא טמא מת ואינו מטמא מדרס ואמר³ עלה⁴ לאיתווי סאה ותרקב ותניא והישב⁵ על הכלי אשר ישב עליו⁶ הזב יכול כפה סאה וישב עליה תרקב⁷ וישב עליו יכול יהא טמא יא תל' לומ' והיושב⁸ מי שמויחד לשיבה יצא יב זה שאומרים לו עמוד ממקומך ג נע' מלאכת⁹ ואילו דברים מטמאין הם יד כטומאת¹⁰ טמא מת ואינם טמאין¹¹ אחרים בדין¹² טומאת מדרס שהוא משכב ומושב כלי זכוכית וכלי חרס וכלי נתר¹³ ותנור וכירים וזרעים הכלולים יט [רב"ט א] במים ומוכשרין¹⁴ משבעה משקין באוכלין¹⁵ אבל¹⁶ משקין לאדם כב¹⁷ אף על פי שאינן עושין כג¹⁸ משכב ומושב שהן טומאת מדרס אבל אדם מטמא בנדים אם נגעו בו טמאים¹⁹ ואף אם נגעו טמאין את המשקין ונפליה מהן רביעית רטל כה שהוכו²⁰ ביצה ומחצה על אדם טהור פסלוהו לאכילת תרומה²¹

ב"י שוח"ה: א) בשכיל (וכ"ח בפי). ב) מכאן. ג ד) שאמר במשנה טמא מדרס הוא משכב ומושב ומטמא אחרים וכל מקום שאמר (כ"ח בכ"י!). ה) שכן. ו) מטמא. ז) ואמר. ח) והיושב. ט) ישב עליו (הוב"ח חסד). י) כפה תרקב. יא) מטמא. יב) יצאו (!). יג) (ממקומך). יד) חן. טו) ואינן. טז) מטמאין. יז) כדון (בדין?). וכ"ה בפי. יח) כלי. יט) כללי. כ) מוכשרין. כא) ואוכלין. כב) (לאדם). כג) נעשיו. כד) ונפלו (!). כה) רטל. כו) שהוא.

¹ בשכיל, ככ"י שוח"ה ופי וערך. ² מבטא רגל בפירושו, ונמצא כבר בספרא וספרי. ³ נדה פ"ה מ"ג: כל המיטמא כו'. ⁴ גמרא שם, מ"ט ב'. ⁵ "אשר ישב עליו הזב" ליתא כאן בנדה שם והגיגה כ"ג ב', וישנו בהגיגה בכ"י מ', ע"י ד"ס. ⁶ בנדה שם ושבת ג"ט ב'. ת"ל אשר ישב עליו הזב (וכ"ה במפתח לר"ג, ע"י למטה), ובהגיגה שם: ת"ל והיושב על הכלי אשר ישב עליו ויטמא (ובכ"י ב' בהגיגה רק "והיושב על הכלי"), ובשבת הגיגה רש"י: והתניא וכל הכלי אשר ישב עליו (ויק' ט"ז ד') וגו' כו' ת"ל אשר ישב עליה וכתב שם: ובכל הספרים כתיב והיושב על הכלי אשר ישב עליו וקרא אחר הוא (שם ו') ומפרשים אותו התלמידים מדכתיב היושב על הכלי אשר ישב עליו שתי ישיבות ריבה הכתוב כו'; אבל בהגיגה נדה נשארה הנוסחא הישנה. ⁷ כל הענין נעקש סתם במפתח לר"ג, לשבת פ"ד: ולפיכך היו החכמים קורים כו', ע"י מבואי 112. ⁸ צ"ל: בטומאת (בכ"י שוח"ה חקריאה מסופקת). ⁹ שבת פ"ד א': מדרס כלי חרס טהור, תוס' כלים ב"ק פ"ב, ג'. וכלי זכוכית ככלי חרס, שבת ט"ז ב'—ט"ז ב'. וכן כלי נתר הם ככלי חרס, כלים פ"ב מ"א, תוס' כלים ב"ק פ"ב א' ות"כ זבים פרשה ג' א', ותנור וכירים הם כלי חרס, וע"י מעלה ע' 4 הערה 5. אבל הרמב"ם בה' כלים פ"א ה"י פסק שכלי זכוכית טמאים מדרס. ¹⁰ כלומר: א' מוכשרין. ¹¹ צ"ל: ואוכלין, כמו בכ"י שוח"ה, כלומר וכן אוכלין מוכשרין, כריתות כ"א א'. ¹² כלומר בנוגע לטמא אדם, ובכ"י שוח"ה ליתא. ¹³ כלומר: נעשין, וכנסת כ"י שוח"ה. ¹⁴ כלומר אם נגעו משקין באדם המטמא בנדים בטמא. ¹⁵ = שהוא (בכ"י שוח"ה), וכ"ה "שהוא כפ' (כאן הו' מסופקת). ¹⁶ כל הענין מושבש (אף שהוא כן גם בפ' וגם בכ"י שוח"ה); משקין פוסלין ברביעית בשתייה ולא בנפילה, מעילה פ"ד, ו' ומקואות פ"ה, ו', ומפורש במקואות שם: זה חומר בשותה משקים טמאים כו', וכן בתוס' מקואות ו' ד' (כריתות י"ג א'): כל המשקין מצטרפין לפסול את הגוף בשותה רביעית וכו', וכן שם ג', י"ג. ושם מפורש, שגם בג' לוגין אין "משקין" פוסלין את הגוף בנפילה: ומה אם במקום שעשה שאר משקין כמים לפסול את הגוף בשותה רביעית לא עשה את המהורין כטמאין מקום שלא עשה את

שהן עושין משכב ומושב ד' מהם¹ בטומאה חמורה [רכ"ה ב'] וא' בטומאה קלה¹ ואילו הן זב וזבה נדה ויולדת ובעל נדה² הן הדברים מיטמין כל כך ניטמו ובם מיטמין אחרים³ זב וזבה נדה ויולדת אם נגעו או נשאו אחרים בין דברים שמקבליה משכב ומושב וכל שכן⁴ בין דברים שאינן מקבלין טומאת משכב ומושב אלא טומאת מגע בלבד. ואילו הן דברים המקבלין טומאת משכב ומושב כלי מתכות וכלי עץ כלי⁵ עור וכלי שק ובגדים⁶ אילו החמשה דברים העשויי מהם לשם יי משכב ומושב חלק מגעו יב⁷ שמשיחמאם יג⁸ נגעו בהן טמאין אילו מיטמין הם יד ולא מטמאין אחרים ואם עמדו או ישבו או שכבו או נתלו או נשענו עליהן נעשו משכב ומושב טו ומטמין טו אחרים אבל כל הנוגע במשכב ומושב⁹ הוא מטמא יח ואינו יט מטמא אחרים¹⁰ שהטמאין באו עושין משכב ואין משכב עושה מושב ככ¹¹ וכיון שידענו שאילו הטמאין עושין משכב ומושב בעמידה ובישיבה כג בתלייה ובישיבה כשם ששינו¹² הזב מטמא את המשכב בה¹³ דברים כד¹⁴ לטמא אדם ולטמא בנדים עומד יושב שוכב נתלה נשען כח¹⁵ במגע ובמשא ורצו חכמי לקצר הדברים ומצאו דיבור¹⁶ שתחתיו¹⁷ עמידה וישיבה ושכיבה ותלייה ושעינה והיא כולל¹⁸ מדרס (בשכל)

16 כ"י שוח"ח: א) מוח. ב) זובה. ג) מטמאין כי כל כך (קרי: כך) נטמאו ובם מטמאין (כ"ה בכ"י! "כי" על השורה). ד) זובה. ה) שמקבלין טומאת משכב. ז) וכל שכן (גם בכ"י שוח"ח. והסופר גמא קיום תחת "וכל שכן" למחקם) ובין. ז) שאין. ח) הרבוי המקבלי. ט) וכלי. י) העשויים. יא) (לשם). יב) משאם ומגעם. יג) שמחמאם (בשתי שורות!). יד) מיטמאין הן. טו) או מושב. טז) ומטמאין (כ"ה בכ"י!). יז) ובמושב. יח) מיטמא. יט) ואין. כ) אחר. כא) שהטמאין. ככ) משכב (וכ"ה בפ'). כג) ובישיבה ובשכיבה ובתלייה (וכ"ה בפ'). כד) בחמשה דרכי. כה) נשען והמשכב את האדם בשבע דרכי לטמא בגדי עומד יושב שוכב נתלה נשען (וכ"ה בפ': והמשכב כו' ב' דברים כו'). כו) וחוא.

ונשתבש מן "והמש" הין" (= וחמשה הן) — וה' משקין. ¹ מכאור למטה בדברי הגאון. ² כלים פ"א, מ"ג. ³ כלומר דברים אלה, כשנטמאו ("מיטמין") נטמאו כל כך עד שבם ("ובם") נטמאו אחרים; ו' זה כמו' הסורי, הערבי, נמצא הרבה בכת"ק ולרוב אצל הגאונים, ועי' למטה כלים פ"ג מ"ה ד"ה חרירה ופ"א מ"ב ד"ה בעין בהערה. ⁴ "טומאת מגע", ליתא גם בכ"י שוח"ח, ואינו גם בפ' (וגם בערך, עי' בהערותי שם). "וכל שכן", "וכל הדומה לו" וקל מננו. ⁵ ה"כלים" המפורשים במת (במדבר ל"א, כ'), שכל המטמא מדרס מטמא טמא מת (נדה מ"ט א'); להוציא כלי חרס וחרומים להם, עי' למטה. ⁶ במשנה כלים פ"א מ"ג: למעלה מן המרכב משכב ששה מגעו למשאה וכן כלים פ"ג, ג': מרכב חלק מגעו ממשאו ומושב לא חלק מגעו ממשאו, ובת"כ זבים פ"שה ה', ט"ו: משכב זה משכב, אשר היא יושבת עליו זה המושב, כלי זה המרכב שנאמר בנגעו בו ואיזה דבר חלק מגעו ממשאו הוי אומר זה המרכב, ועי' תוס' כלים ב"ק פ"א, ג': שהן (זוכו של זב וכו') שזה מגעו למשאן לטמא אדם ולטמא בגדים מה שאין כן במרכב (ועי' עי' רכב ור"ש). וצ"ע. ⁷ שמישיחמאם, גם בפ' ובערך. כ"י (עי' שם בהערותי); שמש"ח"קאם, שמישיחמאם, כלומר אם מהרים הם ונגעו כו'. ⁸ צ"ל: משכב, בכ"י שוח"ח, וכ"ה בפ' ובערך, כלים פ"א סוף מ"ג. ⁹ זבים פ"ב, מ"ד. ¹⁰ דברים, גם בפ' ובערך, וכ"ה למטה בפ' ז' דברים, ובנוסחאות "דרכים" (בכ"י שוח"ח), ועי' קדושין ב' ב' — ג' א' (הוספת רב חונא גאון), שלא נזכרה שם משנה שלנו, ואולי היתה גם גירסתו "דברים". ¹¹ בנוסחאות: והמשכב כו', בכ"י שוח"ח ופ', אבל גם במשנה הוי לו חסר זה! ¹² מלה רגילה בפירושונו עי' בהערותי לכלים פ"א, מ"ז הערה 16. ¹³ שכולל. ¹⁴ צ"ל והוא, בכ"י שוח"ח (בפ') והיא.

נִטְמָא¹. חמור מכולם הטת שהוא מטמא באהל מה שאין כולם מטמין² שאם אפילו עבר הטהור או הזנים ראשו באהל שבו הטת או אסג³ נכנס הטת אפילו <עובר> ד⁴ נטמא האהל וכל אשר באהל ובזמן הזה טהרת המת⁵ אין לנו בשביל שאין מימי נידה ואנו בטומאה בארץ העמים⁶ עד שיריחם⁷ המק'ח ויקיים בנוט וזרקתי עליכם מים מהורים יא⁸. ומה שהבטיח יא⁹ כיום שהרי אתכם יב¹⁰ וגם את הנביאים וגם) <את> יג¹¹ רוח המוטי אעביר מן הארץ¹²

כ"י שזח"ה: א) נטמא. ב) כלם מטמאין. ג) אין. ד) אפילו עובר. ה) מת (וכן פ'). ו) מי (וכן פ'). ז) שירחם. ח) חקב"ה. ט) לנו מה שהבטיח על ידי נביאיו. י) (מהורים). יא) ויקיים] מקרא שכתוב כה אמר אדני ה' ביום. יב) מכל עונותיכם והושבתי את הערים ונכננו החרבות. ויקיים (זכריה) יג א') ביום ההוא מקדש (קרי: יהיה מקור] נפתח) לבית דוד ולימי (קרי: ולישבי) ירושלם לחטאת ולנדה ויקיים ביום ההוא נאום ה' צבאות אכרית את שמות העצבים מן הארץ ולא יזכרו עוד וגם את. יג) ואת (וכן פ') וכן מוגה כאן בגליון.

¹ כלים פ"א, מ"ד. ² במקום "אם", בכ"י שזח"ה: אין (וצ"ל: או אין). ע"י למעלה ע"י 6 הערה 8. ³ "אפילו נטמא" גם בפ' ובערוך, אבל בערוך כ"י ו' ג': אפי' מיעוטו (אהלות פ"ג, מ"ד) נטמא, והשלמתי עפ"י כ"י שזח"ה. ע"י אהלות פ"ו מ"ב, טהרות פ"ו מ"ב ונוזיר ס"ד א'. ⁴ בבורות כ"י ב'—כ"ו א': טמא מת מהו שימכול כו' וכי הוא יש לנו כו', וע"י תה"ג שערי תשובה סי' קע"ד: אבל בזמן הזה שהכל טמאים בטומאה חמורה והוא טומאת מת שהרי אין פרת אדומה כו', ושם סי' קע"ה ("רב נטרונאי"): כך שנו' חכמים מיום שחרב בהמ"ק אין טומאה וטהרה (מובא בשם רז"ל גם מיעקב הקרקסאני, בכתאב אלאנואר מאמר א' פ"ג, זכרון לראשונים ח"ה, 130) ואין עלינו חובה לטבול כו' (וע"י תגמו"ם סי' מ"ד ושם הערה ח'), ובחילוף מנהגים סי' ט' (השחר שנה ז', 579): בני ככל אין רוחצין מתשמיש המטה ולא מקרי שהן דורשין אנו בארץ טמאה (ע"י שע"ת סי' קע"ו ותגמו"ם סי' מ"ג). וגם ענן בטל את הטומאה כן המת בזמן הזה (הקרקסאני שם), מפני שטהרת טומאת מת תלויה באפר המרה כמו שאמר ואם לא כו' (גן עדן פ"ב, קכ"ז א', אצל הרכבי שם 160, וע"י שם 167). ⁵ צ"ל: שירחם, בכ"י שזח"ה וערוך; ובפ': שיריחם, ואולי צ"ל: שיריחם (ישעיה ד' ד'). ⁶ יחזי ל' כ"ה. ⁷ שם ל"ה ל"ג. ⁸ ואת, הוגה בגליון.

ובועל^א נדה שהו חמישי¹ עושה משכב ומושב כטומאה^ב קלה שהוא^ג תחתנו כעליונו של זב וזבה נידה ויולדת שהוא טמא ואין מטמא אחרים ומנין שכן הוא דתנן² והכותים מטמאין משכב תחתון כעליון³ > ואמרין בנמרא מאי משכב תחתון כעליון < אינמיה⁴ עשר מצעות אהרדי מטמא⁵ להו פשיטא דהא ק' <דרים>⁶ י' להו אלא שתהא תחתנו של בועל נידה כעליונו של זב מה עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין יא⁸ > אף תחתנו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין < ובשביל כך אמרו שבוכל י' נדה עושה הוא⁹ משכב ומושב לממא י' טומאה קלה ומצורע מטמא בכיאה⁷ כי צד שאין טו⁸ נכנס אדם עמו בכית אחד בשיעור טו אכילת פרס ושיעורין⁹ ס' י"ח כסף ובי' שלישי כסף¹⁰ פת חטין ולא פת שיעורין¹¹ וכן אם נכנס אדם י' בכית מנוגע ושהא¹² שם שיעור זהא שאמרנו

כ"י שזח"ה: (א) ובעל (כן בכ"י!). (ב) כטומאה. (ג) שיחא. (ד) והכותים (כן בכ"י!). (ה) מטמאין. (ו) התחתון. (ז) כעליון ואמרין בנמרא מאי משכב תחתון כעליון. (ח) אי נימא דאי איכא. (ט) מטמו. (י) קרי דם (קרי: קדורים). (יא) ומשקין אף תחתנו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין (וכ"ה בפ'). (יב) בועל. (יג) (תוא). (יד) לשמא (פ': לממאה). (טו) שאם. (טז) ושהה עמו כשיעור (כשיעור, גם בפ'). (יז) ושעורו. (יח) (ס'י). (יט) אדם מהור. (כ) ושהה. (כא) (זה).

המשקין כמים לפסול את הגויה בשלשת לוגין כו', ובטבול יום פ"א ז': חומר במים כו' ופסולין את המקוה בשלשת לוגין מה שאין במשקין, ועי' זבים פ"ה מ"ב. ונראה שכוונתו "במשקין" — מים, וצ"ל: ואף אם [לא] נגעו ממאין את המשקין ונפלו מהן ג' לוגין על אדם כו' (כעין הגהתו של מיללער), ועי' תוס' מקואות פ"ג, י"ב: ואפילו הוא טהור והן טהורין. והסופר החליף דבריו שלמעלה ע' (עי' שם הערה 6) בדבריו כאן ודבריו כאן בשלמעלה. ולכאן שייכים הדברים "כמו שאמ' ג' לוגין כו', הכתובים למעלה. 1 שב' ללמעלה. — כלים פ"א מ"ג. 2 נדה ל"א ב'. 3 סיפא דמתני': מפני שהן בועלי נדות. את החסר כאן (מסכת המלים, הדומות) השלמתי עפ"י כ"י שזח"ה. 4 = אי גימ', אי נימא (כ"י שזח"ה). במלה אחת (אינמיה) גם בפ', וגם בערך ד' פיוז, ויב'. וזה רגיל בפירושונו (כלים מ"ה ג', אהלות ח' ב'). וכן "אינמיה" בפירושונו אהלות ב' א' ופרה ב' ב' ועי' מש"כ במבוא, 151. 5 בכ"י נקודה ורווח כדי מלה (מפני שהסופר לא ידע לקרוא), ובפ': דרים, וצ"ל: ק' (= קא) דרים. 6 השלמתי עפ"י כ"י שזח"ה ופ'. 7 כלים פ"א מ"ד. 8 "אין", גם בפ' ובערך. אין, תרגום ירושלמי של "אם", וכן תמיד בירושלמי. 9 גם בפ': ושיעורן, אבל בערך, בכ"י שזח"ה: ושיעורו, וצ"ל. 10 ס"ה, גם בפ', וכן בערך כ"י ו' א', ו' ב'. ס"ו כסף ובי' שלישי כסף, הם ד' ביצים, שעור פרס לרי' שמעון (עירובין פ"ב ב' ויעי' שם פ"ג א' ובתוס' מקואות פ"ו ו' ט"ס וצ"ל: וכמה היא [חצי] פרס שתי ביצים כו', וכן לשון התוספתא בבר"פ פט"ו, וכ"ה בעירובין שם פ"ג א', ומיללער טעה בזה), עי' מפתח לרבי' עירובין פ"ב ב': וכבר פירשו הגאונים ד"ל כי שיעור הביצה י"ג (צ"ל: י"ז) כספים פחות שלישי מכספים של ארץ ישרי (צ"ל: ישמו, ושמעאל) ועלו כו' ביצים ק' כספים; ריצי' ח"א (ה' קידוש) עמוד ו' ושעור בימי רב הלאי שעור ביצה בינונית שעור ששה עשר כספים ושני שלישי כסף בכספם (קרי: בכספים) של בכל, ובתגמור' סי' קי"ד, בתשו' ר' נטרונאי בר הילאי: וכך שעור חכמים ראשונים (שזמים) — שעור הביצה בינונית משקל ששה עשר [זוז] ואונם (קרי: וארבע) גוראות כמשקל כסף של בגד, שה"ל סי' רי"ב: ובתשובות הגאונים כו' שעור ביצה משקל ששה עשר זוז וארבעה גיראות כמשקל כסף של בגדא כו'. ועי' סי' העתים 187 ועי' ריצי' ח"ב (ה' פסחים) ע' צ"ד (= עמוד ח' מוצה ומרור ד' לזכב נ"א א' מובא בשח"ל שם, וכלבו ה' חלה סי' פ"ט) וצונץ צ"ה, 549. 11 נגעים פ"ג מ"ט (ועי' שם בפירושונו), ועי' שם פ"ג מ"ה, מהרות פ"ו מ"ב וזיזר מ"ג א'.

וקרקרותיהן ודפנותיהן¹ פי' תחתית הכלים² שהוא למעלה מן השולין³ שמו קרקת וכיוצא בו אמרנו באחרית המסכת⁴ שבנה שהתחיל בה מפיה טהורה עד שיגמור את קורקרתה: קירות הכלי הן הן הדפנות: לחמיות פי' (שהן) על <שם>⁵ מקובץ שהן מבית לחם⁶ כמו שאמרו חכמי⁷ על לשון זכר ישי בית הלחמי ולשון רבים לחמיות ולשון נקבה להמית⁸ ולשון רבים לחמיות⁹. הפכים [הגלילים]¹⁰ פי' על שם מקומן כלי שמת¹⁰ מגליל ומנין שהוא בן שני¹¹ ולקחת פך השמן ואו¹² ויקח שמואל את פך השמן¹³. והחביונות איבא דאמרי¹⁴ והאוביונות¹⁵ חביות קטנות¹⁶ שני¹⁷ הנה כמני כיון לא יפ' כאובות: לזבין¹⁸ פי' <זר>¹⁹ בל' מקרא ולזבין²⁰ בלשון חכמי ומנין שלזבין הוא עשוי בשביל קיבול ששינוי²¹ הבגד מטמא משום ה' שמות ומסקי²² כלי חרס מטמא משום כלי קיבול וכל שאין לו תוך בכלי²³ חרש²⁴ אין לו אחורים ואמרי' בתריה²⁴ מוסף עליו העץ שהוא מטמא משום מושב ואף על פי שאינו מקבל²⁵ [וכן מבלה שאין לה לזבין²⁶ בכלי עץ טמאה]²⁷ ובכלי חרש טהורה מפני שכלי קיבול <בלבד> מטמא בכלי חרש (בלבד)²⁸ ואבוב קלאין²⁹ פי' כלי חרש כמין מינין³⁰ שקולין בו שני³¹ ישימך אלים כצדק' וכאחב

כ"ו ו': (א) כמו בכ"ו שלנו. (ב) זר בלשון. (ג) מפני שכלי קבול בל ב ד מטמא בכלי חרס. (ד) קלאים²⁹.

1 משנה ב'.² מובא בהשרשים 160 (אלאצול 653): וראיתי בפירוש (פי' תפסיר) קרקרותיהן לגאון שהוא תחתיהם (אסאפלה), ובפי' ר' הלל מארץ יון לספרא, כ"י וינא קובץ 116, דף צ"ז א': ואית דמפרשי קרקרותיהן קרקעותיהן דהיינו תחתית הכלי.³ = השולים, ועי' פ"ר מ"ג ופ"ל מ"א ד"ה שולי. ובערך ע' קרקר ג', בפירוש לחולין ג"ד ב' (ולבנון מפני ר"ח): פי' הכלים הקטנים אם נפתחו ונשתתיר בשוליהן שהן קרקרותיהן והיינו קרקעותיהן או בדפנותיהן שהן הצדדין כו'.⁴ כלים פכ"ה, כ"י. ערוך בסוף הערך: פי' קרקעותה. ⁵ הגהתי (אחרי המו"ל) ע"פ הערוך: פי' על שם מקומן. "שהן" אשגרת לשון הוא מלמטה (שהן מבית כו'). ⁶ הרקטה 138. ⁷ צ"ל: שאמר הכת' (הכתוב), ש"א מ"ז, א'. ⁸ לחמית, בתוספתא כלים ב"מ פ"ז א', בכורות כ"ב א', וכן פי' ר"ג ורש"י שם. ⁹ ערוך: לשון זכר ישי בית הלחמי לשון רבים לחמיות (ד' פיו), ויב' וכו' וחסר אצל הקוט) לשון נקבה לשון יחיד לחמית לשון כו'. ¹⁰ כלי ישימך (עי' תוס' כלים ב"ק פ"ב, ט': הפסין הגלילין שמוליכין בהן שמן למרחץ) מן הגליל. מגליל, גם בערך. ¹¹ מ"ב ט' ג'. ¹² ש"א ו' א'. ¹³ בערך מקוצר. ¹⁴ כמו "איבא דגרסי", ועי' במנאי 37, 47. ¹⁵ בערך: אית דאמרי והאוביונות, כ"י ו' א', וכ"י ג': אית דאמי' (איב' דאמי') והאוביונות, ובפי' ר"ה מא"י שם: ההופניות א"ד אובניות דהיינו חביות כדכתי' הנה כו'; ס' המליצה (באכער 24, הערה 3) ע' אוב א': כ"ג (נאד) כאובות חדשים גיו (פ"א) אלמדאהין חביות קטנות ומ' (ומכנו) אוביות טה' (מהרות), ועי' שם גם בפנים (אוביות). והאוביות, גם בתוס' כלים ב"ק פ"ב ב' צוק'. ¹⁶ ר"מ: וחביונות המונות-הקטנה של חבית. ¹⁷ איוב ליב י"ט. ¹⁸ משנה ג'. לזבין, כ"ה בכ"י, וכן בתוס' כלים ב"ק פ"ב, ו' כ"י ערפורט: לזבין, וכן בערך ע' אסמגיות: ולזבין (כ"ה בכ"י ג', ובדפני' בטעות: ולזבין). ¹⁹ השלמתי עפ"י כ"י ו'. ²⁰ כאן ו' מוספתא. ²¹ כלים פכ"ה מ"א. ²² (= ומסקין) שם. ²³ = חרס. ²⁴ שם. ²⁵ ואע"פ שאינו מקבל, פי' הגאון הוא, ואינו במשנה. ²⁶ השלמתי "לזבין" כנוכח הגאון. ²⁷ השלמתי עפ"י המשנה שם, כי מזה מוכיח הגאון "שלזבין" (לזבין) עשוי לשם קיבול (תערות ותקונים 47). ²⁸ הגהתי עפ"י כ"י ו'. ²⁹ בנוסחאות: ואבוב של קלאין (קלאים בכ"י ו', גם בר"מ בפירוש). ³⁰ בתוס' ע"ז פ"ט (צוק' פ"ח, ב') היורות ומחמי חמין והטיגין, בגמרא ובסורית טיגנא (ערוך ולוי 141), וכן בערבית طيخون, (צוק' פ"ח, ב'). ³¹ ירמ' כ"ט כ"ב, י"ז, ועי' מנהדרין צ"ג א': אשר קלם כו' מלמד שעשאם בקליות.

מסכת מהרות¹

וחסוכי בגדים². פי' חסירי בגדים³ כמות שאמרו⁴ וחסוכי בנים משמשין מיטותיהם⁵. אבן מסמא⁶. פי' אבן שהיא שומא⁷ בשביל <משא>⁸ (ושומת על פיה)⁹. כמו שאמרו בתל' נדה¹⁰ מאי במשא כאבן מסמא כדכתי' ¹¹ והתיית אבן חדא¹².

וכלי נתר¹³. פי' מאי¹⁴ כלי נתר א' ר' יוסי בר' אבין כלי מחפורית¹⁵ של צירף ופירושו¹⁶ כלים המדובקים במגביא¹⁷ שהוא בטיית¹⁸ שב¹⁹ וזה שב כמין אבנים הן²⁰ וישורין אותן²⁰ במים קודם שיצבעו הבגד ואחר כן [רכ"ט ב'] מכניסין אותו בצביעות²¹ ואינו יוצא²² לעולם. והצבעין²³ מכניסין אותן²⁴ בצביעות כמות אבנים לבנים²⁵.

¹⁰ כ"ו ו' : א) אבן מְשָמָא. אבן שהיא שומת בשביל משא⁸ ופירושו כגון שהיה⁸ על גבי מצעות והונחה חמרכב על גבי האבן נטמאו המצעות שחתה האבן שחתה החמרכב כמו שאמרו . . .

¹ = כלים, עיי' בהערה 18 להקדמה ע' 1 ומבוא, 50. ² פ"א, מ"ב. וחסוכי, גם בד' נאפ', הו' לו וערך (ושם: וחסוכי כלים וחסוכי בגדים). ³ הגאון מפרש איופא, כנראה כפשוטו: חסירי בגדים (אלו שהם ערומים בלי בגדים, ו"חסוכי" הפך "מרוכי בגדים", ועיי' עירובין כ"ח א' מרובי בנים כו' חסוכי בנים כו') מיטמאים בטגע (ולא במשא). וכן ב"פ" פרה" (שנספח לפירושונו) כתוב: ואילו לא היה על השורף בגדים לא היה מיטמא (= ערוך ע' דרס), עיי' בהערותיו שם. ⁴ תענית י"א א'. ⁵ עיי' ערוך ע' חסך. ⁶ משנה ג'. ⁷ = שומה, וכ"ה בכ"ו ו'. וְמִסְמָא (כ"ו ברלין וכ"ו ו': מְשָמָא, הו' לו: מסמא) הוא מקור ארמי (סורית מְסַס), ו"מבן-מסמא", מכמא ארמי (כמו שכיב-מרע), אבן-שִׁמְמָה, ר"ש עדני: ס"א (= כ"ו ק') מוסמא. ⁸ השלמתי ע"פ כ"ו ו', וכן בס' המליצה (עיי' הערה 9), פי' להכביד על הצביעות. "כגון שהיה", שבכ"ו ו', כלומר ה"אבן", בלי זכר, כמו למטה "אבנים לבנים" ועוד. ועיי' ע"ד ופירושו כגון כו' במבוא, 148. ⁹ דניאל ו' י"ח: פס. הפסוק שניד למוף הדיבור. — בערוך, אחרי שהביא פי' רה"ג לשבת: פ"א אבן מסמא כדכתיב ושומת על פוס גובא שאם יש אבן על משכב זכ או זכר כו', כעין הפי' שבכ"ו ו', אבל בלשון אחר; ס' המליצה (באכער, ח' העברי, 81): אבן מסמא שהיא שומת לשאת, כענין הכתוב והיתיו אבן שומת כו' שאפילו יושב הוב על גבי מצע והציע אדם על המצע שהוא אבן מסמא וישב עליה כו'. ¹⁰ ס"ט ב'. ¹¹ דניאל שם. חדת. ¹² וסופא דקרא: ושומת על פס. עיי' הערה 9. ¹³ פ"ב, מ"א. ¹⁴ עיי' ל"ג ב'. ¹⁵ = מחפורת. ¹⁶ הלכות גדולות ח' יין נסך, ד' ויניציא דף קכ"ג ב': פירושא מאני דמידבקי במגביא (ד' ברלין 586). ¹⁷ מגביא, מנחות מ"ב ב', שבת ק"ו א'; ערוך ע' מגביא: י"ם בלעז אלוני (lume) והוא אלשב. מַגְבִּיָא (מַגְבִּיָא) בכורות, ב"ר בהלול 998, PSm. 637, ועיי' שם 2001 ולעף 83. ¹⁸ = בטיעות, בערבית, עיי' מבוא. ¹⁹ ٱلْحَبَّ, Alaan, וכן פירושו גם רש"ג ור"ה בפי' עיי' תה"ג הרכבי, סו' מ"ז, דף כ"ג א': כלי נתר בטיית אלשב, ובפי' ר"ה עיי' ל"ג ב': יש מי שאומר כלים הנעשים מן אלשב (ערוך: עשויים מן מגביא עצמה). ר"מ: כל מי שפירש המלים בין אלה שהגניעו לידו וכאר כלי נתר אואני אלשב, והוא מתפלא על פי' זה. ²⁰ הו' (= הוא), אותו (פי' ה"שכ"), וכ"ה "הוא", "אותו" בערוך (עיי' הערה 24), וכן למטה: והוא. ²¹ במיני "צביעות" (= צבע), ערוך ע' סקר ועי' חרת. ²² הצבע אינו מתקלקל. ²³ והצבעין כו', כפילת-דברים שנאמרו כבר, ועיי' כזה מהרות פ"א מ"א. ²⁴ אותו, כמו "הוא" הסמוך. ²⁵ = לבנות, וכן למטה נגעים פי"א ו': אבנים קטנים, ועוד. — עיי' בפירושונו נדה פ"ה ו', ובערוך ע' נתר חביא ב' הפירושים (עיי' מבוא). ועיי' אלאצול 479 (תשריש 830), פרתון ע' מ"ד א', שו"ת הריב"ש סי' ל"ה ושו"ת הרשב"ץ ח"א סי' כ"ה, ועיי' ריגער 41 הערה 14.

שעל מקומם¹ שםם כן (קומקום לשון יוני²) חדודי סי זה היוצא³ מן הכלי כמין קנה שיצא ממנו המים ואף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר⁴ תחתיו חדודי חרש⁵. הרונקי סי איכא דאמ' הרומקי⁶. סי כשה⁷ שולקין את הירקות⁸ ומציאין אותן מן הקדירה ונותנין אותן לצד⁹ שםם רונקי¹⁰. גסמרא¹¹ לשון יוני¹². סי כלי חרש שניטלו אזניב¹³ וכן בהמה שלא נשחטה כהוגן¹⁴ או נשברה רגלה¹⁵ 5 שמה גסמרא¹⁶. מיטרוס לשון יוני¹⁷. סי הוא דיופי שאמ'¹⁸ מעלין בדיופי בשבת ופירושו בלשון פרס פישבראין¹⁹ אלא שדיופי של מתנת²⁰ וזו²¹ של חרס. סי

כ"ו ו': א) את הרונקי ויש אומרים הרומקי כשהן שולקין הירקות . . . מן הקדירה וממציין אותן ונותנין . . . (עיי למטה הערה 9). ב) ככ"ו שלנו.

¹ לדעת נייבויער Geographie, 163, נערת (יחושע מ"ה ז'), נערן (דח"א ז' כ"ח, ועיי חולין ה' א', סוטה מ"ו ב': בעורן) כ"ס פ"א הוי' לונץ עי' רצ"ג: וקורין לה לעזקה, ועי' קהוש. ² כל הדיבור שייך למטה פ"ג מ"ה ואינו מעיקר הפירוש, עיי שם בהערת. ³ "היוצא", גם בערך בד' סיני, כ"ו ו' א' ו' ב' ו' ג': היוצא . . . שיצא (ו' ב': . . . שיוציאין); בהו' קהוש: שיוצא, ע"פ ד' יוני. ⁴ לשון זה הרגיל בפירושונו (עיי מבואי, 38) במקום שהמפרש מביא רק סעד-לדבר, נמצא במשנה (שבת פ"ח ו') ובכרייתות (למשל ברכות ב' ב' ועוד) ובירושלמי (למטה פ"א מ"ג ד"ה מצודות), עיי כאכער, die älteste Terminologie 55. ⁵ איוב מ"ד, כ"ב. וכן רס"ג בשבעים מלות סי ע"ו: חדודי חרש, או שהיה בו חדוד והחדוד מכריעו (למטה פ"ד, א'), וכן בס' המליצה (עיי באכער ח' האשכנזי 67 והערה 2), ועיי מבואי 33. ⁶ בתוס' כלים ב"ק פ"ב, ה': חרוקמי (בהו' לו: חרוקמי). ⁷ במשנה נמצא רק בינוני ברבים למוכח סחמי (מגן באשכנזית), ובפירושונו בינוני ר' עם מה"ג לרבים נסתרים ע"ד לשון יחיד ("הוא" ובינוני יחיד אחריה כמו ירוש' שבת פ"ה ז' ד': דבר שהוא נותן בו, וכן בפס"ז מ"ז ד"ה והמדר), וכן למטה פ"ב מ"ח ד"ה ובית שיעקו: שהן מניחין, פ"ט מ"ח, ד"ה של שיפון (= פרה פ"ב, ח'): והן עושין, פ"א מ"ח פיקה: כשהן מניחין, פ"ב, ח': שהן רוצין, עוקצין סוף פ"ג, ד"ה משורסק: כשהן מבקשים. ⁸ סי' המליצה (באכער 75) הרומקי בו ירקות השלקין (כ"י פ': השלקין). ⁹ "לצד", גם בערך הקצר כ"י ברן 200 (ובדפוסים ושאר כ"י: לציר וברא"ש: למוד). ובערך שם: הרונקי ס"א רומקי סי' הירקות כשמאסף אותם לצד אחד להמצות מהם מים נקרא רומקי איכא דאמרי כשהן שולקין וכו' (בלשון פירושונו), והלשון הראשון (שבאמת רק שינוי-לשון יש כאן, וכאלה הרבה שהעורך מביאם בתור "פי' אחר") מחאים לכ"י ו' שהוא לדעתו מאחר פ"ט שלנו, אבל השתמש בו, עיי מבואי 143. ¹⁰ רמ': רונקי (כ"י ברלין: ורוקני) שם יוני, וכן ר' תנחום ירושלמי, באכער 98. ¹¹ משנה ו'. ¹² לשון יוני הוספה גליונית, עיי מבואי. יונית ἀλάτρα, ἀλάτρες ועיי פליישער ללוי 435 b. ¹³ כלים פ"ד מ"ג (תוס' כלים ב"ק פ"ג י'): איזו הוא גסמרא כל שניטלו אזניה. ¹⁴ חולין כ"ב א'. ¹⁵ שם ג"ב א', עיי שם. ¹⁶ ר"ח שבת צ"ז א': משום דגסמרא כלי גדול הוא דמתחין ביה כדים והצובים וכו' דמקבל מאי דראוב מינהון ומינשר, עיקר (גס) גסמרא להא מלתא הוכן פעמים שהחבית או חצבא גדולה נשברה לראשה ונטלו אזניה ומכנים אותה כו' (וכ"ז לקוח לנכון מפי' רח"ג לשבת, כנראה מלשונו), ובערך: סי' חצי כרה שזורעין שם עשבים וקורין בלשון יון גסמרא כו' ובלש' קורש עציץ (למטה מקואות פ"ב, ח') כו' ועיי פרענקל 77, ופליישער ללוי. ¹⁷ לשון יוני' הוספה גליונית, והעורך לא ידעה, ὀδράτρες, דיאמרוס. ¹⁸ = שאמרו, ערובין ק"ד א'. ¹⁹ פרסית *پیشبرین כלל שפניו (צד שלפניו) מנוקבים, پیش, "vorne", "Loch" (Vul. I 233). ועיי למטה כלים פ"ב, ג'. ובר' יונתן לעירובין שם (עיי ד"ס): מעלין בדיופי כו' קנישקין בלשנא דרבנן, דיופי דו סיות ב' סיות. ²⁰ עיי בעמוד הספון הערה 1. ²¹ כלומר מיטרוס.

אשר קלם. וכך אני¹ או'א בכל מקום² קליות ואגונים וזה האבוב הוא מנוקב כמו ששינו במנחות³ נתנהו לאבוב ואבוב היה מנוקב כדי שהאור שולט⁴ בכלו⁵ ובכבב. פ"ד כמין כלי שמכסין בו הסל של פת והוא של חרס ויש ששונים. וכפך ויפה הם שונים מן⁶ כפה עליו כלי⁷. וטפח⁸ שהתקינו פ"ט טפח זה דלי⁹ הוא של חרס כמו שאמרנו¹⁰ למפח אל¹⁰ תתנו לו אלא כדי שישאב וישתה לצמאון שלו אין פחות משישה עשר ועוד אמרנו¹¹ שחור אל ישא שחורה שיוצא ממנה טפח וזה פירוש פתא אוכמא¹² ודומה לקרויה¹³ והיא נטלה¹⁴ בלש' חכמ' כגון דלי¹⁵. וחבית של שייטין. פ"י חבית שהיא מוכנת לשחות בה על פני המים ושנינו¹⁶ ולא שטין על [פנ] המים. בשולי המחץ. פ"י¹⁷ מחץ זה דומה לגת כמו שאמרנו לעינין יין נסך¹⁸ [ר"ל א'] הנת והמחץ¹⁹ והמשפך של גוים ר' מתיר²⁰ וחכמ' אוסרין והלכה כחכמ' ²¹ פנס²². כלי שנותנין בו את הנר מפני הרוח כדי שלא חככה²³ חביות ניירות²⁴. פ"י יש שמפרשין שהכסוי מן הנייר ואנו אומרין²⁵

כ"ו ו': א) אנו אומרים. ב) כשם ששינו במנחות ואבוב. . . ג) כאן נוסף (הוספה שאינה גם בערוך): ונקרא אבוב שקולין בו אבוב (!). ד) ובכבב שעשאו איכא דאמרי 15 כף כף כמין . . . של חרס . . .

¹ אנו, ככ"ו ו'; בערוך: וכך אמר, כ"ו ו' ג': אמי (= אמרו), ו' א': אומ'; ו' ב': או, ולא כקדום. ² פסחים ק"ט א', ב"מ ס' א' ועוד. ³ מנחות ס"ז ב'. ⁴ ערוך: שתהא האור שולט. ⁵ יש [מפנא] הישכות, שוני המשוניות, השונים, עיי' מבוא. ⁶ שבת כ"ג ב' כפה עליה כלי, פסחים ו' א' כופה עליו את הכלי, ירוש' פסחים פ"א, דף כ"ז ג' כופה עליו כלי, כפה עליו כלי. ⁷ כלי בערוך (ולא ככ"ו ו'). ⁸ עיי' למטה פ"ג ב' ד"ה והטפח. ובנוסחאות כאן, ובערוך: וטפח; ד"ט: וטפי הוא שם חסר והשלם הוא טפח. ⁹ ב"ב ס"ג א'. ¹⁰ אל תתנו כו', פ"י הגאון, ובערוך עיי' טפח הובאו כל דבריו הגאון עד סוף הדיבור כפירוש לב"ב: למפח אין פחות מי"ו פירוש אל כו'. ¹¹ בכורות מ"ה ב'. ר"ג שם: טפח כלי חרש שחור; ערוך שם, כפ"י לבכורות: פ"י כמין דלי שחור, ועיי' הערה 18. ¹² בכורות ג' א' ועוד. במיוחס לרס"ג שם (הו' ווערטהיימער י"ז א'): פתא אוכמא באטיא מקירה. ¹³ עיי' למטה פ"ג, ה' ד"ה בחירוק קרויה, שבת קכ"ה א': האבן שבקרויה. הפירוש לקוח מן הפירושים לשבת (עיי' מבוא) שבש"ת הגאונים מן הגניזה (הו' גינצברג) 318, ס' ג': פתא אוכמא טפח כי דאמי' במומין אילו שחור אל ישא שחורה שיוצא מיהו (מיהו) טפח ומאי קרי ליה פתא אוכמא שהיה קצור ושחור ויש לו שם אחר קרויה אבן שבקרויה (שבת שם). וכ"ז העתיק בערוך עיי' פתא, והוסף: והוא דלי כלומר עבה שחור כמין משל, וסוף דבריו: ואחד נקרא פתא ורבים וכו', לקוחים מתה"ג חרכבי ס' ט"ז, צד 28: פתואתא דבי מכסי טפחים שטודרין בהן את היין ובלשון ישמעאלי אלבואטי, האחר פתא אלבאטיה (דיוו 98, פרענקל 73), ר"ח ע"ז ל"ג ב', שבת כ"ז ב'. ובפירושים לב"ק, תה"ג מה"ג 248 ס' כ"ז: עציבא טפח עגולה שחורה וכו'. על דבר תשו"ג רה"ג בתה"ג חרכבי ס' רכ"ב, עיי' מבואי 25. ¹⁴ בערוך עיי' טפח: נטל, אבל ככ"ו ו' ב': נטלה, וכו' "והוא נטלה", גם למטה פ"ג, ה' עיי' שם. "נטלא" בגמרא (בכורות ג"א א' ירוש' שבת פ"ג, ו' א' ועוד). ¹⁵ בערוך: והוא דלי. ¹⁶ ר"ה ל"ב א'. ¹⁷ בערוך: פ"י שולי המחץ תחתונן של מחץ ומחץ זה וכו'. ¹⁸ עיי' ע"ד ב'. ¹⁹ בפירושי ע"ז לרב נחשון, תה"ק דף מ"א ב': מחץ, כלי חרס גדול ונקרא אצבא (= חצבא). ²⁰ בגמרא: בניגוב. ²¹ ותלכה כחכמ', הוספת הגאון הוא, ובערוך ליתא. ²² משנה ד'. ²³ ערוך. ²⁴ משנה ה'. ²⁵ ערוך עיי' ניוי: פ"י כלי כו' ויש שמפרשין שהכסוי כו' ויש מפרשין שעל שם מקומן נקראו; גליון כ"ו פ': פיר' מכוסת בנייר ואית דאמי' שם מקום.

ככ¹ (כלי נחשת והוא שקעו² כמעט כרי שינתן בו הנר³) במית⁴ כלי שהן⁵ מניחין למעלה מן הפרח של מנורה ועל אותו כלי מניחין הנר והוא לשני דברים אחד שלא יתלכלך הפרח של מנורה ואחר שיקבל שטן הנשפך מן הנר. המסרק א' ד' ⁶ מסרק של צרצור. ס' ראש הלגין שדומה כראש הרימון כשם ששיניו⁷ ר' אליעזר או' אף המסרק טהור. וצרצור הוא לגין שפיו מכוסה בחרש⁸ ויש בו נקבים⁹ נקבים ומנין שהוא כן דתנן⁹ ר' יוסה¹⁰ אומ' שני מקוות המערה¹¹ מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה¹².

והטפי שעורן¹³. ס' טפי זה דומה לפך אלא שהפך פיו רחב וטפי פיו צר שיוצא השמן ממנו [ר"ל ב'] טיפה אחר טיפה ומנין שכך כדתנן¹⁴ והטפי בתוכה אף על פי פיו¹⁵ צר כל שהוא¹⁶. בחידוק קירויה¹⁷ ס' חידוק¹⁸ זה פירושו כטין¹⁹ עגול מן עץ או מתכת שנותנין על המפיח שהוא קרויה והוא נטלה²⁰ ולמה נקרא חידוק מפני שהוא דוחק²¹ וצר²² הכלי כמו שאמרו לענין ספר תורה²³ כשהוא מחדקו²⁴. יבלי²⁵ ס' עשב יששמו יבלא²⁶ בארמית ובמית תייל²⁷ ובלי

כ"ו ו': א) בית שקעו (?) של נר ככך במית. ב) כלי שטניחין. ג) המסרק של צרצור ויש אומרים מסרק⁶ ראש הלגין. . . ד) יבלי²⁵. ה) מייל (!). 15

¹ בכ"ו ו': ככך, וכ"ה בכ"ו שלנו לקמן פ"א, מ"ו. בערבית **كَبَكَة**, עץ נקוב באמצעיתו שתולים אותו תחת הסיפון ונותנים בו קדירות (דיוו II 440) והוא מלא חנונית (מוחית אלמוחית), וזוה כנראה "ככך" שלנו "בית-שקע", שהוא שקוע ומנוקב באמצעיתו. ² כלומר "שקעו" קטן, ובערוך: משוקע, והמרל' חגי' כאן: שקוע. ³ כלי נחשת וכו', גליון הוא ואינו בכ"ו ו', ומקומו מוכיח עליו שנוסף. אבל גם בערוך: פ' כלי נחשת והוא משוקע ומניחין וכו'; נראה איפוא שבעל הערוך השתמש כבר בהגליון. ⁴ ע"י למעלה פ"ב, ה' ד"ה והרונקא הערה ⁷. ⁵ בכ"ו: א' ר'. ⁶ צ"ל: מסרוק, בכ"ו ו', וכ"ה בתוס' כלים ב"ק פ"ב, ח': מסרוק של צרצור. ע"ד כ"ו ו' כאן, ע"י מבוא, 148. ⁷ עוקצין פ"ב, מ"ג, וע"י בפירושו שם. ⁸ ס' המליצה (באכער 81): מסרק של צרצור צרצור לגין כמו קיתון הוא שמכוסה בחרש מנוקב בו, מסורק ואותו הכסוי שיש בו נקבים או סרקים נקרא מסרק כו', ⁹ במקוואות פ"ג, המתחיל "ר' יוסי אומר שני מקוואות" (מקוואות, כבהו' לו), מ"ג. ¹⁰ (= יוסי) ככתובה הרגילה בחו' לו כ"י קופמן, פרמא ומינכן ועוד. ¹¹ והמערה. ¹² בערוך: פ' ראש הלגין שדומה כראש (כ"י מ, ג'; בראש, בכ"ו ו' א', ו' ב') הרטון כו' וצרצור על פיו יש צורת רשת כרי שלא יכנס לשם דבר רע ולכן שנינו מטיל למקומות חריבה ובלשון קודש שמו בקבוק כו' ובלע"ז ויון ובמית בוקאל (**بوقال**), דיוו I 104), כ"ה בכ"ו מ', וכזה בכ"ו ו' א' (וישמע'). "ובמית בוקאל" (שכ"ו מ' המדויק), לקוח לנכון מפירושו (שדרכו בכך). ¹³ פ"ג, מ"ב. הפך והטפי שעורן וכו'. ¹⁴ פרה פ"ג מ"ג. ¹⁵ (= שפיו) וכן הוא "פיו" בחו' לו כאן, וכן בכמה מקומות בחו' לו "אע"פ בלי "ש" אחריו, וכן בנוסחאות בכלים פ"ב, ג': אע"פ כפופין וכו', וכן הרבה בתוס' חו' צוקי. ¹⁶ ערוך ע' טפא והוסף: ויש שאומרים טפי וטפיה אחד הוא, וע"י למעלה פ"ב, ג' ד"ה וטפיה. ¹⁷ משנה ה'. ¹⁸ בכ"ו: חידוש. ¹⁹ עקל (מנהדרין כ' א' ולמטה סוף טהרות, ע"י שם), סאב (למטה פ"א, ג'). ²⁰ למעלה פ"ב, ג' ד"ה וטפיה. ²¹ הנאון ה'ש"ה כנראה שורש "חדק", ודחק. ²² ויגר (= צורר), לוחץ וקושר ודחק, וע"י פכ"ה מ"ג ד"ה והשרבילין: צר ודחק. ²³ מגילה ל"ב א'. ²⁴ מחדקו, גם בערוך, ע"י ע' חדק, ובנוסחאות: מחדקו. ²⁵ משנה ו'. ²⁶ בסורית "יבלא", "יבלא דחקלא": **التيبل** (בר עלי 4372, בר בהלול 834, לעף 138), וע"י בסמוך. ²⁷ בכ"ו: חייל; **تبل**, gem. Himmelschwaden, לעף 4—183. תה"ג הרכבי סי' מ"ו, 22: גירא דיבלא גרודת שגורדת מעשב ששמו חצב במשנה (= ר"ח ע"ז כ"ח א', ושם: כלשון רבנן,

דיופי¹ ושיטרוס קיתון חלול ודומה לכיפה² והוא מנוקב למטה כעשרים³ נקבים כמלא נקב מחט ולמעלה נקב אחד כמלא כוש⁴ ואם הוא מלא מים וסתום מלמעלה אין מוציא מלמטה וכל זמן ששגולה מלמעלה מטיף כמוציא פרוטות⁵ מלמטה⁶. וקלמריין המת⁷. פ' (קסת⁸ לשון ישמעל)⁸ מחברה¹⁰ בטיטא¹¹ ומנין שכן¹² כדתנן באיירך⁵ פירקין¹³ צלוהית שפיה שוקע אינה טהורה עד שיטנה על צידה קלמריין אינה טהורה עד שיקבנה מציצה קלמריין של יוסף הכהן היתה נקובה. הלפיד טמא¹⁴. פ' אבוקה שני¹⁵ וישברו הכדים ויחזיקי ביד שמאלם בלפידים¹⁶. ובית שיקעו¹⁷ של גר. פ'

כ"ו ו': א) וקלמריין המתאמת, מחברה בטיטא.

¹ כל הפירוש לקוח מתשו' גאון סורא, בגנוי ירושלים ח"א עמוד ו', קהלת שלמה סי' ל"ד, ע' ל"ב—ל"ד: הכין שמייע לנא פרוש מר רב צדוק ריש מתיבתא וזכרנו לחיי העולם הבא אידיפי (= דיופי, ולמעלה שם: אדיופי, רש"י שבת פ' ב' בשם התוספתא: אנדיפי) קיתון של מתכת שפיו קצר ואינו אלא כמלא פ' כוש בלבד וכולו חלול ודומה כמין כפה ומחזיק כשני ליטרין ומקום מושבו מנוקב בעשרים נקבים דקים שיעור כל נקב כמלא פ' מחט וממלא אותו מים וכשמונה גודלו על פיו המים נאחזים ברות ואינם נופלים וכשהוא מבקש לחטף מים מוכנו מביא ספל ומניח תחתיו ומעלה את גודלו מפיו ויוצא המים באותן נקבים ונופלים לספלו וקולן ערב וכו'. ² בתה"ג שם: כפה; "כיפה (כפה) של צמר", החלולה ומנוקבת. או "כיפה" = "כפיפה", שחלא דהוציא למטה כלים פכ"ו, א'. ³ ערוך ותה"ג שם: בעשרים. ⁴ בתה"ג: פ' כוש (עיי' ערוך ע' פ' כוש). ⁵ סיפא דמתניתין: מפני שהוא כמוציא פרוטות. ⁶ בערוך: ואם הוא מלא מים ומשים אצבעו על הנקב של מעלה, כדי שלא ישלש בו הרוח עומדין המים ואינן יורדין (ד' וינ'), וכשמסיר אצבעו שולט בו הרוח ויורדין (ד' פיו, וינ') המים כמוציא פרוטות טיפה אחר טיפה (וכן בע' פרט: פ' טיפה אחר טיפה). הראב"ד בהשגות לה' כלים פ"ח: ובעל הערוך פ' כלי שיש בו נקבים וכו' ומסתברא בפירושו דגאון ופרוטות כמו וכו' פרט כרמך כלומר הוצאות דקות פעם מוציא ופעם אינו מוציא כשסוגר מלמעלה אינו מוציא מלמטה: פ' איסוף הראב"ד דברי הגאון כמו שפירשם הערוך, ועיי' פ' הרא"ש, ועיי' מבוא, 16. ⁷ משנה ז'. בכ"י: חמת, ובכ"י ו': המתאמת, כג' הערוך ור"ש, ועיי' פ' ר"ש עדני. ⁸ "קסת" כו', גליון הוא, פ' למחברה בטיטא, ואינו בכ"י ו'. ⁹ "קסת", יחז' ט' ג', והוא כלי של דיו, למטה מקאות פ"ה, מ"ח: רש"י בשבת פ' א': קלמריין, קסת הסופר. ב"קסת" השתמש כאן גם הערוך (עיי' למטה). ¹⁰ Tintenfaß, قسطرة. ערוך בדפוסים: מחברא, בכ"י ו' א', ו' ב': מחברה, מ': אל מחברה; ר"מ: וקלמריין המתאימות מחברה מודגה. ר"ח לשבת פ' א': [. . . ומנין] קלמריין אשר כך הוא ששינוי בסדר הטרות קלמריין ופירושו מחברא ותנן קלמריין של יוסף הכהן היתה נקובה מצידה. ועיי' הערת 12. ¹¹ בטיטא (בכ"י ו'), בטיית, וגם למטה פ"ב, ח' היה כתוב מתחלה בכ"י "בטיטא", והוגה. ¹² בערוך: מחברא והיא של זכוכית ופיה שוקע לתוכה ואם תנטה (כ"ה בכ"י ו' א', ו' ב', ו' ג', מ') לצד אחד לא ישפך הדיו ואחד פה (בכל הדפוסים ובתבדיר שראיתי) יש לה שמשים בו הדיו ואחד נקב מצדה ומניין שכן וכו' היתה נקובה ועושין לה תיק של עץ ומניחין הקסת בתוכו ואותו התיק נקרא קלמריין (כ"י ו' ב', מ': ו' א': קלמריין) המתאמת. "והיא של זכוכית וכו'", היה כנראה לפני הערוך בפירושו (או שהעתיקו מפ' ר"ח הנוכח, שחסר שם בתחלתו). — "אחד פה", eine Öffnung, "אחד" שאינו ידוע) וכן בערוך ע' נקלט (כ"י מ'): פירו' אחד עמוד בראש המטה וכו', ורגיל בשפות השמיות, בעברית: "אחד קדוש", וכן בסורית וערבית, עיי' Blak, במ"ע JAOS, 1912, 157 והלאה, ובמשנה "אחת יד" (עיי' רא"ג, Lehrbuch, 57). ¹³ מקאות פ"ו מ"א. ¹⁴ מושנה ח'. ¹⁵ שופטים ז' ב'. ¹⁶ ערוך, ושם עוד מפ' אחר: פ' הלפידים וכו'. ¹⁷ שיקעו: גם בערוך דפ"ה, פיו, וינ', כ"י ו' ב': שקעו (ובראש הערך: בית שקע); שקועה ש"בכ"י ו', הוא לנכון מטעות קלמוסו של ו'.

סיפגנים¹ פ' עיסה שלשוה ועשאוה כמין ספוג ששמו כטיית גוים² ודומין להלין³ דלאביה⁴. הכופס⁵ פ' היכי דמי הכופס היכי דמי כירה א' ר' יוסי בר' חנינה כופס מקום שפיתת קדירה אחת כירה מקום שפיתת שתי קדירות. עטרת הכירה⁷ פ' ננין שסביב הכירה⁸ שטה עטרת פורנא⁹ פ' פורן¹⁰ כטיית מירת פ' כמין חצר שעודפת חוץ לכירה ושמה מירה כמו שאמ' ¹¹ בחצירותם⁵ ובמירותם¹². כפר סיגנא¹⁸ פ' מקום ששמו ככה¹⁴. יורה של שולק¹⁵ פ' דוד גדול שמו יורה בסיך ובגיפסס¹⁶ פ' אל כילים ואל אספידאג¹⁷ (דבר הוא שמלכנין בו הנשים פניהם וגם בארץ ישמעל מלכנין בו את הבתים)¹⁸ כטיית זה תנורו של עכנאי¹⁹ פ' זהו שאמרו בה²⁰ שהקיפוהו תשובות כעכנא זו שהוא נחש ובתל' ארץ ישר' נופל²¹ כמועד²² של חכניאי²³ ויש לו ב' פיר' שהיה²⁴ בו ¹⁰

¹ פ"ה מ"א. סיפגנים, גם בה' לו. ² צ"ל: גוים (גוים), גִּימִם בפרסית וערבית Schwamm (דווי II 235), וע' בפירושונו עוקצין ספ"ב. ערוך ע' ספגן: בס"ב בעוקצין וכו' (ע"י שם) והיא עיסה שלשוה ועשאוה כמין ספוג. ³ להני, לאלה. "הלין", רגיל מצל הגאונים, וכן בפירושונו זבס פ"ד, א' ד"ה ועל האיסטרי. ⁴ = דלאביה, * نلابية = زلابية (דווי I 598), gateau, beignét sucré au beurre (פלוישער, II kl. Schriften 6—545), זלביא גם בסורית (בר בהלול 689 אליה מנציבין, לגרר 84, 72 [לעף]. 1893, 1125 PSm.). ר"מ: אלאכפג והי אלולאביה. כ"י גמטר, דף a 98 מוסיף על הערוך: הסופגנין והדוכבשנין והאיסקריטון פ' איסקריטון בדבש והוא זיליבליא (זוליבוא). ⁵ משנה ב'. ⁶ שבת ל"ח ב'. ⁷ משנה ג'. ⁸ בערוך הוסיף: כדי שלא חצא האש, וכן ר"מ. ⁹ שייך לפ"ח מ"ט. ¹⁰ פון (דווי II 262, פרענקל 27), furnus, Backofen. ¹¹ בראש' כיה מ"ז. ערוך מוסיף: ויצא חצר אדר תרג' ירוש' מירת אדריא. ¹² ס' המליצה (באכער 29): טיפת [מירת] התנור היא כמו חצר שעושין מצד התנור לשבת עליה דומ' בחצירותם ובמירותם וכוה בר"מ, ושם: יקרא זה המקום מירת התנור דוכה למגדל ("באלקצר" ובהתקפה הישנה: והוא כדמיון חצר, קרא איפוא: כאלחצר) מאמרו בחצירותם ובמירותם. ¹³ משנה ד'. ד' נאפ': סגנה וינ', ר"מ וה' לו: סיגנה, ערוך ע' כפר ור"ש: סיגנא. ¹⁴ ששמו כן, "כפר סיגנא". ¹⁵ משנה ה'. מוסף היוורה של שולקי זיתים. ¹⁶ שייך לפרק י' מ"ב (ובגיפסס, גם בה' לו). אבל בתוס' כלים ב"ק פ"ד ו"א (מתאים לפ"ה, ח') נתן עליו טיט חרסית אדמה סיד וגפסס (כנוסח כ"י וינא, מונש' 45, 22). ¹⁷ الكلس والاسفيداج, "Kalk und Bleiweiss", דווי I 22, II 283; לגרר, I Semitica, 45. באלאצול 708, הערה 36, מגליון (לושרת אותם בשיד): קאל פיה (= אמר בו) רב סעדיה אספידאג וקיל אנה (ואמרו שהוא) אלכלס, והדעה האחרונה היא כפירושונו. וב"קצור מלכאפ"י, כ"י ברלין (oct. 388) עמוד 46 בערך סיד: וקאל פי אלערוך וכו' סיד עושין אותו מן שמרים תולין בתוך החבית העופרת ומתלכן. ולעלה אלאספידאג אלמעלוס (ואולי הוא אספידאג הידוע). וע"י ערוך ע' מרכסיד ור"ח שבת פ' ע"ב; סורית גופסין, גופסוס: الاسفيداج בר בהלול 471 PSm. 765 [וע"י שם 311, 313]. לעף. ¹⁸ דבר וכו', גליון הוא, פ' "אספידאג", שהוא גם "מטיפולי נשים" (נמין ס"ב ב', ערוך ע' אספידאג, לגרר שם וע"י ס' המליצה, באכער 66, ס' a 524 וס' a 725). ושהו גליון מעיד כבר מקומו בין "ואלאספידאג" ובמיות" וע"י מבואו 99. ¹⁹ משנה י'. ²⁰ ב"ט ג"ט ב'. ²¹ נופל, נפיל, רגיל בפירושונו ופירושונו: ("שוכן", נמצא), "אמרינן", "גרסינן" (ערבית) ורד פי — "וקע פי —" ע"י מבואו 46 והוספות (157); ישעיה ט' ח': דבר וגו' נפל בישראל, וע"י יבמות צ"ב ב': דלאי דלדו דוולא ליפול בכו סתר פתר (ערוך: דולי חכמות עמוקות אשאל לכם פתר סתור) ובכלה רבתי רפ"ב: מנא נפל, כתבניא כו'. ²² ירוש' מ"ק פ"ג, דף פ"א ד'. ²³ בירוש' שם: חכניא, ובה' לו במשנתנו: חכניוי. ²⁴ כלומר: פירוש אחד שהיה וכו'.

קודש¹ הצוב² כדאמר³ המצר והחצוב ועוד⁴ הצובא מקסע רגליהון דרשיעיא ושנינו⁵ מפרקין ומיבילין⁶ הפיטסין פ' שהיא דיקורי⁷ <בארמית>⁸ והן דני <בטיט>⁹ ודומיך לקנקנים אלא שהקנקנים ארוכים ואילו עגולין כמו שאמר¹⁰ התוקע לחיך הכורה או לתוך הפיטס¹¹. <קומקום¹² קוסקוס>¹³ ז' במין¹⁴ קתדרא¹⁵ פ' כורס¹⁶ כשם ששנינו¹⁷ ארבע יושנות בקתדרא והיא גוהרקא¹⁸. שולי הקורפיות פ' כלי חרס שאין להם שוליים לשבת¹⁹ אלא יביאו כלי חרש אחר כמין גביע²⁰ ומושיבין הקורף זה²¹ עליו²². הכוסים הצידננים פ' יש שונין קוסין²³ וכולו אחד הוא²⁴ ונקראו על שם מקומן עד צידון רבה²⁵ ודומין²⁶ לבזיכין כששנינו²⁷ ולא היה לבזיכין שוליים שמא יניחום ויקרש הרם.

10 כ"ו ו': א) הפטסים הן. ב) רקודי⁷ בארמית. ג) דני בטיט⁹. ד) ודומים. ח) או לתוך הדות¹⁰ או. ו) הפיטס: קומקום קוסקום¹².

ערוך ע' גרד) ובטיית אלחול [אלחיל]; וכן בערוך ע' חצב ג' בסופו: ונקרא בלשון ארמי ובלא. 1 בל' המשנה. 2 בערוך: חצובת, ובכ"ו ו' ב': חצובא, ועיי' בעי' חצב ג', ועיי' לעף 186. 8 ב"ב נ"ה א'. והחצוב, גם בפ' ר"ג, ועיי' שם כ"ו א': חצובא (ערוך: חצובת), ובירוש' פאה רפ"ב, פ"ז ד': חצובות. 4 ביצה כ"ה ב'. 5 שביעית פ"ב מ"ב. 6 בערוך מוסף: פ' מסירין עשבים הרעים, אבל בירוש' שביעית שם, ל"ג ד': מיבילין (כ"ה בערוך ע' זבל ובפ"ה הראב"ד לספרא ריש בהר) מעבירין את היבולת, כלומר אם יש לאילן יבלת וסירה ממנו וירפא (ערוך שם, וכן פ' הראב"ד). — ועיי' בגלסאר היוני למשנה, זכרון לאברהם הרבני 78, ולעף 184. ועיי' לעף בס' הויבל לר"י לוי 52. 7 "דיקור", שבכ"ו שלנו, כבנוסחאות שלנו בשבת קכ"ז א' וב"מ פ"ד א': דקורי דהרפניא ועוד. ונוסח כ"ו ו' כאן "רקודי", כג' העקריה שבערוך ע' רקד. וישנה גם כה"ג ויג' צ"ו ב': חני דדארנו באגד, ואיתקול ותכרוח לרקודא (ואינו בגמרא שם ולא בד"ב 392). ועיי' פרענקל 169, ועיי' בסמוך. 8 השלמתי עפ"י כ"ו ו'. 9 השלמתי עפ"י כ"ו ו'. בטיט = בטיית (עיי' למעלה פ"ב, ד' הערה 11). "דנא" בתלמוד ובסורית, בערבית دَن (פרענקל 169). וכן מפרש גם גאואליק, מערך 71 "רקוד" (رَقْد) עיי' "דן" (دَن). 10 ר"ה כ"ז א', בככ"ו ו', וכ"ה בערוך בכ"ו מ'. 11 בערוך ע' פסס: פ' פססין הם דני ודומין וכו'. ובעי' פסס: את הדפיסין ספר גאון פססין (ו' א': פיטסין) וכו' ופי' בעי' טפל, ובעי' טפל הביא תשובת גאון: הווי יודעין וכו' וכן שנו אחריה יבליית שטופלין בת פיטסין (כד' פיז': פססין), ולזה כוון בעי' פסס, עיי' מבואי 12. 12 משנה ז'. 13 השלמתי עפ"י כ"ו ו'. קומקום, כמו בכ"ו מ' והו' לו, וכ"ה בפירושו למטה פ"ד א'. כלומר קומקום שבמשנתנו הוא קומקום הערבי, וכן ר"מ: וקומקום אלקמקום. וכל הכתוב למעלה בפ"ב מ"ה, גליון הוא, עיי' שם. 14 בכ"ו: קמין. 15 פ"ד מ"ג. 16 פ"רסא, בדניאל, "כורסא" בגמרא, כרסי (פ"רסין) בערבית, "כורסין" גם למטה פ"ז א'. 17 כתובות כ"ט ב'. 18 "גוהרקא" (פ"י כסא, ערוך בערבין) רגיל בגמרא, פרסית קהואר, עיי' לגרד I Semitica, 57. בערוך ע' קתדרא: והוא כורסי והוא כסא והוא גוהרקא. 19 סיפא דמתני': אע"פ שאינם יכולים לישב שלא מסוככין. 20 עיי' מנחות כ"ח ב': גביעין וכו', ועיי' ר"ח שבת קמ"ז א': וי"א כומתא הוא כגון כאן (= ג) דומה לגביע. 21 ערוך: הקורף הוה, אבל בכ"ו ו' א': הקורף זה, כ"ו מ' ו' ב': זה הקורף. 22 ס' המליצה (באבער 35): שולי הקרפיות הן כלים שאין להם שוליים ואין יושבין על גבי קרקע עושין להן כמין כן לשבת עליו אותו הכן יקרא שוליים כמו ששנינו בפסח ולא היו לבזיכין שוליים וכו', עיי' למטה ד"ה הכוסים. 23 כבנוסחאות. 24 ר"מ: וקוסים הצידננים כוסות כו' וכבר יכתב בעצדי (קוצים) וכבר יכתב בקצת הנוסחאות כוסים; ערוך: פ' כוסות ממש הן כ' בק' מתחלפין ונקראו וכו'; ס' המליצה (באבער 34): קוסין הם שוליים שעושים לקרפאות כדי שישימו עליהם הכוסות נקראו כוסין והן כני הכוסות. 25 יהושע י"א, ח'. ערוך מוסף: שנעשו שם. 26 כלומר הקורפיות שלמעה והכוסים הצידננים, כלשון המשנה שולי קורפיות ושולי קוסים הצידננים אע"פ שאינם יכולים לישב כו'. ובס' המליצה הובא זה ל"קורפיות", עמוד הקודם הערה 22. 27 פסחים פ"ד א'.

ואם יודע מקום הנחת ידו והו¹ טופח על מנת להטפח². והקריץ בינתיים³ פ' ככר עגול שמו קריץ וכך אחו⁴ מתרג' סלת⁵ מצות גריצן פטירין⁶. בעיין של תגור⁷ פ' הלון של מטה עם הקרקע בתנור ליכנס בו רוח כדי שיוסק שמו עיין⁸ ולמה מפני שאין תמיד פתוח אלא פעם סתום פעם פתוח⁹. הבלן¹⁰ פ' בעל מרחץ שמש(לם)¹¹ לכני אדסין אסטגיות¹² גג כמין כיפה¹³. קבותים של מורים¹⁴ פ' 5 קנקין שדומין לקב¹⁵.

ומניקות בתוכה¹⁶ פ' גישתא¹⁷ בלישנא דרבנן ושמה עוד אדק¹⁸ ויש שישונין עדק¹⁹ כדאמר²⁰ מטיפין מן העדק אלא שזו מזוכית ומניקת יש מקנה ויש מכלי חרש²¹. הכוש שבלע את הצינורה²². פ' מגול²³ והוא סלך כדכח²⁴ ידה שלחה בכישור וכי תמי סלך את הצינורה פ' צינו(ו)רה²⁵ בטיית מכרול הוא¹⁰ מלמד פ' פרש(נ)א²⁶ בלישנא דרבנן²⁷ כדכ' במלמד הבקר²⁸. את הדרבן פ' כמין מחט עבה נעוץ כראש המלמד²⁹ כדכ' דברי חכמי דרבונו³⁰. מוצא³¹ פ' איכ' דאמי עלי ידק³² טקא³³ בטיית ובתלי מוא כי דאמי בקדושין³⁴ ההוא דקדיש במוא דירקא והוא פסולת של ירקות³⁵. שניה פ' וכן³⁷ מוצא שניה הקשר

¹ "זהו", גם בכ"י גם בערוך. ² ערוך ע' טפח א'. ³ משנה ו'. ⁴ = אתון, "אחם" (כמו "כמא דאת אמר" במדרש ירושל' ובפירושנו כלים פ"י מ"ג). "אתון" גם בתה"ג הריכזי סי' ת"ה. והמל' הגיה: אנו, כלומר בתרגום הבבלי, אונקלוס. ⁵ ערוך קריץ ג': חלות מצות (ויקרי' ב' ד': סלת חלות מצות) וכצ"ל, וכן הגיהו המגיהים. ⁶ עי' פירענקל, 86—85, ולא העיר על דברי הגאון. אבל ככר במשנה (ביצה פ"ב מ"ה, ערוות פ"ג מ"ו) נמצא: פתין גריצין. ועי' עוד למטה שחרות א' ו' וטכול יום א' א' ובהערות. ⁷ משנה ו'. ⁸ = עיין. ⁹ ערוך ע' עין. ועי' אהל' ה' א'. ¹⁰ משנה ח'. ¹¹ ערוך ע' בלן: בעל המרחץ שמשמש לבני אדם כו', וכצ"ל כאן: שמש' לבני כו'. ועי' למטה פ"ב ו': לאוריון העומדין לשרת את בני האדם. ¹² משנה ט'. ¹³ בערוך: פ' אסטגיות כמו גג ולא גג ממש אלא כעין כיפה כו' פ"א אסטגיות ולובין (כ"י ג': ולובין, ועי' למעלה) ושפיות כולן כו' (ירוש' פ"ב דע"ה ד' מ"ב סע"א ובתוס' כלים ב"ק פ"ה י"ז: וכולן שם אחד חו). "Dach", στέγγ. ¹⁴ בכ"י: מורים. ושיוך לפ"י מ"ה. ¹⁵ ערוך ע' קבותים ועי' גפת. ¹⁶ פרק מ', מ"ב. וצ"ל ומניקות, וכ"ה בהו' לו. ¹⁷ עי' ע"ב ב' ועי' עי' גשתא. ¹⁸ כגו' הערוך ע' אדק ור"ף כ"י (עי' ד"ס) ותוס' שבת פ"ב, ה"ה צוקי ח'. ¹⁹ כגו' ירושל' עירובי פס"י, דכ"י רע"ד, ובתה"ג קהלת שלמה סי' ל"ד (שהוכרתי למעיה פ"ג מ"ב ד"ח מ"טרום): מי ארק (= מוארק, מארק) גשתא ובת גשתא ששואבין בה יין מן הקנקן כו'. ²⁰ עירובין ק"ד א'. ²¹ ערוך ע' מינק. ²² משנה ו'. ²³ "Spindel", ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

חכך¹ ועוד² אף שם זה נחש הוא³ פטפוטים⁴ פ' כמין גבשוש⁵ העולה מן הכירה שהוא עשוי לסמיכת הקדירה⁶ כדאמ' בהבונה⁷ כל שהו למאי חזי⁸ [ר"ל א'] שכן היו עושין פטפוט כירה קטנה לשפות עליהן את הקדירה לא בבבץ⁹ פ' הוא בדיל¹⁰.

הקלתות¹¹ פ' בניין שהוא כמין קלתי שהוא קאצורה¹² ובסיס היא לכירה כמו שאמרו לענין ריחים¹³ אבל לא את הקלת ופירוש קלת בסיס לריחים התחתונה והיא כמין קלת¹⁴ הדכון שיש בו¹⁵ כמין מכתשת של עץ וכירה עליו¹⁶ כדכ' ¹⁷ או דכו במדוכה¹⁸. את הכנה¹⁹ פ' שהוא בסיס לכירה כדכ' ²⁰ את הכיור ואת כנוי סרידה²¹ פ' תרגום מעשה רשת²². מנחשתו של תנור פ' תחתיתו של תנור²³ כדכתי' לענין ערות קלון לאשה²⁴ יען השפך נחשת²⁵ ותרגמ' קלונך²⁶ והוא תחתון לאשה²⁶. משקה טופיח²⁷ פ' משקין שנשפכו לארץ או על גבי כלי ולא נבלעו יפה יפה אם יש בהן ממש שאם טיח ידו עליהן נדבקין בידו ונעשית להם שיעור כשיניח ידו על כנר או על כלי אם לא יודע²⁸ מקום ידו זהו משקה טופיח

¹ ירוש' שם: ח כך גדול נעשה באותו היום וכו', "מחומה ומבוכה" (תקדמ, ח"ב, 143). ² = פירוש אחר, וכן במיוחס לרס"ג לברכות, י' ב': עור = פ' אחר. ³ "חכינא" בירוש', הוא "עכנא" שבבבלי. ⁴ משנה ו"א. ⁵ = גבשושית. ⁶ בערוך הוסיף: וג' פטפוטין הן וכו', והוא מר"ח שבת פ' ב', ושם: פ' פטפוט גבשוש או בנין בארץ ששפותין עליו את הקדירה וג' וכו', ⁷ שבת ק"ב ב'. ⁸ שם: כל שהוא למאי חזי א"ר ירמיה שכן וכו' אלא שכן עני עושה פטפוט כו'. ⁹ שו"ך ל פ"י מ"ב. ¹⁰ עי' ערוך עי' בבבץ. ¹¹ פ"ז, מ"א. ¹² בכ"י: קאצורה. קאצורה, * قاصورة, היא قوصرة (קוצרה), "Korb" (ולמטה פט"ז ח': קופרה, חלף צ' בס', כמו בערבית מגרבית יהודית, פליישער, 437 III kl. Schriften, ובר"מ שם: מצורה, עי' פרידלנדר 7—66), קופה. ועי' למטה פט"ז ג'. הקלתות פ' קופות קטנות וכו', ושם מ"ה: סיגנות של עלין פ' עושין כמין קלת קטן מן עלין וכו'. בערוך: פ' בנין סביב שהוא כמין בית קטן (בכ"י מו' ו' א', ו' ב' וכו' בן: קטנות!) ובסיס וכו', ועי' למטה פט"ז ב' ד"ה כלכלה. ¹³ ב"ב ס"ה ב'. ¹⁴ כמין קופה. ¹⁵ משנה ב'. דכון שיש בו בית קיבול קדירות טהור משוב כירה וכו'. ¹⁶ על הדכון, שהוא חבסיס לכירה. ¹⁷ בטדבר ו"א ח'. ¹⁸ בערוך: פ' דכון כו' פ' אחר דכון שיש בו כמין כו' (כפפירושנו); ר"ש: בליטה היוצאת מן הכירה. סורית (בר עלי 8117) דְּבֹנָא: קיסא מודס (איזה עין) בדמות דפא, דמתקבע באסתא (בכחול) ומתתסוס עלוהי שרגא (= ב"ב 574), ובר"מ מנוקד: דְּבֹנָא (דְּבֹנָא). ¹⁹ משנה ו'. ר"מ כפירושנו, אבל הרע"ב פ': "סרגל", כלקמן פ"ב, ח' עי' שם. ²⁰ שמות ל"א ט'. ²¹ פרק ח' מ"ג. ²² למטה כלים פט"ז ב' פ': סרוד פ' כמין עריבה שהיא לתשמיש כו' (ועי' בהערותי שם). ובערוך: פ' כמין עריבה כו' (כלמטה בפירושנו) פ' אחר תרגו' מעשה רשת נחשת (ד' פיו, ויב' כ"י ו' א', ו' ב' מ') סרדתא (כ"י מ': סרדתא דנחשא). וכן ר"מ כאן: סרידה שככה תרגום מעשה רשת נחשת עובר סרדתא דנחשא, ובפס"ו פ' כפירוש שלנו שם. והר"ש העתיק שם מפירושנו: ופ' הגאון כמין עריבה כו', וכאן כתב ג"כ: מלשון את בגדי השרד. ועי' ערוך עי' סרד: לוי הסרד (יומא פ"ה א') פ' גאון (כ"י ו' א', ג': הגאון) יש אומרין שהיה עושה בגדי סרד וכו' או שהיה עושה כלי שרד כגון המצודות. ²³ אלאצול 428: וקיל פי אלמשה חבית כו' וראית פי תפסירה ללגאונים (בס' השרשים 800: וראיתו לגאונים בפירושנו) תחתיתו של תנור. ²⁴ ויח' ט"ו ל"ו. ²⁵ בערוך עור: "תגלה ערותך". "קלונך" הוא תרגום של "ערוךך" (חלף דאגליאת בחתיתך ואתחיו קלונך). ²⁶ ערוך עי' נחשת א'. ²⁷ = טופיח (מלא י'). ²⁸ ידע.

בחימר ובחרוסית¹ פ"י והחמר היה להם לחמר² חרוסית שמכתשין אותן ועושין מהן טיש שמו חרסית³. והסקעת⁴ פ"י קבורתא⁵ בארמית וכוונת⁶ בטיית המחולחלת⁷ פ"י הכסוי שאינו קבוע בפי הכלי בחידוק⁸ כ"ג שמו מחולחל¹⁰ כמה דאמר¹¹ ותתחלחל המלכה: הכדור¹² פ"י אוכרה¹³ בטיית כדכ¹⁴ כמלך עתיד לכידור וכת¹⁵ כדור אל ארץ: מפני שהיא¹⁶ עגול שמו כידור¹⁷. של גמי⁵ פ"י היגאה גמא בלא ביצה¹⁸ שמו בארמית אורבאני¹⁹ ובטיית ברדי²⁰. שגיססן²¹ פ"י שעששן בניפסס שהוא איספידאנ²². בסינין²³ יש או' (בסינון יש או')²⁴ עצי הסנה אבל אינו אלא כמין שלב²⁵ שמשלב את הקרשים ב' מינן וכ' מינן²⁶.

שיפה. ¹⁸ כאן שייך פ"י כלי גללים כ"י ער תמו. הכתוב למעלה ע' 18 שורה 1 (ע"י הערה 37). ¹ פ"י ק"י מ"ב. בחימר גם בחו' לה. וע"י למטה מקאות פ"ט, ח'. ובחרוסית = ובחרוסת (כמו מחפורית, פ"א, ויוד), ובנוסחאות „ובחרוסית“, וכן למטה כאן בסוף היבדור; אבל „חרוסת“, פסחים פ"י, מ"ג („זכר למימ"). ² בראש' י"א ג'. ערוך ע' חרס מ' פ"י חמר כמו החמר היה להם לחומר, חרסית מין סיד כ"י ויש מפרשים חרסית שמכתשין אותו ועושין מהן (כ"י ו' א' ו' ב') מיט שמו חרסית. — כאן שייך פ"י „בבעק, הכתוב למעלה ע' 16. ופי' בסיד ובגפסית, למעלה ע' 15. ⁴ משנה ד'. ⁵ ע"י למטה פ"א, ו'; אהלות ז' ד'; וערוך ע' קבר ג' וע' סק' ה'. סורית קברא: كبة الغل (בר ההלול 1709) „Knäuel“, לעף 120. ⁶ كبة, pelote (דיוי II, 436), מלא ו', כמו חמר בפירושו, ע"י מבוואי. ⁷ משנה ג'. ושייך לפני דיה והפקעת. ⁸ בחידוק, גם בערוך ד' פיוז' כ"י ו' א' וכ"י ג'. ⁹ כן, גם בערוך ד' פיוז', ויני, כ"י ו' א' ו' ב' (כ"י ג': כך), ובחנם מחקו קהום. ¹⁰ ר"מ: מתכלכלה = רפה, וע"י למטה נדה ט' ו', וערוך בע' חל י"ג, קחש ע' 889. פ"י המליצה (באכער 30): בלומר אינה מרוכסת וטחודקת על פי החבית אלא מתגדגדת מרמיון ותתחלחל כו'. וע"י מגילה ט"ז א' ותה"ג מדי' סוף ע' 4. ¹¹ אסתר ד' ד'. ¹² משנה ד'. ¹³ (ו' של „אוכרה“ נראה מעט בכ"י כמו ו') אכר, כדור, קכ, דיוי II, 462, נאלדקה Neue Beiträge, 168, 159 הערה 1; וע"י פרידלנדר 99, הערה 2). למטה פכ"ג, א': כורה, ע"י שם. ¹⁴ איוב ט"ז כ"ד. ¹⁵ ישעיה כ"ב ו"ח. ¹⁶ שחוא. ¹⁷ כידור, גם בתוס' כלים ב"ב פ"ב ו' צוק': הכידור, ובערוך ע' מכמר (ר' פיוז' וכו'): בהכידור פכ"ג בכלים, רד"ק בס' השרשים (כ"י ברן) שרש פקע: ודומה לו בדברי חז"ל הכידור והפקעת של גמי, ובתה"ג תרכ"ב פ"י שס"ה, 185: כידורים (ע"י מלון לבן-יהודה). — רס"ג תרגם בישעיה שם: ככרה פ"י ארץ, ובאיוב ט"ז כ"ד: מחיש אלכרה (= מסכב הגלגל), והוסיף „שרח“: וכדור מל (= כמו) כדור אל ארץ רחבת ידים (וע"י דונש בן לברט ה"י שראשער, ברסלוי 1866, 27 וגייגר, יודישע צייטשריפט IV, 209), וכן ר' יהודה בן קוריש, רמלח 25: כמלך עתיד ללעב (= למשחק) אל כרה אלך; אלאצול 66: כדור אל ארץ רחבת ידים, וחתייה כדור עליך כאלכרה והוא אלכא פ"י אסתעמאל אלמשה אצליה כקולחם (= וכף) זו בשמוש לשון המשנה ורשית (במרים) הכדור והסקעת של גמי וקאל אהל אל תפסיר (= ואמרו המפרשים) אלכרה ואלכבה (וע"י שם 308 ורא"ג Lehrbuch 24); ר"מ: כדור אלכרה ופקעת אלכבה. ערוך הוסיף: פ"י כמלך העומד בתוך המחנה והחיל סביב לו כו'. ¹⁸ איוב ח' י"א. ¹⁹ משימא שם: ארבנא, וע"י למעלה לפ"ט, מ"ח. ²⁰ بردي, ע"י למעלה ע' 18 הערה 16. ²¹ משנה ה'. ופי' קבותים של מוריים, למעלה ע' 17. ²² למעלה ע' 15 הערה 17. ובערוך ע' גסס: פ"י שחיברן בניפסס כ"י ובל' ערבי נקרא אלגיבס. ²³ משנה ו'. בה"י לו בסנים, ערוך ור"מ: בסינים. ²⁴ „בסינון יש או" (כפול במענות (דיוטוגרפיה). ²⁵ ערוך: כמין סיכי שיוצאין מן הקרשים כו', ו' ב': סיב, ד' פיוז', ויני: סיב. ²⁶ בערוך: באלו כלים פ"י עשירי עשאן בסינים או בשגמים. במעשה משכן (בריוחא דמלאכת המשכן פ"א) הסינין יוצאין מן הקרשים פ"י כמין כ"י מכאן ומשליבין אותן בה"ן. והצינו מבריוחא דמלאכת המשכן חמר כנראה אצלנו מפני שהגאון הזכיר „הקרשים“ (במשנה כאן „נסר“); ובריוחא זו מובאה בפירושו גם ברפכ"ה.

השיני של קנה שהוא דק ואינו עבה כראשון¹ כלי גללים² פי' כלים [גל"א ב'] מצפיעי בקר כדכח³ כאשר יבער (הבקר) הגלל עד חמו⁴. של שיסון⁵ איכא דאמ' שיסה ואיכא [דאמ'] של חשיפה⁶ פי' אלאשל⁷ במיית וחומאני⁸ בלישנא דרבנן כדאמרינן⁹ של חשיפה ושל גמי וסירושן אישני¹⁰ כול¹¹ ואורבני¹² ויש מפרשין שיסה קנה גמא¹³ והוא עולה על המים והן עושין ממנו מחצלות¹⁴ גמא¹⁵ פי' קצב אל ברדי¹⁶ כי דגרסין באין מעמידין¹⁷ לית שב שיס¹⁸.

השדה (ישעיה מ' ו') תר' (כ"ו ו' א' ו' ב' ; מ' : תרגו') כמוצא דחקלא. ועקר הרבה, הרבו, רגול בפירושנו אהלות ז' ד' נדה ד' א' מקואות ספ"ה. מכשירין ו' ו' סבול יום ב' ח'. ועיב אפשר שכל זה חסר אצלנו. תרגום וכמוין גנבתו סופה (איוב כ"א ו"ח) ובמזוזא כו' (ערוך ע' מז). ⁸⁷ מן "פ' וכן כוצא כו' עד "עד תמו", בא לכאן מגליון (והעד, שהיה "כלי גללים" שייך לפי' א', "ומוצא שניה של שיסון" נזכרת במשנה לפני "מיצה שניה של קנה"). והוא הפי' האחר המוכח בערוך (עיי' הערה 36). וכאן צ"ל: שניה של שיסון כו'. ¹ מלה במלה כבערוך. ² שייך לפי' מ"א. ³ מ"א ו"א ו'. ⁴ ערוך ע' גלל ג'. "הגלל" פי' הגאון "צפיעי בקר" עיי' ערוך ע' גלל ב'; חיינו שן שלניס המאכל ומביאו לירי גללים. ס' המליצה (באכער 27): ויש פותרים כלים הנעשים מגללי הבקר. ועיי' לפי' זה שו"ת הרשב"ץ ח"א ס' קכ"א. ⁵ ויז' של "שיסון" קצרה, אבל ישרה ועבה למטה (ו' ויז' קטיעא), וכאלה עוד בכ"י שלנו ואינו יור'. ⁶ צ"ל: חשיפה (במכשירין פ"ה ח': כבר פירשנו חשיפה שהוא כו', ועיי' הערה 8, 9, 11, ולעף 55)? אבל בערוך כ"י בר' ע' לולב (בשם ר"ג): הנצרים של חפשיה ושל גמי. חפשיה גמי גס וכו'. ⁷ בכ"י: אלא של, (الأسل. juncus (לעף 47 ועיי' שם 55), ש' במקום ס' (אסל, ראה למטה), כמו בערבית מגרבית (פליישער, III kl. Schriften, 487. ואינו ענין ל-الأسل, אשלא, כדעת פרענקל 229). ⁸ בכשירין פ"ה ח': חיסאני, וכאן בסמוך: איטני; "היטני" בבבלי, "איטן" בתוס' כלאים פ"ג, ד' (החשיפה והאיטן והגמי וכל חגדלין באמר, "באחוי"), "חישין" בירוש' כלאים פ"ה ל' א' (עיי' לעף 47). תג"ק בפירושים לע"ה דף ל"ט ע"ב: של שבצבוק חיסאני כו' (עיי' למטה); ועיי' ס' המליצה (באכער 57a) והורוויץ מונש' 45, 88. ⁹ סוכה מ"ז א' כ' א' כ"י מ' ח"ג 162, מ"ו ועוד: חשיפה; עיי' ע"ה א'. — ריז"ג ח"א ע' פ"א: מוחצת של שיסה דהיינו שיסון (כ"ה בכ"י, הוספות שבסוף ח"ב, ד' ב'). ¹⁰ עיי' הערה 8. ¹¹ צ"ל: כול. בתג"ק שם: של שבצבוק חיסאני ושמן בל' ערב אסל כול (כ"ה בכ"י מובל, עיי' מש"כ בס' השנה ח"מ, 235) שטן אורבאני, תה"ג טה"ג 239: שצבצבין הלופי חשיפה גמי ואורבאני. חיסאני, כול, ואורבאני באים כאן זה אצל זה, כמו בפירושנו. תה"ג הרכבי 216: כלי שנעשה מן הוצין או ממיני גמי וכולאן ואסל. והטלה נמצאת גם בתלמוד, בשנויים ושבנושים. יומא ע"ה ב': רב יהודה נפיק (יצא ביוה"ב) בדהיטני (בנעלים של היטני) אבוי נפיק בדהוצי רבא נפיק בדיבלי; ר"ח שם: בדבול, ח"ג ד' ברלין: כ"כילי, וכן בתה"א ענין האבלות ד"ה דף מ"ד ב'; ח"ג ד' וינ': בדבול; כ"י ב' (עיי' ד"ס): בדבול; כ"י מ' שאיל' כ"י עפשטיין ס' קס"ה, ריז"ג ח"א צד ג"ד (גם בלשון ח"ג), ערוך ופסקי רי"ד (הן "עלי דקלים") ונ"א בעיטור: בדקולי, בדיקולי (ומזה נשתבש "בדבולחו", אצל ר' מנוח ועצור, עיי' ד"ס, ונזכר "בדבול" כוכחש עיי' כתביוה"ד והראשונים), כלומר: בנעלים של כול, קולי, וחבריו "בדהיטני" בדהוצי מוכיחים עליו, שכן פירושנו (עיי' לעף 166). ועיי' מש"כ במ"ע OLZ ח"ט, ע' 19. ¹² עיי' לעף 54, ולמעלה. ¹³ גמא = "גמי", למטה פי' מ"ה. ¹⁴ למטה פרה פ"ב, ח' (ל"אורבן"): קצב אלברא (אלברדי) במיית כגון גמי הוצא מן המים והן עושין ממנו מחצלות, כמש בלשוננו כאן וערוך בע' כש! ועיי' סבואי 90, 111. ¹⁵ גמא פי' קצב אל ברדי" פירוש של "קנה גמא" הוא, עיי' הערה 16. ¹⁶ قصب البردي, "קנה גמא", "Papyrusstengel". תג"ק שם מ' ע"ב: שימא וגמי גמי בל' ער' ברדי (ברדי) שיסה כמה שאנו אומרים בסוכה מחצלת של שימא ושל גמי כו'. ועיי' למטה פי' כ"ד ד"ה של גמי. ¹⁷ בע"ז כ"ה ב': לית שב בויג; שבת ק"י א': ולית שחסי (דקניא. ערוך וכ"י א"פ). ופי' הערוך: "קליפות חקנים", "חשיפה".

מטנה כלי תחילת¹ הכלי הסובב של גלגל פיר' אופן וגלגל² שהוא בכרה³ בטיית' מסבבין אותן מברזל כדי שלא יסדקי. מכני⁴ כלים. פי' הן בסיסים כדכ⁵ את הכיור ואת כנו ומתרג' בסיסה⁶. המיסיס פי' הן רדידים⁷ ופחים כדכ⁸ וירקעו את שחי הוזהב ומתרג' ורדירו ית מסי דרהבא⁹. מהונגי¹⁰ כלים פי' כמין אזנים יש לכלי אלא שהאזון יוצא מן הכלי והונג¹¹ הוא דבר שאינו מן הכלי אלא מסובב⁵ עליו מן¹² מחולת ומתרג' הונגין¹³ ויש הרבה דברים הפוכין¹⁴ והוא גג הכלי (הכלי)¹⁵ שהאזנים קבועין בהן¹⁶: מן השחולות¹⁷ פי' משה שנשתייר מן הכלי ונותר ועדף וסרה ושחל¹⁸ ממנו כדתנן¹⁹ השחול והסכל אי²⁰ זה השחול > מן הגרודת פי' מ> מה²¹ שנגרד מן הכלי כדכ²² ויקח לו חרש להתגרד בו²³. (ומסמרות שבו²⁴ שמם גרומי כדאמר' לענין מנורה²⁵) תורת כהנים²⁶ מן הגרומי²⁷ פי' אי' דא' מן¹⁰

1 ערך ע' חר ב': וחיא תחילת הכלי. 2 ע' סב ג': פי' אופן וגלגל (כ"ה בב"י ו' א', ו' ב', מ' וכ"י ג') שטושיכין העגלות מסבבין כו'. 3 Rad ٤٠٤; ס' המליצה (באכער 33): סובב של גלגל הוא שמניחין עליו את החבל ומתגלגל וממלאין בו מים כו' עושין לו סובב של ברזל כו'. 4 לפני זה כתוב ככ' "טכרת" מחוק. 5 שמות ל"א, כ"ח. 6 ערך ע' כו, ע"י קהוש ור"ח בשבת מ"ד ב' (= ע' מכנה). — דיבור זה מקומו אחרי ד"ה המיסיס וכן סידור המזל. 7 השם "רדד" = מס, תוס' אהלות פ"ה, א'. 8 שמות ל"א, ג'. 9 ע"י גם למטה פי"ג, מ"ה ד"ה שבטס. 10 מהונגי, בה"ו לו ובמשנה עם פי' ר"מ (בפי': ואוגן), ערך: מאונגי כלים בכלים פי"א ויש ששונגין חוגגין, בס' המליצה (באכער 28, סי' 78): הוגי (ע"י למטה). 11 ערך: והאוגן. 12 בערך: ויוצא (ד' פי', וינ', כ"י ו' א', ו' ג', ג') פירוש (כ"י ו' א', ג'; ו' ג': פירו') מן מחולות דמתרגמינן חוגגין ויש כו'. וכלשון הזה נמצא גם למטה פכ"א א'; ויש מוציאין זה הדיבור מן חרגום כו'. מחולת = מחלל, ל"ר. 13 צ"ל: הונגין, הינגין; בערך: חניגין, כמו בתרגום שלג' שמות פ"ב; במגרעית הינגא "Tanz" (נאלדקה, Mand. Gramm. 76 הערה 1). 14 ע"י למעלה ע' 20 ד"ה הניקון. 15 "הכלי כפול בטיס". 16 ערך: בו. בס' המליצה שם: הוגי (= הונגי) הכלים צואר הכלי ואדניו (= ואזניו) שאוחזין בו את הכלי שקבועה באזנו; ר"מ: ואוגן כו' צואר הכלי, ר' תנחום ירושלמי באלמרשד ע' אגן (הובא בחערות לרסאלת צד 119): קאלו אלף (= ר"מ) וגיר' קאל טקאבין ואדאן (ויש אומר בתי אחיה ואזניב) אלף. 17 בנוסחאות ובערך ע' שחל (ועל פיו הגיה המו"ל): השחולת. 18 התכונן על עושריהמלים של חגאון וכל זה כדי לקרב מובן "שנשתייר" לה"שחולות". 19 בכורות פ"ה, מ"ז: והשחול והכסול אי זה הוא שחול שנשמטה ירכו, וע"י ביצה ל"ה ב': ומאן דתני משחולין לא משחבש דתנן השחול והכסול שחול כו'. 20 ככ"י: והם כלאי, וצ"ל: והכסל (והכסול) אי. — ס' המליצה 35: שחולת אבק הנחושת שיצא מתחת הפצירה. 21 השלמתי ע"פ הערך ע' גרד א': ומן הגרודת פי' ממה שנגרד מן הכלי כו' (וכוה הגיהו המגיהם צד 48). 22 איוב ב' ח'. 23 בס' המליצה (באכער 27): הגרודות כו' הם הסובין היוצאין מן המגרר שגוררין בכלי חד כו' ועיקר חמלה דומה לטגורדות במגרה (מ"א ז' ט') ובכ"י א' נוסף: להתג' אי' (להתגרד, איוב), וזהו לגירסת "הגרודות", וכפירושנו. 24 שבו = שבורים (וכ"ה בערך). 25 "ומסמרות כו' מנורה", שייך למשה אחרי "וצינורה שבורה", ונשלם בגליון והוכנס שלא בטקומו. ואולי שייכים לוח גם המלים "תורת כהנים", ע"י למטה. 26 "גרומי", וגרומאות", לא נזכר כלל בת"כ. וציון כזה, "תורת כהנים", נמצא בפירושנו עוד פי"ב ל"עיקון" בגליון (ואינו בת"כ), פט"ו ב' ל"סרוד" (נמצא בת"כ, זכיס א', פי"ב ג'), פי"ט, י' ל"קרינות" בגליון ("כריחות" בת"כ, זכיס א' פי"ב ג', ד), נגעים פ"ט, ב', סר"ה צלקת: תורת כהנים וכמה הוא פרס חצי ככר כו' (בת"כ מצוער פרשתא ז', פי"ה: וכמה הוא שיעור אכילה: כדי אכילה פרס כו' כבמ שנה פי"ג מ"ט) ופ' פרס בתוספת כו' ובכלים פכ"ד פי"ה, "תוספת" גדולה שכולה לקוחה בליספס מפירוש לספרא (ע"י שם בערת וע"י מכשורין פ"ה ט'). והציון "תורת כהנים" מורה שהפירוש, או התוספת, הוא נעתק מן פי'

בשגמין פ' איכא דאמ' בשיגמין ואיכא דאמ' בשגמין¹ כמין ביזראנ² עין הוא
והוא רך ואינו משתכר בין לח בין יבש³ ועושין טמנו כלים כמות אילו הצפחת.

באבא מציעתא⁴ הנגר⁵ פ' והוא⁶ בארמית כמות רומניס⁷ ומתרס⁸ בטיית
והעיטה⁹ פ' איכא דאמ' והאיכה¹⁰ פילכא¹¹ בטיית¹² והפותה¹³ פ' יש מפרשין
כמין מפתח כדתנן¹⁴ והפותות לרלחות הבית הפנימי ומגולסא¹⁵ תרגום¹⁶ ואני אוי
אבקחא בתלמוד¹⁷ כלי ברזל כמין כוס קטן שבו הציר ומסיבת הדלת¹⁸ כדכתיב¹⁹
הדלת חסב על צירה והצינור בל' חב' צינורא דדשא²⁰ הניקון²¹ פ' כדכתיב²²
ומשקל קינו ומתרג' סופינה²³ והוא הפוך. העישה²⁴ פ' חתיכה גדולה של ברזל
כדכתיב²⁵ וזן וזן מאוזל²⁶ בעובונך נתנו ברזל עשות ומתרג' בעדקין²⁷ די ברזל.
10 החררה²⁸ פ' עושין מן הכרזל [ר"ב א] ומן הנחשת כמין עוגה מפני²⁹ שמבקשין לעשות

1 בנוסחאות ור"מ: שוגמין, הוי' לו: שוגמים, ערוך בע' סן וע' שגם: שגמין.
2 خيزران "Bambusrohr" ועי' לעף 156. ועי' הערה 8. ערוך שגם: ויש אומרים
עין כפול שהן כופלין אותו ולא ישבר והוא עין רך ואינו משתכר (כ"ו מ') בין לח
בין יבש ובלי תלמוד שעם. שלשת המלים האחרונות חסרות בוודאי בפרושנו (כמו
שהעיר כבר קהוט) וזה יוצא גם מפרושנו למטה פ"ד מ"ה: של שעם פ' כמו שפירשנו
דומה לכיווראן; ר"מ: ושוגמין ושועמין ואחד ושעם אלכיווראן; ריב"ז ח"א ה' יו"ה צד
ג"ד: וסנדל של שעם פ' כיווראן. 4 במשנה כ"ו מניכן: סליק פירקא וסליק לח בבא קמא
דמס' כלים. . בבא מציעא. . כלי מתכות כו'. המשנה מסכת כלים וחלקה כמו התוספתא לג'
בבות: בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא כל בבא בת' פ' פקדים וחלקה זאת חיתה גם לפני
הערוך, עי' ארנא, וכן רש"ג בתשו' ג"ק סי' ע"ב (דף כ' ע"ב). ועי' מבואי. 5 פ"א מ"ב.
6 "והוא בארמית" המלה הארמית חסרה. "נגרא" גם בארמית של א"י (בירושלמי ובתרגום
דה"י ובסורית פלסטינית: נגרא, בשומרונית: נגה, נגרה). 7 סורית: רומניסא, ברוח, obex,
vectis (Psm. 3867) ψευμανήσιον (פרענקל 19); ערבית: زعنفس, גאולוקי, כיער
71 (cadenas, 559 I דווי) ועי' למטה מ"ט ד"ה קדוסטרא. 8 מ"ב.
"Riegel" (פרענקל 16), ר"מ: אלמתרין. 9 שייך למ"ו. העימה, גם בה' לו ור"מ.
10 ערוך ע' אימא: הכוש והמקל והאימא כו' יש ששונין עימא כו'. 11 פלכא (דווי II, 281),
"Wirtel", ריגער 15 הערה 9, ועי' בר-עלי 5568. ועי' למעלה פ"ט, ו'. 12 לפני "בטיית"
נקוב הקלף וקלוש, ולפני חנקיבה: "בט" מחוק. 13 והפותה, בה' לו, ר"מ, ד"ר, וינ'.
ערוך, רס"ג וי' גנאה, ועוד. 14 קרי: כדכתי' (מ"א ז' ז'). וכ"ה בערוך עי' פתח.
16 מגולסא, μολός (פרענקל 18). 16 בשבעים מלות לרס"ג סי' פ"ז: והפותות, והפותה
שתחת הציר (משנה כאן), ועי' סי' השרשים 398. כמד"ר מ"ב: מהו פותות רבי יצחק
מגדלאה אמר זה פותה שתחת הציר, ר' סימאי אמר אלו פותחות. 17 עירובין י"א ב',
מנחות ל"ג א': כאי היכר ציד אמר רב אויא אבקתא, ובערוך עי' אבקתא: פ' חלל
המשקוף שמכניסין בו ציר הדלת שכל דבר שהוא נקוב להכניס בו דבר אחר קורין אותו
אבקתא כו' (ר"ח עירובין שם). 18 ערוך: ומוסכת (כ"ו ו' א', ו' ב': ומוסכת מ':
ומסכת) הדלת עליה ומתמחרת בפתיחה ומגירה (מ': ובסגירה) כדכתיב כו' וי"מ כמין מפתח
כו'. ר"מ: והפותה תמונת כוס מן ברזל כו' והפותות לרלחות. 19 משלי כ"ו ויד' בכ"ו:
צידה. 20 עי' ערוך עי' צנר ב', ובעי' צר ה': הוא חחר שבארין. 21 שייך למ"ה, וכפול
שם. 22 ש"ב כ"א מ"ו. 23 בערוך עי' נקן, בדפוסים וקחוט: שומיניה, אבל כנכון בכ"י
מ' וכ"י ג': סופיניה, ועי' גם עי' סופינא. 24 משנה ג'. 25 יח"י כ"ו וי"ט.
26 לפני "מאוזל" בכ"י: "ומ" מחוק. 27 בערקינ? בתרגום: בערקין דברזל, ערוך: ערקין
דברזל (כ"ו ו' ב', ו' א' די ברזל מ' די פרזל) בדפוסים: דפרזל) ועי' עי' ערק, הפי' גם
בר"ח שבת קכ"ד ב'. 28 בכ"י נראה כמו "החררה". 29 מפני = לפני קודם.

אחד¹ יש לפורנא נקב שמבניסין בו המפתח² ומדריס³ את הפין לחוץ ונפתח ואותה
שעה פרש⁴ הפין מן הפורנא ויוצא ממנה. עקרב של פרוביא⁵ אותו הברזל של
כלינס⁶ שהו⁷ רסן והוא פרוטביא ובטיית לגם⁸ והוא נכנס בתוך פי ההמה כגון חמור
או סוס שם⁹ אותו הברזל עקרב. פיקה של מתכת¹⁰ פי' כמין חמם של גמל¹¹
[לגב בן] וכמין תחתית המלפסין¹² כשהין¹³ פותחין אותו כדתינא¹⁴ פיקה התחתונה¹⁵
חיבור לעצמה ואין חיבור לחתיכות ועיקר הדיבור¹⁶ מן פקעיות של שת¹⁶ ושמהו
בל' רבנן קיבורייתא וסיסא¹⁷. קרן עגולה¹⁸ פי' מכלי שיר והוא של קרן ממש
כדכ' ¹⁹ קל קרנא משרוקיתא וגרס' בשבת²⁰ המחזיר קרן עגולה חייב חטאת קרן
ששומה סמור אבל אסור ומפרשינן²¹ שזו קרן של חל[ל]יות²² היא כשפרשנו²³
במחזיר סמורה של חליות בשבת ויש באיל²⁴ קרנות עגולות וששומות והן נדבקין זו
בזו בזמן ששומרין בה וכשמדביקה עגולה יש בה עסק²⁵ וקשה להדביקה יותר מן

למורנא נקב שמכניסין (כ"י ו' א' ו' ב' מ' ור"ש) בו חמפתה ומדחין (ד' פזי ו' וכו'), כ"י ו' ב' וכו') את הפין לחוץ ונפתח ובאותה (כ"י ו' א' ו' ו' וכו') באותה שעה מורש (ו' א' ו' ב' פיר') הפין מן הפורנא ויוצא ממנה (כ"י ו' א' וכו' וכן בדפוס). והפין כו' (למעלה הערה 19). ²² נכנסין ל' ר' "השונים". ¹ ערך (חוץ מכ"י מ'): אחר. ² ה' של "המפתח" מסופק, כתוב על נקב. ³ ומדחיס, ערך (ע"י למעלה הערה 21). ⁴ = פירש (ע"י הערה שם). ⁵ משנה ה'. "פרוביא" (הב' גראה כב'), *φροβεία*, "פרובי" גם בביר פמ"ה, לג"י הערך ע' עתר וע' פרב. ובנוסחאות: פרומביא. ⁶ כליונס, *Zaum, Gebiss, χαλινός*, רסן, מתה, הו' כלים ב"מ פ"ד ו': שלשלת שעשאה אפרומביא מטאה כסניו שהיא ככליונס כו', ובערך ע' עקרב: של כליונס. וע"י ערך ע' עב ורת"י, באכער 85. ⁷ שהו = שהוא (וכ"ח בערך); "הו' רגיל בפירושנו ואצל הגאונים, והוא ע"ד לשון סורי וערבי. בערך: שהוא מתג והוא רסן. ⁸ *لجام, Zügel, Zaum*, (וע"י פרענקל 100 ואולדקר *Neue Beiträge*, שטרנבורג 1910, 41 והלאה). ⁹ ערך ור"ש: ושם. "שם" נשלם בכ"י מעל לשורה. ¹⁰ משנה ו'. ר"ש: פיקה פירש גאון חמס של גמל דהיינו זממא דפרולא (ובמלאכת שלמה כאן: אבל ה"ה"ש דל פ"י בשם הערך דגאון אחד פ"י חמס כו' ובערך שלנו ע' פראק אין כל פירוש); בפירושנו אהלות פ"ד ו': לחמס של נקה = "זממא דפרולא", שבת ג"א ע"ב. ¹² לקמן פ"ה י"ב, ואהלות שם ד"ה שוגיעילו: מלפפון. ¹³ "wenn man", ע"י למעלה פ"ב, מ"ה הערה 7. וכזה בירוש' מ"ק פ"א דף פ' ד': שחן אומרי ¹⁴ תוס' עוקצין פ"ב, י"ד: מלפפין שחתכה ונתנו על השלחן חיבור כו' פיקה כו'. ¹⁵ רגיל בפירושנו, ע"י למעלה פ"ט, ח' הערה 86, ועוד באהלות ו' ה': גופו של דבור ולמטה כלים פס"ו מ"ו: פירוש זה הדיבור. "דיבור", מלה, כמו ר"ה כ"ז א', ברכות ו' א' ועוד. ¹⁶ כלים פ"ה י"ב, הגהה י"ב א'. ¹⁷ ע"י כלים שם ואהלות שם ופרה פ"ב, ח' בפירושנו וע"י למעלה פ"י מ"ה. סיפא, מנחות מ"א ב', "סיסא" ת"א במדבר מ"ו ל"ח: מסיסין מנחות מ"ב ב', סוכה מ' א'; רע"ג תח"ג מה"ג 381: מסיסין פקיעות שלשתי ושלערב, ערך ע' גרד ד' (מלשון רע"ג): מסיסין אלו פקיעות של שתי שנטנו לשם בגד והן קיבוריותא. מורית מסיס, או ששא (ע"י לעק במ"ע, O.L.Z. חט"ו 558 ומבואו 61 ושם 159). — כאן שייך ד"ה והעיומה, חתכוכ למעלה ע' 20. ¹⁸ משנה ז'. ¹⁹ דניאל ג' ה'. ²⁰ מ"ז א'. ²¹ כלומר אנו בישיבתנו מפרשין כך, והוא פ"י ר"ב ש' שלום גאון מורא, מובא בערך ע' קרן: בס"ג דפ"כ ב"ר ה' קרן עגולה כו' פ"י ר"ב ש' שלום קרן ו' סכ"י שר היא וחיא של קרן ממש (כמי מ' כאן: שור הוא והוא של כו', ולמטה: והיא של קרן ממש כדכתיב קל כו', בכ"י בפירושנו) והוא של חוליות (מ': חליות) ויש בחן פשוטות כו' (ע"י מבואו) והנן בפ"א בכלים כו'. ²² השלמתי עפ"י הערך. ²³ ע"י שבת שם מ"ו א' ולמטה פרה פ"ב, ח' החרוקות וערך ע' קן. ²⁴ באילו (בהגהה המו"ל), ובערך: בחן. ²⁵ מלאכה פרה ועבודה. ובערך: והעגולה קשה לזדבוקת יותר מן הפשוטה והוא כלי

הגראטות¹ התיכות התיכות של ברזל אשר יתאספו ויתקבצו כגון מחט שבורה וצינורה שבורה >וטסמרות שבו' שמם גרוטי כראמר² לעינין מנורה³. החלמא⁴ פ' ט"ט עבה הוא ששמה חלמא ועושיין ממנו הכיורת⁵ דתניא⁶ כיורת⁷ שעשאה מן החלמא ושוליה מן הגללים מהורה. קלוסמרא א' דא' קלוסמא פ' קופלא⁸ והוא מרובע כמעשה קסת⁹ הסופר מחוניא¹⁰ כדא' ¹¹ דלוסקום הנעול וקלוסמרא הנעולה ויש א' רומני¹² כשנינו¹³ נגר¹⁴ שיש בראשו קלוסמרא¹⁵. הפין א' דא' הפי¹⁶ פ' אילו השינים הקבועין¹⁷ בסותחת ונכנסין בתוך הפורנא¹⁸ ושמו במיית ריש¹⁹ והפורנא²⁰ פ' זהו הקופל²¹ שהפין נכנסין²² בתוכה מצד אחד וננעל ונסגר ומצד ת"כ ועיי' מבואי. ²⁷ "גרוטי" בה' לו ובערך. ¹ "הגר טאות (הגרוטאות), וכ"ה בתוס' כלים ב"ט א' ג': הגרוטאות. ² מנחת כ"ה א' תוס' חולין פ"א ו"ח: מנורה אין כשרה אלא מן העשת (למעלה מ"ג) עשאה מן הגרוטאות פסולה. ⁸ עיי' עמוד הקודם הערה 25. עירך: פ' מ' מסמרות שבורים ושברי ברזל אשר יתאספו ויתקבצו ולש' יון (γρῦτῆ) הוא; ס' המליצה, באכער ²⁷ ס' 67: גרוטי לשון יוני הם שברי ברזל כגון שבסי (צ"ל: שברי) מחטים וצינורות ומסמרות, והוא לשון פירושנו. ועיי' למטה סוף פ"ז ד"ה תחתית הצורפין. ובפירושי ע"ז תג"ק דף מ' ע"א: גרוטאות כסף וזהב שאין עליהן טיבע כדקאמ' (כ"ט נ"ב ב') סלע שחסרה זורקה (עיי' שם) לבין גרוטאות. ⁴ משנה ד'. ⁵ כ"ה גם בערך = הכוורת. ⁶ תוס' כלים ב"ט פ"א ד'. ⁷ שם: כוורת. ⁸ קופלא, בסורית ותלמודית (סנהדרין ק"י א' לגי' הערך) ועיקרי התלמוד, וכ"י מ' בפסחים ק"ט א'), قفل "מנעול" (פרענקל 16, ועיי' דווי מוסרפה, וכצ"ל? ¹¹ תוס' כלים ב"ט פ"ב ה'). ¹² עיי' למעלה ע' 20 הערה 7; עירך: ויש מפרשין קלוסמרא נגר ששנינו כו'. ¹³ = כששנינו עירובין ק"א ב'. ¹⁴ בכ"י: בגד. ¹⁶ עירך מוסרף: והוא כמין יתר וראשו עגול כמו רמון. וכשיש בפתח ב' דלתות עושיין סכעת בדלת אחת וכן באחרת ומכניסין באותן סכעות היתה, ועיי' ס' המליצה (באכער 84); וכן ר"ם: כלי מקשה על תמונת רמון ("אלרמאנה"); ר"ח עירוב' שם: דיש בראשו גלוסמרא. פ' רוסנא (רמון) והיא כמין אחיות מאנא בית יד של כלי). "רומנא" שבריה (שדכריו לקוחים לכנכן מפי הגאון) היא כמו مائة, בית יד עגול (ראש עגול) של כלי, ועיי' למעלה שם ולמטה פ"ב, ח' והמטוטלת הערה 6. ¹⁸ בערך כ"י ו' ב': איב' דאמ' פ"י ו' א': חפ"י וכן מ': איבא דאמרי חפ"י, ועיי' למטה פ"ג ו'. ¹⁷ "הקבועין" (הקבועים) גם בערך כ"י ו' א' ו' ב', ג' ור"ש. ¹⁸ "הפורנא" (עיי' למטה הערה 20) גם בערך כ"י ו' א' (ו' ב' כאן: הפירנא), מ' ור"ש. ¹⁹ ריש, Feder" (עיי' דווי I 576); עירך בכ"י מ': והפין בלעז קדנמו (בדפוסים וכ"י ו' ב': קרדו, cardo, ו' א', ג' קדרו) במיית אל רישא; ר"ם: והפין חו רישה אלקפל והפורנא אלקפל נפסח אלתי תדבל סיה אלרישה ("הפורנא הפותחת עצמה אשר יכנס בה הפין"); ובלקוחים מסי' המליצה (באכער 68): פיוסורנא (קרי: פיו וסורנא!) קופל ופראשתה, רישה קופל (قفل وفراشته; قفّاش pêne do serrure ובאכער שנה) הם הכנפים המונבאות בו ועמוד שלו. ²⁰ גם בערך הנוסח בכ"י ו' א' ו' ב' בכל הענין: פורנא וכן בר"ש ורע"ב, ובנוסחאות: והפורנא. ²¹ בערך: בכלי מתכות פ"א בכלים הפין והפורנא סמאין איבא דאמרי כו' (כפפירושנו למעלה) ויש מפרשין הפין והפורנא פורנא (כ"י ו' ב') הוא הקלוסמרא ובלשון ערבי (כ"י מ': ובס"י ת) קופל (ד' פיו), כ"י ו' א' ו' ב' (ומ') ובלעז קטיגרו (ד"ה פיו), באז' ואמ"ד, כ"י הלבדשטם — קהוט — כ"י ו' א' ו' ב'; וכ"ה בעי' קפל ה', בר"ה, פיו ובאז' וכ"י, עיי' קהוט, ובעי' קלוסמרא בד' פיו וכו': קמנינא ד' וינ': קמנינא; עיקרי התלמוד עיי' קולפי: פיי' מנעולים קאדינאדו בלעז, עיי' קלד: קולפי [קופל] בלעז קדינאדוש כלומר מנעולים, עיי' קופל: קאדינאדוש; כ"י מ' ע' פן, קטיגרו, ססרית cadenado, פובנצי וצרפתית catenatz, cadeant, "Vorhängeschloss", cadenas, ועיי' למעלה הערה 19) והפורנא (כ"י ו' א' ב') נכנס לחוכה הפין מצד אחד וננעל (כ"י ו' א' ב', מ' ור"ש) ונסגר ומצד אחר (כ"י מ': אחר) יש

בארץ ישראל¹ תולין אותן בצואריהן² ומבנקא³ בטיית חליות⁴ ס' חומרי בל' חכ' ו בטיית כרז'⁶.

של סימונות⁷ ס' בעלי חיות⁸. אונקלי של כתפים⁹ ס' אסמיה בל' ערביא¹⁰ שבר¹¹ [רלג א'] וכשאותו אונקלי קשור בחבל אסמיה זגר¹² כדכ'¹³ והשפתים טפח מוכנים לבית סכיב' ומתרג' ועונקליא וכן שנינו בתמיד¹⁴ ושל כה⁵ עיקון¹⁵ (*). מחר ס' דומה לשירה¹⁶ והוא מכלי הצידים כדחנן באידך פירקין¹⁷ העיקון והרטוב והכלוב מהורין. מני של מתכת¹⁸ ס' כלי שהוא מחזיק תרקב שהו¹⁹ ג' קבין²⁰ שהן חצי סאה [הייתיכין טמאים פי']²¹ שהחנני מנער בהן את הקדירה. והפרכין מהו' ס' הקבועין בקידום²² כדתניא²³ ואילו הן הייתיכין אילו (*). בגלילין: תורת כהנ' ¹⁶.

עמוד 78: וצני פלוגי דנן ואוסף על כתובתה וכו' פתיכתא כבלי מן כן כן כו'; מורית פתוחקא, ענק (Audo שניג, 857 II Cardahi); ס' המליצה (באכער 41): פתובתא, וגם פתיכתא, פתיכתא. ¹ הערוך ע' צנר א' (מס' ר' מצליח ?) הביא ג"כ מנהג א"י לענין נמוס. אבל בע' קטלה העתיק: ובל' חכמים בארץ ישראל פתיכתא (ו' ב': פתיכתה, ו' א': פתיכא), המשיך איפוא בטעות "בארץ ישראל" בפירושו למעלה, אבל "פתיכתא" בבליה היא, ע' בעמוד הקודם הערה 27. ² למטה במשנה: שירי קטלא כמלוא צואר קטנה כו' שכן הולין בצואר, מעילה פי"ח, מ"א: נתנה קטלה בצוארה. ³ מלכא (דווי I 410); ר"ח שכת ק"ט ב': קטלא תכשוי בצואר כגון ענק והוא בלשון ערבי מבנקא; ר"מ: וקד תוכד' (וכבר יוקח) כזו אלף יתסמי (וחת נקרא) מלכא, ועי' הערה 27 הנזכרת. ⁴ לשון המשנה: קטלה שחוליות שלה של מתכות בחוט של פשתן או של צמר כו' חוט של מתכות וחוליות של אבנים טובות ומרגליות ושל זכוכית כו'. ⁵ קידושין ט' א': חומרי פתיכיתא (ע' בהערה הנזכרת). מורית חומרא': (בערבית) אלכרז מן אלולו וגויה (= חרווי מרגליות וכדומה), בר עלי 3781, ב"ב 728, ועי' פירענקל 161. ⁶ חרז', חרות, עי' הערה 5. ⁷ פרכין ב', מ"א. ⁸ בערוך בשם "פ"א". ⁹ משנת ב', אונקלי, בהו' לו ור"מ. ¹⁰ אסמיה בלשון ערבית (!) שמו בלשון ערבי. ¹¹ שבר, Heft, Grift (דווי I 129). ¹² אסמיה (שמו) * שבר. ¹³ יחז' מ' ט"ג. ¹⁴ תמיד פ"ג מ"ה: ואונקליות של ברזל כו'. ¹⁵ "כה", נחקק ע"י הסופר? אבל בטעות; עי' כלים פכ"ה ט"א: של כת (בת, בית, עי' שם בהערות) קודטין היא, כלומר של מה זה קודמין כאן? וכפי' ר"מ שם. וכן בירוש' תרומות ספריא, דף מ"ח ב': א"ל של בית (ר"ש עדני מביא בכלים שם: של בית וכ"ה בכ"ל, פני משה: א"נ של כת קודמין) קודמין היא, והא ר' יודה אומר כו' ור' יודה ורבי יוסי הלכת כו' יוסי, כלומר כלל של מי קודם? הכלל הראשון או הכלל "ר"י ורבי יוסי הלכת כו' יוסי"? והעיר שם נוסח פת, פית; מורית פית (ערבית פית), enim. וכאן השתמש ב"כה" במובן "כ"י, וכו' (ע"י פכ"ג, ב' ד"ה ורו בהערות). והשוה גם "כה" (איפוא) בפרסית. — הטבעות מרמזות לגליון. ע"ד "מורית כהניס", עי' למעלה ע' 21 הערה 26. ועי' לקמן פכ"ג: האקון א"ד העיקון, ערוך: בס' טבעת בכלים של אקון כו' ויש ששונין של עיקון, וכן ר"מ כאן: ואקון ויש קודאין עקון, ובנוסחאות: אקון. ¹⁶ עי' למטה שם בפירושו; ר"ש כאן: אקון מין שידה, ר"מ: ואקון כו' הוא סל חצי כו' והוא תיבה מן עץ כו'. ¹⁷ פכ"ג מ"ג. ¹⁸ משנת ג'. ¹⁹ = שהוא, עי' למעלה ע' 28 הערה 7 (המול תניה: שהן!). ²⁰ תמיד פ"ג מ"ו (גמרא ל' ב'): המני דומה לתרקב (גדול) של זהב מחזיק קביים וחצי, ועי' תוס' יו"ט וערוך ע' תרקב. ²¹ השלמתי מדעתי, עי' ערוך ע' יתיכוס: היתיכוס טמאים פירוש תניא אילו כו' הקדרה כו', ולמטה פכ"ה ב': כמו שפירשנו בייתיכין וכן (קרי: וכן) מליות שחננוי נוער בהם את הקדירה, ועי' ערוך ע' פרכין שפי', "פרכין": חתיכי בגד שטקנחין בהם את הקדירה כו' ויש אומ' הקבועים כו' (כפירושו) ועי' ר"מ. ²² בקירום. ובערוך העתיק: הקבועין בקירום (כ"י) ו' א'; כ"י מ': בקירות — בנוסח תוס' הוצ' צוק', עי' למטה) כדתניא אלו הן הפרכין הקבועין בכירים אית דאמר בקירום (כ"י מ': בקירום, כבתוספתא); מהר"ם: שהם קבועים בקיר והכי תניא בתוספתא. ²³ תוס' כלים ב"מ פ"ב, ז' (צוק' י').

הפשוט לסיכך מחזיר בה' קרן עגולה חייב הטאת פשוטה סמור אבל אסור.¹
הסרה והבסים פ' הרחב שיושב <כו>⁸ בית שקעו של נר שהוא ככך⁴ במיית
שמו.⁶ סרה ואמצעי העומד שמו קנה של מנורה⁶ ואותן ג' רגלים שהמנורה עומדת
עליהן שמן בסיס. ומנין שכן הוא דתניא⁷ מנורה ברשות הרבים גבוהה י' ספחים
וסרה שבראשה רחב ד' נוטל הימנה⁸ קסירה טמאה⁹ לשון יוני¹⁰ איכא דאמרי
5 כובע שבמקרא קסירה בל' חכ' ¹¹ וגרסינן בשבת¹² קסרא א' רב סינורת אספכתא¹³ דכרוך
מזיה דלא מכרבל¹⁴ הכידון כדכ' ¹⁵ וכידון נחשת ומתרגמ' ומחספא¹⁶ <והניקון>¹⁷
כדכ' ¹⁸ ומשקל קינו ומתרג' סוסיניה והוא הסוך. והמגפיים פ' פוסקי שהן כמין¹⁹
מנעלין של נחשת או של ברזל שנותנין אנשי מלחמה לפני שוקיהן שבשירוצו לא יגפו
10 כדכ' ²⁰ ומצחת נחשת על רגליו ומתרגמין וטרקלין²¹ כדגרסי²² בשבת ולא במגפיים
א' רבא בר רב הונא²³ פוסקי ומפרשין²⁴ מסאני דליבדא או דמיטא²⁵ או דמרעיו²⁶
והיינו דגרסינן²⁷ שלוש פוטקיו וחזו לדנאי קטלה פ' פתיכתא²⁸ בל' חכ' ²⁹

יש בו מלאכת להחזירה, וזה בר"ח שבת שם. עיי' למטה. ¹ „כה" ליתא בערוך ובר"ח. כה?
עיי' פ"ב ב' הערה 15. ² וז"ל ר"ח שבת שם (שהעתיק לבנון מהשו"ר רש"י): אלו הן כלי שיר
וחן של חליות ויש מהן קרן עגולה וקרן פשוטה כדכתיב קל קרנא משדוקיתא וזה שהיא עגולה
היא כלי יש בו מלאכת להחזירה לסיכך חייב הטאת אבל פשוטה אין בה עסק כלום כדתנן
בכלים פ' י"א חבוש כו'. ³ השלמתי ע"פ הערוך: שיושב כו' (מ': ב'ה) הנר שמו כו',
ועיי' למעלה פ"ב, ח'. ⁴ עיי' למעלה שם. ⁵ הנקודה אחרי „שמו" רגולה בכ"י והוא על דרך
כ"י המורים והערבים, במקום „: שלנו. ⁶ לשון המשנה: קני מנורה מהנורים, הסרה והבסים
ממאים. ⁷ תוס' שבת פ"א (צוק' י"ז, ד). ⁸ „נוטל הימנה" גם בערוך. ולא סיים דבריה
ובתוס' שם: הנוטל ממנה וחזותה על גבה חייב כו'. ⁹ משנת ח'. ¹⁰ αἰσῖς
Helm, αἰσῖς. בערוך: קסירה, ה' לו: קסירה (= קסירה). ¹¹ בריש ולמדנו הן האדם,
כרבלתחון (דניאל ג' כ"א) ו"א אלו הקסידין שבראשיהן, כמין כובעין כו', ערוך. ¹² שבת
ס"א ב'. ¹³ צ"ל: סינורתא ספכתא. כגמרא: סנוריתא, ולא יותה, בסורית סנוריתא,
palea, (ועיי' לגרר. 72 Abhand., וברילל 61 VII Jahrbücher). ספכתא = „סככתא",
ב"ב קמ"ו א' („סככה של ראש"). כני' ס' המליצה (באבער 50b): ביוכא וספכתא, עיי' מונ"ש
45, 80; שבת פט"ו מ"ב כ"י פרמא: וחזוי ספכא ¹⁴ מְכַבֵּל, קשור וקלוע, כמו מְכַבֵּל
(דהייא מ"ו כ"ז), עיי' הערה 9. הפירוש הארמי „ספכתא דכרוך מזיה דלא מכרבל", לקח בודאי
מלשון גאון, אולי רש"י (עיי' למעלה ע' 28 הערה 21) בפירושי שבת. ובכ"י מינעין שבת שם:
סניאותא (!) קסרא סנירתא שמה שמניח בה שערו תחת כובע שבמצחו, כפי
שלנו. ועיי' רי"ף שם. ¹⁵ ש"א י"ז י"ז. ¹⁶ „ומתרגמ' ומחספא" ליתא בערוך. ובתרגום: ומחספא,
וכן בערוך עיי' מסתף. ¹⁷ השלמתי ע"פ הכתוב למעלה. ¹⁸ ש"א שם. ¹⁹ „כמין" גם בערוך בכ"י
ו' א' ו' ב' ו' ז'. ²⁰ ש"א שם. ²¹ בתרגום: וטרקלין, רר"ק: וטרקלין. ²² כדגרסי' בשבת
ס"ב א'. ²³ כ"י א"פ: רבא בר רב הונא, כ"י מ': רבא בר בר חנה. ²⁴ עיי' למעלה ע' 28 הערה
21. והוא פ' רב שר שלום גאון. המוצא בערוך ערך מגפיים: מגפיים בפ' במה אשה כו' פוסקי פ' רב
שר שלום מסאני דליבדא דעמרא או דעיו היינו דגרסינן כו' בכלי מכתות מ"א בכלים הכידון
והניקון והמגפיים פ' כמין מנעלין של נחשת כו' וטרקלין. ועיי' מבואי. ²⁵ צ"ל דמירטא,
דמירטא; בסורית מְרִטָא, מין צמר-עצים (בר-עלי ס' 6682, בר בתלול 1155 ועיי' PSm.
2224), ועיי' שבת מ"ט א': מרטא דבינו אטמי, ר"ח: פ' מירטא דבינו אטמי העמר
שבין הירכות של בהמה כו'. ובערוך חתיק: גמטא. ²⁶ סורית „מרעוא", ערבית מَرَعَا,
צמר עזים = עמר עזי (עיי' פרענקל 48); תה"ג מח"ג 325: כגון כרוכי דמרגוסנא (של צמר גסן)
ודמרזיו; ארמית בבלית („גבמית") „מרעוא", גאואליק, מערב 187. ²⁷ שבונית ל"א א'.
רבא בר רב הונא! ²⁸ (בכ"י: פתיבתא) = פתיכתא, ובערוך: פתיכתא. ²⁹ קידושין מ' א' (ערוך
ע' פתכא ב'). ה' ראו 82: ענקים, ובתח"ג חרכבי ס' ל"ד: ופתכא (ב"מ ל' ב') הוא כמו ענק
שלצואר ובלשון ישמעאלי מכנסת הגדולה נקראת פתכא והקטנה פתכא; תה"ג מח"ג

עץ ותוספו בניי¹ בידו ושוקל בו הכותל ואותו הברזל² שמו מטוטלת. ואני או³ זהו הברזל שהוא לטורטני⁴ שהוא קפאנים⁵ ויש מנהושת או ממני מתכות שהוא מטוטלת ושמח בטיית רומאן⁶ ומשקל⁷ זו ושנים וק' ואלף שבמאזנים שמם משקלות⁸. והכירין⁹ כרא' כנאבי אחרין¹⁰ מאי עבירין¹⁰ כבשי ואי' דא' כירין¹¹. והכן פ' בסים [רל"ג ב'] (ויש מפרשים הכן והכנה¹² פ' תכת ושאהין¹³ כל' ישמ' ויקראו אותו תכת⁵ שהוא עץ גדול וישקלו עליו הכספים¹⁴ והמאזן יקראו שאהין) והכנה פ' כמין אמת הבנין ששמו הפא¹⁵ כל' חכ' וכמן¹⁶ זה שמשרגלין בו את הספרים¹⁷. משל פירשע¹⁸

¹ כנאי, ערך: בנאי (כ"ו א' ו' ב'). ² הברזל, גם כע' כ"ו מ' ו' א' ו' ב'. ³ ערך: ויש אומרים זהו כו'. ⁴ ב"ב פ"ט א'; תוס' כלים ב"מ פ"ב ה' ועוד (עיי' ערך) *Wage*. ⁵ * قبايس = قباي, كباي, *person romaine* (דווי II 187). ⁶ رمان, رمانه, *stellyard, Roman balance* (לאנז I 1161). ערך מוסף: שהוא עגול כרמון. ⁷ ומשקל, גם בערך כ"ו ו' א' ו' ב' מ'. ⁸ בערך הוסף בסוף הערך: משקלות החוט של בנאין כו' והוא עניין כובד ועיקרו מן (כ"ו מ' ו' א' ו' ב') כובד אבן כו' (החזק בפי' הא' ופי' "משקלות" מל' ארמו וסור: משא, כובד). — "חוט המשקולת" שבכלים פכ"ט ג', תוס' כלים ב"ב פ"ה ב' מסיע לפי' א' וכן פי' שם הגאון, וכן פי' "משקולת", כמו ב"ב פ"ט ב', תוס' כלים ב"מ פ"ב ט"ז ועוד. ⁹ רע"ב, הו' לו וכ"ו מ': והכירין; ערך ע' עכירין, ר"ש ורא"ש: כירים; ר"ש בסוף פ"ל: הכירים, ובתוס' כלים ב"ב ספ"ז: והעכירין (בר"ש ספ"ל מובא: והעכירים = והעכירין, עיי' בסמוך). ¹⁰ בבא בתרא ס"ז ב': העכירים, במשניות העכירין, וכ"ה בערך ע' כדם וע' עכר, הו' לו: העכירים, ס' המליצה מביא: הכירים, עבירים (באכער 26, 48), עבירים (שם 88, 146), ועיי' ד"ס לב"ב שם, הערה ו' וז'. ובירוש' במשנה: הכירים, וכ"ה בערך ע' ככש ד': הכירים — כירים כבשי, ר"מ כ"ו ברלין fol. הכירין, ובפי': כדן (בדרי: בדון). ¹¹ ר"מ (דרנבורג) במשנה ובפי': כירים; קיצור אלכאפי (כ"ו ברלין 388 Oct.) דף ג"ב ע"ב: כירים כו' (ע"פ ר"מ) וקד (וכבר) תכתב בידים; ערך ע' כדם: הכירים כו' ס"א כירים ומפרש עכירין, כדגרסינן בב"ב מאי עכירין ככשי וכז' (ד' וינצ' ופיז': עכירים... עכירין, עיי' קהוט) ובע' עכר: כפי' המוכר כו' פי' בתשובת עכירין כנ"ל תנן והן ככשי כו' והוא קורה. פי' אחר עכירין הן העגילין דהנן כו' בכלים הכירים ופי' ככשי והם גלגלי אבנים נקובות כאמער כו', ועיי' למטה כלים פכ"ג ד'. ¹² ויש מפרשים הכן והכנה, פי' "הכנה" לפי הפי' הא' תכת למטה, ובערך פירש תחלה שניהם לפי הפי' הא': פי' האמה שמשרגלין בה הספרים (= הכנה) ותלות שתחתיה (= הכן) ויש מפרשים הכן הוא עץ גדול כו' (ר"ש בפ"ה מ"ו: ופירש בערך האמה כו' ונראה דהאמה נקרא כנה ותלות שמשרגלין עליה תוא הכן, ועיי' כלים פ"ז מ"ו, לפי' הרע"ב). פי' של "יש מפרשים" נכנס איפוא שלא במקומו והוא הוספה גלונית, ועיי' מביא. ¹³ تاخت وشاهين, تاخت, *Holztafel, Brett*, פרסית-ערבית (452 b II 797, 142 I 142). פליישר לזו *Wagebalken*. (דווי I 142, 797, פליישר לזו II 452 b). כנוקא במורית. ¹⁴ *Bleiwage*, משקולת (פכ"ט ג'), פליישר שם. ¹⁵ PSm. 1762. ¹⁶ בפי' מהר"ם: את הכספים, ועיי' תו"ט. ¹⁷ הפא (בכטא הבבלי) = חפא. ירוש' שבת פ"ה י"א א': מהו חפ סרגיד (עיי' למטה פ"ג ו'). סרגל; שבת צ"ו ב': ודלמא גבי הדרי הוו יתבי ומאז אהרדי בחפה (כדפשו; וברש"י ד' שונג' וגי: בחפא, בכ"ו מ': בחפא, ערך: בחיפה; בדפשו: במעות: בחפת). ערך ע' חפה ב' פי': "מגיעין זה לזה במסרק שמנה בו על היריעה", והגאון פי': אמת (סרגל, קנה) האורגים, ועיי' פרענקל 94. ס' המצות לענן (הרכבי ח"ח 56, 66): חפא ידיהו, חפא דכרעיהו, כ"ה ידעיהם, כ"ה רגליהם "ממש כמו "כוננתא" בסורית!). ¹⁸ ובמין. ¹⁷ בסורית "כוננתא" גם: סרגל (אלמסטר), ברעלי (PSm. 1762), ר"מ: והכן הוא הסרגל (אלמסטר) אשר בו ישורטטו השורות, וכנה הלוח (אלמסטר). ¹⁸ גי' הגאון "חין משל פירשע", בסקס "אשכרוע", כמו בערך, ר"ש (במעות שם: אשכרוע פי' בערוך כו') ופי' הרא"ש, וכ"ה בה' לו (פרשע), ובתוס' כלים ב"מ ס"ב (פרשע), ועיי' לעף 64 ומ"ע. 292 XXII ZfAss.

שהחנוני מנער בהם את הקדירה ואילו הן הפרכין הקבועים בכירים¹ איכ' דאמ' ² בקריים. ושל אבן השעות³ פ' צל המעלות⁴ תרג' טול אבן שעיא ובל' חכ' אורולוגיו⁵ ותלוי המדרגות⁶ פ' אילו אבנים או טצי ברזל ונחשת שהן בשביל בית המרחץ לאורירין⁷ העומדין לשרת את בני האדם וגורדין⁸ בהן רגליהן כדגס' בשבת⁹ ר' שמואל בר יהודה עבדא ליה אימיה מגדרתא¹⁰ דכספאי וגולמי כלי מתכות פ' כל כלי שהוא טוכן להתחיל ולעשות ועדיין לא נעשה ששם¹¹ גולמי¹² כדאמ' ¹³ ואילו הן גולמי כלי מתכות שהן טהור' כל שהוא עומד לשוף וכו' בהכל¹⁴ שוחטין וכן בארם עד שלא נזרקת בו נישמה היה שמו גולמי¹⁵ האולד¹⁶ פ' עץ¹⁷ שבתוך העץ לערב בו הדיו ולתתוך עליו¹⁸ ראש הקולטום המשושה¹⁹ שמו אולד²⁰.
10 והמטוטלת אי' דא' מטוטלת²¹ והמטוטלת²² יש מפרשין אילו הבנאין שהן רוצין שלא יבא הכותל עקום מביאין חבל ובראשה²³ ברזל ומכניסין²⁴ ראש החבל בתוך

¹ בתוס': בקירוס, צוק'; בקירות (ע' לעיל ע' 25 הערה 22). הראב"ד בהשגות ח' כלים פ"א ה"י: בקירוס, ופ' בשם הערוך: "מלקחים שתופסים בהם אורני הוריעות הקנים או השתי והם עומדים קבועים לכירים ולקירוס". ר"מ: בכירים, ופ': ברזלים קבועים במוקד לשמור אותו מלהשרף במהירות. ² גם בערוך כ"ו ו' א': איכ' דאמ'. ³ משנה ד'. ⁴ ישעיה ל"ח. ח'. ⁵ ערוך: אורולוגיו, ירוש' ד"ה פ"א, כ"ז ב': למלך שהיה לו אורולוגיו כו', בערוך: במיסקא דהחורש (פסקי דר"ב ג"ג א'). ⁶ משנה ו'. וצ"ל: המגדרות? בנוסח הערוך בע' גלם ופ' הראש (ע' למטה), אבל בע' תל: המגדרות, וכ"ה בנוסחאות, לו' ר"מ ור"ש. ⁷ בכ"ו: לאורירין. ובערוך ע' תל: לאולירין, אבל ג' הגאון: לאורירין, כמו בטרתות פ"ז ו' ר"מ בערוך בשם פירושנו, ע' למטה שם). ⁸ וגורדין כו' מגדרתא, בערוך: וגורדין (ו' ב': וגורדין), מגדרתא; אבל בראש' בשם הערוך: מגדרות פ' בערוך טסי ברזל או נחשת שמתגורדין בהם בטרחצאות ותולים אותה כל הזכנס נוטל א' להתגדר (הרכיב פ' הערוך עם פ' הר"מ); ועי' ס' המליצה (באכער 86) ד"ה תלוי המגדרות, ועי' למעלה פ"א ג' מן הגדרות. ⁹ שבת קמ"ז ב': מגדרתא. ¹⁰ ע' לעיל הערה 8. ¹¹ (בכ"ו: שיים) כ"ה בערוך (כ"ו ו' א' ו' ב'): ששם גולמי. ¹² "גולמי", גם בערך בכ"ו (הערה 11) ובד' פ"ז! ¹³ חולין כ"ה א'. ¹⁴ בכ"ו: בה כל (וספרנו כותב בכ"ס "בה" נפרד, כמו: בה חולץ (למטה פ"ל ב') = בהחולץ. ¹⁵ כלומר: גלמי (תתל' קל"ט, ט"ז) ובערוך: שמו גולם מלשון גלמי ראוי עיניך; אלאצול 137: גלמי ראוי עיניך קיל פיה גלמי מן קולתם (אמרו בו גשמי מאמר) גלמי כלי עץ גלמי כלי מתכות. ¹⁶ (כאן אפשר גם: ר', אבל בסוף תיבבור: ד' ברורה). משנה ח'. בנוסחאות ור"מ ה' דרנבורג (כמשנה ובפירוש): אולר, אבל בפ' כ"ו ברלן (Qu. 672) בין במשנה ובין בפ': אולד, וכן בתוס' כלים כ"ב סוף פ"ו: האולד, אבל בר"ש כפ"ל: האולר. ¹⁷ ע' הערה 18. ¹⁸ גם בס' המליצה (באכער 24, 10): אולר מקט (Lā) עץ שקוצצין עליו ראש הקולטום, והגאון דקדק וכתב "עלי"; אבל בערוך: עץ שחותכין בו כו', וכן ר"מ ה' כלים פ"ה, ט"ז, ור"מ כאן: אולר הוא סכין קטן ("אלמקס" = ālma) והוא כלי יקטעו בו ראשי הקולטומים. אבל בתוס' שם נזכר גם אולד "של זכוכית" מתאים לפ' הגאון. ¹⁹ הקצוץ ומחולק, כמו משושים, סוכה ט"ז א'; משושה, ירוש' גמין פ"ה, מ"ז א', ועי' פרה פ"ב, ח' בפירושנו. ²⁰ בערוך הוסף, אחרי שהעתיק פירושנו (ע' הערה 18); ויש אומרים כלי הוא דומה למשפירים והוא לקצוצות הקולטומין, כלומר שכן מצא בפ' אחר (כי לפ' נוסחאות: בה שניהם שוים). ²¹ צ"ל: מטוטלת; ר"ש: המטוטלת בערוך גרסין מטוטלת; ר"מ: והמטוטלות והמשקלות, כ"ו מ': והמטלטלי (והנה ו' אחרי מ' ראשון), ס' המליצה (באכער 81): מטוטלת (ופ' פירוש אחר), וכתוס' כלים כ"ב ספ"ז (598): והמטלטלות והמשקלות, ע' קהוט. ²² בנוסחאות וכ"ה למטה כאן: משקלות. ²³ ובראשה, גם בערוך כ"ו מ'! ²⁴ ומכניסין, גם בערוך כ"ו מ', ו' א' ו' ב'.

לאלכנים¹ וזה צורתו². מכחול פ' מכחול זה לשני מעשים ראשו אחד חד לכחול
בו את העין וראשו אחד רחב לנקות בו את האוזן וזה צורתו³. מכח ב פ' מכח
זה לשני מעשים ראשו אחד חד לכתוב בו את הלוח וראשו אחד רחב למחוק בו
את הכתב שעל הלוח כדכ⁴ מכחב חרות הוא⁴ מכחב פ' ריש⁵ הוא וזה צורתו⁶
מל סמרא? אי' דא' תורכד⁸ כפא פרזלא⁹ דמסיקין¹⁰ ביה כוורדיקא¹¹ ושחלין¹² 5
ביה בשר ופירושן¹³ מלא¹⁴ עושה¹⁵ תרין¹⁶ דין עבד תרתין¹⁷ עיבדתא¹⁸ וזה צורתו¹⁹

1 = לאלכנים, خبيز, "לחם", וגם ששיפעולה המוני: "אפית לחם" (דיון I 848).
2 הצורה, ככל הצורות הבאות בס' זה, חסרה. — בערך ע' קלגרסון: פ' כלי שיש לו שני
ראשים האחד משימין בו הלחם בתנור ורודין ממנו (כ"ו ו' א' ו' ב' מ'; כלומר: מן התנור)
ושמו מסא בלי הכמים בו, והאחד גורפין בו הגחלים בו. ³ בערך: פ' מכחל זה (כ"י מ')
צורת כרכר הוא מברול או מנחשת וראשו אחד (כ"י ו' א' ו' ב' מ') כוחלין בו העין והוא
חד ונקרא זכר וראשו (כ"י מ') אחד מנקין בו האוזן מן הרעי והוא רחב ונקרא כף וזה
צורתו⁹ (כ"י מ', ועי' קהוט). ⁴ שמות ל"ב ט"ז: והמכתב מכחב אל' הוא חרות על הלחות.
⁵ כוון לתרגם אונקלס, לנוסח כ"י אחד (קובץ 1411, אצל ברלינר ע' 29) ומכתבא מכחב
דח' הוא מְכַרְשׁ על לוחאי; ולנוסח זה "מכתב" הוא החרט "מכתבא" ע"ז כ"ב ב', וכן
הכתב והמכתב והלחות, פסחים נ"ד א', אבות פ"ה מ"ו, פירש"י: ככתב, עש כופר גריפא
בלע"ה, Grifel. פ'רוש (פירוש) במקום "פרוש" גם בידים פ"ה, ו' ד"ה פרושים) = מְכַרְשׁ.
ועי' מבוא, 28. ⁶ הצורה חסרה, ומקומה פנוי עד כף השורה (כדי ג' מלים), ועי' בערך.
⁷ מלסטרא, כך הוא ג' הגאון, וכן למטה כתב: "מה לי עושה תרין" ולא (כבערך): זו סה כו',
עי' למטה בהערה 14 "דין" ליתא בה"ג, אבל בערך, עי' למטה). והשוה סורית אוליסטרו, עי'
פרענקל מ"ע, WZKM, III 176. בערך: זומליסטרו, "ס"א זומניסטרה" (כד"ר פיו: זומניצטרה),
ה' לו: זומליטיטרה, במשיניות זומא לכטרא, בר"מ דר"ב: זומי לסטרא; רמב"ן בתה"א, אבלות,
דף ג"א א': "זומא ניצטרה" ופיו: העמידו רב סחורא (ב"מ ל"ג א') לרבא על עיקר השם הזה
שהוא לשון יוני על הכף שקורין אותה זומא ניצטרה קרוב ללועזית שקורין ניצטרה כלומר זו
מנצטרה (מנצטרא, מניצטרא, ויקר ר"ס ל"ג, "תורוד", ערך ע' מנצטרא, מנצטסטן). ס'
המליצה (באכער 62): מלסטרו האוכל מזו כו' (זומליסטרו)? ⁸ תורכד, גם בערך
ע' זומלסטרו כ"י ב' (במעות: תורכד) ו' א' ("תורכד"); תורכד גם במשנה ה' לו כויר פיו
מ"ב; תורוד שם כלום פ"ל מ"ב, אהלות פ"ב, מ"א ב', ה' פ"ג מ"ג; תורודות (ידים פ"ד מ"ו)
גנוי מצרים ע' 47, ועי' בפירושונו אהלות פ"ב א'. ⁹ ערך וה"ג (עי' למטה): דפרזלא.
¹⁰ ערך וה"ג: דמסקין. ¹¹ כוורדיקא, גם בערך (כ"י ו' ג' מ' רקא); בה"ג ד"ב:
כוורדיקא, خوردي * خورديف, "Fleischbrühe", לעף כס' היוכל לכבוד הופסמן צד
181, ועי' פרענקל במ"ע שם. ¹² ומוציאים, כמו כמשחל ביניתא מחלכא. ¹³ ופירוש.
¹⁴ מלא, מלתא, "דבר". ערך ד' פיו: פ' זו מה לי עושה תרין כלו' דין עבד תרין
עיבדתא, כ"י ו' ב': זומה לי עושין תרין כלומי כו' עיבדתא, ו' א': זומה לי עושי' תרין
כלו' כו' עיבדתא, ו' ג': זומה לי עושה תרין כלומי כו' עיבדתא; בר': זומה לי עושה
(אוח' ו' על השורה!) תרין כו' עיבדתא; ג': זו מה לי עושה תרין כלומי עבד כו' וצ"ל: זו
מלא (זו—מל—ס—קרין!). ¹⁵ ו' על השורה, ועי' הערה 14. ¹⁶ בערך: כלומר דין
כו' (הערה 14). ¹⁷ ערך וה"ג דיו: תרין (תרי), ה"ג ד"ב: תרתי. ¹⁸ עיבדתא, גם בערך
ד' פיו: וני, כ"י ו' א', וה"ג דיו; עיבדתא ככ"י ו' ב', ו' ג', ג' וה"ג ד"ב. — כל הלשון
הארמי פה לקוח מהלכות גדולות ה' שבת פ"ז, דף י"ט א' ד"ו (ד' ברלין 96): פירוש
זומא ליסטרו (ד"ב: זומלסטרו) כפא דברזלא (ד"ב: דפרזלא) דמסקין בה (ד"ב: ביה) כוורדיקא
(ד"ב: כוורדיקא) ושחלין בה (ד"ב: ביה) בישרא עבד תרי (ד"ב: תרתי) עיבדתא (ד"ב: עיבדתא).
¹⁹ הצורה חסרה. — בערך: פ' כלי של מתכות ראשו אחד כו' מולד מעלין בו בשר מן היוורה
וכף מעלין בו מרק, פ"א כעין (כ"י בר': כעין זה) תורכד כפא דפרזלא כו' בשר פ' כו'
(בהערה 14) עיבדתא כדתנן גיטלה כפה טמאה מפני המזלג ("פ"א" כו' כלומר שזה

פ' עץ¹ שדומה לאשכנע פוקסנין². גרופית שלזית באותה³ ששנינו⁴ זיתים לקין מניה⁵ שתי גרופיות ופי' שני קשרין עקד⁶ במית⁷. עקד קשר הוא⁸. שתשלך פ' וכשפביאין אותן גרופיות לעשות מטנו טלאבה מכניסין אותו באש עד שמוציא שלקן כבר אין יראה שידק⁹.

הספ¹⁰ תליך וקשתך¹¹ ותרגום סיפך¹². הפיגיון פ' כדא¹³ מנלא¹⁴ דושינא¹⁵. והשחיר פ' מספרים ולמה נקרא שמה¹⁶ שחיר שמשחירין¹⁷ את השער כדגרסינן¹⁸ משחילין פירות דרך¹⁹. וזוג של ספרין פ' אלגום²⁰ במית²¹ מספרת פ' יביאו רדוד²² של כרזל ויחודו אותו משני ראשין ומכסלים²³ אותו לצד אחד ושמו מספרת. קול גרפיין²⁴ בשביל שהוא עשוי לגרף²⁵ מסא 10 בל' חכ' כדאמ' בחלק²⁶ שקלא בריש מסא אסטם²⁷ במיית והוא עשוי

1 בערך: פ' עץ ארז הוא והוא עצי גמר עץ שדומה כו' ונשמט כאן מן "עץ" עד "עץ" ("הדמות"). 2 עי' בפירושו נגעים פ"ב, א' ובהערותי שם, ובערך: (ובלעז) פוקסנין ("ובלעז" אינו בכ"ו א' ו' ב' מ'). ויש אומרים בלעז (כ"ו מ') בוסו (כ"ו מ'): בוקסו). ועי' בהערותי לנגעים. 3 כאותה, וכן עוד הרבה פעמים בפירושו. 4 ב"ב פ' א'. 5 בכ"ו: מנית. 6 8, 8, 8, ר' גל, "Knoten". 7 מתחלה היה כתוב "במית" (כלמעה פ"ב ו') והוגה: במית. 8 "עקד קשר הוא", הוא גליון. ובערך: ופירושו קשרי וזיתם וכן כגון אמירין כדנתיא וזיתם כו'. 9 ר"ש (שהעתיק מפירושו): ושוב אין ירא שיוכר. — בתוספתא כלים ב"מ ס"ב, מפורש שהשליקה היא בשביל מירות חיות: מפני שהן מחוסרים שלוקה וממירין את מה שבהן. 10 פ"ג, משה א' (הסיף). "תסף" גם כתי' לו כלים פ"ד מ"ה, ופס"ו, מ"ט. 11 בראש' כ"ז ג'. 12 ערך: סיפך וקשתך. 13 כדא' — דושינא, ב"מ פ"ד א' לנוסח מדרש הגדול הו' שכמר 726: מאי פיגיון אמ' ר' שמעון בן לקיש דשנן דתרי פומנא ("פומנא", פיפיות, גם בסורית החדשה, נאלדקה בדקדוקו 187). אמ' ליה ר' יוחנן ליטמא כו'. וכן הובא בתה"ג מה"ג 289: מאי פיגיון אמ' ר' שמעון בן לקיש דשנן דתרי פומנא, סורית דשנן: סכינא דתריין פומיח (בר"החלול 598), pugio (598 PSm., ברוק 79), dašnah בפרסית, לגרד 36 Abhandl., סי' 92. סי' המליצה (באכעיה, ח' העברי 75): רשנא (קרי: דשנא) הוא סכין כנגד (خناجر, Dolch-messer) ל'. לי' = תלמוד, בס' המליצה, כלומר בב"מ שם וכנוסח מדרש הגדול והגאונים. ערך (ואחריו ר"ש ורא"ש): פ' סכין בשתי פיות. 14 ע' ר"מ: פגיון סכין עקום דומה למגל קטן, וכן בה' כלים פ"א, ח': והסכין העקום כמו מגל = "פגיון". 15 והשחיר, גם בהו' לו, וכן ברי"מ דרב' במשנה (והשחיר) וכפ"י. ובערך העתיק גם בלשון פירושו: שחור, כבנוסחאות. 16 בערך (ר' פיו, ב'ז, וכ"ו מ' וכ"ו ו' ב'): שמן. 17 ר' מצליח גורם גם בשבת פ' ב' (וש"ג): שמשחיר את השער (במקום "שמשחיר"), ערך ע' אנפקיון, ועי' ע"ד משחירין במ"ע מונש' 42, 149—150. — בערך כ"ו מ': שמשחירילין, וכ"ה בכ"ו ו' ג'. 18 ביצה ל"ה ב', ובירוש' שם ס"ג ב': משחילין כו'. 19 ובגמרא שם: מאן דתני משחירין לא משתבש דתני השחור כו'. 20 צ"ל אלגום אלגום, ובערך ע' זג ג': פ' מספרים, ובע' נגסטר: פירש גאון כו' זוג שעשוי לכסימת שער ונקרא בלשון ישמעאל אלגום (גם שם בכ"ו ו' א' בשענות: אלגום!) והוא שני שוקים של פרקים. 21 עי' למעלה פ"א, ג', הערת 7. 22 (ככ"ו: ובכפלים) ומכסלים, בערך. 23 משה ב' בהו' לו: קילי גרפיין, ובר"מ כ"ו ברליון, במשנה: קול גרפיין, ותקן הסופר: קלגריפין (דרנב'): קלגריפון). ובפירוש השאיר: קולגריפון, בדר': קולי גרפיין (ובפי': קלגריפין) ובנוסחאות: קולגריפון. 24 לגרף, עי' תה"ג הרכבי סי' כ"ה וערך ע' גרף. 25 בח"ה (בכורות כ"ז א'), כהגהת המגותים צד 49 ועי' ערך ע' מסא. 26 fourgon, סורית, ברעלי סי' 6184: מסקא ואף בכף מתכתבא. הו' מסקא. 27 אלגום (ב"ב 1115, ועי' 2401 PSm.), וצדק לוי בע' מסא, שכתב: "מסא" במקום "בנסחא", מפורש נסח (כמו מסותא — מסחוא), ועי' "מדרה" בפירושו סוף עוקצין.

יעשהו במקצועות ובמחוגה יתארהו¹ ומתרגמ' מגוי ליה באיזמיליא² וכת'³ עשה לך
 הרבות צורים ומתרגמ' איזמלוון⁴. והמספלות⁵ פ' כטין מעצד⁶ רחב שהוא פוסל⁷
 את העץ מן ויפסל שני⁸. והמקדה פ' כמו מרצע שהוא מנקב⁹ את העץ. חסומן
 פ' בראש חודו של סכין ושל מקדה ושל אוזיל¹⁰ נותנין ברזל טוב ששמו צר בל'
 קודש¹¹ ופולד¹² בטיית והוא חוסם פ' התרב כחוסם¹³ פ' התרב¹⁴ כדא' בברכות¹⁵.
 והרקני פ' ברזל נתון בחוך העץ והוא עשוי לשע¹⁶. ולהחליק הנסרים
 והוא מכלי הנגרים ושמו בטיית רוקאן¹⁷ וזה צורתו¹⁸. חרידה¹⁹ פ' מחט
 הטפה וחסי, כנחות מ"א ע"ב: אמר רב ספא טפח דאורייתא ד' בגודל שית בקטנה חמש ותילתא
 באצבע (כ"ה בכל כ"י וכל הראשונים, ע"י ד"ס). ובשאלות פ' קכ"ז: ארבעי באוליונא (שאייל)
 כ"י עפשטיין: באוליונא, ובגליון: באוליונא; כ"י מרצבבר: באוליונא) שית בזוטרתו וחמש
 כ"י, שית בזוטרתו, גם ב"רש"י טקואות פ"ה, מ"ז. בערך: . . . פ"א סיט פשוט שני חלקים
 של זרת סיט כסוף ארבע אצבעות בגודל והוא אוליונא שית בזוטרתו; ר"מ: ואסרו ("וקיל")
 שמלוא הסיט ארבע אצבעות ברוחב הגודל, וע"י שש ובערך פ"ג מ"ב ובה' שבת פט"ז ה"ז.
 סורית ק"טא: ורמא (440 Audio).¹ ישע' מ"ד י"ג. ² י' השני של "איזמיליא" כהוב
 על השורה, ובתרג' ד' ויניצ': באזמילקא. ³ יהושע ה' ב', ⁴ בערך הוסף עוד: יקרה בהער
 הכופר תרג' באזמל ספרא. ⁵ בנוסחאות ובערך: המספלת (המספלות). ⁶ למעלה במשנה זו לא
 פ' הגאון "מעצד" ובערך ע' מעצד: פ' מעצד קופץ קטן כ"י קטנות מעשה ידי חרש במעצד
 (אבל "צ"י מעצד כ"י עד "קטנות", ליתא בכ"י ו' א', ו' ב'!). ובר"מ: מעצד אלפאס כ"י,
 וכן פ' ר"ח ג' "שני מעצדין" (ערכין כ"ג ב'): פאסין (אלאצול 541, השרשים 158), "קרדומות".
⁷ בערך: פוסל ב"ו. ⁸ ל' חת, שמות ל"ד ד', וכ"ה בערך, אבל פירושו דרכו לקצר הפסקים.
⁹ לשון "קדח" טפרש. וע"י למטה פרה פ"ב, ח' בפירושו. ¹⁰ בערך: פ' במ' ה' ח' ר' ובמ'
 הסכין ובפ' הקרדום ובחורו של מקדה נותנין כ"י, וכן ב"רש"י: פירוש גאון וכן בערך בפ'
 התרב כ"י. ¹¹ צ"ל, שמות ד' כ"ה, יהושע ה' ב' ג', וע"י ריפמנן במכתבו, תחכמוני ה"י לזין ס"ב
 ע' 70. ¹² פרסית פולאט, ערבית פולאט, פולאט, פולאט, Stahl. ¹³ צ"ל: כחיסום.
¹⁴ צ"ל: הפרה, שבת י"ג א': מרה בחסום (תוס' פ"ח: בחוסם) שבמ"ה, התוסם, למטה
 פט"ה ז', ע"י שם בפירושו. ¹⁵ ערך: והוא איצטמא לפולאט דגרסינן בברכות (פ"ב ב'),
 ובר"ש: והוא אצטמא לפולאט דביצה, והיתה לו נוסחא משוכשת בערך, כנוסח ד' בול וכו'
 (וכן הוגה בכ"י ברי'): דגרסינן בביצה בפ' המביא כ"י (ע"י קהוט). אצטמא, סטמא פ' כן גם
 רה"ג, תה"ג הרבני ס' ת"ו: כי סיטמא דברזלא, יש ברזל (ברזל) חד ונקרא כן (= כאן) שאבווקאן
 שטניחין אותו על פי מעצרות ומעדרין כדי שיהיו חדים והוא סטמא (= בר בהלול 222
 ושם הערה 21, וע' סטמא 1328, ב"ע 992) וע"י לעף לקרוי ע' אצטמא, ופליישער, Kl.
 II Schriften 555. ¹⁶ ל"שע, ערך: לשוע. ¹⁷ ערך: ובלי ישמעאל שמו רוקן; ר'
 תנחום ירושלמי (באכער, Aus dem WB. Tanchum Jeruśalmis 91): רוקני ידוע
 אצל הנגרים בערבית בשם "רֶקֶן" ונקרא גם "סארה" (Hobel, 8, 9). ר' תנחום סביא גם
 "קורדום ורוקני"; סורית רֶקֶנָא: الرُفَان (בר בהלול 1916), الرُفَان (קורדאחי II 493, I
 214), الرُفَان, "Hobel", וע"י לעף, צמחים, צד 10 בהערה, ומבואי 62. ¹⁸ הצורה
 חכרה. בנוסחאות: ותרקני, ערך: ותרקנא, ר"ם: ותרקני; פ' המליצה (באכער צד 35):
 רונקי הוא עץ חלק וכו' ברזל חד וכו' גורדין את העץ ומחליק, ונובר עוד שם "רוקני" צד 27
 ס' 68, וגם בחוס' כלים ב"מ פ"ג, מ', נוסח הראב"ד (השגות לכלים פ"א): האיזמל של רונקי,
 ור"ש ור"ש כאן העתיקו: האיזמל של רוקני, ובכ"י וינא (מונש' שם, 23) ריקני.
¹⁹ משנת ה', "חרידה" וכן בסוף הדיבור. בערך ע' חר' ב' חרידה גם בלשון פירושו
 (למטה ע' 32 הערה 3) וכ"ה חרידה בנוסחאות, ור"ח ור"ג בשבת ג"ב ב' (בנוסחאות שם: חורה,
 כ"י מ': חודרה, ושם קכ"ג א' כ"י מ': חודה, כ"י א"פ בפעם הראשון: חורה, ובהוצאות: חררה,
 וכ"ה בכ"י א"פ ברך ג"ב ב'), וכתוס' ב"מ פ"ג, מ': חודה, ותר"ש כתב: ואית דגרסי חרידה
 מלשון תחתיו חודו חרס, וע"י למטה.

מזלג שלש השינים¹. חרחור² פ' שוביא³ דמרא כלש' חכמ'⁴, כטיית⁵ שהוא⁶
 חותך משני צדדין. מקופו⁷ פ' מקום הנקב שנכנס בו הקתא⁸ כדגרסינן⁹ וא' ליה
 דילמא או¹⁰ דיפוס בריתא¹¹ א(ח)ת¹² דמעילין פילא בקופא דמחטא. עושפו
 [ר"ל א'] פ' תרגמין מחרשתו¹³ וכן צד אחד¹⁴ של חציבה¹⁵ דומה למחרשה¹⁶.
 מגריפה¹⁷ פ' כפא שבושין ומגיסין בו¹⁸ את הקדירה ושמו בטיית מגריפה¹⁹
 וכן²⁰ מגריפה שגורסין בה הטיט²¹ וזו היא שאנו עסקין בה. הטיט פ' ד' אצבעות
 באילינאנא²² שהוא גדול²³ שיעור הטיט²⁴ שית בזמרת²⁵. האיזמל פ' תרגמ'

לקוח מ"פ אחר, אבל התוכן שזה. כרגיל בערך; ר"ח ב"מ ל"ג א'; פ"י חתרוך שמהפך
 בת בשר כו'. ¹ ש"א ב' י"ג: והמזלג שלש השינים. ² משנה ג'. ³ שוביא (אפשר
 לקרוא בקושן) ש' או שו' = ה. הפרסית (אבל ע"י למטה פט"ו ב')? סורית, שוֹנֵא
 דנגא, יד הגרון, ובערך: שופתא דמרא. ⁴ שבת ק"ב ב': עייל שופתא בקופינא דמרא,
 גמין ל"ב א'; הוריות י"ג ב': שופתא דמרא. ⁵ המלה הערבית חסרה. ⁶ ערוך: וחותר.
⁷ בב"י: מקופי. ⁸ (ח' של "הקתא" היא ת' שרגלה השמאלית אינה דבוקה לראשה). בערך: ע'
 קפ י"ג: פ"י מקום שנכנס בו הקתא והוא הנקב. ⁹ ב"מ ל"ח ב': בסנהדרין צ"ו ב': קופא
 (דנגא!) וע"י ערוך ע' פרא. ¹⁰ ע"ד "דילמא א"י, ע"י מש"כ במאמרי ע"ד תה"ג שבס'
 השנה ח"ט, עמוד 247. ¹¹ = דסומכיתא, פומבדיתא נכתבת בתה"ג ובספרי המזרח
 תמיד בשתי מלים: פוס בריתא. ¹² א.ת. ¹³ ש"א י"ג ב': עושפיה, בערוך: תרגום ואת
 מחרשתו ית עושפיה. ¹⁴ צ"ל: החד (וכן "אסתת" פכ"א, ב' למטה — הסתת,
 "אדם" תה"ג מ"ג צד 57 — הדם), ע"י רד"ק לשמאל שם: ותרגום עושפיה לפי שהוא
 דומה לצד החד של הקרדום כו' והוא הנקרא במשנה עושפו כו' ופי' מקופו כו'. ¹⁵ צ"ל:
 חצינה, חצינא (השבושים "אחד", "חציבה" גם בערך, ובר"ד: שלחציבא; ספר משובש היה
 מונח כבר לפני הערך ע"י מבואי, "קרדום" של הרר"ק, תרג' ישעיה מ"ד י"ב מעצד: חצינא,
 ובפשיטא: עשפא, וע"י ב"ק קיט סע"ב: תרתי חציני כו'; בסורית: עשפא הו' חצינא
 דנגרא (Opusc. Nest. 110); "חצינא" פ"י רש"ג ב"תפסיר אלפאט שבת" (מובא
 באלאזול ע"י עצד, 541): חצינא הו' אלפאט (קרדום), כמו שפירשו הסורים "עשפא"
 (PSm. 3005); ר"מ כפירושנו: וקרדום אלקרם ולה מרפין אלוהחד עריץ יגדר בה והו'
 אלזי יתסמי עשפו (אחריו הרא"ש: קרדום יש לח שני ראשים האחד רחב וחותכים בו עצים
 ונקרא עושפיה כו') תרגום מחרשתו עושפיה כו'. אבל רב האי בפי' המשנה שאלו פ"י "עושפו"
 כפירוש "מקופו" כפירושנו: אלאזול 252 (השרשים 172) פ"ד ד' (ומסתמי) לרבינו
 האי פ"י הפסיר קול אלמשנה (= כפירוש מאמר המשנה) קרדום שנפל (שנטל) עושפו אנה
 קפא אלפאט אלמקאבל לחרה ("שהוא עורף הקרדום הטקביל לחורו"; "קפא" = קופא, קופינא,
 מקופו); פ' המליצה ע"י עשף ב' (באכער ח' העברי 20): עשפו מקום ערפו; ר"ח לשבת
 ק"ב ב' (נדפס ק"ג ב'): וכן מכנים ידי הקרדום בעשהו [בעשפון], ולמטה שם: דסבר
 עיולי שופתא בקופינא והוא יד הקרדום בנקבו כו', ואחריו ערוך ע' שפת א': פירוש מי
 שמכנים יד הקרדום בעשפו. וכ"ז ע"פ פ"י רח"ג ולא ע"פ פירושנו, ע"י מבואי. ¹⁶ בערך:
 פ"י צד אחד של חציבה דומה למחרשה תרג' ואת מחרשתו ית עושפיה וכן (הוספת ערוך)
 תרגום למחרשות. ¹⁷ משנה ד'. ¹⁸ ערוך: שבושין בה ומגיסין בה, ערוך כ"י מ' וי':
 ומגיסין הקדירה. ¹⁹ מגריפה, ²⁰ grosser Löffel, "וכן", בב"י ממעל לשורה.
 בערך: הקדירה וכן מגריפה כו' (אך הערך ששמים לרוב לשון ערבי). ²¹ כלים פכ"ט מ"ח
 (ערבית ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

בלומי¹ אלמוגים כסיתא ופי' בטיית מרגאן². שנטם פ' כמו שפירשנו בטמים³
 תרגום פחי הזהב⁴. הכדומים⁵ [ר"ל ע"ב] פ' יש מפרשין זה העץ הגדול שהוא
 להקך בו המים ויש או' זה ברזל שהוא להוציא הדלי מן המים ולתלות בו כל דבר⁶
 ושמו בטיית מו[ן]מאף⁷. המעבר⁸ אי' דא' המערד⁹ מן וכל ההרים אשר
 במערד¹⁰. כמין¹¹ רחת אלא שהרחת רחב בפה¹² וזה שנים שנים¹³ כדי להעביר¹⁴
 בה התבן ממקום למקום ודומה ליד של בני אדם¹⁵. המזרה פ' המזרה¹⁶ דומה
 ליד של בני אדם ויש לה כמו אצבעות כדכת'¹⁷ אשר זורה ברחת ובמזרה ונקרא על
 שם זרית החטים. והמגוב פ' ומגוב עוד¹⁸ (פ')¹⁹ דומה ליד של בני אדם ויש לו
 ב' ב' כמין אצבעות והוא לנגוב²⁰ בו התבואה המחולחלת²¹. מסרק פ' שמסרק
 בו אדם שער ראשו וזקנו²². למלקטת²³ זה המלקטת היא מכלי (ו) הספר²⁴ והגרע²⁵
 10

¹ כנוסחתנו: ועי' ערוך עי' בלט ועי' בטם. ² בכי': מרגאן. ולפניו: "מראי", שנמחק
 עי' הסופר. מרגאן, مرجان, Koralle; בפ' המלים כ"י א"פ 2688: שלאמוג אלמרגאן,
 וכן ר"מ: ואלמוג אלמרגאן כו'; אלאצול בערכה 345: וספר פי' הוא אללפט (= ופרשו
 במלה זו) מרגאן אלף. ³ למעלה פ"א מ"ג. ⁴ שמות ל"ט ג'. ⁵ משנת ז'. ⁶ בר"ש:
 הכדומים (ד"ו בכל הדבור: כדומים) פירש גאון וכן בער(ו)ך אונקלי בערוך (כ"ה בד"ו) עץ
 גדול ארוך ויוצאין בו חודין (ערוך: יחורין) אילך ואילך ומנהגו (ע': ומנהגם) לתלות באותן
 ייחורין (ד"ו וכ"ה בערוך) בקבוקים מלאים מים באויר כדי שיתקרר ויש מפרשין שמעלין בו
 את הדלי כשנפל בכור או שום כלי והוא (כלומר ה"ן היוצא) אונקלי והכלים עצמן נקראין
 כדומים: ס' המליצה (באכער ח' העברי 26, ס' 56): ברומים (נוסח הו' לו) כו' כלי
 ברזל כו'. ⁷ مخطاف (דווי I 384, vulg.), crochet; ר"מ: כדומים הם אלממאטף
 אשר יוצאין בהם הדליות כו'. ⁸ כגוי' המשניות, לו ר"מ, ר"ש ורא"ש. ⁹ כנוסח הערוך עי'
 מערד ועי' מגב, והוא נוסח התוס' כלים ב"מ פ"ג, י"ד: השרתוע והרוקין והמעדר והמלקוט
 של כובשין כו' (בכמשה). ובערוך עי' מעדר: בהסיוף פ"ג בכלים ובסוף סבול יום
 המעדר ואית דאמ' (כו') פ"ו מן כו'; "ואיכא דאמרי המעפר" גם בר"ש, ואולי חסר פה.
¹⁰ ויש עי' כ"ה. ¹¹ ערוך: והוא כמו. ¹² "בפח" גם בערוך ור"ש. ¹³ יצנים יצנים,
 ובערוך: שינים שינים. ¹⁴ נוסח "המעבר" מפרש. ¹⁵ בערוך עוד: כדתנן שנימלה
 אחת משיניה וזה צורתה — (כ"י ב' י'). ¹⁶ בערוך עי' מגב כ"י בר': פ"ו מגוב כלי עור
 שלובש אדם על ידו פ"א כלי שדומה ליד של אדם ויש לו כמו אצבעות] כדכתב
 כו' וזיית החטים זה פירוש מזרה ופ"א למגוב (וכ"ה גם בכ"י ח"ב, עי' קהוט
 הערה 7) כלי דומה ליד של אדם ויש לו ב"ב כו' (בכפירושנו), כלומר שהעתיק פ"ו "מזרה"
 ו"מגוב" מ"פ"א, הוא פירושנו. ובשאר כ"י כמו ו' א' ו' ב' (ואחרים בר"ש) הפכו חסר:
 פ"א כלי דומה (כ"י ו' א' ו' ב' ור"ש) כו' והמזרה עור (!) דומה כו' וקהוט לא דק. בכ"י
 הספר צ"ט א' הרכיב ב' הפירוש: מאי מגוב פ"ו כלי דומה לידו של אדם שנים שינים כמו
 אצבעו של אדם ועושים אותו מן העור. ¹⁷ ישעיה ל' כ"ד. ¹⁸ (ד' ברורה בכ"י
 וכן בכ"י מיכ') כלומר: "גם הוא" גם כן, עי' למעלה עי' 16 הערה 2, ובירוש': עוד היא
 (ירוש' פאה י"ח ב', שבועית ל"ח א' ובכ"מ), ובשני התלמודים: ועוד. ¹⁹ "פ"ו נמחק בכ"י.
²⁰ = שנים שנים (שינים שינים), והסופר טעה וקרא: יצנים יצנים, וקצרים ב' ב', וטעות זו
 היתה כבר לפני הערוך. בכ"י בר': ב"ב, ח"ב: ב' כ', ו' א' ו' ב' וקהוט: כ' ב' (עי' קהוט
 הערה 9). ²¹ לשון "מגוב" מפרש. ²² בערוך ור"ש: המלוחלחת, אבל גם למטה בנדה מ"ו:
 ומתלחלח במים (עי' שם בהערה) ועי' למעלה עי' 19 הערה 10. — עי' הערה 16. ³² בערוך:
 בסוף סבול יום מסרק של ראש פ"ו שמסרק בו אדם שער ראשו, וחסר וצ"ל לנכון:
 [בסוף פ"ג בכלים] בסוף כו'. ²⁴ משנת ח'. — יבמות מ"ג א': למלקט. ²⁵ הספר,
 וכ"ה בערוך. ³⁰ עי' כלים פ"ב, ד': מסמר הגרע וערוך עי' גרע.

ויש¹ לה שני ראשים ראשו אחד חד² לחפירה שמו חרירה³. עוקצה ס' ראשו
אחד ליכנס בו החוט שמה⁴ עוקצה⁵. למיתה⁶ איכא דא' למיתח⁷ אילו האורגים
לוקחים מחט שבורה ונותנין בשפת היריעה למיתוח⁸ יש ששונים⁹ מן ומיתחם
כאהל¹⁰. ושל סקאין ס' מהם גדולה שתופרין בו¹¹ השקים שיטמה כמיתח מסלה¹².
חלודה פ' חלאה שעולה על הכרזל ששמו כמיתח צידה¹³ ועוד שמה חלודה¹⁴
ואף על פי שאין ראיה לדבר וזכר לדבר ומצהרים יקום חלד¹⁵. צינורא פ' הכרזל
שעל הכוש שטום בו¹⁶. חפיים¹⁷ א' דא' יחפון¹⁸ אילו השינים מעל המפתח
כגרס¹⁹ עצם כדי לעשות חף א' עולא חפי סותחת²⁰. של אלמג פ' כן א'²¹
כי אתא רב דימי אמ' הוסיפו עליהן אלונים אלמונים אלמונים אלמונים

¹ ערוך: יש (אבל ו' זורגילה אצל הגאונים ע"ד הסורית והערבית. ע"י מש"כ בהקדמה
ע' 4 הערת 8). ² "חד" אין בערוך. ³ בערוך שמו חרירה, שעושה בה חורים כבגר (הוספת
הערוך). מפני שהערוך גורם "חרירה" והשמיט ע"כ גם "חד" (הערת 2). אבל הגאון גורם
כנראה: חרירה (קחוט). ⁴ שמו. ⁵ בערוך שם הנסית: כמו עוקץ של אתרוג, ויש
אומרים איפכא חרירה מקום ששמיטין בו החוט כו'. והוא פ' ר"ח בשבת שם: . . . חוט
של ברזל ועדיין הוא צריך לנקב ולחרר (= ולחדד) לו עוקם (= עוקס) לעשותה מחט ועכשיו
אין לה לא נקב ולא עוקם (= עוקס). ובמפתח לר"ג שם: ואני אבאר לך פירושו כי ראיתי
פירוש להרבה מן החכמים [שאינו מתקבל?] מחט נקובה כו' עוקצה התונכא (?)
שלה שהיא פי חמט או חרירה הוא מקום הנקב כו'. ⁶ בכ"י מ': למתח, של מתח;
ר"מ למיתח, ובתו' לו וערוך: למיתח ולמטה בתו' לה ערוך (ד' ויניצ', בול וכו'; בד"ר:
למיתו וכ"י בכ"י) ור"מ: של מיתון, ובמ"ח בר"מ: למיתח, ד"ר ולו: למיתח, כ"י מ': למתח;
ד"ר ויניצ': למיתון, של מיתון, ובמ"ח בד"ר: למיתח; ובמות כ"ג א': למיתח (ערוך). למתח;
ערלת פ"א, מ"ד: כמחט של מיתון, ברוב הנוסחאות (פירוש' במשנה: מתון, ובגרמא ס"א א':
מיתו, כ"פ; בכ"י מ': מיתון). ⁷ כנוסחאות שלנו. ⁸ בערוך: וכך מנהג האורגים יש להם עין
אורך כרוחב (ד' ויניצ', כ"י מ' וכ"י ג': כ"י ב"ר: כאורך) חרירה ובראשו שני מחטים שבורים ונועצם
ברוחב החרירה מכאן ומכאן כדי למושכה ולמותחה (ד' ויניצ', ב'ו: כ"י ו' א': ו' ב' מ' ג' ובר':
למשכה ולמתחה) ומכ"י אורגים הוא. ⁹ כאן חסר, ובערוך: יש ספרים שכתוב בהן מיתח ויש
מתח ויש מיתו ויש מיתון (כ"י ג': וי"ס שכת' בהן מיתח וי"א מיתח וי"א מיתון,
וע"י הערת 6) והעיקר מן ("מן" ליתא בכ"י ו' א', ו' ב', מ': וכ"י ג': ועיקרו ומיתחם)
ומיתחם כאהל לשבת ("לשבת" ליתא בכ"י מ') וכו' (בהערת 8). וזה חסר כנראה כאן (וע"י
למעלה לפ"ט, ח' הערת 86 ע"ד "ועיקרו"); ובר"ש: למיתח מלשון ומיתחם כאהל
לשבת האורגים לוקחים מחט שבורה ונותנים אותה בשפת הבגד, כדי שימתחו שפתותיו
(כלשון פירושנו) ואית דגרסי למיתח למיתח למיתח למיתח והכל אחד.
וע"י ריגר 38 וקרום 388b ופרענקל מ"ע. 252 III WZKM. ¹⁰ ישעיה מ' כ"ב. ¹¹ ערוך
ע' סק ב' בה. ¹² מ"ס, grobe Sacknadel (ע"י דיוו I 670); ר"מ: הי אלמסלה,
וכן פ"י ברעלי (ס"י 7140 וס"י 405) "מחט סקא: מ"ס, ובגליון ה"ג ד"ב 96 "למחט
של שקיון": מסלג (קרי: מסלה). ¹³ מ"ס, ר"מ אלצרא, מ"ס, Rost (דיוו I
821); בערוך: ובלי' ישמעאל צידה, צ"ל: צדי, מ"ס. ¹⁴ כלומר מלבד "חלאה"
שמה עוד: חלודה. ¹⁵ איוב י"א, י"ז. רס"ג שם: חלד חו אלעמר ("התיים"). ¹⁶ ע"י למעלה
פ"מ ו', ובערוך כמו כאן. ¹⁷ משנה ו'. ¹⁸ צ"ל: וחפון (והפין?) ע"י למעלה פ"א, ד':
הפין א"ד הפי במשניות: והפין, ה"י לה ערוך, ר"ש ורא"ש: והפין, ר"מ במשנה: והפין כו'
והפין, ובמ"י: הפין שני המפתחות כו'. ¹⁹ שבת פ"א א'. ²⁰ כ"ח שם (לכונן מפ' רה"ג
ע"י מבואי צד 6 בהערת): חף דחני הכא וחפין דחניא, שינויים מתחוכה של עין כו', נעתק
בערוך ע' חף א'. ²¹ אמרו, ר"ח כ"ג א'.

משוחות ס' אילו שמושחין ומודרין את הארץ. יש שמושחין בחבלים ויש שמושחין בשלשלאות של ברזל. כדי לצאת¹ מטה שגרסנו² לא תעשו עול במדה זו מידת קרקע³. הקטריב⁴ אי' דא' קטריב⁵ פ' שני עצים יש מצד זה מן העול ומצד זה מן העול⁶ והן נקובין ומכניסין בתוך אותו נקב עץ⁷ ושמו קטריב⁸ ואיהו [ר"ל א'] קטריב[ב]⁹ ליה שלא ישמשו הבקר¹⁰ <כנפים> בראשי¹¹ העול נקוב שני נקבין [ומכניסין באותן הנקבים שני⁵ עצים]¹² ושמן¹³ כנפים ומהן יוצא הקטריב ונקראו <כנפים>¹⁴ מפני שהן ראשי קצה העול ולא העול כלכלר אלא אפילו קצה¹⁵ הבגד כדכ' ¹⁶ הן ישא איש בשר קודש ככנף בנדרו וגנע בכנסו¹⁷ הסמוך¹⁸ זה מטינו עול¹⁹ יש כאמצע העול כמין טבעת גדולה בין ממחכת בין מעול²⁰ בין מעץ בין מחבלים ובו נכנס ראש המחרישה וראש העגלה ומושיכים אותו השוורים או שאר הבהמה²¹ ושם אותו טבעת בל' חכ' ובל' קוד'²² ¹⁰ סומך²³ ובטיית אברול²⁴ ויסמוניה²⁵ אל חלקה²⁶ ובארמית פללא²⁷ ואדלא²⁸

"Spaten" ולשון מקרא את כרכתיב ולאחיס כו'. ¹ אצל הפלחים: חרב של מחרישה (פכ"א ב'), "Sterze" (שוהמכר, 158 VII ZDPV). ² להפטר, להמנע, כמו "לצאת ידי חובתי". ³ ב"ב פ"ט ב'. ⁴ ("מ"ד ת קרקע" גם בערוך בכ"ו א' ו' ב'!) "שלא ימדור לאחר בימות החמה ולאחר בימות הגשמים", בחבל וכפוי רשבים. ⁵ מ ש נ ה ד'. ⁶ ("י" של קטריב" על השורה) וכן למטה כלים פכ"א ב': ובקטריב א' ד' קטריב כו', בנוסחאות: הקטריב, ה' לו כאן: הקטריב, ובפכ"א: הקטריב; ס' המליצה (באכער ח' העברה, צד 8, ועי' שם צד 41): קטריב, ועי' כסמוך. ⁷ "מצד זה מן העול ומצד זה מן העול" גם בערוך בכ"ו א' ו' ב' ובר"ש. ⁸ בפכ"א שם: רצו עות. וכ"ה בערוך ע' כנף ומפורש במשנה: הקטריב והכנפים המקבלות את הרצועות. ⁹ בכ"ו: קטריב, בפכ"א שם: ושמו קטריב, ובערוך ד' פיו, בזיליא וכ"ו ג': ושמו קטריב; ו' ב' מ' וכ"ו ברן: קטריב, וצ"ל: קטריב, ובר"ש כאן: קטריב. ¹⁰ בפכ"א שם: ואיהו קטריב, ובערוך ור"ש: וקטריב. אבל "ואיהו" לשון יחיד, וצ"ל קטריב (פעל מן השם), והשוה ערבית قَطْرَب. ¹¹ לשון הכתוב ש"ב ו' ו': כי שמשו הבקר. ¹² בכ"ו: בראשו, בערוך: בראש, ובר"ש: כנפים בראש כו', וצ"ל: בראשי וכ"ה בערוך ע' כנף: ראשי העול יש בהן שני חורין כו'. ¹³ חוספתי: [ומכניסין בו שני עצים], וכזה בערוך ע' כנף. ¹⁴ בכ"ו: ושמו; ערוך ור"ש: ו ש מן. ¹⁵ השלמתי ע"פ ערוך ור"ש. ¹⁶ קצה, שחסי אצל קהו, גם בערוך בדפוסים ישנים וחדשים וכ"ו ובר"ש. ¹⁷ חגי ב' י"ב. ¹⁸ ר"ש: קטריב מ' גאון וכן בערוך שני עצים כו', ועי' למטה בפכ"א, ב'. — סורית קטריבא בר כהלול 1767 (עי' מבוא 63); ערבית قَطْرَب. "החתיכה קטנה של עץ, שמכניסין בנקב שבקצה העץ (היצול)" הנכנס בטבעת העול, כדי למנוע אותו מלצאת מוקמו" (דיו II 6—365, מוחס אלמוחיס); "יתד שמרכסין בו השוורים להמחרישה" (כושי ע' קטריב), אצל הכידואים הסורים sitrib, העץ העובר דרך "הסומך" (עי' למטה) ומחזק את היצול" (עי' פכ"א) להעול ויעצשטיין, Dreschtabel 275, ועי' פוגלשטיין, Landwirtschaft 31 ומבואי שם. ¹⁹ בנוסחאות: הסומך, וכן למטה בפירושו: סומך = סמך, ע"מ קעולא. ²⁰ כלומר ממינו של עול. ²¹ צ"ל: מעור, וכ"ה בערוך ור"ש. ²² בערוך: הבחמות (כ"ו מ': בחקות), ר"ש: בחמות. הבחמה, הוא שם חקבון. ²³ בערוך ור"ש ר'ק: טבעת בל' קודש, ועי' הערה 28. ²⁴ למעלה: הסמוך. סמוכות המטה, כלים פט"ה מ"ז; שבת ס"ו א': סמוכות (של קישע), סורית סמךא, "סומך"; סמךא, תרג' אדון, סורית "בסין", "כן", "עמוד" ו"אדון"; וב"סומך" נשען ראש המחרישה. "ל' קודש", שהוכיר הגאון, כמו סמך, יחז' ל' ו', "Stützen". ²⁵ צ"ל: אברול (= אלברול, כמו כלים פט"ז ה' "אתיו", וכן בערבית מגרבית, פליישער 432 III Kl. Schriften), סירוס של "אלור" (בלור); בסורית, "גלרזא" (= "בלורית") "דבר עגול ותלוי למטה. ושער גדול ומתוקן" (אוינדא 77). וברבים גלרזא: خَلَقَاتِ الدَّجَر (קראחא I 121), "חנקי (עי' למטה ע' 36 הערה 2) העול". ומלה זו עברה גם לערבית: גלרזא

¹ א' כתוב בסוף שורה; להשלים השורות; ויש למוחקר; ובערך: כמה ששנינו ב' א'
הן ה'לוקין ר' כו'. מכות פ"ג ה'; במלקטת, בבחי' לו. ² פ"ד מ"א. "הלכם" ס"א במשניות,
וכי' בחי' לו ערוך; ר"מ דרנבורג ור"ש, ובתוס' כלים ב"ב פ"ד א'. ³ בכנסחאות; ערוך: ס"א חלפס.
⁴ λῆθη. ובערוך: לבס. ⁵ קומקום, גם בערוך כ"ו ו' א' (ברשי': קומקום, צ"ל כדרי': קומקום),
והוא כנוסה הוי' לו ר"מ, וכ"י מ': הקומקום (קמקום), ועיי' למעלה. כ"י א"פ: ה' לביס הו'
לפס נעה (נעא). וזונה לקומקום[ם]. ⁶ בערוך (ואחריו ר"ש): והוא צר משולש, כלומר
פיו רחב אבל למטה בשוליו צר, וזהו גם פיו. אבל צר יותר בקומקום"ם כלומר: בקומקום עצמו.
[לעף: בקרקעיתו]. ⁷ ערוך ור"ש: ומחמין. ⁸ בכ"י א', ונראה שנחתק, אבל גם בערוך בכ"
ו' א': את הכלים. ⁹ ר"ש: ופירש גאון פו ערוך לבס כו'. ¹⁰ הפירוש חסר. כ"י א"פ: החמישה
תהיה (Anstreichen). למישה קאל; ובערוך: פ"י בליש שעוין וגמר מלאכה) גרידה (ו') גרידה)
ואלו ערין לא נגרוד (ו') א' / ב' : נגרוד), ועיי' עוד ר"ש ורא"ש (בשם [ערך]). בחי' לו וכ"י מ':
חטפה, ר"מ: תִּסְפָּק; תוס' כלים ב"ב פ"ד א': חטפה. ¹¹ בכנסחאות; ערוך, ר"מ ור"ש:
למישה. ¹² בראש די כ"ב. ¹³ תהל' נ"ב ד'. ¹⁴ ש"א יצ' כו'. ¹⁵ מ' שנה ב': מקל שעשה
בראשו מסמר כמין חיונה כו'. ¹⁶ במשנה שם: עשה בראשו מניקת כו', והגאון מפרש "עשה
בראשו מניקת" ואח"כ "עשה בראשו מסמר". ¹⁷ ז' Speereisen". ברזל שב ראש החנית;
כ"י א"פ: מניקת וזג פי ראס עצה (בראש מקל). ¹⁸ השלמותי ע"פ הערוך, ובר"ש: פירש
גאון וכן בערוך כל מקל שנותנין בראשו ברזל במניקת שם המסמר בל' הקדוש חיונה
והוא קיצור, ובערוך הקצר כ"י ב'רן: פ"י כל מקל שנותנין במניקת שמו כו' ואם מסמר
נתנין בראשו שמו כו'. ¹⁹ "שמץ" כתוב בסוף שורה, וראו הכפלת "שמץ" שבשורה
בהאת. ²⁰ הערוך מוסיף: ומניקת הוא כמו כוס של ברזל ומכניסין בתוכו מקל של
עץ כו'; ר"מ: שימו בראשי המקלות החיות ברזל עולה דומה לרמן והיא אשר תרא
חיונה כו' וכן יעשו בראש המקל מסמרות כו'. ²¹ במשנה ג'. בחי' לו וכ"י מ': בגדי;
"בגדי" כמו "תנווי", "שתנוי" הרגיל בירוש' (דלמן בדקדוקו עד 66), ובכנסחאות: כנאי.
²² וכן סורית קנטרא, εναντρά, ערבית قنطرة, PSM. 3547. ²³ בערוך ור"ש (בשפות):
לחתוך. ²⁴ קרי: בורמי, ערבית بومعة (דווי I 77), פרסית بومه, بومه, بومه. Bohrer."
(Vul. 127); בָּרַם. בָּרַם אצל בר-עלי 5639, ביב 1080. ²⁵ (בכ"י א' ר'), ערוך: אית
דאמרי (ו' א': איכי דאמ'). ²⁶ "סיכתא" "יתד" "ויתד של מחורישה" עיי' למטה בפ"א ב'
ד"ה בעין וד"ה בחרב ובחירותי, סורית סכתא. וכעין זה פ"י רה"ג בפירושו לביצה (אלאצול
77): אלדאר מנקאר ישבה אלסכה קאל והו אלמכמי את כמא קיל למחרשות ולאיתים
(עיי' מבואו); ועיי' הערה (29) וכן ר"מ: והדקר אלמנקאר. ²⁷ השלמותי ע"פ הערוך (כ"י ו' ג':
סיכתא בלישנה ברבנן בדפוסים וכ"י ו' א' / ב' : גז' בלשון (כחמים). מפני שלשון זה
רגיל בפירושונו. ²⁸ ביצה פ"א מיב'. ²⁹ ערוך: פ"י אית דאמרי הדקר כו' בדקר וישנה
("וכסח" ליתא בכ"י ו' ג') פ"א (הוא פ"י רה"ג הערה 26, ועיי' מבואו) דקר בנגא yanga)

זקוף וכן מפתח שמתכפל בארכובה¹ עם השוק שמו מפתח של ארכובה².
 ושל גם פ' ומפתח שהוא משוק(ע)⁴ עם הרגל שאינו נכפל⁵ שמו⁶ [מפתח של
 גם]⁷ כמו ששינונו⁸ הוסיפו עליהן כמין גמא ואות(ו)⁹ יונית הוא זה צורתו¹⁰ [I כ]מין
 ד' הפוך¹¹. והארפכס¹² של מתכת פ' כמו ששינונו ביראת חט¹⁸ כארפכס זו¹⁴.
 דרדור עגלה¹⁵ טרקטורון¹⁶ פ' הבית של עץ עגולה עשויה מלוחות לוחות ואף⁶
 על פ' שהוא גדולה כיון שהיא לעגלה מטולטלת מלאה וריקנית¹⁷ וכן קצתות¹⁹ של
 מלכים. וקסתות של מלכים פ' א' ד' קיססת²⁰ כדגס²¹ האי קסטא דמוריסא
 בלומא קיסטא דחמרא בארבע לומי²². ועריבת העובר²³ פ' כלי עץ כמין ספינה²⁴
 והיא לעבודת הבורס²⁵ בטיית גפנה²⁶. סירקן²⁷ פ' לשון יוני הוא²⁸ ושמו

²⁸ עירק ור"ש: דאדם, וכנ"ל. ²⁹ "דרמו" גם בערוך בכ"ו ו' א' ב' ג'. ³⁰ בכ"ו: כפיכת
 כפופה, בערוך ור"ש. ¹ צ"ל: כארכובה, ערוך: בארכובה, בכ"ו ו' ב': כארכובה; ר"ש:
 "בארכובה". ותמונתו כזה \sum ² ר"ש: של ארכובה פ' ג א נ ו כן ערוך כדגרסינן בפרק
 הקומץ רבא מווחא כו'. ³ רינה כדו שתי מלים. ⁴ צ"ל: כי שוק, כשוק (הע', הוא של "עם"
 הסמוך). ⁵ (ככ"ו אפסר: ככפל) ר"ש: נפשט, וכן ערוך (ו' א': נפסק!) ועי' למטה הערה 11.
⁶ "שמו" בכ"ו בסוף שורה. ⁷ השלמתי מדעתי. ⁸ מרות פ"ג מ"א. ⁹ ואות. ¹⁰ הצורה חסרה,
 ותמונת המפתח כזה: Δ ועי' רוזנצווייג, Das Wohnhaus, צד 47. ¹¹ עי' למטה סכ"ה, ז'
 ד"ה כמין גאם ותה"ג חרכבי ס' ל"ה. בר"ש: ושל גם פירש גאון וכן בערוך שהוא כשוק עם
 הרגל שאינו נפס שט (עי' למעלה) ולא הכנתי דבריו מה יש בין ארכובה ושל גם. ¹² כ"ה גם
 בהו' לו, ובערוך ע' ארפכס, ועי' למטה סוף כלים. ¹⁸ מסכת "דרך ארץ וזוטא" נקראת "יראת
 חטא" גם אצל יעקב הקרקסאני בכתאב אלגנואר הו' חרכבי (VIII Zapiski ע' 298): וקאלו
 פי יראת חטא לים לך אגר אן חקרא ותדרס פי אלתוריה אלא פי גמאר אלחבאנין ואתבעו
 דלך באן קאלו (דא"ז ריש פ"ד) העוסק בתורה מדה שאינה מדה כו' (עי' באכער VII JQR.
 698), וכן בכ"ו א"פ 80 (קטלוג I 83) וכ"ו א"פ 9669 7 ושם 8 (קטלוג II 67) וכן מובאת
 גם בס' שרש ושי לר' שלמה אלקבץ לרות א' כ"א (שה"ג II 62). — בדא"ז שלנו חסר זה.
¹⁴ לשון "בארפכס" ("ס"א ארפכס" בערוך) זו', נמצא בירוש' קדושין ס"א ע"ד: נבא
 אוזנך באפרכס חזו. ¹⁶ פט"ו ס"א. ¹⁶ ברומית אמצעית tractoria = traha, traga
 (דירקנגא גולסאריום צד 144) plaustris species... (שם 148), vehiculum
 sine rotis... nostris traneau (שם 149), מין עגלה בלי אופנים. והוא גליון,
 ס' ל"עגלה" (עגלת חרדור), והערוך סיים: ובלע"ז טרטור"ה (tractoria = *tirattora?),
 וקחוט טעה כאן; ראב"ד בפ' ת"כ, שמיני ו' ה' (דף נ"ב ב'): דרדור עגלה פורטור"ה
 בלע"ז. ¹⁷ בר"ש דרדור עגלה פ' גאון וכן ערוך הבית כו'. ¹⁸ כלומר שגם הן עשויות
 לעגלה, עי' ר"מ: וקוססת המלכים כו' והיא גם כן על עגלה כו'. ¹⁹ "קצתות" עי' הערה
 הסמוכה. ²⁰ "ר"י של "קיססת" כתובה מעל לשורה" "קסתות" בהו' לו ובערוך ע' קסט ור"ש,
 בר"מ הו' ד': קוססת, ר"ש: קסתות אית דגרסי קצתת (עי' הערה 19) ואית דגרסי קסמות,
 ר' חפץ (בקטע שבמ"א 1915 JQR. 428): וקסטיית מלכים. ²¹ עי' ל"ד ב' ו' וכוונתו
 הערוך ע' קסט ולס. ²² בערוך: פ' הוא לגין כו' והגאון פירש כדאמרין בפרק אין מעמידין קסט
 אחר, עי' קסט ולס. ²³ "העובר" גם בהו' לו ור"מ. והיא תמונה רגילה בירוש' עי' דלמן, דקדוק 66.
²⁴ "עריבה", "משארת" Trog, Mulde וגם ספינה "Kahn"; במובן א' רגילה, ובמובן ב'
 בירוש' שבת פ"ה, ז' א': עריבת הירדן (בבלי פ"ג ב' ספינת הירדן), "ערגא" בסורית,
 "ארבא" במנרעית ובכבלי (במובן א', פסחים מ' רע"ב: בארבי). ²⁶ בר"ש: פירש גאון כלי
 עץ כו'. ²⁶ scutella lignea, (פרייטאג), וזה מקוים מדברי הגאון כאן "כלי
 עץ" וכן למטה ידים ד' א': כלי מעץ שמה גפנה בטיית, וכן ר"מ כאן: ועריבת העובר
 גפנה אלרבאג והי מן עיר (והיא מעין) וכו'. וזה נגד דרוי 201 I, שהשיב על פרייטאג וכתב

בטיית¹. המחגר פ' זה מן העול אלכונאק² בטיית. והוא החבל שקושרין אותו תחת צואר השור³. והאבר⁴ תרגום עופרת⁵. והתמחויות⁶ פ' כמין קערות קטנות שיש לעול והוא ראש העול והוא חלק על ראש צוארי בהמה⁷. והעינבל⁸ פ' כשם ששינינו לענין נזיר⁹ כוזג של בהמה החיצון זוג והפנימי עינבל. ושפופרת¹⁰ כמו קנה שנובתא דקניא¹¹ שמה שפופרת¹² כדאמי' במזוזה¹³ נתנה בשפופרת¹⁴] של שעם פ' כמו שפירשנו¹⁴ דומה לכיווראן¹⁵. מי ישישפנו¹⁶ פ' כדכ¹⁷ | ויקס¹⁸ דוד וירחץ יוסף ומתרגם רב יוסף¹⁹ ומשה וסף²⁰] מסתח של ארכוב²⁰ פ' כדגר²¹ | ומזוהא²² דבי ר' דעבדין²³ כמין נגר מפרשינ²⁴ לא כנגר²⁵ המוטל לגמרי אלא כי איסתורא²⁶ כי שקה וכרעה²⁷ מאדם²⁸ דדמי²⁹ לנן כפיפה³⁰ דמיניה כיף ומיניה

البلور (קדראי שם, וזמה בערבית بلور, "איש עב וחוק", ע"י לסאן V 147, פרייטאג I 152, כלומר בעל בלורית, ע"י סנהדרין כ"א א'). וזמה כנראה בערבית החקטנה براقيل (בר' בלור) (בלור) הוא: (טבעת של) חבלים שבעול = בל' צא כבורית. ואולי זהו "סדלא" (סדלא, ברלא) שבסמוך. ²⁵ (בכ"י: ויס מוניה) = ויסמוניה, ויסמוניה, וקוראים אותו. ²⁶ الكعكة, טבעת. ²⁷ ע"י הערה 24. ²⁸ לפני "ואדלא" יש לכתוב חסרון, כי כבר פ' סומך בטיית (אדול, חלקה). בערוך (שהשמיט כאן, כמו בכ"מ, את חבלים הערביות) כתוב אחרי "בל" קורש סומך: וראש העגלה שמשום באותו טבעת שמו בלעז טמוני (כ"י ו' א', ו' ב': תימוני, מ': תימוני, timone). ואפשר שזהו החסר בפירושו: [וראש העגלה שמשום באותו טבעת שמו בארמית מישאנא] ואדלא (?) בטיית (על דבר "מישנא", ע"י למטה פכ"א, ב'). ¹ בר"ש: הסומך פ' גאון וכן ערוך יש באמצע בו' (והוספה שבערוך: וראש העגלה בו', לא הביא). ² الخنق, funis. תנקא בתרגום, למשל ישעיה נ"ב ב' מוסרי צואר: חנקי צואריכון, ובמורית חנקא: חוטא קטינא דמתאסרין עם נירא בצורה דתורא (בר"עלי 8968, בר בהלול 764). ³ בערוך הוסיף: ובלעז שמו פליירא, וכוז כתב בע' קטריב: ויש מפרשין הרצועה שקושרים בה צואר הבהמה ובלעז פליירא (ואין זה פירושו לקטריב, פכ"א ב', כמו שחשב קדוש שם). ⁴ משנה ה'. וצ"ל אחרי ד"ה ושפופרת. ⁵ שמות ט"ו ו' (צללו כעופרת): אשתקעו כאברא. וע"י ערוך ע' אבר א'. ⁶ משנה ד'. ⁷ בערוך: על צוארי השוורים, אבל הרא"ש מביא בשם הערוך: על ראש צואר הבהמה, וכ"ה בר"ש. ⁸ ח' לו ור"מ: והענבל (בה'': והענבל). ⁹ נזיר ל"ד ב' (פ"ה מ"ב). ¹⁰ משנה ה'. ¹¹ ב"מ ק"ב רע"א: (אפשר לתת המוזזה) בגובתא דקניא, וע"י ערוך ע' גבתא. ¹² מטה פרה פ"ה, ד': שפופרת פ' גובתא ממש, ובערוך שם: פ' גובתא היא שפופרת של קנה או של עצים בו'; מורית גובתא (בר בהלול 459, בר עלי 2754), "אכוב של קנה". ¹³ מסכת מזוזה, פרק ב': נתנה בשפופרת. ¹⁴ למעלה פ"ה ו', ע"י שם בהערה 8. ¹⁵ חזקוני. ¹⁶ (בשתי שורות!) = משישפנו; כתיבת זו רגילה בספרות הגאונים, ע"י משי"ב במאמרי ע"ד תג"ק, בס' השנה ח"ט עמוד 281, ובירוש' רגיל "מ"י, בהוראת: מוש', כמו ברכות פ"ה, ה' ג', ועוד הרבה (ע"י באוצריהמלים). ¹⁷ ש"ב י"ב ב'. דוד מהארץ. ¹⁸ נשלם בגליון השמאלי לאורך הדף: "ויקס דוד בו' כדגר' ומזוהא" ("ומזוהא" כנפל רק לס"ה החיבור). ¹⁹ תרגום נביאים ובתוכים, נקרא בפירושו בשם "תרגום רב יוסף" (ע"י גייגר, מ"ע יצ"ש ח"ג צד ר"ב), "כדמתרגם רב יוסף" בבבלי (ע"י צונץ, גר"ם צד ס"ג, וע"י ברלינר, תרגום אונקלוס, צד 178, וקדוש ע' גלה, ח"ב ע' רצ"ג). ²⁰ משנה ח'. ²¹ מנחות ל"ג א', כולתו מזוהא. ²² ערוך: ר"ש, מזוהא, ערוך בדפוסים: מזוהא, אבל בכ"י ו' א', ו' ב', ג': ומזוהא! ²³ ערוך: דעבידן, ר"ש: דעבידים. ²⁴ שם. ר"ש: ומפרש, ערוך (כ"י ו' א', ו' ב', ג'): ומפרשינן (ומפרשין). ²⁵ בכ"י: כנגר, כנגר, ערוך ור"ש. ²⁶ (בכ"י: איסת וחדא), ר"ש: כאסתורא, ערוך כ"י ג': כי אסתורא, כ"י ו' ב': כאסתורא, ו' א': כאסתורא, ובדפוסים: כאסתורא. ²⁷ ערוך ור"ש: שקא וכרעא.

בו את¹ הרקיקין² טבישאק³ בארמית ובטיית מורק⁴ ולשון אחר שובע⁵. ים נסה⁶ ס' מונכול⁷ ואותו⁸ ארג השער שמוציא קמח בלא סובין ומורסן⁹ שמו ים¹⁰]. מקל הבלשיים¹¹ א' ד' הבלסין אילו שמחפשין ומפשפשין במקל בין של עץ בין של מתכת לראות ולידע מה בתוך כלי אחר¹² שמו בלישא¹³ כדכ¹⁴ ויחפש ומתרג' ובליש וישנינו¹⁵ פישפש קטן היה לו שבו נכנסין לכלוש את העזרה¹⁶. רחת¹⁷ פ' 5 כדכ¹⁸ אשר זורה ברחת ויש לו שם אחר¹⁹ עתר כדגר²⁰ מפני מה מישלה²¹ תפילת של צדיק בעתר אלא מה עתר זו. (כלי²² עגול והוא נקוב מבפנים בו מכניסין חמין ומשימין אותו על בטינה בשביל הקור ושמו בלשון יוני מקוס²³) המרכוף²⁴ פ' אמרו²⁵

1 "את" ליחא בערך. 2 הרקיקין. ערך וכן ר"ש ד"ו. — חשלמתי ע"פ הערך ור"ש. שכתב: המערך פ' גאון וכן ערך עץ כו. 3 צ"ל: ט שוב באק (לעף 58, מש = טצ. ג ועי' פרענקל 291), פרסית چوبک. lignum quo massa farinaria panis attenditur (Vul. 600) چوبک lignum parvum (שם 599), ערבית شوبك (شوبق). rouleau de pâtissire (דחי I 274), [چوبك بر کحلول 516 16. 17; شوبك صوبك] כ"ע 2969, 5668, ב"ב 1155, 516. לעף] והוא "שובע" שנוכר למטה (הערה 5). "משוכה" נוכר בתה"ג שבמעשה הגאונים הו' ר"א עפשטיין, ע' 19 ס' כ"ט כמה פעמים (בתה"ג מו"ג 185 היא מקוצרת): ושאלתם מה ללוש בט שובכ (چوبك) שקורין מרליצא "שקורין מרליצא" ליחא בתה"ג, והוא הוספת המאסף במעשה הגאונים, בהיחמה (medlice)? מה איסור יש בט שובכ כו' כל זמן שהוא מהפך את העיסה בין בט שובכ בין ביד כו' (בתה"ג שם: מהו לאיסור בשובכ כו', ב"ס); בכ"י מיכל: טשיבק, אבל איבני יודע מנין לו זה, שהרי העתקתו לקוחה מכ"י ברלין! 4 = מורק, مرق. סורית מֶרְק, radius pistoris, בר עלי 6665 (ברוקי 194a ושם 508a) [ב"ב 1155. לעף], אורדא 72b; בר עלי 2969: مرق [סורית חדשה (Maclean) mazrāq]. לעף; סורית מֶרְקָא, [ב"ב 5668. לעף] אורדא 43b. 5 שובע = שובכ (ע' ס' השנה ח"ט 268), "שובכ", ועי' הערה 3. 6 משנה ג'. 7 مازحل. blueau; مازحله, erible (דחי II 650, PSm. 1515, פרענקל 90). 8 ו הראשון של "ואותו" כתוב מעל לשורה, וכ"ה "ואותו" בערך. 9 נפה שקולמת את הסובין שמוציאה את הקמח, עי' מנחות ע"ב ו' ומשנה אבות פ"ה ט"ז ורש"י שם, "ומורסן" חסר בערך. 10 בערך ור"ש נוסף עוד: "למה שסביבותיו זר של עץ כמו סביבות ים הויכשה", אבל הר"מ כתב: "ויים יקרא כל כלי או חמירה או בנין הנעשה לקבץ בו דבר כו'". — ר"ש: ים נפה פ' גאון וכן ערך נפה ארגה של שיער שמוציאה כו'. 11 משנה ד' 12 כר"ש: מקל הבלשים פ' גאון אלו שמחפשין במקל לראות מה בתוך הכלי והוא כעין שפוד ובעלי המכס יש להן עבדים שמושמושים בספל לידע מה בתוך השק ויחפש מתרג' כו', וכן בערך: פ' בעלי המכס יש להם שמושים שעומדין לעיין הנכנסים והכאן ובידם מקל של עץ או של מתכת לראות ולידע מה בתוך השק והוא כעין שפוד (תרג', ויחפש ובלש', הכפול כאן בערך, ליחא בכ"י ו' א' ו' ב', וכבר הביא זה הערך בראש הערך למשנה דמדות), ונראה שחסר בפירושו: והוא כעין שפוד כו' ככר"ש. 13 "בלישא", שם המקור הוא וכן למשל פט"ו מ"ב: שמו קניבה; קל"שא ברכות מ"ד א', גדה נ"ב א' כ"מ. 14 בראשי ל"א, ל"ה. 15 מדות פ"א מ"ו. 16 עי' הערה 12. וכזה בס' המליצה, עי' באכער, ח' האשכנזי 68, 3. 17 משנה ה'. 18 ישעיה ל' כ"ד. 19 "יש לו שם אחר" לשון רגיל בפירושים לשבת, אשר בתה"ג מו"ג, כמו 818 ס' ג' (למלה לפי מ"ג, ומפיה). 20 מוכה ו"ד א'. "בעתה" גם בכ"י מ' וב' (ד"ס). 21 האותיות משולבות אחת בחברתה ואין הקריאה ברורה למדי. אני קורא: מישלח, וכן כ"י מיכ', המו"ל קרא (מה שאפשר בדוחק) או הניה: נמשלה, כבנוסחאות. 22 גליון של חסם אוטלקיינוני הוא, ושיך לר"ה הבטינון, והערך לא ידעהו. 23 eine Art Wärme-flasche. 24 משנה ו'. 25 רגיל בבריותו, ובתה"ג בתשי' רש"ג ור"ה, כמו תה"ג הרכבי ס' שס"ג (רש"ג): אמרו כגון אומל כו', ס' מ"ז (רש"ג ור"ה) צד 28: ואמרו כי ברומי נודעין הן, שם צד 24: ואמרו כי הוא כלי אחד כו', ועי' לויין, Zur Charakteristik, צד 25.

[ל"ה ב'] בטיית זנוגמר¹ כלומר אם² ייפס בסירוקן³ כדפרישין⁴ אנשי כשרים חקוקים בששר⁵ ואו⁶ וספון בארז ומשוה בששר⁷. או כירכמן⁸ פ' כדכת' ⁹ נרד וכרנום והוא בארמית כירכמא רישקא¹⁰ ובל' ישמעל¹¹ זעפרן¹² כלומר שיפה¹³ אותן הכלים¹⁴ בכורכום¹⁵. דף של נחתומים פ' נטר ולוח וטבלה גדולה שהוא לנחתום ⁵ לישא וליתן עליה¹⁶ כשהן ככרות בצק עד שיחמיצו ישמו דף כדמתרגי' ברושים משניר¹⁷. קרישך¹⁸ עשו שן¹⁹. תורת כהנים²⁰ סרוד פ' כמין עריבה שהוא לתשמיש הנחתום ללוש בו²¹ כרכ'²² את בגדי הישרד ומתרג'²³ לבושי שימושא²⁴. גיפסו מארבע פ' כדכת' ²⁵ ויחבק לו ומתרגי' וכפיף²⁶ וכן הוא הסרוד אם²⁷ חבקן²⁸ בצלעות עצים²⁹ מד' רוחותיו³⁰. המערור פ' >עין ארכו אמה³¹ ומררדין³²

שמוכנה רק plat en terre וגם מפרידלנדר ע' 19 נעלמו דברי הר"ם כאן. וכן בר בהלול 1459: ערבא ושרי נקרא (פ"כ מג ד"ה והדיוטמר) דקיסא הו דאפין בה מלחא ושרי אלגגא אלך (ועי' גם ב"ע 1848). ²⁷ משנה ב'. ²⁸ עי' הערה 3. ¹ בכ"ז: נונופר, زنجفر, Mennig (וכהגהתי הגיה גם קחוט): ר"מ כאן: זנג'ק אסס אלונגפאר ובפכ"ב, ט': אלונגפור (דווי 606 I); ר' חפין, בפ"י משנה (שם 483); או מזוקה בזגמר או זעפראן. ² כ"ה בערוך, ובכ"ז: אב (ומעות זו כ"פ). ³ בערוך ור"ש: בסירוקן (ערוך כ"ז, ט': בסרקון, כ"ז ג': בסיריקון), במורית: סריקון (ερασκον); זנג'ק (ב"ע 234, בר בהלול 1891). ⁴ כלומר המפרשים והמתרגמים מפרשים כן "ששר": زنجفر, עי' פ"י ר' יהודה בן בלעם לירמיה כ"ב ו"ד: ס"ר פיה (פירשו בו) אלונגפאר; באלאצול 693 (השרשים 490): חקוקים בששר ומשוה בששר קאל פיה אלחרגום בסמנוני (ב"שרשים" עור: והוא בלשון ערבי זנוגפיר), ובגליון כ"ז רואן (שם הערה 5): ס"ר פיה זנוגפיר ורבינו סעדיה יפסרה לאזורד. ⁵ יחו' כ"ג ו"ד: אנשי . . . כשרים. ⁶ ירמיה כ"ב ו"ד. ⁷ בערוך: פ"י בל' ישמעאל (בכ"ז מ': בטיית) זרקון (زرقون) ישמו אם ייפס בסירוקן כ"ז, ובר"ש הביאו בשם הערוך. המלה הערבית העתיק הערוך כנראה מפ"י אחר. ⁸ בכ"ז: כירכין. ⁹ שה"ש ד' ו"ד. ¹⁰ שבת ק"ז א', ב"מ ק"ז ב', ועי' לעף, 216. ¹¹ ישמעאל, וכן נכתב תמיד. ¹² زعفران. ¹³ ר"ש: שייפה. ¹⁴ בכ"ז נראה כמו: הכלום. ¹⁵ בר"ש: כרכמן בערוך חיבר כ"ז והגאון פ"י שייפה כ"ז. ¹⁶ בערוך: ש' של נחתום ליתן (כ"ה בכ"ז ו' א', ו' ב') עליה לחם כשהן כ"ז. ¹⁷ בערוך מסיים: בנו לך את כל לוחותיהם (יחו' כ"ה, ה') אלונים מבשן עשו משוטיך קרישך וגו' (שם ו'), ובערוך כ"ז ו' א': בל"אב' לרחיתים אלונים, ו' ב': בל"אב' (= בנו לך את כל [לוחותיהם]) אלונים. ¹⁸ בכ"ז: קדש. שם ו'. ¹⁹ ריוח כרי מלת. ²⁰ עי' מש"כ למעלה פ"א מג ע' 21 הערה 26. והענין נמצא בת"כ זבים א' פ"ב, ג': או יכול שאני מרבה הסרוד והדף של נחתומים כ"ז. ועי' מש"כ למעלה פ"ח מג, הערה 22, וכאן הערה 24. ²¹ ערוך: בה. ²² שמות ל"א ו', ל"ח ו"ט. ²³ ערוך ור"ש: ומתרגמין. ²⁴ בערוך ע' סדר מובא פירושו כאן בפירוש לפרק ח' הכלים: בתנור פ"ח בכלים סיריה כ"ז פ"י כמין עריבה כ"ז (כפירושו כאן) פ"א תרגום מועשה רשת כ"ז (כפירושו למעלה פ"ח, מג), ובר"ש כאן: סרוד הוא סריד דתנן לעיל בכמה דוכתי ופ"י הגאון כמין עריבה כ"ז, וכ"כ גם בפ"ח שם: מלשון את בגדי הישרד. ונראה שכל הפ"י כאן, הוא תוס' פת לקוחה מפ"י ת"כ, גליון שהיה כבר לפני הר"ש. ²⁵ בראש' כ"ט ו"ג. ²⁶ ערוך: וגפיף, וכ"ה בתרגום. ²⁷ בכ"ז כתוב: המרודאם, במלה אחת והגהתי בפנים ע"פ הערוך. ²⁸ ערוך: חיברה, אבל הגאון השתמש בלשון "ויחבק" שהביא. ²⁹ "בצלעות עצים מד' רוחותיו" וגם בערוך כ"ז ו' א', ו' ב'! (בדומים במעות: מארבע רוחותיו בצלעות או בעצים). "צלעות" ארזים, "ברושים", מ"א ו' מ"ה, "צלעים" שם ל"ד. ערוך הוסיף עוד: שעשה לו מחיצה. ³⁰ בערוך: פ"י מלשון יגיסו הדלתות (הדלתות" גם בדי' מיו', ויג' ובז', וכ"ז ו' א'!) ועוד כדכתיב ויחבק כ"ז (בכ"ז ו' א': פ"י יגיסו הדלתות וכדכת' ויחבק כ"ז). ³¹ ערוך: כאמה. ³² ערוך ור"ש ד"ו.

[ול"ו א'] הקיטעין יש להם עץ כידיהם ומהלכין בהם¹. והאירוס כדאמ' בעגלה ערופה² מאי חירוס³ טבלא דחד פומא אביי א' דכוכא⁴.
 תמחוי המזיגין⁵ ס' קערה גדולה שהיא לאכילת מזון יש לפני אדם חשובים קערה גדולה ויש בנופה של קערה מגורות מגורות⁶ ודומין לקערות⁷ בתוך קערה גדולה ויש בהם⁸ כל מיני מזון מינים הוא⁹ זני כדכ¹⁰ וכל זני זמרא ומתרגם⁵ למינהו¹¹ לזיגוהי וכת'¹² בשמים וזנים¹³. והאיפ'פורדין¹⁴ ס' יש מפרשיין¹⁵ זה כסא שמניחין עליו הספרים¹⁶ ומתכפל¹⁷ ונסגר ומתפשט ונפתח¹⁸. כורסיא¹⁹ קטן שכשיושבין המלכים בקתדרא מניחין אותו כורסי קטן תחת רגליהם ושם אותו כורסי במקרא הדום רגל כרכת'²⁰ הדום רגלי. וכן יש לפני תבת ספר תורה²¹ וזה שם נופל באידך פירקין²² של[ש]²³ פינקסיות הן האיפופורדין²⁴ אל תבת (לוח שיכתבו¹⁰ בו עליו כתב חשבון הודו)²⁵ אלדי יכתובן פיה כתאב אל הינדי²⁶. המנס ס' תרגום

¹ ערוך א' אנקטמין: פ"א חמרא דאכפא גירם שידיו קצוצות עושין לו יד של עץ כו' (לשון ר"ח ס"ו ב'). ² סוטה מ"ט ב'. ³ אירוס. ⁴ "אביי א' דכוכא", חסר בנוסחאות, ובערוך ע' אלות: פ"י ארוס אמרו בתלמוד סוטה (כ"ו ו' א', ו' ב'; ג', ועה"ק כ"י ברן) מאי ארוס טבלא דחד פומא אביי אמר דכוכא (כ"ה בר' ראשון ובכ"י ג'; "דבוכה" בכ"י ו' ג'; "דביכה" ו' ב'; "דבוכה" ו' א') ועי' ע' ארוס, בר' פיו וכ"י בר': דבוכה, כ"י: רבוכה; ועי' קהוט. ובערוך ע' רבוכה מביא (מסוטה שם): עביד ליה רבוכה לבריה, ובספרו של ר"ב מוספאי: רבוכה (ואצלנו: מנבורא). והנוסח הנכון הוא דבוכא, דבוכה (כ"י ו' א'), ערבית *دبكة*, סורית ארדכא, Tamburin (לעף לקרום ע' ארוס). ⁵ פט"ז מ"א. בנוסחות: המזונן. ⁶ "מגורות" כלים פט"ז מ"ו, ופי' הערוך: חדרים קטנים של תיבה. ⁷ ערוך, ר"ש ורא"ש: (ל)קערות קטנות. ⁸ "בהן" גם בערוך, כ"י מ' ג'. ⁹ "הוא" גם בערוך, כ"י ו' א', ו' ב' מ'. ¹⁰ דיאל ג' ד'. ¹¹ כראש' א' י"ב. ¹² דהייב מ"ז. י"ד. ועי' אלאצול 198, השרשים 184. ¹³ ר"ש: תמחוי המזונן פ"י גאון קערה גדולה כו'. ¹⁴ איפופורדין, איפופורדין, גם בערוך ובהו' לו (ואיפופורדין) וכ"ה למטה פכ"ה ו': האיפופורדין (בהוצאות משוכש: האיפופורדין). ¹⁵ הוא "יש מפרשיין" שבפרושנו למטה פכ"ה מ"ז ע"י שם. ¹⁶ בערוך נוסף: ותוא עגול של עץ, אבל בר"ש ליתא. ¹⁷ בערוך (ד' פיו) ויני וחדשים, כ"י ו' א', ו' ב': ומתקפל, וכ"ה בר"ש ורא"ש, אבל אצל קהוט: ומתכפל (ההגיה כדרכו על פי פירושנו?). ¹⁸ בכ"י: ונפתח. ונפתח, ערוך, ר"ש ורא"ש. — בערוך נוסף: ויש שעושין ממנו שלחן ועוד יש כורסיא כו' (ו' ב': ויש עוד). ¹⁹ פ"י חדש ואחר הוא (וכוח למעלה פט"ז מ"ו הערה 16), ור"ש (וכן רא"ש) לא הביא בשם "גאון" רק את הפירוש הראשון: איפופורדין פ"י גאון (רא"ש: הגאון) כסא שמניחין עליו הספרים ומתקפל ונסגר ומתפשט ונפתח ובערוך פ"י ותחת רגליו כמעשה לבגד הספיר תרגום ירושלמי אפופורדין דרגליו כו'. ואעפ"כ מסגנונו ולשונו ("כורסי" גם למעלה פ"ד, מ"ג, לקתדרא) נראה שהוא לשון הגאון. ²⁰ ישעיה ס"ה א'. והשבעים מתרגמים "הדום": *εὐδοκία* ("איפופורדין"). ²¹ תבת ספר תורה, ארון הקודש ("מוציאין את התיבה", עובר לפני התיבה). ²² פכ"ד, ו' ועי' שם בפירושנו. ²³ ערוך. ²⁴ ערוך: האיפופורדין וכו'. ²⁵ גליון הוא, פירוש המלים הערביות, ועי' מוכיח כבר מקומו (בין "תבת" ו"אלדי") ולשונו ("בו עליו" במקום "פיה" הערבי). ²⁶ (בכ"י: היכרי) *التخت الذي يكتبون فيه كتاب الهندى*, "לוח שכותבין עליו חשבונות"; כתאב אל-הנדי, arab. Ziffer, "כתב חשבון הודו" של הגליון. ובפכ"ה מ"ה רק: להינדי, *الهندى*, ע"י שם. וכן פ"י הערוך ע' פנקס "איפופורדין" שבכלים פכ"ה ו': "לוח עשוי על אבק של עפר וכותבין בו חשבונות". הערוך כדרכו, לא העתיק את המלים הערביות, ותחתיהן כתב: "ובלשון יון קורין לכסא שתחת רגלי המלכים אפופורדין".

שמצאו תלמוד כלים¹ בארץ רומא² ומצאו בו פ' זה הדיבור³ סוסיא דבר גזיתא⁴ דומה לאותה שגרסנו⁵ בלאחא⁶ דבר⁷ ציתאי ואני או⁸ שזה מרכף הוא כלי מארז לומר כדכתיב⁹ ושדרות בארזים ומתרג' סידרא דריכפת¹⁰. הבטינו¹¹ פ' כמין כנור גדול שהוא נית¹² לפני הבטן וכך מזמרים בו שיש בכינור¹³ שנתפס ביד ואינו נית¹⁴ לפני הבטן וזה נית¹⁵ לפני הבטן¹⁶. כמין¹⁷ מיור¹⁸ של עור שנותן בעל אומנות¹⁹ ובעל מלאכה²⁰ לפני בטניהן כדי שלא יתלכלכו בגדיהן. הניקטימון א' ד' הנוקטמין²¹ כדא' בשבת²² ר' אבהו א' חמרא דאוכפא²³ פ' חמור²⁴ כלומר אילו

¹ "תלמוד כלים", גם בערוך כ"ה ד' ראשון וד' ויניצ' (ד' פיו: ת למים, כ"ו בר': תלמוד); כ"ו מ': ת למיד' (= תלמידים) כלים, כ"ו קהוש: תלמידיו חכמים (צ"ל: תלמידים כלים, ככ"ו מ', כלומר תלמידים מצאו משנת מסכת כלים ומצאו בה — הגאון אומר: "בר' — בגליון פ' המלה). אבל בר"ש ד"ו ורא"ש: תלמוד ממסכת כלים. "תלמוד כלים" כלומר פירוש כלים (כעין כלל רבת), עי' ר"פ, דרכי המשנה, 319 בערת. ² בערוך ד"ר: רוחא, פיו וינ' וכו': רוחה, וכו' בכ"ו ו' א' ו' ב' וכו', ובר"ש: רוחה, ועי' מבואי העברי. ³ המלה, עי' מש"כ למעלה פ"א, מ"ה הערה 15 וכן אבות פ"ז מ"ג. ⁴ ערוך ד"ר וכו' מ' ור"ש: גיביתא (בכ"ו מ' במלה אחת: דברגיניתא), כ"ו ו' א' גיניתא (= גיניתא), ו' ב' גינא, ד' פיו, וינ', בו' וכו': גיניתא (כ"ו קהוש: כניתא) וכו' ברא"ש, והוא הוסיף לפרש: "והוא כמין סוס של עץ והליצן משימים אותו בין שוקיו (עד כאן גם בר"ם) מכוסה בבגד מצוייר והבגד מגיע עד הארץ (עי' גואליק, 1—180 ע' כורג) ועי' למטה. ⁵ יבמות כ"א ב' כלתא דבי בר ציתאי. כלומר "בר גזיתא" שם אדם הוא, שעל שמו נקרא "סוס" זה, כמו תנורו של בן דינאי, בכלים פ"ח, מ"ו. — ומכאן נראה איפוא, שהגאון לא ידע מלה זו מפי החיים, והוצרך על-כן לחסתי'ע מיבטות. וסבורני, שהנוסח הנכון הוא ככפירושנו: "סוסיא דבר גזיתא"; "בר גזיתא" מין לבוש, סורית, "ברת גזוז": "הו דלא חיטין שקיה", בר-עלי (584 P8m), מתאים לדברי הרא"ש שהבגד יורד עד הארץ, בשעה שהליצן רוכב עליו, וע"כ אין שוקיו תפורין. ⁶ בכ"ו: כלמתא, והגהתי בלאחא (רבים), וכו' בערוך ד' ראשון וד' פיו; ד' וינ' וכו': בלאחא; כ"ו ק"ט וה"ב (קהוש) וכו' מ': כלתא, כ"ו ו' ב' כלתא. ⁷ ערוך: דבי בר, אבל בכ"ו קהוש וכו' ו' ב' ליתא "דבי". ⁸ ערוך ור"ש: ויא' (ועי' כזה למעלה פ"ב ח', והמשקולת), ועי' למטה פט"ז ד': וזה שאמרנו שיש למורים כמין סוס מן ארץ, ובכן הרכיב שני הפירושים. ⁹ מ"א ו' מ'. ¹⁰ ר"ש; המרכוב פ' גאון וכן ערוך מצאו בו (רא"ש: המרכוב פ' גאון שמצאו בו) ויא' דמרכף הוא כלי מארז כו'. כ"ו א"פ: מרכיף שלומר גישי וחו' וספון בארז. ¹¹ בנוסחאות: הבטנון. ¹² "ניתן" גם בערוך (וקהוש הגיה בערוך ע"פ הגהת חמור¹³). ¹³ ערוך; כנור. ¹⁴ ואינו נית¹⁵, גם בערוך ד' וינ', אבל כ"ו ו' א' (כ"ו ג': נתן). ¹⁵ "וזה נית¹⁶ לפני הבטן" חסר בערוך, ורק בכ"ו ג': וזה נית¹⁷. ¹⁶ פ' "פירוש אחר" שהוסיף קהוש אינו ברוב כ"ה חוץ מבר' ("פ"א"), כשם שאינו בפירושנו ובר"ש. ¹⁷ אחר הוא, שנוסף אולי בפירושנו, והיה כן כבר לפני הערוך (הערה 15), וכאלה עוד הרבה. ¹⁸ "מזר" גם בערוך ד' פיו, כ"ו ו' א' ו' ב' ג' ובר'! "מזר". ¹⁹ "מזר", ועי' גם ערוך ע' גלגל ח': פ' מיור כו', ועי' פ"ט, ג' הערה 21. ²⁰ "שנותן בעל אומנות" גם בערוך בכ"ו ו' א' ו' ב' וכו' ג' (שם: האומנות). ²¹ "ובעל מלאכה" אין בערוך בשום דפוס וכו'. ²² ערוך ע' אנקטמין: אנקטמין טהורין כו' בפרק במה אשה פ' א לוקטמין כו'; ורש"ם בתשובתו שבראב"ן דף קמ"ה ע"ד: ואע"פ שפירש רבינו הא"י בפירושו סדר טהרות נוקטמין לוקטמין (היה לפניו: א"י הלוקטמין) דהיינו האי דמסכת שבת דכתיב בפסרים שלנו לוקטמין כו' ועי' ר"ש וראב"ד פ"ה מה' כלים ורש"י שבת ס"ו ב'. ²³ שבת ס"ו ב' מאי לוקטמין כו'. ²⁴ דאוכפא, גם בערוך ע' חמור (מ"ה לכו"ב); ובנוסחאות ובערוך: דאכפא. ²⁵ עי' ירוש' שבת פ"ה ח' ע"ג: מזה אנקטמין טהורין, א"ר אבהו אונקטמין (לג' הערוך) חמרא דיידיא (ד' ידא, ערוך) "חמור של יד", וע' קהוש ע' רצ"ו, ועי' למטה פ"ח ג': כל דבר שסוכל דבר אחר על גביו שמו חמור.

פירושן בשיית רטליא¹ כדכ² ולוג שמן³. הקנונים⁴ פ' כמין סלים אטבאק⁵ כדכ⁶ אין מוליכין לבית האכל (א) לא בקטין. הקלתות פ' קופות קטנות⁷ באותה⁸ ששינינו⁹ גט לתוך קלתה¹⁰. וסואים א' ד' וסוגים¹¹ קופות גדולות שדומים לסאה¹² כששינינו¹³ אפילו מאותו הסוג ואמרינן בבבא קמא¹⁴ תני ר' חיה סו¹⁵ מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ¹⁶. דורים¹⁷ פ' כדאמ' בביצד צולין¹⁸ אינמי¹⁹ דקא גדיל שיישורא²⁰ ופירושו⁵ מן הוצי כמין ורשכי²¹. (שהיא חזאם)²² אל ד(ל)בה²³ ומתחילין²⁴ ועושין הקופות²⁵ דורין דורין²⁶. צפירות פ' כמין אלו שעושין לקופה גדולין²⁷ וס(ב)וכנין²⁸ אותן

بَيْكَة (בר בהלול שם, עיי' מבוואי 157). ואולי "בוניחא" = בניחא (כ' נחיה לח' גם בסורית החדשה, נאלדקה ברקדוקו ע' 40—41) ? 20 غلاف (דווי II 224), ר' חפץ (שם): בית הלגיוני גלאף רטליאח (עיי' הערה 1); כ"י א"מ: גולף אלגמאל; ר"מ: גלאף אלפויאשת. 1 طينة, (דווי I 535) ועיי' הערה 20. 2 ויקרא י"ד כ"א. 3 ערוך ע' בית לגין: פ' חק של כלי חרס (= גלאף) לגיוני (ד' פיוז, ויג' וכי, כ"י ו' א', ו' ב'; חסר אצל קהוט!) מלשון לוג חשמן. 4 משנה ג'. 5 طقف, ר' (طيفي) (עיי' דווי II 25); כ"י א"מ (דף כ"ז ב'): הקלתות טאבק (וכן דף כ"ט א': והקלתות קופות קטנות); ר' חפץ (שם 427): הקנונים אטבאק, וכן ר"מ, ועיי' ס' המליצה (באבער 73 ס' 986). 6 כדת' (בדתנן), מו"ק כ"ז א' ע"ש, ועיי' למטה כלים ל' א'. 7 עיי' למעלה פ"ז מ"א ולמטה מ"ה ד"ה סיגניות. 8 = "כאותה" ("כאותה" רגול בכ"י). 9 גמין ע"ז א'. 10 ערוך: פ' קופות קטנות דונת לקלתה דגט. 11 בנוסחאות, ר"מ, ר"ש, ה' לו וערוך: והסגין (והסגין), ר' חפץ (שם 426): והסגין; ר"ש: הסגים כו' ואית גרסי סואים, וכזה בערוך (עיי' למטה). ס' המליצה (באבער שם): והסגין; בתוס' כלים ב"מ פ"ה א': קופות גדולות והסגין גדולים שיש להם שוליים, ובספרא שמיני פ"ז דף נ"ג ע"א: וסוגים (כ"י ופי' ר"ה) עיי' למטה) גדולים כו', ובפי' הראב"ד: והסגים הגדולים פ' שהן עשויות מן הסגין ומן חומרות. ועיי' נאלדקה ברקדוק לשון סורית החדשה 39 ופרענקל 107. 12 "שדומין לסאה" גם בר"ש, אבל ר' הלל מאי בפי' ספרא (כ"י וינא, דף צ"ז ב'): שדומין לסוגה; "סוגה": סוג של נצרים, סנהדרין ל"ז א'. וכ"כ למטה מ"ה וסיגניות עיקרן מן סוגה בשושנים, וכעין פ' הראב"ד הנ"ל. 18 דמאי פ"ה מ"ו. 14 ב"ק כ' א'. 15 "סו"י" גם בערוך, ובבבלי שם: משוי (משאוי, מסאוי), וכן בתוס' ב"ק פ"א ד'. אבל ר"ה בפירושו שם: סוג, וכ"ה בירוש' ב"ק פ"ב ג' א': והתני ר' חיה כו' סוג שנתון בפתח החנות חציו מבפנים כו'. 16 ערוך: פ' כלים שמכניסין בהן התבואה ותן קופות גדולות ויש שקורין סואין (כ"י ו' ב', מ' ג', בר', וכי' גסטר צ"ט א') ואמרינן בבבא קמא סו כו'; ר"ה מ"א: סוגין גדולין דדמו כעין קופות גדולות כו' וגרסי' בפ"ק ב"ק תני כו'. 17 בכ"י: דורים, ומעות זו (דורים, דור) דורין) גם אצל ר' חפץ (שם 426, 427), ופי' שם: סאפין (שורות). 18 בכ"י: בביצד. פסחים פ"ב א'. 19 אינמי, במלה אחת, גם בערוך בכ"י ו' ב', בר', ורגיל בפירושו עיי' בהערותי למעלה ע' 6 הערה 4. 20 ערוך עיי' שישורא: ועבדינהו שישורא פ' עשאן כמין אזור, ועיי' לעף 125. 21 ורשכי בתלמוד, פסית ב"ש, אגר שעל האוכף (Vul. I 221b), ולגר I Semitica 62), עיי' קהוט ולעף שם. 22 גם בערוך כ"י ליוני (קהוט) וכי' בר', ו' ב', ג': חוזה, ו' א': חוזה, ו' ג': חוזה; אבל בערוך ד"ר ופיוז: חוזה, ד"ו ובזיליא: חוזה, כ"י ח"ב (קהוט): חיואם, חז"מ, ומפורש בערוך: חיואם בלשון ישמעאל ותיא חגורתה. 23 צ"ל: דבה (= דאבה) חז"מ, בהמה, עיי' למטה פכ"ג ב'; "חזאם" שעל האוכף (= כרשך) נזכר גם בתשובת שבערוך ע' עד מ'. 24 כלומר מתחילין עשיית הקופות ב"דורין", ועיי' ר"מ. 25 ר"ש: קופות, ובערוך אינו. 26 ערוך (ר' פיוז, ויג' ואחרים, כ"י ו' א', ו' ג', בר'): ועושין דורין. — ר"ש: דורים פ' גאון וכן ערוך כדאמרינן בביצד צולין כו'. 27 גדולין, ואפשר: גדולין. ערוך: גדילין (גדילים, דברים כ"ב ו"ב, תרגום "עבות": גדילין), ר"ש: גדילים (ד"ו), ועיי' למטה פ"כ מ"ז ד"ה מעדנים. ר' חפץ (שם 427): צאפור. 28 בכ"י נמחק ב' האחרון עיי' נקודות, וצריך למחוק ב' הראשון ולקרא:

קערה¹ מניסתא². וקוד הבבלי פ' כלי עין שדומה למקדה של חרס³ פ' קודה⁴ בש"ת בדמגר⁵ לענין (גשים)⁶ שלמה וזה היה חלקי חד א' קוד⁷ וחד א' מקלו⁷. משיח סוס⁸ כיון שנומר אדם את הקופה או את הסל וגומר ששחו היא חסימה⁹. ויקנב פ' לאחר שחוסם השפה¹⁰ ונשתירו¹¹ קסמן קמנים ופוסקן וקושמן¹² שמו קניבה¹³ בדגר¹⁴ קינבא ישרי¹⁵. כלכלה פ' כמין קרטליתא¹⁶ שהיא בקופא¹⁷ שמכלת¹⁸ הרבה ושמה בש"ת כוניתא¹⁹. בית הלגנין פ' גלאף²⁰ בש"ת ולגנין

1 במדבר ז' י"ג. 2 ערוך, ר"ש ור"מ. 3 מקדה של חרש, סוטה ל"ב, ב'. 4 8א: (= "קודה" של חנאון, השוח "כורח", "כובח" כתיבה מלאה, למעלה 19 הערה 6), 8א: כלי עור, גור של עור? ועי' לעף, לקרוי ע' קונדו. באשורית-כבלית: (kuddu) kudu, (kuduttu) kadûtu, kadû. כלי חרס של שכר ושל יין (עי' דלוטש 580b ושם 581a והשוח מוס-ארנולד 908a-b), 5 = כי דמוגרסינן. גטין ס"ח ב', סנהדרין כ' ב'. 6 "גשים" (= גשין; "גשים" גם בחה"ג מה"ג 68 ב"פ; גשים, גם במשנה כ"י קופמן, קרוים במונטסשריפט 1907, 62, הערה 1 ועוד), גליון הוא ציון לגטין שם. "לענין שלמה", כמו בר"ש ורא"ש. "גבי שלמה", ובר"מ: קאלוא פי קול (= אמרו בדבר) שלמה וזה כו'. 7 "קודו", כגון הערוך בע' קד, ובה"ב כ"י מ' בנטין וסנהדרין כ' ע"ב. וברש"י גטין שם ד"ח גונדו: ובבבאורי מהירות דרב האי ראייתו קודו מקדה של חרס לשתות מים, ובסנהדרין כ' ב': גונדו מליתו (עי' למטה בהערותי לפכ"ט מ"א, ובפונדק) ובסדר מהירות פ' רב האי מקדה (צ"ל: קודו) הוא מקדה של חרש ודומה לו חד אמר קודו וחד אמר מקלו והוא מקדה ששוחה בה מים. 8 משנה ב'. 9 ערוך ור"ש. 10 ערוך: שחוסם חסימת הכלי (י' ב': שחוחם חתימת, ו' א': חתימת, חתימת גם בכ"י מ'), ר"ש: לאחר שנגמר השפה. 11 ונשתירו, גם בערוך בכ"י מ'. 12 ר"ש: וקומאן, ערוך ד' פיו, בוי (ד"ו: וקוסמן!) וחדשים: וקושמן; כ"י ו' א', ו' ב': ופוסקן וקושמן; וקושמן. 13 הגהתי "קניבה", ע"פ ערוך ור"ש. ובכ"י: קנובה. 14 ביצה כ"ב א'. 15 בכ"י: שדי, ערוך בדפוסים וכ"י ו' ב': קניבא שרי, כו"מ: קניבה שרי ("שרי" חסר אצל קהוט!). בערוך: כדגרסינן בבבא ב"ב פ' ד' י"ט מ קניבא שרי פ' לחתוך ראש הפתילה שנעשית גחלת (כרש"י) ויש מי שאומר וכו' (ר"ח בביצה שם), וכוה פ' הגאון, אבל "רב צמח גאון" פ' בתשוי גמ' סו' ע"ג: בסתילה דקינבא שרי וכו' וקנבא שמן (= שמן) בלשון ישמעאל קנב (قنب, Hanf, cannabis). — כ"י א"פ: שחיסם כמאל אלפוס (= גמר השפה) וקינב קנבא (עי' ר' תנחום, באכער 31, 18 ובדמגר, ס' השנה ח"ו, ע' 132!) קמעהא; ר' חפץ (שם 426): תפסיר משיחוס ויקנב מנד יתחבול עמל שפתיה ויקטע מא יתבאק מן אלקצבאן אלנאחיה מנה (= משיגמר מעשה השפתים ויקטע הנשאר מן הקנים הבולטים ממנו). 16 קרטליתא, בגמרא (ערוך ופרענקל 77). 17 בקופה, גם בערוך בכ"י ו' א', ו' ב', ובדפוסים: בקופה, וכצ"ל. 18 ערוך ד' פיו, וי' וכו': ומכלת, כ"י ו' א': שמכל; ו' ב': ג' ובר"י: שמכלת (ד"ר: שמכלתה, עיי' קהוט) ולא כקושט שהגיה בערוך ע"פ עה"ק: שמכולת. 19 צ"ל: כוניתא? כוניתא (= קנח"ה), קלח"ה, קלח"ה, "סל של פירות"; קלח"ה אצל בר בהלול 1118 = סנתא ("כלכלה") דתאנא; קלח"ה דתאנא ("חותל") דתאנא, ב"ב שם 581 הערה 6 והערה 9. בארמית: קנח"ה, "סל של פירות", סוכה כ' ב', כתובות ק"ה ב': כנתא (כינתא) דפירי (כ"י מ': בנתא); ר"ח בסוכה שם: חוצלות של שעם ושל גמי חזו לתופרן ולעשות מהן בנאתא (כנאתא, וכן העתיק הערוך בע' כנתא: ולעשות מהן כנתא) פ"י כלכלה דפירי; ר' שלמה בס' המליצה (באכער בח' האשכנזי 71) מפרש "כנתא דגלדאי" (כתובות שם): אלכנתא, ושם (בח' העברי 82): סגנאות (כלים מ"ז ח') כנתא שעושין האכרין משרביטו עצים ומבילין בהן מגדן לבעל השדה (כתובות שם). וכן בסורית קנח"ה "סל של פירות" (בר בהלול 908 18). — רב סעדיה גאון בס' האגרון (שלקושם ממנו הרמ"ם הרבני בהגה"ק ח"ו) פ' (שם 28): כלכלה בניג, וכן ר' חפץ בכתאב אלשראיע (שחלק ממנו נדפס עתה במו"ע JQR. חזקוני) פ' גם כן: כלכלה בניגה (שם 426 שורה אחרונה), היא

של ברזל ומכניס¹ אוזנים (באותן הטבעות)² חבלים וסוגרין³ אותן בהן ומנין שזה קיהותין⁴ לשון סנרה הוא שני⁴ לקרוא לשבויס דרור ולאסורים סקח קח⁵ סקורטיה פ' בדגס' נגמרא דנדרים⁶ מאי סקורטיא כיתונא דצלח⁷ קטבוליה פ' עור של מעלה קורין אותו בל' יוני אנבוליה⁸ ושהוא⁹ למטה קורין אותו קטבוליה¹⁰ עוד¹¹ שמו בטיית נטע¹² פטיליה¹³ פ' כמין קוסה לגרורות שששה בטיית¹⁴ קוסה אחין¹⁴ ומנין שכך הוא דתניא¹⁵ אותה¹⁶ של תמרה ופטיליה של גרורות מקטע¹⁷ ואוכל¹⁸ ויש בדברי חכמים פטיליה¹⁹ מנגיר²⁰ וחסינה מהורה פ' איכא

81 בכ"ו לו; בערוך, ר"ש ורא"ש: זו. 82 "וסביבות השמיים מכניסין וסביבות הקטבוליה", גם בערוך. "שמיים" לא נזכר במשנתנו כאן, שלשון המשנה הוא, "התורמל כ"ו ויעשה קיהותין כ"ו משיעשה את אוניה סקורטיא כ"ו משיעשה את טבעותיה, קטבוליה כ"ו משיעשה את קיהותיה, ובסכ"ד מ"ב פ' הגאון "שמיים": סופרה (עור שפורסין לשולחן) בטיית, ור' חפץ (שם 427) וכ"י א"פ ור"מ פירשו כן "סקורטיא" ור"ח (ע"י הערתי שם) פ' כן "קטבוליה". ובעל הגליון מוסיף (ע"פ פ' ר' חפץ וכו'): וסביבות השמיים (= סקורטיא) מכניסין טבעות כ"ו (מטבעותיה!), ע"י בהערה הסמוכה. ובהגליון השתמש כבר הערוך. 1 בערוך: ומכניסין באותן אוזנים חבלים וסוגרין כ"ו (והשאר חסר), ובר"ש: ונותן זו לתוך זו ומכניסין באותן האוזנים חבלים כ"ו (רא"ש: ומכניסין בהן חבלים), ועל פיהם הגהתי, והמוסגר נוסף מבעל הגליון (הערה 82) שהגיה: וסביבות השמיים (= סקורטיא) מכניסין טבעות של ברזל ומכניסין באותן הטבעות חבלים כ"ו. ובר"מ: טבעותיה טבעות נחושת או ברזל אשר בקצות הסקורטיא, וע"י מה שהבאתי למטה (הערה 12) מאוצה"מ של דו"ט. 2 ערוך ורא"ש: סוגרין אבל בר"ש: ומסרגלין (= וסוגרין?), וקרא: וסוגרין? 3 "קיהותין". שזה קיהותין גם בערוך ד' פיו, ב"ו, כ"ו ו' א' ו' ב' (שאינו קיהותין), כ"ו ג' (קיהותין). 4 ישעיה ס"א א'. 5 ר"מ: וקיהותיו עראה אלף וקד וספר בע"א למססרין סקח קוח חל (הותר) אלערי. — ר"ש: קיהותיו פ' גאון וכן ערוך אית דגרסי קיהותיו והן מסגרותיו כ"ו; רא"ש: קיהותיו פ' גאון מסגרותיו כ"ו. 6 נדרים כ"ה ב'. 7 דצלא (ערוך, ר"ש ורא"ש), כחונת של עור. בר"ש ורא"ש מוסיף: "עור שלובשין אותו העבדנין בשעת מלאכתו", ערוך: חלוק של עור שלובשין כ"ו. 8 ἀναβολή. 9 ערוך: ושהוא מוצע למטה. 10 "קטבוליה" גם בערוך בכ"ו ו' א' ו' ב' (קטבוליה), מ"י, καταβολή. 11 ואף גם, וגם (ע"י למעלה פ"ג, מ"ז, הערה 18), ובערוך: ובטיית שמו. 12 نطع, "מצע עור", וכן ר"מ: אלגטע אלף; וכן ר' חפץ (שם 427): קיטבליא נטע. דו"ט II 688: un tapis de cuir circulaire, ayant autour du bord un cordon coulant; en le tirant on pouvait lui donner la forme d'un sac... de Slane, trad. de Khallic. IV, 203 n. 4. 13 משנה ה'. 14 קוצרה אחין, قوصرة الخدين, סל של תאנים (פלוישער, בהערותיו לל"ז ה"ד 229) וע"י למעלה פ"ז מ"א הערה 12. ע"ד "אהין" = אל תין, ע"י למעלה פ"ד מ"ד הערה 24. 15 חוס' שבת פ"ג (צוק' פ"ב, מ"ז), ירוש' שבת פ"ז דף י' ע"ג. 16 "אותל" = הותל (כנוסח כ"ו ארפורט, צוק'), הותל. 17 בתוס': מקרע, ירוש': קורע ומתיר. 18 בערוך מוסיף: ובירוש' סוף כלל גדול תני ר' אשעיא הותל של תמרים ופטיליא של תמרים (כ"ו ו' א' ו' ב'!) מקטע ואוכל, אבל הגאון הביא רק התוספתא, ובר"ש: פטיליא פירש גאון וכן ערוך קוסה לגרורות כדחניא כ"ו מקטע ואוכל, ולא יותר (ולמעלה פט"ז מ"ד ד"ה קיהותיה הערה 80, השתמש הגאון בירוש' זה). 19 הלכות גדולות, ד' ויניצי ל' א' (ד"ב 145): קידרי וכפי ופטילי (ומשם בסדר ר' יוסף טוב עולם לשה"ג: נפי — ציל: כפי — ופטילי ויורה). 20 בכ"ו: סנגיר; ערוך: שש"מ (כ"ו ו' א') בל' ישמעאל מנגיר, طنجير Topf, Bratpfanne; דברי החלכות הני' מהורגמים בה' ראו ע' 16: קדרות וזמלסמרות ואסכליות, כמו שתרגם שם דברי ח"ג (ד"ו ל' ע"א, ד"ב 145) והיכא דאפיה על טסקא; "ואם

[רל"ז ב'] ותופרין אות¹ ומנן שזה צפירה לשון סביבה וחזירה הוא שני² ישוב ויצפור ואו³ באה הצפירה כלומר⁴ הגיע הגלגל אליך פירוה⁵ קד בלג אל דור אליך⁶ ומתרגמ' איצא אלי הרא אל⁷ מעני ודהב האל⁸ איתגליאת מלכותא⁹ יעני אל¹⁰ ממלכה אל דאירה ל(ה)תהלך¹¹ אל אמאם¹². והעדק¹³ פ' נפואתה¹⁴ כל' חב' 15. התורטל¹⁶ פ' ובילקוט¹⁷ ומתרג' ובתורטליה¹⁸ יכול זה הכלי של עור חמשת קבין¹⁹ שהיא סאה אלא²⁰ קב²¹. קיהותין²² א' ד' קיהותיו²³ פ' מסגרותיו ושמו²⁴ כטיית עור²⁵ אזנים²⁶ כטיית עילקאה²⁷. כמין²⁸ אזנים קטנות סביבות התורטל וכאליו²⁹ אזנים של דים(ו)קיות³⁰ שיתן זו לתוך זו³¹ (*) וסביבות הקטבוליה³² ומכניסין באותן (שבעות בגליון) (*). בגליון: וסביבות השטיח מכניסין³².

ו ס ו ב ב ין, ערך: ומסבבין, כ"ו גסטר צ"ט א': ומסבבין. ¹ בערך וכן ר"ש הסדר: ותופרין כו' ומסבבין כו'. ² שופט' ז' ג'. אלאצול 618: ירגע וידור. ³ יחו' ז' ז'. ⁴ כלומר כו', לא נעתק בערך ור"ש, וברא"ש: פירש גאון כמו באה הצפירה שתוא לשון חזרת חלילה. ⁵ פירוש? לפניו ריוח כדי ב' מלים. ⁶ = "פירוש (?) הגיע הגלגל אליך". אלאצול שם: אנתחי (= הגיע) אלדור אליך אלך לקולחם פי אלמשנה (= לאמרם במשנה) רקופה משנעשה שתי צפירות לרוחב שלה אי דאירותין (= הוא שני גלגלים). ⁷ בכ"י: הראאל. ⁸ = חאל. חאל? (ומדלב קאל?). ⁹ יחו' ז' ז': איתגליאת מלכותא עלך תיוב ארעא מטא עידן תבורא, ושם ז' י' הא יום פורענותא כטיא הא אחיא איתגליאת מלכותא צמח שולטנא חופע רשועא; רד"ק שם: ויונתן שתרגם איתגליאת מלכותא פירש הצפירה כמו ולצפירת תפארה שהיא עשרה והיא סימן מלכות, אבל עיי' למטה. ¹⁰ בכ"י: ועטאל. ¹¹ לתהלך? ¹² כל המאמר בלשון ערבי: ומתרגמ' ایضا الى هذا المعنى. ¹³ חאל? איתגליאת מלכותא, یعنی الملكة الخاتمة لتتخلص الامم ומתרגמ' גם כן לזו הכוונה, ויחלוק זמן (?). והשיטה, אמר? (התרגום): "איתגליאת מלכותא", ר"ל הממלכה החוזרת, למען תאבד את הראש (? של עכשיו)?; כ"י א"פ: צפירה אחת דור הו הרג' באה הצפירה אל מלמכה אל דאירה, ועיי' ר"מ: יעני וצול אלדורה לולאיה תלך אילואיה (עיי' פרידלנדר). — ר"ש: צפירות פירש גאון וכן ערך כגון אלו כו'. ¹⁴ בנוסחאות: הערק, וכן ר' חפץ (שם 426) אבל בכ"י א"פ: הערק. ¹⁵ בכ"י א"פ: הערק הוא נפואתא כו'; ערך (כ"י ו' א', ו' ב', מ' ג'): נפואתא (נפויאתא), ובדפוס: ערך: נפואתא, ר"ש: פ' גאון וכן ערך נפואתא (ד"ו); ר' חפץ (שם 427): הערק נפית. ¹⁶ סוכה כ' ב', נפואתא (ל' ר' מן "נפוא"). ¹⁷ משנה ד', ¹⁸ ש"א ו' מ'. ¹⁹ בד' וינ': ובתורטליה. ²⁰ כלים פ"כ מ"א; ספרא מצורע, זבים, פ"ב, ג': והתורטל חמשת קבים. ²¹ אמרלא, חסר בלא, weniger, ohne, ע"ד לשון ערבי (אל), וכן בכ"י פט"ז (חו' לונץ ע' שצ"ד): קפ"ט אלא שמינית דרהם, שט"ו אלא רובע (עיי' שם בהערה), ובמשנה (גמין פ"ט מ"א) הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני (חוץ מפלוני); "אילא", "אלא" במקום "אי לא" רגיל אצל הגאונים ובסורית (עיי' מש"כ בס' השנה ח"ט 248). למטה פ"ט מ"ח: שכן סאה חסר קב. ²¹ ר"ש: תורטל פ' גאון וכן ערך ובילקוט מתרגמינן כו', ובערך: פ' כלים של עור ומוליכין בהן מיני מזונות וכל דבר ובילקוט כו'. ²² קיהותין גם בכ"י מינכן, ובהו' לו ור"ש: קיהותיו. ²³ צ"ל: קיהותין? ר"ש: פ' גאון וכן ערך אית דגרסי קיהותיו, ערך: ויש שקורין קיהותיו. ²⁴ בכ"י: ישמו. ²⁵ ער' והיחיד ע-ר-ו, Schnuren oder Riemen zum Verschliessen einer Tasche, eines Ranzens (פלייטער לזו ח"ד 480a); ר' חפץ שם: קיהותיו ערי, וכן ר"מ (עיי' למטה הערה 5), ועיי' כלים פכ"ו א' ד"ה ובים בהערה, ומקואות פ"ו ג' ד"ה והחבט. ²⁶ בערך: אזנים. ²⁷ עלצא, armilla suspensoria, cardellele, דח"י 162 II. ²⁸ כמן, גם בערך בכ"י מ'. ²⁹ בכ"י: ובאילו, ערך (כ"י ו' א', ו' ב', מ' מ'): באזנים, ובדפוסים ור"ש: כאזנים. ³⁰ בכ"י: דיסקויות, ו' נמחק עיי' נקודות; "אזנים של דיסקיות" רומז לירוש' שבת פ"ד דף י' ע"ג: אזנים של דיסקיא קושר ומתיר נעשה כפותח וכנועל בשבת. "דיסקיא", שני שקין מחוברין עיי' ערך.

מן המרעה יניחו¹ במדף קודם² ואחר כך נכנסין לכוורת³. והמנפא א' ד' מנפא⁴ בליש' דרבנן מרוחתא⁵ מרוחא⁶ בשיית כדגרי⁷ רב ספא בעל בשר הוה א' לה לברתיה הניסי לי במניפך⁸ ואנא⁹ אהיב¹⁰ לך ככבין¹¹ דנרד אדהבי והכי נשא¹² זיקא א' [רלזי א'] כמה ככבין¹¹ דנרד אית ליה למרי דכיי קפסה¹³ א' ד' קפסה¹⁴ כדגרי בהתכלת¹⁵ לענין ציצית מלת המונחת בקוספה¹⁶ ולענין טבעת נמי א' ¹⁷אלא ⁵א' רכא פעמים שאדם נותן לאשתו טבעת שיש עליה חותם להוליכה לקוספה¹⁸ ומנחתה עד שמגיעת לקוספה¹⁶. קמטרא לשון ערבי¹⁸ ויוני¹⁹ ורומי ואדומי²⁰ פ' תרגום המלחמה²¹ קמטריא. והקמרון שלה פ' הקובה של מעלה בראש התיבה שהוא כסוי שלה שמה²² קמרון. כדאמ' ²³צב דומות²⁴ לקמרוסתא²⁵ לענין

¹ ר"ש: ינוחו, וכ"כ בערוך בדפוסים וכצ"ל, אבל בכ"י ו' א' ומ': ינוחו. ² "קודם כל דבר", ראשונה, תחילה. ³ לכוורת, גם בערוך בכ"י ו' א' ו' ב', מ' ו' כ"ה בר"ש. — ר' חפץ (שם 481) פ': אלמנזל אלדי יסתר מן אלנחל, מלה במלה בס' השליחה (באכער 68a) חרב (צ"ל: המדב, המדף) אלמנכל כו'. ⁴ צ"ל: מניפא? בנוסחאות: מנפה, ערוך: מנפא. ⁵ בסורית מרוחתא: ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵

דאמ' וחסינה תרגום נהרסו ממגורות¹ <אתפגרו חוסינא² חוסינא³ לשון רבים ולשון יחיד חסינא ועשויה מן הוצי ונותנין בו⁴ חטים⁵. סיגניות⁶ של עלין פ' עושין כמין קלת⁷ קטן מן עלין ומכניסין בם⁸ פירות ואינו אלא כלי עריי⁹ וסיגניות¹⁰ עיקרו מן סוגה כשיושנים¹¹. חותל פ' יש לו שמות שנים בל' חכ' פרפסיה¹² תהלא¹³ קסיא של זורי¹⁴. א' ד' קסיא¹⁵. המקלוט¹⁶. א' ד' והמקלט¹⁷. והחיסום פ' כמין מצודה¹⁸ קטנה מן הכלים לחסום סי השור והגמל¹⁹. והמדף של דבור' פ' כמין דף וקדש ולוח²⁰ שהוא נותן²¹ לפני כורת²² דבורים ששכיבואו הדבורים

אפאו על אסכלא, ובד' ברלין שם בגליון: למקלי, *المكلى* (= ב"ע 4163, ב"ב 801), "Bratpfanne" ועי' פוזנסקי 325 LXIII REJ. הערת 2. ¹ יואל א' י"א. ² השלמתי ע"פ ס' אלאצול (עי' למטה). ערוך ור"ש ור"מ. ובנו שלנו: אסינא, ובערוך: חסינא. ³ בכ"י: חוסינא. ערוך: וחוסניא (כ"י ו' א': וחוסניא, ו' ב' וחיסוניא) לשון רבים וחסינא לשון יחיד. ⁴ אלאצול: בה. ⁵ ערוך: חסן. נהרסו ממגורות תרגום אתפגרו חוסינא כו' פ' קופה גדולה שנותנין בה דגן ועשויה כו'; ר"ש: חסינה, כמין קופה ועשויה כו' תרגום כו'; אלאצול 289 (השרשים 163): וראית פי ש ר ח א ל פ א ט ט ה ר ו ת פי קולחם פטילה טמאה חסינה טהורה תרגום נהרסו ממגורות אתפגרו חוסינא ובלשון יחיד חסינה (חסינא) וחיא עשויה מן הוצי ונותנין בה חטים. ⁶ סיגניות (ביו"ד), גם בה' לו. ⁷ עי' למעלה פ"ו, מ"א ובהערותי שם. ⁸ "בם" גם בערוך כ"י מ'! ⁹ "עריי" גם בערוך כ"י ו' ב'. ¹⁰ "וסיגניות" גם בערוך. ¹¹ "שה"ש ז' ג', ועי' משיב למעלה מ"ג, ע' 48 הערה 12, ועי' פרענקל 107. ¹² "פרפסא", שבת פ"א ב' ויעי' רש"י שם בשם "תשובות הגאונים" ועי' ערוך ע' פרפס ועי' חתל (עי' בסמוך). ¹³ בכ"י: תוקלא (ה' וק' מחליף סופר הכ"י, כמו "בחלק" = בחלה, למעלה פ"ג, ב', הערה 25), תה"ג מה"ג 320, בפירושים לשבת, סי XVI: חותלות תולה י וכן פירשנו להם וכן פרפסא ומה מלאכת, ובערוך ע' חתל: פ' כלי שעושין אותו מחריות של דקל (עי' גם תה"ג הרכבי סי רס"ז) כו' ואלו חותלות ממלאין זבל וזורעין בו זרעונים וקורין אותו פרפסא (וזה לקוח לנכון מתשו' גאון, ואולי מאותה התשובה שנרמזה שם בתה"ג). חותל לישנא דרבנן פרפסא ותולה לא (כ"י ב' י'). ודבריו האחרונים לקוחים מפירושו, ועי' פרענקל 79. "תולה ג"י" בה"ג ד' ברלין 201 ובס' המליצה (באכער 86). תהלני בה' ראו 180. ¹⁴ משנה ו' (של זורי גרנות). ¹⁵ הפירוש חסר, ובערוך: פ' בלשון יון כינורמניקא (ד' פיו, יוני, ובו; כ"י קהט כינורמניקא, וז"ה בדפ' חרשים; עקרי התלמוד: כרומאניקא ס"א כוממניקא, *αερμαλνικα* "Aermel"; ר"מ: עורות תפורות שוכנסו בהן חיד; ס' המליצה (באכער 84) קוסיא בר טולא (גואליקי 29 ושם 147, פרענקל 52) כמין מוגבעת על ראשי הקובע, ואפשר שאחד מן הפירושים לקוח מפירושו. ¹⁶ משנה ז'. בנוסחאות וח' ל', ערוך, ר"מ, ר"ש ורא"ש: המקלוט; ובנוסחאות בתה"ם כתוב המקלוט וכן במשניות ישנים מנוקדים "תוי"ט), וכן בירוש' ב"ק דף ב' ד' (עי' בהערת הסמוכה) ואצל ר' חפץ (שם 480), אבל בפירושו (שם 481): המקלוט. ¹⁷ הפירוש חסר, ובערוך (בר"ש בשמו): פ' עור שמשוימין בעיני הפרה לסכך בדישה (כדי שתסבך בדישה ולא תפול) וכן ר' חפץ שם: אלמנשי ללעין (המכסה ללעין) ושם 480: יגשא בה אלעין (קרי: אלעין = יכסה בה העין); ר"מ: מלקוט כלי מעור שילקוט בו גללי בקר כדי שלא יפסדו החטים, וכן מפורש בירוש' ב"ק שם: הטילה גללים משלם נזק שלם. ולכן מה אנן אמרין צריך שיהא המקלוט בידו. ¹⁸ סריגה, שבכה, כמו למטה פ"ז ג': כמעשה שבכה ומצודה, וכן בסוף טהרות. ¹⁹ עי' למעלה פ"ג מ"ד ד"ח חיסומן ובהערותי. — ר"ש: פ' גאון וכן בערוך כמין מצודה וכו'. ²⁰ למעלה פס"ז ב': דף כו' פ"י גסר ולוח וטבלה כו'. והתבונן על עושריהמלים של הגאון. ²¹ ערוך ור"ש: נתון, אבל עי' למעלה פ"ב מ"ה ד"ח חרונקי הערה 7. ²² (בכ"י: קורת) כ"ה בערוך ור"ש.

בטית. ותרונתק¹ שמו² בל' חכ' בנמרא³ בהנק⁴ (שאומרין⁵ לו אילו מציאות⁶ ובסוכה⁷) ושמו בטית פריש⁸ שהוא צריך כתק⁹ אחד ב' תקים¹⁰. ב' הפנישות ס' הצים רחבים¹¹.

ספיירות¹² פ' (מ)כלי¹³ נעשית מכלי¹⁴ פסיר קופה¹⁵ גדולה שהיא עשויה כמעשה שבכה^(י) ומצודה¹⁶ שאינה מקבלת תבואה אלא כגון תפוחים ואגסים¹⁷ ורימוני¹⁸. כדן¹⁹ גבע²⁰ א' ד' וחצרי²¹ הגבע²² והן מקיטות בין הכותים כדתנן²³ א' ר' יהודה לא הוזכרו רימוני באדן וחצרי²⁴ גבע של בין הכותים אלא שמעשרי^[25]

פוט תדור אלשער ותשד' (החשים הסוככים את השער ומהקים אותה). בר בחלול 2061. ועי' נאלדק. 172 Mand. Gramm. 26 ר"ש: באימוס, עירך כ"י ו' ב': באימוס (כאמוס, גמ בד' פיו, וינ, בז, וכו'), כ"י ו' א': כאמוס וכ"ה אצל קהוט ובצ"ל. 26 למעלה ד"ה ואמוס. 1 (בכ"י: ותרונתק) מו שנה ח'. 2 "שמו" שב על "תרונתק" וכן פ' ר' חפץ (הערה 8) ? אבל בערוך ע' תרונתק: פ' תיק ההמנך שצריך בו, וכן ר"ש. 8 סוכה ל"ב א', ב"מ כ"ה א'. 4 "בהמנך" = "בהמנך"; בסוכה בכ"י מ' ב' ובר"ף כ"י (ד"ס) וה"ג ח' לולב (ד"ל ל"ד א' וד"ב 169) וה' ריב"ג ח"א צד ק': דעביד כבהמנך, וכן בב"מ בכ"י המבורג (גולדשמידט), ובערוך ע' המנך ועי' כבא א': הא במכניו ובחמנך (ואין חב' שמוסית, כדעת הערוך, כי ב' של "בסכניו" נמשך גם על "בהמנך", כמו שהוא גם אצלנו: והימנך); "ההמנך" שבערוך. ועי' יפה (יפה, יפה) אצל. 387a I Vul. 5 "שאומרין לו כו", גליון הוא ל"בגמרא", ואין דרכו של הגאון לציון כן. "שאומרין לו", שקורין לו "ר"ה יקולון לה". 6 מציאות, ב"מ שם. 7 סוכה שם. 8 חפץ (מ"ע חנו, 481): תרנתיק פארשין; ר"ה בסוכה שם: המנך בלשון ערבי לבד אשין (קרי: מ"ע חנו, = אלבראשין, וכן "להנידו", כלים פכ"ד, ז', וכן בערבית "מגרבית" 482 III ועי' בסמוך) וזה צורתו [ל: וריב"ג שם (וכוה רש"י ומח"ס 426) פ' "בהמנך": פ' חטבא (= אטבא עי' ד"ס במונחת ל"ב א') דספרא דהיינו כלי שמנקים בו שרמוטי הספרים, ובתש"ו רב עמרם: אטבא דספרא של ברזל הוא בשני ראשין בשני ידות של ברזל ומוסרין מנקין בו הידיעות כו' (עמור ח"ב, ד' לכוב כ"ד ב'). "המנך" ("בהמנך") הוא איפוא: מחוגה שיש לה שני ראשין. Zirkel, והוא פ' המלה "הערבית", וישנה גם אצל בר בחלול 552: דיאדיהא (דיאדימא ?) الباشيش (וכן אצל בר עלי כ"י פריז 255 Duval, שם הערה 16) ובכ' כ"י: لبارشان (כ"י H الباشيش, כ"י F الباشيش) ושם 1057: מ"חציןא ("Stecher") الباشيش (ועי' Index, Duval, 214), ועי' למטה פכ"ס, ח' ד"ה הפגלל ובהערותי. 9 "תק" כ"פ במשנה זו בה"ל. 10 (בכ"י, י' של "תקים" כמו ו'), ערוך: שצריך תרין תיקות (ר"ש: שני תיקין). 11 "רחבים" גם בערוך כ"י ו' א', ו' ב', מ', ג'. — בערוך (וכ"ה בר"ש): וי"א הפגוזות (כ"י ג') חרג' ומתי קבלו מחת פגוזות. 12 פיו' מ"ג. בכ"י: עפירות, כ"י א"פ: פפיארות; ר"מ דרנב' והי' לו וד"ר: אפיפירות (אפיפירות), במשניות: אפופירות, ד"ו רפ"ח, ר"מ, ר"ש וערוך: פופירות. ועי' הערה 17. 13 "כלי" גם בערוך (ומטה הסופר ע"י "מכלי" הסמוך). 14 "מכלי ספייר" גם בערוך, ובר"ש: פופירות הוא כלי פאפיר דתניא בתוספתא (כלים ב"מ פ"ה ט"ו: חומר בכלי ספיר מכלי נצרים כו'), "כלי גמא" ישעיה י"ח ב'. כ"י א"פ: פופיירות כראסין. 15 ערוך: והוא כמין קופה. 16 ("ומצודה" נמשך ל"שבכה" והנקודה במעות), "כמעשה שבכה ומצודה", גם בערוך כ"י מ', ו' ב' (במעות: הסכבא), ו' א' (כמין שבכה כו') וברן. 17 ערוך: בכל כלי בעלי פיוז בכלים פופירות כו' פירוש ספיירות (ד' פיו, וינ, ב' וחדשים, כ"י ג') דכלים (ד' וינ' וכו'), כ"י ג', מ', ו' א', ו' ב'; בד' פיו וכו': דכלאים) כלי שנעשה מכלי כו' (ככפירושנו). הנהת קהוט: מירוש [א חר] בכלים כו', אין לה טעם (רק בכ"י חר הקצר: פ' כלי שנעשה כו'). 18 (בכ"י: בחן) ברוך, כנוי הוי' לו ודרבנן. 19 משנת חר' 20 בכ"י: וחצרי. 21 במשניות, ח' לו ערוך, ר"מ, ר"ש ור"א: וחצרי גבע ("וחצרי") ד' וינ': וחצרי גבע, בתוס' כלים ב"מ פ"ו י': וחצר גבע, ולמטה בפירושנו: וחצרי, והוא "א"ר שלנו. 22 תוס' שם. דתנן" במקום "דתניא" ולחפך רגיל אצל הגאונים, עי' לע"ע תה"ג מח"ג 190 ומונש' הני"ח 378, 687. 23 בתוס': וחצר. 24 בתוס' וערוך: שמתעשרין.

פירוש הגאונים.

יש עגלות צב¹ ואטרופ² רבות' שפירוש' צב קמרוסתא³ שהוא קובה שלא שולט⁴
 בו העין והוא בצבים⁵] והאנלגין של ספר א' ד' אלונגין⁶ כמין נרחק של עור
 שמכניסין בו הספר⁷. ואמנם פ' כדגס⁸ בשבת⁹ מנעל שעל האטום אותו העץ
 שמכניסין בתוך המנעלים כדי שירחבו שמו אמנם והוא כטיית קאלב¹⁰] והמר כו' פ'
 א' ד' כד¹¹ מרכב של זמר וזה שאמרנו¹² שיש לזמרים כמין סוס¹³ מן ארזי
 ורביעין של אליה¹⁴ כדכח¹⁵ ובמנענים ובצלצלים ומתרג' וברביעין¹⁶. וטפס
 של תפילה פ' הבית¹⁷ שיכניס בו התפילין¹⁸ ותוסרין¹⁹ על אותו העור שיטמו טפס
 קאלב²⁰ כטיית שהוא עשוי כשין²¹ של תפילין וכן²² יעשו ד' בתים: סאובות
 א' ד' הסאות²³. יש אומ' תיכי חלילאתא²⁴ שהן נעשין כאמנם²⁵ שהוא קאלב²⁶

¹ ערוך הוסיף כאן עוד (ואחריו גם בר"ש): בפסיקתא דרביה ביום כלות (פסיק' דר"ב, ח').
 כשם שהוסיף, למשל, גם למעלה מ"ה ד"ה ופטוליה. ² "ואטרופ" גם בע' בד' מ"ו, ב"ו, כ"ו
 ו' א', ו' ב', מ', וכו' בר"ש (קהט): אמרו, ע"פ ד' וינ'. ³ ע"י ע' 47 הערה 24. ⁴ ערוך
 ור"ש: שלא יש לוט, מיוחס לרש"י: שאין העין שולטת. ⁵ ישעיה ס"ו כ', ע"י הערה 23. —
 במיוחס לרש"י לב"ד פל"א ס"י י"א: קמרוטין פירש רב האי גג משופע קמרון במסכת כלים
 פ"י רב האי קובה של מעלה בכיסוי התיבה ושמה קמרון כדגרסינן עגלות צב דומה לקמרוטה
 שהוא קובה שאין העין שולטת והוא בצבים כך מצאתי בפ"י רב האי (ע"י מבואי), ר"ש:
 קמרון פירש גאון וכן ערוך הקובה כ"ו, ר' חפץ (שם 481): קמרון קבת. ⁶ "אנלגין" ה"י
 לו, ערוך, ור"מ; ר"ש: אנלגין אית דגרסי אנלונגין, ר' חפץ (480): והאלונגין, ושם 481:
 האלונגין גלאף, ובתוס' כלים ב"ק פ"ב, ג': אלו לגין (= אלולגין), כ"י וזין וכ"י ערפ':
 או לולגין (= אוולוגין), כלים ב"ב ספ"ו צוק': אלולגין (כ"י וינא, מנוש' 45, 26:
 אלולגין) של ספר, ובר"ש כאן: אלולגין של ספר; בס' המליצה (באכער 46 ס"י 79): אלג
 של ספר, נישתר חגאם הלי (צ"ל טה, טהרות). ⁷ בערוך בתור "ס"א" (= פירוש אחר), וכן
 ר"ש: ויש ספרשים נרתק כ"ו. ⁸ כדגרסינן, שבת קמ"א כ"י. ⁹ Form, ¹⁰ قالب.
 ר"מ: והאמנם אסם אלקאלב, ר' חפץ (481): האמנם אלקאלב; ברעלי 798: אֶמְקָא (אֶמְקָא).
¹¹ "אית דאמרי קד"י", יש אומרים רק, כמו ואמרי לה כד', בבבלי (יומא מ"ד א', ע"ב ב',
 מגילה ב' ב', ב"מ ב' א', הוריות ח' א' ועוד), רב שרידא גאון באגרתו, ה"י לזין (כדפוס) 66,
 נ"י ספרדי: והיכא דכולתו רבנן קא אמרי תרא מילתא אמרינן ואמרי (כ"י א') לה כד'
 (ע"י שם הערה 9, 10) כלומר "אך" ("וכד" בסורית), בלי שם אומרו; ובערוך: המרכוב של
 זמר פ"י מרכב של זמר והוא שאמר' (ד' וינ', כ"י ק"ש: שאמרנו) כ"י ויש ששונים המרכוב
 טהור כ"י והמרכוב של זמר כ"י, ר' חפץ (שם 481): והמר כוב של זמ[ר] אלמרכוב מן אלה
 אלכשב ללמחאכי ואלמגני (מכלי עץ לסיפור וזמר). ¹² למעלה פט"ז מ"ה ע"י שם. ¹³ כמין
 סוס, לפי הראשון שם, ע"י בהערותי שם. ¹⁴ "רביעין" גם בה"י לו ובערוך. ¹⁵ ש"ב ו' ה'.
¹⁶ פשיטא: ובר"י. — ערוך ור"ש טפס (המול השמיט דיבור זה). ¹⁷ הבית, כן הגיה המו"ל.
 ובכ"י: הבית. כלומר "תפלה" היא "הבית" כ"י, (וחזור ומפרש "טפס"): תפורו כ"י. ¹⁸ הפרשיות
 של תפילין, ע"י מנחות ל"ד ב', וע"י למטה פ"ה, ח'. ¹⁹ ותוסרין, לבית, ע"י הערה 17.
²⁰ قالب, ע"י ד"ה ואמנם, הערה 10. ²¹ צ"ל: כעין (ע' נחלק לו לחסופר בש' קרתה.
 ע"י מש"ב בס' השנה ח"ט, 263); כמות התפילין וכתבניתן. ²² ערוך: פ"י טפס פורמיה
 (forma) בלע"ז ובו (כ"י ו' ב' וכ"י!) יעשו ד' בתים. ²³ ר"מ ורא"ש: סותות, ה"י לו:
 סוות, ס' המליצה (בכר ח' העברי 87 ס"י 28): הסאות, ר' חפץ (מ"ע שם, 481): של גודלי
 מסאות, ערוך (ע' אמם): סבאות (ושם העתיק פירושנו); ר"ש: סיאנות אית דגרסי
 סבאות תיכי כ"י. ²⁴ שבת נ"ז א': תיכי חלילתא טא, א"ל אריג קאמרת כ"י (ירוש' שם
 פ"ד ד' ב': מהו טיפס באילין תיכיא וכו' בהמייג'י), ערוך ע' חל י"ב: פ"י כעין
 אזור חלול שקולטת בה שיערה; שאיל' ס"י צ"ו: ולא תיכי (כ"י ר"א עפשטיין, רנצ"ב וכ"י
 מרצבכר) ולא ברזי (= רצועות) דמיקשרין עילוי מויה וכו', וכן בסורית תִּבְכָּא, ר' תִּבְכָּא:

המוכני' פ' כראמ' א' להם (ב) המטונה⁸ גם הוא עשה מוכני לכיור ואמרי' עלה⁴ מאי מוכני א' אבני גלגלא דהו משקעי ליה וכמוה יש לשירה ובטיית קוז⁵. הקמרון פ' הקובה של מעלה בראש המגדל של עץ שמה קמרון כרא' צב דומה לקמרוסתא ופירושו קובה⁶. ראש תור כבר פירשנו בורעים⁷ וזה צורת[ן]⁸ וזה הקרן שמכנגד היוצא⁹. נקליט¹⁰ פ' כדגנס¹¹ אבל פורס הוא על גבי נקליט⁵ המיטה ומפרשני¹² הניחו¹³ קינפות ד' עמודין ועמידין אותן בד' פינות המטה ונקליטין שנים הן וקבועין הן במטה אחד מיכן ואחד מיכן. וחמור (של נפחין)¹⁴ פ' כל דבר שסובל דבר אחר על גביו שמו חמור וכמותו חמור של נפחין¹⁵ אותו עץ שסמך עליהם נדות הנפח וכך כיל¹⁶ שמנסר עליו החרש¹⁷ שמו בטיית חומאר¹⁸.

הככיי וכן ערוך; ולמדנו איפוא שהיה לפניו גם נוסח אחר, ובהו' לו: הכבי; ובאהלות ספ"ג בכל הנוסחאות: ככיי, אבל בפירושו: והכבי א', עיי' שם. ערוך: פ' יש בתוך הקנה קליפות ושמן ככיי ובהנושה פ"ג באהלות ולא ככיי שאין בהן ממש יש אומרים מזה (כלומר מענין האמור בכלים) פ"א קרי עכביש, והפ"א הוא פירושו. באהלות שם: פ' בית עכביש כו' ר"מ באהלות שם הרכיב שני הפירושים יחד אבל בה' טומאת מת פט"ו ה': בקורי עכביש, ועיי' ראב"ד שם. — המו"ל השלים כאן ע"פ הערוך: פ' יש בתוך הקנה כו', וככיי א"פ: הכבי אלורב אלוי פי וצט (= וסט) אלקצב. ¹ פ"ח מ"ב. ² "כ" שנמחק. ³ וימא ל"ז א'. ⁴ שם. ⁵ עיי' קוז II, אצל דהוי II 418 (מוחזק אלמוחזק). ⁶ עיי' למעלה פט"ז מ"ז ובהערותי שם. ⁷ בכלאים פ"ג מ"ג: היה ראש תור ירק כו', ושם פירשנו. אבל דברי הערוך בעי' ראש הם פירוש לסוכה, והפ' השני שם הוא ת"ש רש"ג ור"ג שבה' הריצ"ג ח"א דף ס"ח. עיי' למטה, ואינם לקוחים מפ' הגאון לזרעים בדעת קהנא. ⁸ הצורה חסרה, ותחתיה מקום פנוי כדי שתי מ"ל. ⁹ (בכ"י: הפיוצא), כוכה ו' סע"ב: ואותו מפת היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא כו' ויעמידו כנגד ראש תור כו'; ריצ"ג, שערי שמהה ח"א דף ס"ח: מ"ר רב נחשון סבר ד[ה]אי סבה יש לה ב' דפנות דעריבן ושתי רוחות פרועות וכן הפתח וכן הצד חלצק אותו מפת מעמידו כנגד היוצא שהוא בקצה דופן האמצעי כדי שיהא לה זווית אחרת, וקרי לה יוצא (עד כאן נמצא בתה"ג מה"ג 241 סתם: "סוכה זו עשה שתי דפנות דופן מערבית ודופן דרומית כו' מעמידו בדופן מזרחית סמך ל' דופן דרומית כידיהוי לה לכוכה שתי זוויות וזה הוא כנגד היוצא, היוצא דקא קארי' והוא איפוא השו' רב נחשון) מפני שהוא פרוץ ורב כהנא ורב אסי אמרי מוקים לה כנגד ראש תור כדי שיהא [ה] יוצא צורת הפתח כו' ומר רב נטרונאי גאון נמי הכי סברה כו', ופירושו ודאי השתמש, כדרכו, בפירושי הגאונים האלה (עיי' מבואי) ופ' "כנגד היוצא": "בקצה דופן האמצעי" (כוה:) ו"הקרן שמכנגד היוצא" הוא ראש-תור. ועיי' ערוך ור"ח. ¹⁰ משנה ג'. ¹¹ סוכה י' א'. ¹² ואנו רגילים לפרש, עיי' למעלה פ"א ד' ד"ח קרן 21 28, והוא תשובת רב נטרונאי גאון בה' פסוקות (הו' מיללער) ס"י קפ"ג: וששאלתם הי' ניהו קינפות והי' ניהו נקליטין קינפות ארבעת עמודים מעמידין אותן בארבע פנות (מיללער מגיה בטעות: דפנות, אבל "פינות" גם בפירושו!) המטה כיון שמהה מונחת בתוך הסוכה ופורס על קינפות שלה שהן גבוהין יותר מעשרה טפחים כו' אבל נקליטין קבועין הן במטה ושנים הן אחד מכאן ואחד מכאן ואם פורס עליהן סדן דומה לאוהל ואע"פ שקבועין בו כיון שאין גבוהין עשרה טפחין מן המטה כשרה. אבל "הגאון" (רב האיני) פ' כלשון אחר, וכוכא בר"ח סוכה י' א': פירש גאון קינפות עמודין עומדין כו' ונקראין בכבל מראמה. נקליטי ב' עמודין עומדין עשויין כפתח כו', ומר"ח העתיק הערוך בע' נקלט. ¹³ הי' ניהו, וכ"ה בה"פ שם: הי' ניהו קינפות והי' ניהו נקליטין. ¹⁴ "של נפחין" בא כאן במ"ס משוטף דלישנא שלמטה. ¹⁵ כלים פ"ד מ"ג. ¹⁶ כיל' = כלי. בכ"י: כול. ¹⁷ חרש עצים. ¹⁸ חמאר בערבית-מצרית, حمار בערבית; "Holzblock" (Gestell); כי א"פ: חמור אלגזאריין ואלפראגין. — בערוך ע' חמר א' העתיק מפ' ר"ח ל"ב כ' ב' (הובא בקיצור

וודי¹ בכל מקום² אגורי³ פ' כדנר' בכיזד מברכין⁴ למה נקרא שמו אגורי⁵ ששמו אגור בתוכו⁶ בפיקה גדולה⁷ פ' כבר פירשנו⁸ כמין חט(ם)⁹ של נקה¹⁰ וכמין אותו שתחת האבנים והמלפפון וזו הפיקה היא כמין סקעת של [שת]¹¹ ששמה בל' רב' קיבורתא¹² כרתניא¹³ ואיזה פיקה גדולה שלהן הנכנס [רלז] ב' דרך פיהו¹⁴ העוז הנעמית¹⁵ פ' עוז היא עזניה¹⁶ נעמית כדכ' ¹⁷ ואת בת היענה ומתרג' נעמיתא מעור המצה¹⁸ פ' כדנרס' בהמביא נמ¹⁹ ובהמוציא וין²⁰ ג' עורות הן מצא²¹ חיפה ודיפתרא מצה כמשמעה עור²² שאינו לא מליח ולא קמיה ולא עפיץ דיפתרא מליח וקמיה ולא עפיץ וחיפה הוא נייר²³ נייר מחקא²⁴ והוא ורק²⁵ במיית (כמות נייר הוא ועושין אותו מן מוך)^{25a} והאסל²⁶ ששינוי²⁷ פ' מוט²⁸ תחתית הצורפים²⁹ פ' כלי שיש לצורף תחתיו שכשנופל³⁰ מטנו פסקא של זהב הוא מכנים³¹ לתוכו ואותו כלי שמו תחתית ואותן תחתיות ופסיקות³² שמן³³ גרוטי³⁴ משחזות פ' ששוהזין³⁵ ולוושזין כה³⁶ הסכין כדאמרינן בכיצה³⁷ אין משחזין את הסכין ושמה במיית מסנה³⁸ פינגס פ' כדכ' ³⁹ ואיש אחד בתוכם לבוש בדים וקסת הסוף במת' ⁴⁰ ומתרג' ופינקס' ושל חלף פ' חלפא במיית⁴¹ [הכבי⁴²].

¹ "וודי" כתיבה רגילה בירוש' וכתו' לו ובכ"ז המורה וכן כתו' לו כאן: וודי (כן!).
² ערך ע' חצר: פ' כרישים ממקום שנקרא גבע והן מקומות כו' ועי' לעף, במ"ע XXIII ZfAS, 278 והלאה. ³ משנה ח'. ⁴ ברכות ל"ט א'. ⁵ ע"ד נוסח "אגורי" עי' לעף אצל קרויס 728a. ⁶ עי' לעף 188. סורית: אגריא (אֶגְרִיא, אֶגְרִיא, אֶגְרִיא), "זית", "שמן זית" כ"ע 191, 108, ב"ב 22, 32, (23: אגדא!) אידא 5b. ⁷ משנה י"ב. ⁸ למעלה פ"א מ"ו. ⁹ חטם. ¹⁰ שבת פ"ה מ"א: והנקה (הו' לו וערוך) בהמם, ועי' למעלה שם. ¹¹ עי' למעלה שם. ¹² שם פ"ד הערה 5. ¹³ תוס' כלים ב"מ פ"ז ג': גודות וין ושמן שיעורן כפיקה גדולה שלהן ואיזו היא כו' דרך פיהם. ¹⁴ פיהן. ¹⁵ משנה י"ד. ¹⁶ ערוך: תרגום עזניה: עזויא. אלאצול 515 (השרשים 362): וקול פי אלמשנה מה שנת (כנוי הו' לו) כנף העוז מכל הכנפים וקאל פיה אהל אלח פסיר אנה אלעזניה. ¹⁷ ויקרא י"א מ"ו. ¹⁸ משנה ט"ו. ¹⁹ גמין כ"ב א'. (ב' השמוש של "בהמביא" כתוב מעל לשורה). ²⁰ שבת ע"ט א'. ²¹ = מצה. ²² בכ"ז: עור. ²³ בשבת נגמין: חיפה דמליח ולא קמיה ולא עפיץ; ובתש"ו רב שרירא, תה"ג הרכבו, סי' תל"ב: הו' יודעין שעיקר ר' (באשכול ח"ב, ה' ס"ה, 37: ודק, בכל הענין, ובעימור ח"ב, שער א' ח"א, דף ב"ג א': דייק, ובהמכריע סי' פ"ד: ר' ק, כבהת"ג) שאמרתם כו' ולא היה מתירו אלא מר רב משה גאון מחסיה ז"ל בלבד והוה קארי ליה לר' קלף, ולאו קלף נינהו אלא חיפה שמייה דמליח ולא קמיה ולא עפיץ; ה' ס"ת (נגזי מצרים הו' אדלר) ע' 18: וכל שכן מצה שנקרא במיית ר' ²⁴ מגילה י"ט א': נייר מחקא בערוך ע' נייר: פירוש הוא חיפה והוא מחקה. ועי' שאילתות סי' פ"ז: נייר מחקא. מאי מחקא גויל דתוה כתיב ומחק והדר כתב ביה (כ"ה בכ"ז עששזין וכן בשו"ת הרשב"ץ ח"א סי' ק"ב, עי' שם), וזה שלא כמירושנו. ²⁵ "Papier", ²⁶ "Papier", ²⁷ "Papier", ²⁸ "Papier", ²⁹ "Papier", ³⁰ "Papier", ³¹ "Papier", ³² "Papier", ³³ "Papier", ³⁴ "Papier", ³⁵ "Papier", ³⁶ "Papier", ³⁷ "Papier", ³⁸ "Papier", ³⁹ "Papier", ⁴⁰ "Papier", ⁴¹ "Papier", ⁴² "Papier".

תורמל¹ פ' כנר² תרני ילקט³ ויכל זה כלי⁴ של עור ה' קבין שהן סאה חסר⁵ קב. חבק⁶ פ' בטיית גל⁷. מאחר⁸ שלוקחין המרכב⁹ מן הסוס ונותנין¹⁰ עליו בגד צמר¹¹. משפלת¹² פ' זכילה¹³ גדולה שמניחין אותה על החמור ומציאין בה חובל כדתנן באירך סירקין¹⁴ ג' משפלות¹⁵ הן של זבל¹⁶.
והמרצפים¹⁷ פ' כמין שקים כאותו¹⁸ ששנינו¹⁹ ושמו בטיית גראיר²⁰ ויש⁵ עוד לפרש²¹ אותן השקין שנותנין <בהם>²² הסחורות כספיות והן גדולין כדתנן בהמוכר את הספינה²³ ולא מכר את המרצפים²⁴. הקלוסטר²⁵ א' ד' קרסטל²⁶ כדגרי' בכמה בהמה יוצאה²⁶ ולא סיחין בקרסטלין²⁶ שבפיהן ויכל זה כלי²⁷ של עור ד' קבין שהן שני שלישי סאה שהסאה ו'²⁸ קבין. והקרייתות²⁹ פ' כלי של עור ויכל סאה שהוא שלישי סאה והוא³⁰ ב' הינין והוא כד'³¹ לונין והוא¹⁰ 10 (* בגליון היסני: תורת כהנים²⁹).

1 שידק למשנה ח' אחרי ד"ה חבק. 2 למעלה פ"א ד'. והפירוש נעתק משם?
3 ש"א י"ז מ'. 4 למעלה שם: הכלל. 5 למעלה: אלא, עיי' שם בהערותי. 6 משנה ג'.
7 جل, „Satteldecke“, „Pferdedecke“ (כמו שהעירו כבר קהוט ופרענקל 103) וכן בכ"י גסטור 99a: חבק גל. 8 = אחר, אחרי, בתרגום „מן קִתְרִי“, מן „بعد“, nach, „nachdem“, וישנה גם בחשובת רב נחשון (עיי' מאמרי בס' השנה ח"ט, 239) שבערוך ע' עד ט': מאחר שמניחין אוכף על הפרה אוגדין אותה כו', וכן באגרת רש"י, ניובויער, ח"א 7: מאחרי ההפסד הגדול כו' (עיי' „הספוט“). 9 „הסרגא“ בערוך (עיי' למטה), سرج. 10 נותנין (עיי' למעלה פ"ג מ"ה, 132). 11 בערוך: וי"א שהוא כמו נכסמא ועוד (= עודדא, אודדא, מוכח) משימין אותו על החמור כשנוטל הסרגא ממנו והוא מוזע שלא יצטנן; הש"י הזה מתאים לפירושה, אבל הלשון בחדאי אינו לשונו של הערוך ד"ה שבת ס"ז א' (= ערוך ע' קלקו): חבק כיוסי הבחמות. 12 משנה י'. 13 = זכילה (ערוך ע' זבל א'), زَبِيل, زَبِيل, زَبِيل (פרענקל 78). ר"מ: משפלת אלקפה אלף ונחן נכסמיה (= קוראים אותה) זכילה. 14 פכ"ד מ"מ. 15 = משפלות. 16 וכי' — בערוך: פין קופות שמוציאין בתן זבלן ובטיית (כ"י מ') אל משאפיל (וכ"ה בכ"י הברשטש — קהוט — כ"י ו' א' וכ"י ג': זל משאפל, مشاغل „Mistkörbe“ עיי' פרענקל 137). ואולי העתיק זה מפי זרעיס (שביעית פ"ג) של הגאון. 17 פרק כ' מ"א. 18 בכ"י: כאותו. 19 הציון חסר, וכיון למשנה אהלות פ"ז מ"ה, שבת פ"ח מ"ה: כחות המרצופים, או לבריינתא, ב"ב ס"ז ב' (תוס') שם פ"ג ב'): לא את השקין ולא את המרצופין, ועיי' למטה. 20 غُرَّار, grosse Säcke. למטה פכ"ה א': וכן יש לשקין הרבה ולמרצפין שהן ממיני שקין, ר"מ כאן: אלאכרא, כפפירושנו באהלות שם. כ"י א"פ: כיוש גראיר. 21 כלשון הזה נמצא עוד בנגעים י"ב, א': ויש לפרש עוד כו', והוא כפי הראשון ועיי' הערה 20. 22 השלמתי ע"פ ערוך ע' מרצף (ואחריו ר"ש): פירוש שקים שנותנין בהם הסחורות של ספיות. בתה"ג הרכבי סי' שג"ב (רש"י ור"ה): מאי מרצופין כגון קמטרי שנותנין בהן פירות או משוי, ושם סי' קפ"ט (רצ"ג): [מרצופין (ב"ב ס"ז ב'), שלופין ו]קמטרי דמנחין ביה זיבנא בספינתא כי דקאט' אבל לא מכר את העבדים ולא את המרצ' ולא את האנתיקי. 23 ב"ב ע"ג א'. 24 ולא את המרצופין ולא את האנתיקי (הסחורה). 25 בנוסחאות: קלוסטר (קלוסטר, קלסטר). 26 שבת פ"ג א': מרסקל; ר"ח: קרצטל; ערוך והג' ד"ו דף כ"ב א': קרסטל; ח"ג ד"ב 87: קלסטר, ועיי' ד"ס שם. ר"ש: קלסתר פ"י גאון והוא קרסטל דתנן כו'; ערוך: קלסטר כו' א"ד קרסטל פ"י כדגרסינן כו'. 27 ערוך: והוא כלי של עור ומחזיק ד' כו'. 28 (בכ"י: שהם כהו, א' נשתבש לס'). בערוך: שו' קבין הסאה. 29 טבעת קטנה שעל הי רומת להגליון: תורת כהנים. ובת"כ זכיס פ"ב ג', ד': והכריתות סאה, ועיי' מש"כ למעלה פ"א מ"ג, ע' 21 הערה 26. בנוסחאות: והכריתות; בש"ס, ובד' ויז' (גם בר"ם שם) ובר"ש, ורא"ש: והכריתות. 30 בערוך: והוא כו' והוא כו' והוא כו'. 31 בכ"י: כד'; כ"ה, בערוך.

מלבן¹ פ' יש² עץ ארוך ברחבו³ של מטה ונקיב ב' נקבין בב' צדדיו⁴ ונמסין⁵ באותן נקבין כרעי המטה ונקליט המטה ופעמים מוציאין אותן מלבנים >ותוקעין באותן נקבין ב' עצים ועושים בו לשון של זהירות ובני לוי תולין באותן מלבנים⁶ כינורות ומצלתיים⁷ לוכסן⁸ פ' קרנאזור⁹ כל' חכ' טוואה¹⁰ בטית כדאמ' ¹¹ תפילה¹² מרובעות הלכה למשה מסיני אמ' רב פפא בתפרין ובאלכסון¹³ קציצה¹⁴ פ' יש לתפילה של ראש ד' בתים ומכנס¹⁵ לחוכו ד' פרשיות שמע והיה אם ישמע קדש ל¹⁶ והיה כי יביאך וכל בית שמו קציצה כדגם¹⁷ אחוז ברצועה ואינו אחוז בקציצה¹⁸.

[ר"ל א'] המיזורן¹⁹ פ' בגד צמר שנותנין בני אדם גדולים וחשובים²⁰ על מיטותיהן תחת כל המצעות²¹ והוא²² כמעשה אילו שנותנין בגד צמר או של שער בשפת גותיהן למנוע המצר מן הקירות וכן עושים הגדולין בשפת ארוכות המטה²³

בתוס' שם ובש"מ: פ' ריחיים של חמור כו' על שם העצים שנושאים אותו כי העצים שהן מוטלות עליהם נקראים חמור כמו העץ שהמטה מוטלת עליו נקרא חמור כדתנן בתשרה פ"ח בכלים נקליטי המטה וחמור וחפוי טהורין וכן העץ אשר מפוח של נפחים סומך עליו נקרא חמור דתנן בכלי מתכות פ"ד בכלים חמור של נפחים טמא וכו' וכן כלי שנסמך עליו דבר שמו (כו' ו' א' ו' ב') בטית חמא' ואין ספק שהשתמש כאן ר"ח בפירושו. ¹ משנה ג': אין טמא אלא מטה ומלכו ומלבני בני לוי טהורין ובמ"ד: מלבן שנתנו על לשונות כו'. ² "יש" משתמש כאן במובן (است) כל' פרסי (ist, est) וכן "יש" בפס"ד מ"ה ד"ה תרכסין. וכן בפ"י ל' שמואל (באכער במ"ע. ZDMG. 51, 897) ובס' המליצה (ח' האשכנזי 22) ועי' כמובא ³ ערוך ד' ויג': כרחבה, קהות וכ"ה ברא"ש: ברחבה; אבל ברי' פ"ו ובכ"י גסטר 99a: ברחבו; ד' בוי' וד' חדשים, כ"ו ו' א' ו' ב' מ' ור"ש: ברחבו. כ"י א"פ: ברוחב המטה. ⁴ ר"ש ורא"ש ערוך בדפוסים: צדדים (ד' ויג': צדדי); כ"ו ו' א' ו' ב' צדדין, מ': צדדין ⁵ ובכנסין, גם בערוך ברי' פ"ו, כ"ו ו' א' ו' ב' מ'; ר"ש ורא"ש (ובכנסים). ⁶ השלמתי ע"פ הערוך, ר"ש ורא"ש; "באותן מלבנים" גם בערוך בכ"ו ו' ב' ו' א' מ' (מלבנים), ר"ש ורא"ש. ⁷ ברא"ש: כנורות ונבלים ומצלתיים, וכ"ה בערוך בכ"ו ו' א' ו' ב' מ' וברא"ש כלפינו. — רא"ש: וגאון פירש מלבן שנתנו על לשונות יש עץ ארוך כו' מלבנים ותוקעין באותם הנקבין עצים כו'. ר"ש: והגאון פירש עץ ארוך כו'. בכ"י א"פ ציור: ⁸ משנה ח'. ⁹ (החלק האחרון של חמלה ממושט בכ"ו וכן מיכ': קרנאזור) "קרנאזור" במקום "קרנאול" שבספרים שלנו, גם בגמרא כ"י ח' (ב"ב י"ג א'), וכן בס' המליצה: קרנאזור (באכער, ח' העברי 41, והעיר: "והכתיב גם עי' קרנאול") וכן פרחון, שרש זור י"ז ד': ומלשון תלמוד פליגין ליה קרנא זור כמו קרן נמויה וקרנות נמויות, ושם שרש סחר מ"ה א': ובתלמוד קרנא זור כלומר קיר (= קרן) נמויה ועקום. ¹⁰ עי' מנצח, anguleux אצל דהוי 616. ¹¹ מגילה כ"ד ב', מנחות ל"ה א'. ¹² צ"ל: תפילין, כבנוסחאות ("מרובעות", "בתפרין יוכיח"). ¹³ ערוך: פ"י לוכסן הוא אלכסון ובלשון חכמים קרנאול גדר ב' כרעים טפה על טפה לוכסן (כ"ז חסר אצל קהות, וחסר בטעות גם בכ"ו ו' ב', אבל נמצא בכל הדפוסים ובכ"י ו' א'!) קטע ב' רגלים כו'. ¹⁴ משנה ח'. ¹⁵ ערוך: ומכנסין, ערוך כ"י מ': ומכנס (כ"י ו' ב': ומכנסים). ¹⁶ "לוי" גם בערוך. ¹⁷ סוכה כ"ו א'—ב'. ¹⁸ בכ"י: בקציצה. "קציצה" גם בתוס' כלים כ"ב פ"ד א'. ¹⁹ פ"ט מ"ג. ²⁰ גדולים וחשובים (וחשובין), גם בערוך בכ"י ו' א' ו' ב'. ²¹ ערוך הוסיף: ועיקרו בלי ישמעאל מ"ז (כ"ה בכ"י ברסלוי ובדפוסים, כ"י מ': מ"י זור) ²² עי' למעלה פ"ו, מ"ז ד"ה המינן. ²³ והוא כו', אין בערוך ולא ברא"ש. ²⁴ במשנה: מיזורן הוצא מן המטה, ושם מ"ח: מטה שהיתה כו' וברך לה מיזורן, וכן מ"ז. — ר"ש: פירש גאון וכן ערוך שהוא בגד צמר כו'.

לקורדום⁴ מראיני⁵. בכלונס א' ד' י⁶ [בקלונס] ס' עץ ארוך כמו קנה של רומח כאותה⁴ ששיניו⁵ כלונסות של ארז⁶. כופת⁷ ס' עץ עב מכורתו⁸ של קורה וכשבוניס את הקיר בונים אבנים ונרדך עצים עבים שהוא טפח כופת והן מן תמרה כדתניא⁹ [כופת]¹⁰ חלק שאין בו גובה [טפח]¹⁰ מהור ושיש¹¹ בו גובה [טפח]¹⁰ ר' מאיר ור' ר'ל"ח ב' שמע' מטמאין ר' יוסי ור' אליע' בר' צדוק מטהרין > אמר ר' מאיר⁵ מעשה באחד שכיסת שני כיסין של¹² תמרה ועוד תניא¹³ כופת¹⁴ בין חקק ובין שאינו חקק מטלמלין אותו כשבת לא א' חקק אלא לענין מומאה. טפס¹⁵ ס' כדגרי' בנדה¹⁶ אבזה דשמואל עביר להי¹⁷ לבניה מקוות בימי ניסן ומספצות בימי תשרי ומספרישין¹⁸ מפצות בלאין דבוראותא¹⁹. וילון²⁰ ס' סיתארה²¹ במיית.

¹ (בכ"י כתוב: לקורטוס ונתקן ט' לר') בערוך: ס' שני צדדים כו' הקימת והוא עץ כו' לקורדום. אויב' דאמ' דיסטור ומסרשי (כ"ו ו' א': ומסר', ו' ב', ג': ומס') די שנים וכן דיסתרא ודיווגי. ר"ש: דיסטור משמש משני צדדין וכו' ואית דגרסי דסטור והוא מקל כעין שהנשים עושות למסוך מטה בכוש שיש בו שני נקבים אחד מלמעלה ואחד מלמטה כו', וכן רא"ש ור"מ. ס' המליצה (באנער 58b): דיסתר כו' מאסורה (cannete) ועיי' ריגה, 32. — "דיסטור" אינו "יד לקורדום" ממש, שלשון המשנה הוא: מקל שעשאו יד (כנסת הו' לו, ר"ס) לקורדום חבור כו' הדיסטור כו', ועיי' תוס' כלים ב"מ פ"א ה'. ² בכ"י א"ס: והוא הראה אלקדום אלמכלע. וצ"ל כאן: הראוי? פ' א' ר' פ' א' "Stock". ³ א' ד', כתוב ונמחק בכ"י. אבל בכ"י מ' כאן: בקלונס, וכ"ה בר"ה פ"ב מ"ג בכ"י מ' ב': קלונסות ובר' אמר' ת"ו: קלונסאות, ונראה שהו' "א"ד" החסר. ⁴ בכ"י: באותה. ⁵ ר"ה כ"ב ב'. ⁶ עיי' זבים פ"ג מ"א ד"ה כלונס. ובערוך: ב"י שלישי דובין כו' בהכרים כו' פ' עץ ארוך כמו קנה של רומח וכמו כן כלונסאות של ארז וכך תרגום ושק פים כו', ודבריו הארוגים העתיק מס' זבים, אבל קהוש חשב, שהכל העתיק משם ושיבש והגיה. ⁷ משנה ה'. ⁸ כורה, כורת, "Balken", "Stamm" עיי' קהוש ע' כורה. ⁹ תוס' כלים ב"ב, פ"ב א'. ¹⁰ השלמתי ע"פ התוספתא, ושם: כופת. ¹¹ ש' ראשון כתוב בכ"י ממעל לשורה. ¹² של תמרה, בתוס' שם וכן בערוך בכ"י ו' א' (ב' כיסין) בערוך בכ"י ו' א' ו' ב'). ¹³ תוס' שבת סוף פ"ד (צוק': ז'): כופת (בדפוס וכ"י וינא; צוק': כופת = כופת) בין חקק כו' ("כופת" גם בערוך בכ"י ו' ב'). ¹⁴ השלמתי ע"פ הערוך, והוא השמיט מכרייתא דכלים את המהלוקת ולא העתיק רק את דברי ר"מ, וקהוש לא דק. — עיי' מבוואי 11 ע"ד "ס' גאון" שבערוך כאן. ¹⁵ = מוסף, ככלל הנוסחאות, וכן למטה: מפצות. ¹⁶ ס"ו א'. ¹⁷ = ל"ה, כינוי לר' נקבות, ונמצא הרבה אצל הגאונים ובכ"י, עיי' מש"כ בס' השנה ח"ט, ע' 255. ¹⁸ עיי' למעלה ע' 23 הערה 24 ועיי' 24 הערה 24, והוא ס' הגאונים. ¹⁹ בלאין דבוראותא, "וילונות של מחצלות קנים (חלף)". "בלאין", ר' מן "בלא", סורית "ואלא", "וילון", "בילין" (עיי' ערוך בערכו, ולוי בחרגומים, I 93). βελον, ובארמית בבליית נדרים צ"א ב': איתביב בבלאי בבא, המיוחס לר"ף: אבל אי דבבא, ערוך כ"י (קהוש): בבאלי בבא, ה"ג מיואן ד"ו ס"ו א': ביבאלי אבגא (= אבבא). ד"ב 813: ביכילי (!) דבבא, כ"י מ': בבראי (!) אבבא, ר"ן: בכלאי (!) בבא במסך שלפני הדלת (ואינה עינין "כלילה", "בולתא", "בילי"). כ"ב פ"ד מ"ו: הוילאות (של "המרחץ")! ר"ג: הבילאות, לו: הביולינות, ועיי' ד"ס. בוראיתא, ר' מן בורא, Matte aus Binsen, וננוסחאות שלנו וערוך בטעות "בוריא", עיי' לגרד I Semitica, 56, וכ"ה "בוריא" בכ"י התלמוד וראשונים (עיי' ד"ס סוכה כ' א' וקהוש). וברבים גם בסורית: בוראיתא (בר בהלול 374 = אליה מנציכין הו' לגרד 37 51), וכן בה"ג ד"ב סוכה 162: ברוותא, ובס' המליצה (באנער 51b) = בוראיתא בוראיתא (בוראיתא, ככ"י מ' בסוכה). גס אצל 65a. וכן ס' כנר מלה זו בדיוק גם ר' תנחום ירושלמי (באנכר ח' העברי 21): ומעני אכר מסככין בבוריה (סוכה כ' ב') וכדלך פי אללה אלעריבה באריה (ג' א' ב"ב שם ולגרד שם) והי חצירה מנסוגה סן קצב אלף (= וכן בל"ע באריה והיא מחצלת ארוגה מקנים וכו'), ועיי' גם גאוליקי, מעדב (XXXIII ZDMG, 216). ר"מ ה' כלים פ"ג א': המפץ הוא המחצלת שאורגין אותה מן החבלים ומן הסוף ומן הגמא וכיוצא בהן, וכן בפירושו כאן. ובפירושו הענין מתאים ס' הגאונים

<צ"ו>¹ רביעית² והוא ק"מ'ד' בצים כדאמ' כביצה דעירובין³ סאה מדברית⁴ ק"מ'ד' בצים הוה⁵. הרבצל א' ד' רובצל⁶ פ' כמין חימת⁷ קמן ביותר⁸ שיש לאילו הבשמים⁹ ליתן בו בשמים¹⁰. והמזדה א' ד' מזרה¹¹ מזוי(ו)¹² במיית פ' שנותנין בו צידה לדרך¹³ תרג' זורין לאורחא¹⁴. עריבות פיסונות¹⁵ פ' נקיר¹⁶ במיית יש לאילו הבנאין <ספינה קטנה>¹⁷ שמביאין בה אבנים קטנות¹⁸ ליתן בין הנדכין ושטם בלי חכ' פסי¹⁹. והדיוסטר²⁰ א' ד' הדי(ו)סטר²¹ פ' ב' צדדים וזה מירושו <דיו>²² שנים סטר פ' צדדים כדכח²³ ולסטר חד הקיטת וכיוצא בזה מירושנו²⁴ בדיוס²⁵ בדיו זנני²⁶ ובדיוסתר²⁷ ובדיו פרצוף²⁸ והוא עץ שיש לו ב' צדדים והוא יד

¹ השלמתי ע"פ הערך, וה"ג ח' חלה ד' ויניצ' ט"ו ג': סאה ששת קבין שהן שני חזין שהן כ"ד לוגין שהן צ"ו רביעית שהן קמ"ד ביצים. ² ערך וה"ג: רביעיות. ³ עירובין פ"ג א'. ערך: כדאמרינן בעירובין. ⁴ ערך: מדברית. ⁵ "הוה" ליתא בערך. ⁶ בנוסחאות: רבצל; ר"מ דרנבורג: רובצל, וכן בס' המליצה (באכער 42). ⁷ חימת = קחת, וכן בערך. בכ"י: חומת. ⁸ בסוף השורה בכ"י "שבא" כחוק. ⁹ הפשמים, ערך: לבשמים (כ"י ג': לבשמים). ¹⁰ בר"ש (וחסר שטם, ויש להגיהו כן): רבצל פירש גאון וכן ערך [כמין חמת כו', מזדה פ' גאון וכן ערך] כלי קטן שנותנין בו צידה לדרך (כפירושנו למטה), וכעין זה ברא"ש, שדרכו להעתיק מר"ש. ¹¹ במשניות: מזודה, מהר"מ: מזדה, ובמשניות כנוקדים: מזדה (חז"ט, ועיי למטה); דיוני, גמרא, ה' לו וערך ע' מזר (עיי למטה): מזרת. ¹² (הסופר מחק את ה' וה' נתקן לת: מזוי(ו)) = מזיד, מזול, יחיד מזול ואצל הבידואים מזול, *Euting) mézwedeh*, Or. Stud. לנאלדקה, ח"א 395), *Proviantbeutel*, *Reisesack*. בערך ע' זוד: מזוזר, ועיי למטה הערה 14. ¹³ בראש מ"ב כ"ה. ¹⁴ בערך ע' מזר: פ' כים שנותנין בו צידה לדרך ויש אומרים נוד כו' וכן תרג' צידה זורדין והכי הוא זה והמזרה (כ"י ו' ב': *וְהַמְזָרָה*; כ"י ג': המזדא, ע' תזימ; ו' א': והמזרה) ובמיות (כ"י מ'!) מזור (כ"י מ'; ובדפוסים כ"י: מזור), עיי למעלה. ¹⁵ משנה ב'. ¹⁶ *נִקִּיר* (דיוי II 710); ר"מ: נקיר אלבנאין ועגנן פיה אלגבם (נקיר הבנאין, וילוש בו הניפוסים): רס"ג בשרה תהלי פ"א, ו' (דיוי): ואלנקיר הו' אלנא אלדי יחמלון פיה אלטין (עיי Galliner הוצאתו 39, 16) בין אהנין (כלי אשר ישאו בו המים בשנים); בה"ג ד"ב 419 בגליון ל"דוגית: נקיר (הערה ב'). כ"י א"פ: עריבת הפיסונות נקיר יחמל פיהא אלטין ואלשיר ותוא פיס; סורית "ערבא": נקירא דקוסא הו' *نَقِيرَ خَشَب* (נקיר עץ), בר בהלול 1549. ¹⁷ השלמתי ע"פי הערך: פ"י יש לבנאים ספינה קטנה. . . ומביאין בה כו'. ר"ש: עריבה שמביאין בה כו', ועיי למעלה פט"ו מ"א, הערה 24. ¹⁸ "קטנות", גם בערך, בכ"י ו' א', ו' ב', מ'. ¹⁹ בכ"י: פיסו; "פיסו" גם בכ"י א"פ; ערך: ושטם בלי הקודש פיס; ר"ש: פיסונות פ' גאון עריבה שמביאין בה כו' ולישנא דרבנן פיס כדאמר כו' (מנהדרין ס"ד א') שקל פיסא שרא ביה. ²⁰ משנה ג'. ²¹ בערך: איכ' דאמ' דיסטר וכן בר"ש: ואית דגרסי דסטר; "דיסטר" בתוס' כלים ב"מ פ"א ח' צוק, ובכ"י מ' במשנה: דיסטר (וכ"ה בתוס' כ"י וינא, מוכ"ש 45, 25), ובמקום "הדיוסטר" שבכ"י צ"ל: הדיסטר. ²² השלמתי ע"פ הערך: דיו שנים סטר צד. ²³ דניאל ד' ה' (ולשטר). ²⁴ אגו מפרשים, רגילים לפרש. ²⁵ עירובין ק"ד א' ועיי למעלה כלים פ"ב מ"ו ד"ה מיטרוס, ועיי ערך סוף ע' דיוקן: מ' גאון (כ"י הלבשטם ופ'; כ"י ו': גאון יעקב, ע' קחט) דיוקני כו' כעין דיופ' שהוא כלי שיש לו שתי פיות. "גאון יעקב", רב האי גאון? ²⁶ דיווני? בערך: דיוזגי, סומה י"ג א'. ²⁷ "דיופרא", גם בערך בכ"י ו' א', ו' ב' (בדפוסים: דיופרא); בכ"י ג': "דיופא". וצ"ל כעין הגהת המגיהים: דיופא (דיופרא). עירובין י"ח א': מאי דיופרא (דיופרא) אמר עולא אילן העושה דיו פירות בשנה. ²⁸ עירובין שס: דיו פרצוף.

[לא גרדי בעירא שבאנו ובכבא קמא] ¹ לא עירין ולא נימין? ועירה הוא חוט עבה² והוא למעש' רוקס⁴ וחושב⁵ ופעמ' מוציאין⁶ ופעמ' מחוץ ופעמ' מוציאין ולא⁷ מחזורו⁸ ובכפול ש'העבירו ס' אחר⁹ שאורגין כו¹⁰ מביאין חוט כפול לרקס¹¹ בו כאותה שאמרו בכפורים¹² [חוט אחד כפול] לשנים¹³ משור לארבעה¹³ שש חוטו כפול ששה¹⁸ העימה א' ד' האימה ס' ⁶ סילכה¹⁴ במית¹⁵ באישיא טהור ס' ¹⁶ א' ד' ובשוה¹⁷ אורנסאי¹⁸ כל רבנן ובגמרא¹⁹ כדתניא²⁰ הנוגע בצמר שעל גבי האישיא²¹ ובטוי שעל גבי הפלך ויש מוציאין זה הדיבור מן תרג' והשפיל גאותו עם ארובות²² דיו²³ ומן תרגום ועל בגדים הכולים²⁴ ומן תרגום יצועי עלה²⁵ ובקמרב²⁶ א' ד' קמריב באותו העין או

¹ ב"ק ק"ט ב'. ² "עירין" גם בערך ע' ער י"א וע' נה, ובכ"ז ה': אירין, א' על הגרד, "נימין", בגמרא ובערך: נירין. ³ "חוט עבה", בערך ע' בתנירא (הבאתיו למעלה לר"ה בנירין, הערה 21). ר"ה שבת צ' ב': אירא ונקרא עירא (כלומר: ויש קוראים עירא) בלשון ארמי אורא [אודרא] והוא כמין סך חתיכה קטנה מן הצמר או מן הפשתן או מן צמר של גפנים שאורגין אותו בתוך ממשחות ספג כמו מילת נקראת כל' ישמעאל כמל (ע' למטה לפכ"ט, א') והרבה צובעין אותו, וזה מוכח בערך ע' ארא ב' בשם הגאון (ע' מבואי צד 6 בהערה): פ' הגאון אירא בדל (ד' פיו, ט"ז, דלת) ונקרא בו (כמו בפ' ר"ה, ע' מבואי, 24) וע' ערך ע' אודרא. אבל מפרשנו קורא "עירה" גם בשבת, ע' מבואי שם. ⁴ בכ"ז: דוקס. ⁵ רוקס ותושב, גם בערך בכ"ז ו' ב', מ'. ⁶ ערך: מוציא, וב"ה למטה. ⁷ ערך (בכ"ז א' ו' ב', מ'): ואינו (ברפ': ואין). ⁸ ריוח יותר מכדי חצי שורה, ובודאי חסר כאן דבר, אולי פ' "נפש המסכת": פ' חוטי הערב שהולכי בתוך המסכת כנפש בתוך הגוף, ערך ור"ש. ⁹ בכ"ז: אחד. ¹⁰ כו? ע' משיב בס' השנה ח"ט ע' 308. ¹¹ בכ"ז: לרוקס. ¹² יומא נקראת בירוש' סוכה ג"ד ע"ד "כיפורים": היא דפרה היא דסוכה היא דכיפורים, וכן בחז' לו: מסכת כיפורים, וכן תמיד אצל הגאונים (ר"ג באגרתו) והראשונים. יומא ע"א ב': דברים שנאמרו בחן שש חומן כפול ששה משור שמנה, וע' בסמוך. ¹³ בבביתא דמלאכת המשכן, פ"ב ה' פרידמן ע' 20: חומן (של יריעות) כפול שלשים ושנים דברי ר' נחמיה שר' נחמיה אומר חוט אחד כפול לשנים, שזור לארבעה, משור לשמונה, נמצא חומן כו' וחכ"א חוט אחד כפול לשנים שזור לשלשה, משור לששה נמצא חומן כפול לעשרים וארבעה, ירוש' שקלים פ"ה, ה"ד, נ"א ב'. ופירושו אינו מכוון לא לבבלי ולא לירוש', ונראה שצ"ל: שזור לארבעה; והיחה כן נוסחתו בבבלי: חוט אחד כפול לשנים, שזור לארבעה, שש כו' (דעת ר' נחמיה). ¹⁴ פלגא. ¹⁵ ע' למעלה פ"א, 20, 4. ¹⁶ פ', נשלם על השורה. ¹⁷ בנוכחות: באשויות (אשויות, אשויות); ערך (ד' פיו, וי' וכו') בתחלת הערך: אשויות, ובלשון המשנה: ובאישוה, וע' הערה 21. ¹⁸ צ"ל: אורנסאי, ע' הערה 25. שבת צ"א ב': באורנסאי, ר"ח שם (גדפס צ"ב א'), שנעתק לנכון מפ' רח"ג לשבת (ע' מבואי צד 6, בהערה); ובלשון ארמי שנודע עכ"ש ביבנותינו אין אנן יודעין אורנסאי אלא (כלומר: אין אנן יודעים אורנסאי אחרת חזק מזה): עצים או קנים שעושין אותן לבורק עליהן צמר או מלתן (בערך ע"ד: וקורין האחת מהן בלשון ישמעאל ערנאסה והרבי ערבים (עראנים), Spulspindel, عرناس, פרנקל 94, דו"ד II 122b, פליישר, 635 II kl. Sehr. פיידלנדר 77) והאשה נושאה אותן בידה ומושבה מהן וצריא מיניה חומי לפילכא כו', כ"י א"פ: צמר שעל גבי האש[ה] ערנאס. ¹⁹ ערך: בגמ' (בג' בגמ'); שמו בל' חב' בגמרא, גם בפמ"ה ח', וע' הערה 18. ²⁰ חוסי כלים ב"ב פ"א ו'. ²¹ ברפוסים: האשה, צוק' האשיות, ערך ד' פיו, וי' וכו': האשוא. ²² ארבות, אר', "אבר", ע' עפנשטיין, מונ"ש 1905, 269. ²³ ישע' כ"ה י"א: עם אשיות ידוה קנ' (איוס ל"א כ"ב) ידיו. ²⁴ עמוס ב' ח': ועל שוין (מצעות) דמשכון. ²⁵ בראש מ"ט, ד': לשוין (למצע) ברי סלקתא, ובערך ר' ק: מתרג' יצועי עלה. — שויות, שויותא,

כמין כ"י פ' כי דגס' במנחות² ובכריתות⁸ מאי כמן⁴ כי א' רב מנשיא בר גרד
כמן כי יוני וזה צורתו <צ>⁵ מעדנים פ' א' ד' מדנים עיטא⁷ בטיית >מנהג
עושי מחצלאות כשמשלימין המחצלת נשאר⁸ כמן מלל וגדלים אותו בכל שני
טפחים גדול⁹ אחד וקושרו שלא יסתר האריג¹⁰ ואם נותר עומד לסתירה ונתבטל
מתורת כלי¹¹ ומהורה¹² >

בכבד העליון¹⁸ פ' ב' קנים יש לאורג אחד למעלה ואחד למטה זה באורנים
לעומדין¹⁴ אבל האורגין כשיושבין בחפירה¹⁵ מניחין רגליהן על לוח אחד¹⁶ ומורידין
ועל לוח אחד¹⁶ ומעלין ותלוי אבן בשביל (כ) שיכבד¹⁷ על השתי וימתיח בנירים
פ' כדג' בר' אליע' או' האורג¹⁸ א' אבי תרי¹⁹ בכת נירא וחדא²⁰ בכורא >ג' ירדב²¹
בטיית (ד) ובקירוס²² פ' מאי²³ קירוס ציבתנא²⁴ ובעירה פ' כמו שאמרנו בשבת²⁵
לפי ר"ח (ערוך ע' כפ ב'): ועבד מפצי לבנתיה (בארז ח"א סי' שס"ג: כמין גדר)
שהיה מסתירם מבני אדם שעל הנגה וטובלות בפרת. ועי' סתדרין ק"ו א':
בת שבע הוה קא חייפא רישא תותי חלחא, „מחצלת של קנים שהיא עשויה כאהל”
(רב צמח גאון בערוך, אצל קהוט בהקדמה ע' XVIII). ²⁰ מ ש נ ה ו'. ²¹ ר"ס: אלמטארה,
ستار (דווי I 682), ועי' למטה פכ"ט מ"א ד"ה והפרגור ונגעים פ"א מ"ז ד"ה קיט.
¹ מ ש נ ה ו'. ² ע"ה א' א"ר כהנא. ³ ה' ב'. בר גרדא, כ"י מ'. ⁴ = כמן, וכן כ"פ
בפירושנו. ⁵ ריוח כדי מלה והצורה חסרה, והשלמתיה ע"פ הר"ש ד"ר רפ"א: כמן כי פירש
גאון וכן ערוך (בערוך שלנו אינו) כפ' יונית וזה צורתו <צ>. וכ"כ הרע"ב: שהוא כמן ב' הפוכה
שלנו, ועי' תוי"ט. ובגליון כ"י כריתות (שכטר Talm. Fragm. ע' 5): פירוש צורת כי בכתביה יון
שהיא כך K (המדפוס מעה, והדפוס 2 סורית!), ר"ג שם: ה', רש"י תורות י"ב א': ות (ח);
תוס' מנחות ע"ה א': וי"מ וכו' כמן ב', ועי' קהוט. ⁶ בנוסחאות: מעדנים, מעדין; תוס'
כלום ב"פ פ"א י"א: ראשי המדין, וכן שם פ"ז י"א. ⁷ * عطف = عطف, orlet
(דווי II 189a). ⁸ ר"ש: המחצלות נעשה כמן כו'. ⁹ גדול, בערוך ד' פיו' ובז'; ר"ש:
גידול. ¹⁰ האריג, בערוך כ"י ו' א' ו' ב'; בר' פיו', ויני ובז', וכ"י מ' ובר': האורג;
ר"ש: יסתור האריגה. ¹¹ ר"ש: ונתבטל תורת כלי מעליה. ¹² השלמתי ע"פ הערוך
ור"ש: פירש גאון וכן ערוך מנהג עושי מחצלאות כו' ומהורה, מעדנים מלשון חתקשר מעדנות
כימה (בערוך: ומהורה, וכבר פירשנו למעלה בע' מדן, ושם כבר"ש, וזה לקוח מרי"ח סוכה י"ג ב');
פ' המליצה (באכער 74): ראשי מדין (עי' ד"ס) דואבת אלכריה, نوابضة البنية
(= אלכאריה, עי' למעלה) „מלל של המחצלת”. ¹³ פ"ק כ"א מ"א. ¹⁴ ערוך: עומדין
(כ"י ו' א' ו' ב'). נגעים פ"ב מ"ד (תוס' פ"א ח'): כאורגת בעומדין, ובזבים פ"ג מ"ב: אורגין בין
בעומדין בין ביושבין; ערוך ע' מסק: במסכת העומר; בפ"י ר"ה לח"ב כ"י וינא, דף ק"כ ע"ב:
משום דאיכא באורגין שהשתי מעומד ואיכא באורגין כשהשתי פרום לפניו דעבדי חפירה בקרקע ויחבי
וארגי התם. (האורגים מעומד (قايما), גם אצל ב"ב 1226 ע' גולא. ¹⁵ „בחפירה”, גם
בערוך (קהוט הגיה בערוך: „בחפירה”, ע"פ הגהת המו"ל בפירושנו!), ועי' הערה 14.
¹⁶ „לוח אחד ד", גם בערוך בכ"י ו' א' ו' ב'. ¹⁷ שיכבד, ערוך. ¹⁸ שבת ק"ה א'.
¹⁹ בכ"י: תקי. בגמרא: תרתי. ²⁰ כ"ה בגמרא. בכ"י: וחדא. ²¹ בכ"י: בכור איררב, וכמן
ג' קטנה ממעל לאות י' של „איררב”. קרי: וחדא בכורא גירדב בטיית „בכורא”, גם בערוך
ע' בת נירא (ד' פיו', ויני ובז') וע' כ"י סורית קריחא, lignum quo abvolvitur tela
(ב"ע, ב"ב, 1807 PSm.) ועי' Audo 206. „גירדב”, עי' جردبة, „Faden auf einen Zug”.
ערוך ע' בת נירא: פ' כד אולא נירא תרי זמני סחור סחור נקיש חד זימנא מאותו
חוט עבה שהולך בעבר על הנירא, ועי' ריגר 80. ²² בכ"י: דוב קירוס. ²³ שבת שם.
²⁴ ציבתנא? כרייתא מיכל: בגמרא: מצוביתא, וכן בערוך ע' מצוביתא ועי' קרס: בתד"ג
הרכבי סי' ק"ץ: ציביתא (עי' לעק בהערות שם 858) עץ אחד כו' שלו סדקין ומכניסין אותו
בין שתי לשתי ותחושין נתונין באותן הסדקין כדי שתתא המסכת מתקנת, ועי' ערוך ע' קרס:
פירוש אחר אומנות כו', ועי' ריגר 84. ²⁵ שבת י"א ב', ודוגמא דשבת הובא גם בר"ש.

העושה מלאכה באחרין¹ עץ² הארוך של מחרישה שהוא נכנס בתוך העול שמו מישוניה³ בל' רבנן⁴ והוא עץ עב⁵ כשם שפירשנו⁶ והעבים אילו המחרישין⁷. בחרב פ' סוף⁸ במיית והוא העץ שתופס בו האיש החורש ידו⁹ נכנס בתוך העין¹⁰ ובו שני עצים שהם לחיים והוא ד' (י) מוק¹¹ בסיכת פרנה¹² שהוא נכנס בתוך העין¹³ ומנין שהוא כן דתניא¹⁴ החרב שפרשה עם יתדות המחרישה הרי זו טמאה מפני⁵ שהוא מנקב בה חליות של באר¹⁵ והוא שבא אל מעויל יתקב בהא כזוא אל אביאר¹⁶.

¹ (בכ"י: כאחרין) ערוך וספרא: באחרים. ראב"ד שם: יכול שאני מרבה את העץ ואת העבות פירוש תשמישי העול הם שעושים כמין טבעת או עור או של בגד ונותנין אותו בצואר בהמה ותחת העול שלא יכביד קושי העול על הצואר ואינם כלים, משום שנא' אשר יעשה מלאכה בהם ולא העושה מלאכה באחרים ואלו המלאכה על ידי אחרים נעשים והם אינם באים שם אלא להקל. ² פ' שני הוא ל"עבות" (וכוה בפס"ו מ"ו ד"ה חבטיונו) ובערוך בראש הערך: בהנוגע פכ"א בכלים הנוגע בעול ובקטרב בעין ובעבות(ות) פ' הרצועה הקבועה בכלינס (במלה זו השתמש פירושנו למעלה פ"א מ"ה. ואחריו בערוך שם) ותופשה הרוכב בידו. פ' בעין אילו ד' פיו: ו' ב' שחורשין כו' (בכפירושנו) ושמו במיית חלקה, בעבות פ' ומנין שהעין והעבות (ו' א' ו' ב' שחעבים) בגדים הם כו' באחרים. עץ הארוך כו'. פ' הרצועה כו'. הוא פ' ל"עבות", וכן כתב בע' עין: בעין ובעבות פ' טבעת של עץ בעול דתניא העין כו' ובעבות כמו ובעבות עגלה חמאה וכבר פירשנו בע' עב', ונראה שזה העתיק מפ' אחר ואח"כ העתיק מפירושנו: פ' בעין כו'. אבל גם פירושנו פ' כן בפ' א', שהרי כתב: ומנין שהעין ובעבות בגדין הן כו', ואפשר שחסר בפירושנו. קהוט חשב, כי פ' הרצועה כו' הוא פ' ל"קטרב" (אבל פ' י"מ שכתב הערוך בע' קטרב, שהביא קהוט, אינו ענין לכאן, והוא מתאים לפ' "סחגר" פ"ג מ"ד, ע"י שם הערה 3) וכן הבין ר' נתןחם ירושלמי במרשד אלכאפי (באכער, ח' העברי, 35): מן קול הם (= מאמרם) קטרב (!) הוא הרצועה הקבועה בכלינס ותופסה הרוכב בידו, אבל שגגה היא. — הר"ש העתיק רק פ' ב', וכתב: עבות עץ ארוך כו'. ³ ערוך בדפוסים: מי שאנא, וכן בכ"י ב' וכו' ג'; ו' א', מ': מי שאנא, ובכ"י ברן: מיי שנא; (כ"י קהוט: משישאנה). * מיישאנא, Deichsel, והוא היא לנכון המלה הערבית משال, ב"ב 1830, PSm., 3611, ע"י מבואי 64—65. ⁴ ערוך: בלישאנא דרבנן. ⁵ "עץ עב" גם בערוך: כ"י ג': והוא עב. ⁶ כלומר בגמרא, ב"ק ס"ז א', וע"י למטה זבים פ"ד מ"ב ד"ה המריש. ⁷ "המחרישין" גם בערוך בכ"י מ', וכן בכ"י ו' א', ו' ב'; כ"י ברן: המחרישים, כ"י קהוט: המירושין, דפוסים: המחרישות; בגמרא כ"י ה"ב וכו' מ': המארישות, כ"י רומי: המרישין, ע"י ד"ס. וע"י זבים שם. ⁸ סייף, חרב, וקראו כן גם ל"חרב" של מחרישה, כשם שנקרא גם במורית סייף (Psm., ע' חרבא), העץ העב הדבוק ב"יתד (סכתא) של מחרישא", Sterze, מתאים לפירושנו וע"י מבואי שם. ⁹ ידו של העין, ידותיו, ע"י למעלה ד"ה בעין: ויש מחרישא שהיא נדבקת עם העין ועין שהוא טבעת ונתון על גביתו ומדבוקו. ¹⁰ בערוך ב"ס: העין. ¹¹ דבוק (ערוך). ¹² ערוך (ד"ו וכו'): בסיכת פרנה (= פרנה) שהוא א', וע"י למעלה פ"ד מ"ג ד"ה והדקור ובהערותי שם; כ"י א"פ: החרב סוף יכון טע אלסוכה; "סיכת פרנה" תרגום א"ת, ש"א י"ג כ', פשיטא שם "סכתא", Pflugschar. בערוך (בדפוסים) בסוף הערך: העץ שנכנס בתוך האת שמו בל' ישמעאל סכתא ד"ו וכו'; ד' פיו: סכתה; כ"י הלברשס: סכת, קרי: סכת = סכה) פרנה (= פרנה), כ"י ברן: סכה. "העץ שנכנס בתוך האת", הוא "החרב", שיש מחרישות שהעץ נכנס בתוך הסיכתא" (פירושנו למעלה ד"ה בעין), ונקרא לדברי הערוך, שהוסיף לדברי פירושנו, "סכת פרנה" (= פראן) בל' ישמעאל, כמו שמפרשים הסורים ב"ע וב"ב "הרבא דפרנה" (ע"י מבואי שם). ¹³ בערוך במקום "שהוא נכנס בתוך העין": שהוא את (הערה 12). ¹⁴ תוס' כ"ב פ"א ד', ושם: מנקר. ¹⁵ בכ"י: אבר; באר, ערוך ותוספתא. ¹⁶ בכ"י: ותקב. שביע המעול יתקב בהא אל אביאר, נמצא גם חרש; אל אביאר, והוא "שוה לקרדומים שמנקבין בהן חליות הכארות" (אביאר, אביאר, נמצא גם

מתכת ששמו נירא¹ בל' חכ' כשנותנין אותו על צואר בהמה ובראשו של עול מיכן ומיכן שני עצים קמנים ואותן עצים נקובים ומכניסין בתוך אותן נקבין רצועות² ושמו קמריב³ ואיהו קמריב³ להו לצואר⁴ [ר"ל א' בהמה בעין ס' אילו שחורשין עם החמור או סוס או סרד יביאו בגדים⁵ של צמר או עור או שק ויעשו מהן כמין כליל⁶ ודומה לעין ונותנין אותו⁷ לצוארי בהמה⁸ ועליו העול וכו' בריחים ויש מפרשין שיש מהרישות שהעץ¹⁰ נכנס בתוך הסיכתא¹¹ ויש מהרישא שהיא נדבקה עם¹² העץ ועין¹³ שהוא מבעת ונתון¹⁴ על גביה ומדביקו¹⁵ ומנין שכן דתניא¹⁶ העין שבמעצר והעין¹⁷ שבמהרישה ושמו במיית חלקה¹⁸ (ומה חלקה מבעת)¹⁹. בעבות ס' מני²⁰ שהעין ועבות בנדין²¹ הן או עור או שק דתניא בתורת כהנים²² או יכול שאני מרבה את העין²³ ואת העבות תל' לו אשר יעשה מלאכה בהן (וכל) [ולא]²⁴

שנ"א, כוש (ע"י ריגער 15), וג"י מדרש הג' (ה' שכמר ע' 30) בבב"ב ע"ג א': ואת לן אשיאתא (בטוהארות: אלותא, ערך: אליהא!) חקיק עלותי אחיה כו'; אשנ"א, קנים מקלות, מתאים לגי פירושנו: אישיא. — ערך: פי' העץ (כ"ו ו' א' ו' ב' ו' ג' מ' שוכרין עליו צמר גפן ובלע"ז קנוקלא (פי': קנוקלא, כ"ו ב' קנוקלא, ו' ג': קנוקלא conocchia, cannello) וכלישנא דרבנן (כ"ו ו' א' ו' ב' ו' ג' ג'; פי': ובלשון דרבנן, וי': ובלשון רבנן) שמו (כ"י ה"ל) אורנסי (פי': ויני' ו' ב' ג' ו' ג' אורנאסי) בגמרא ותניא כו' יצועי עלה. יש שלועזין למקצת אומנות נשים אשבה והוא עץ ארוך ובראשו שני עצים וכורכין עליו את הצמר (כ"י ליידין והלברשטס, שאצל קהוט, וכ"י ג' ו' א' ו' ב' חסר "אשבה"); "אשכח", אימלקית aspo, Haspel. וכן מפרש הרא"ש "פקעת", בנגעים פי"א מ"ח: עץ ארוך כו' (כבערך) שמו בלע"ז אשפא, וע"י בהערותי לנגעים פי"א, מ'. 26 כ"שנה ב'. וע"י למעלה פי"ד, ד' ובהערותי. 1 נירא, ניר, עול, תרג' בסדר י"ט ב', שבת נ"ד ב': בר נירא; מורית נירא, Jochbalken. 2 ע"י למעלה שם, הערה 7, וע"י Audo ע' שפ"ו ע' צפרייתא: קטריבא. קיסא דקביע בסופה דנירא מן חריהון גבא דבה הו מתכרך חנ"קא (המחגר) ובה מתאסר. ובערך ע' כנף: ובפרק י"ד העול כו' פי' ראשי העול שני בחם שני חורין ובשני הנקבים שני עצים ובראש כל נקב עץ המעלה שם הרצועות שמושכין בהקר. 8 ככ"י קרטיב וצ"ל: קמריב, ע"י למעלה שם הערה 8, 9. 4 הגהתי: לצוארי ("לחו" ויכית), כמו בסמוך ד"ה בעין ולמעלה פי"ד, ד' ובהסתחיות, וכלשון המשנה בפ"ד מ"ד וה'. 5 "כלים" ללבישה, חבישה ורתימה, וכן למטה ד"ה בעבות: בגדין. 6 כלילא בארמית, צנוף וכתר. 7 אלתו. 8 גם בערך (כ"ו ו' א' ו' ב') ונותנין אותו לצוארי בהמה (ד' פי': ויני' ב' ו' חרשים: לצוארו, קהוט: לצואר!) וכ"ה בר"ש. 9 ככ"י: וכן, וצ"ל: ובו, כבערך כ"ו ו' א' ו' ב' מ', כלומר בעול, ר"ש: ועליו העול וכו' ועליו משימין ב' עצים כפופין מעט עם אותו הנקר קוליר"א (Collier). 10 "שהעץ" גם בערך (בר"ש כ"ש: שהעין, ועל פי' הגיה קהוט, אבל ע"י פוגלשטיין, 28, הערה 15), כלומר "החרב", "העץ שתופס בו האיש החורש שידו (של העין) נכנס בתוך העין כו' והוא דבוק בסיכת פדנה" (למטה בפירושונו ע"י שם). 11 ככ"י: המיכתא, וכן בערך: המוכתה! והגהתי: הסיכתא, בר"ש. וע"י למטה ד"ה בחרב. 12 ככ"י: עב; עמו, בערך ור"ש. 13 ככ"י: ועין; ר"ש: ועין; (כ"ו ו' א' ו' ב') ועין! וכצ"ל בר"ש בטעות: עם העין ועין, ועל פי' הגיה קהוט, אבל ע"י הערה 10. 14 ונתון, גם בערך בדפוסים וככ"י ו' א' ו' ב' מ'; ר"ש: נתון, והוא היא, ע"י משיכ' למעלה פי"ג מ"ח ד"ה חרידת. 15 ר"ש וערך בדפוסים: ומדביקן; כ"ו ו' א' ו' ב' ו' מ' דביקו. 16 תוס' כלים כ"ב פ"א, ד'. 17 ו' של "העין", על השורה. Ring, xēx. 18 "ומה כו", אינו בערך, והוא גליון לפרש המלה הערבית, ובאלה הרבה, ע"י מבוא, כ"י א"פ רק: והעין בגדים או סקים. 20 גם בערך (כ"י מ' ו' א' ו' ב') בעבות פי' ומניין (בדפוסים: פי' בעבות ומנין). 21 ע"י הערה 5. 22 תו"כ מ' שמיני פרק ח', ו': כל כלי לרבות חקלע והקמיע והתפילה או יכול כו'. 23 בת"כ: העץ. 24 ולא, ערך, ספרא.

נושים של עפר דכ"ב¹ ערו [ל"ט ב'] ערו עד היסוד בה ואי² ערער תערער³ ויש שאו⁴ שאת של מהרישה ראשו חד ונכנס בארץ להופרה ועולה ומרחיב כמין לחיים ומרחיב המענה כדתנא⁵ כל כלי הסתת טמא והערעין⁶ עמהם⁷ באמת⁸ פ' כאותה ששינו במעשה שמי⁹ דחפו באמת הבנין שבידו ובסניפים פ' סוף עץ פ' ג' דברים יש¹⁰ סוף במוטין¹¹ וקטן שנעשה סוף לעשרה בתפילה¹² ובמעשה של ר' 5 חנינה בן דוסא¹³ סניפין עשאום¹⁴] במכבש של חרש פ' כל דבר שהוא לכבוש¹⁵ דבר אחד¹⁶ באמצע¹⁷ שמו מבש¹⁸ וכן שניו בשבת¹⁹ מכבש של בעלי בתים מתירין²⁰ ובקשתנית פ' כמין קשת עשוי על המסור²¹ הקטן מצודות האושות²² פ' א' מ' שרצים האמור²³ בתורה דכת²⁴ והחטט והתנשמת והוטטא ואושותא²⁵ ואף על פי²⁶ שאין ראייה לדבר זכר לדבר נפל אשת כל חזו שמש וגרס²⁷ טאי 10 אושות²⁸ א' רב יהודה בריה שאין לה עינים א' רבא בר ישמעאל ואיתמא רב יובא²⁹ בר שילמאי טאי קראה כמו שבלול חמס יהלוד.

והדלפקי³⁰ פ' מקום מוכן הנחת לגינין של יין כדאמ' בהשוכר³¹ היה אוכל עמו על השלחן והניח לפניו לגין על השלחן ולגין על הדלפקי ומעשה³² כדגר' ברמאי³³ ב' צלמים אחד עשוי כמין דלפקי ואחד שאינו עשוי כמין דלפקי. ספסל³⁴ פ' 15 דומה לכסא כדגר' כבא קמא³⁵ תנו רבנן נתן עצים לחרש [לעשותו כסא] ועישאן ספסל ו(ל)כן³⁶ בית דין דרכה³⁷ ספסל³⁸ שבתחילה מי שנתחייב טלוקת היו אוסרין

1 תחיל קלוי ז' 2 ירמיה ב"א ב"ח. 3 ערוך ור"ש: ויש אוסרים. 4 תוס' כלם ב"מ פ"ד, ו'. 5 והערעין, גם בערוך כ"י הלבדשטם (קרוט), מ'; ו' א': והערעין. 6 ר"ש: ערים פירש ג' און וכן ערוך דומה כו'. 7 מ' ש' נ' ג'. 8 שמאי. שבת ל"א א'. 9 בכ"י כתוב לפני "יש": "יס" מחוק. 10 ב"מ פ' א': והיה בה מוס אחד וסנפו בין המוטין, תוס' ב"ב פ"ד, ה'; תוס' כתובות פ"ה, ו'. 11 ברכות מ"ז ב'. 12 תענית כ"ה א': הגיעו (הקורות) עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן ויש אוסרין סניפין עשאום, והוא "סניף עץ", שכתבנו — הפירוש מובא בערוך בשם "יש אוסרים", ע"י שם. 13 ערוך: לכבוש. 14 ערוך: אחד, בכ"י ג': אחד. 15 ערוך: באמצע. 16 בערוך עוד: וכל חרש לפי מלאכתו יש לו מקום ש כובש ועוצר העץ עד שיתקנו למלאכתו וכן מכבש של כובס (זבים פ"ד מ"ז) יש לכובס שני דפים אחד שיכבסם מקפלים ומניהן כיניהם ועוצרין וגראין יפין ("אחר שיכבסם כו' ועוצרין כו' גם בדפ' פיו, ב' כ"י ו' א' ו' ב' — ושם בטעות: ועצרו — וכ"י מ') כדתנן בשבת כו', ונראה שהחתיק כ"ז בפירושנו, שהרי משנת זבים העתיק אחר י"ב, והפ' כבר כתוב אצלו למעלה וכן כפילתהלשון ש"כובש ועוצר", רגילה בפירושנו, ע"י מבואי צד 44. וכן בר"ש: מכבש יש לו לחרש מקום כו' שיתקן מלאכתו. 17 שבת כ"א א'. 18 מתירין אבל לא כובשין ושל כובסין לא יגע בו. "אבל לא כובשין" גם בערוך כאן. 19 ערוך: המסור, כ"י ג': המסור, "מגירה"; "מסור הגדול" נזכר במשנה זו. ובר"ש בטעות: מסר, ועל פיו הגיה הכותב. 20 האושות, האושות, האשיות. 21 "פירוש אחד מ' שרצים האמורים". 22 ויקרא י"א, ל'. 23 תרגום שם. 24 לשון הירושלמי מ"ק פ"א ה"ה, דף פ' ג': אושות זו חולדה. אע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר נפל אשת כל חזו שמש. והתבונן בדבר, שהביאו סתם בלי כל ציון ואח"כ הביא את הבללי. 25 בבלי מ"ק ו' ב'. 26 בנוסחאות: אושות. 27 בנוסחאות: וימר, שאילי ס' ק"ע כ"י עפשטיין: וימא. 28 פכ"ב ב' מ"א. והדלפקי, כבהו לו. 29 ע"י ס"ט א'. הדלפקי גם בד"ר והו' לו. 30 "ומעשה" (ירושלמי)? "ומעשה (ירושלמי)" (ע"י מבואי העברי). 31 ירושלמי דמאי פ"ו ה"ה, דף כ"ה ר"י, ושם: דלפקי. 32 מ' ש' נ' ג'. 33 ב"ק ק"א א'. 34 צ"ל: וכן. 35 ב"ר פ"ה, דף כ"ה ר"י, ושם: דלפקי. 36 אין ספק, שכונ הגאון לאיזה מאמר תלמודי שזכר בו "ספסל" אצל "בית דין" ומלקות, ועל ידו בא לפירושו: "שבתחילה מי כו' אפשר שהיה לפניו מאמר כזה:

הכדור¹ והאימון² והקמיע³ ב' כדור כורה⁴ בטיית אימון [קאלב בטיית קמיע]⁴ חירו⁵ בטיית שכותבין קמיע ונותנין אותו⁶ בתוך⁷ עור ותוסרין⁸ זרז האשקלונ⁹ ב' פ' דבר שהובשין בו החמור דכ' ¹⁰ ויחבש את חמורו ומתרגי ותרז ית חמריה ושמה בטיית שגד¹¹. ומדוכה המדיית פ' ממן סראני¹² היא והיא ממדי ופרס ועל שם מקומה נקראת¹³. ועביט של גמל פ' ותשימם ככר הגמל¹⁴ חרגום בעביטא דגמלא¹⁵. ומפיטון של סוס א' ד' וטויטון¹⁶ כך פיר' שבעים זקנים חסובות אטון מצרים¹⁷ ופ' בטיית זליו¹⁸ ואית דאמי וזאבי¹⁹ ויכון מנה זלל

¹ פכ"ג, משנה א'. ² והאימון בכ"מ, והאימון בחי' לו, וכ"ה בכ"מ מנהדי ס"ח א'; והאימון בהוס' כלים ב"ב פ"ב, ו'. וכן בס' המליצה (באכער 45): מנעל האימון, הוא מנעל שעל האמס, כלים פכ"ד, ד'. ³ כפ"ג, למעלה פ"י מ"ד, ועי' מבואי 71. ⁴ השלמתי ע"ם הר"מ: כדור אלכרה אלתי ולעב בהא. ואמסו אדקאלב. וקמיע אלחרו. ועי' למעלה פט"ז, ד' ד"ה ואמסו. ⁵ חרז, Amulett. ⁶ איתו. ⁷ כ"ו: בתור. ⁸ מ"שנה ב'. ⁹ כן בכ"מ, ואם אינו פ"ס אולי פירושו: ומה שנוגע ל"זרז האשקלונ" הנה פירושו: . . . עי' מוש"כ ע"ד "כ" אצל הגאונים במ"ע 1914 JQR. ¹⁰ סי' 9 ובמשנה "לא כ" (עי' רא"ג Lehrbuch, 24 והלאה), ועי' גם למטה עוקצין פ"ח: ח' חלל ממקד כו', עי' שם וכלים פכ"ה ד', בהערה. ¹¹ בראש כ"ב ג'. ¹² בכ"מ: שגד, וצ"ל: שגד, וכ"ה בכ"מ א"פ, שגד, sorte de selle de cheval (דווי ועי' פרידלנדר 64), וכ"ה בר"מ: א' ל' שגד אלעסקלאני. ערוך (אחרי שהעתיק לשון פירושו): ובלע"ז סיל"א (כ"י ו' ב' ודמוסים; כ"י ג': סילה; כ"י הלברשם: שילא. ו' א': סיגלא, sella) והוא ארוכה (כ"י ג'; כמו "ארוכות המטה") של עץ ואינה מצויה אלא באשקלון; ר"ש: ובלע"ז צינ"גלא (כ"ה בדמוי, sangle) והיא ארוכה של עור! ר"ה מאריך יין לספרא, כ"י ווינא קנ"א ב': זרז האשקלונ היינו שהובשין בו את החמור באשקלון כדכתיב כו' (בכפירושונו) חמריה שקורי' בלשון יין שיל"ז. ¹³ ר' מן "סרנא", למטה בפירושונו פכ"ה ד' עי' שם (ואין להגיה "סראני" כפרענקל 99): ר"מ: סרג מנסוב למדי; ר"ה בפ' ספרא שם: מדוכה המדיית היינו סרגל (תח"ל לוק ס"י ס"ס: מהו ליטול אוכף מעל החמור או סרגל כו' של אוכף ושל סרגל) שעושין במדי ופרס. ¹⁴ וברש"י: פירש בערוך כו' נקראת מכתשת דברי פירושונו כאן עם דבריו למעלה פ"ה ב' וטכול יום פ"ב ג'; וברש"י: פירש בערוך כו' נקראת מכתשת חקוקה ויש במקומוניו כינאז בו ואף הנשים יושבות עליו כדרך רכיבה וכותשות בו כו'. ובין פ' הערוך בין פ' ר"ש הוא שלא כפ' הגאון, ודברי קהות טעות. ¹⁵ בראש' ל"א ל"ד. ערוך בערכו, ור"ה בפ' ספרא שם. ¹⁶ בנוסחאות: טפיטון, ת"כ זבים פ"ג, ו"א: טפיטון, ס' המליצה (באכער, ח' העברי 39): טביטון, טפיטון (עי' למטה). ¹⁷ חרגום השבעים משלי ז', מ"ז בתרגום אטון: ἀμψιτάτος ("ἀμψιτάτος"), חרגום הרומי (וולגמא): tapetes; רד"ם (דרכי המשנה 317 בהערה) אומר שהגאון קרא ἀμψιτάτος, וזה רחוק, כי המלה נמצאת בתרגום הע' גם בש"ב י"ז כ"ח; רא"ג (אורשריפט 9, ומ"ע צדמ"ג ח"יב 378) משער, שהגאון כתב זה ע"פ השמועה ששמע מנצורי אחר, ותחליף תרגום יוני ברומי; ואין צורך בזה מפני שהיוני והרומי כאן מושרש אחד (כמו שהעיר רא"ג בעצמו שם בהערה). — בפ' ר"ה לספרא שם: וטפיון של סוס היינו סרגל (עי' למעלה) שעשו טעץ קל ואית דמפרשי לכר עב שמשמין תחת הסרגל ומשמש מרכב ומושב כו' ואית דאמרי בהאי לישנא טויטון של סוס כדגרסי (!) חסובות אטון מצרים מוי (כלומר: מן טויטון) מן חסובות טיון מן איטון (= איטון, אטון) עץ קל שהוא על הסוס. ונוסח משובש היה לפנינו: "כדגרסי" במקום "כדמ"תרגמי", כלומר ע' זקנים, וחשב שהגאון למד "טויטון" מלשון הכתוב: "טיו מן חסובות וכו'!" "ואית דמפרשי" שהביא, הוא "ואית דאמרי וזאבי" שבפירושונו (עי' הערה 19), ועי' מבואי 128. ספר המליצה (באכער 66): טפיטון (טפיטון) סרג אלפרס זין (= סרג הסוס, אוכף) כפ' א' של ר' הלל. ¹⁸ פרסית: زيلو, ערבית: زلي (פרענקל 103 בהערה ועי' שם 98), wollene Decke, ר' זללי, בסמך. ¹⁹ زراي (ר'), Polster, Teppich. עי' פרענקל שם ונאלדקה, Neue Beiträge 58.

אנו על ספסל ומלקין אותו¹ וכך יעשו בארץ ישראל עד עכשיו². שרפרף ס' שרשיא בלישנא דגמרא כדאמ' לענין נדה³ רב ספא אשרשיפא⁴. שידה⁵ ס' דומה לחיבה כדאמ' ותרענונות בני אדם שדה ושדות⁷. (וד) תנן⁸ השידה והחיבה והמגדל שאחזו כול' ועוד תנן⁹ נתן לחרש שדה חיבה ומגדל לתקן ואמר' עליה¹⁰ אבל נתן עצים לחרש לעשות מהן שידה חיבה ומגדל ואף על גב דבניטין לאו כי האי גוונא נפיל¹¹ אבל קימא לן¹² שאין מקרא יוצא מידי פשוטו הדפין ס' מבקאת¹³ בטיית כמו מגדל או שדה והן [ר"מ א'] ליתן בהן כלים או ספרים והן תחתים שנים ושלישים¹⁴ ושמו בטיית כדוסתן¹⁵. הסלא¹⁶ א' ד' האסלא¹⁷ ס' כדגרס' בעירובין¹⁸ מאי עור עסלא א' רבא בר בר חנה א' ר' יוחנן עור הכסא¹⁹ של בית הכסא וס' של כסא ושל בית הכסא שיושבין עליו²⁰ ונפנין עליו ונקוב באמצעיתו כדי שיצא הרעי ופורשין עליו עור²¹. מרסקל²² ס' בשאלות²³ שלחן של עצי כוזראן²⁴ או של מתכת שרגלין בני אדם שמינהי תחתיהן כן²⁵ ונוטין אותן על תכן²⁶ ואוכלין לחם עליהם²⁷. קנקילין ס' משנב²⁸ בטיית כדאמ' בספקת שמעו²⁹.

„בית דין דרקה ספסל“ בירושלמי למכות פ"ג (החסר) מ"ב, לכופת שתי ידיו על העמוד, כי בא"י נהגו להלקות על ספסל, עיי' הערה 1. ואפשר שכן לכבלי סנהדרין ד' ב' : רב הונא כי הוה נפק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני הנותאי מקל ורצועה ושופר וסנדל (אחרת) וסנדל (שופר), והיתה גירסתו : וספסל (רש"י) : סנדל לח ליצה"ה, וכן והחור ס' משפטים, ד' כ"ג ב'. אבל מה ענין חליצה לדין(?) .¹ בא"י היו מלקין על ספסל גם בימי האמוראים, ירוש' בכורים פ"א ה"ד, ס"ד א' : וארבעה על ספסלא, ובמות פט"ו מ"ו א' : ערקתא יקד וספסלת יקד, סוטה פ"א ה"ד, מ"ו ד' : ומלקין לה ספסליה. ² אבל בכבד לא ידעו בימי הגאונים מ.ספסל למלקות, עיי' תה"ג הרכבי ס' ת"ט. ³ כתובות ס"א א'. ⁴ גם הערוך כלל שרפרף ושרשיפא בעי' אחד. ⁵ משנת ח' . ⁶ קהל' ב' ח'. ⁷ וכן פ' רש"י שם. ⁸ שבת ק"כ א'. פורסין בו ע"ג שידה כו'. ⁹ ב"ק צ"ח ב'. ¹⁰ גמרא שם. ¹¹ ערוך : דגרסין כר"ג דפ' מי שאחזו (גמין ס"ח א') שדה ושדות הכא תרגמו שידה ושדותין, ועיי' גמרא ורש"י שם ד"ה שידתא, ועיי' קהנא. — „נפיל“ חסר בערוך. ¹² שבת ס"ג א' ושי"ב. ¹³ כ"ו א"פ : טבאקאט طباقات (ר'). étagère, דווי II, 25. ¹⁴ לשון הכתוב בראש י"טו. ¹⁵ خرسطن (דווי I, 362), Mauerschrank, ולקוחה מפרסית [ועיי' „הוספות“]. ¹⁶ משנת י'. ¹⁷ במשניות : האסלה (הו' לו : האצלה) ; ערוך : האסלא כו' ויש ספרים שכתוב בהן הסלא, וכן ר"ש : ואית דגרסי הכא הסלא. ¹⁸ עירובין י' ב'. ¹⁹ בגמרא : כוסיו, ונוסתת הגאון כר"ח שבת קל"ח א' ועירובין שם ורנ"ג שם. ²⁰ על הכסא. ²¹ בערוך הביא כעין פ' זה מר"ח לשבת קל"ח א' ומר"ג לעירובין ועיי' ר"ח שם. ²² בכ"י : שרסקל. ²³ שאלות - ותשובות הגאונים, עיי' מבואי. ²⁴ خيزران עיי' למעלה פ"ו מ"ו. ²⁵ כן. ²⁶ צ"ל : ה"בן. ²⁷ בפירושי שבת, תה"ג מה"ג IV, 318 : מרסקל טיריאנא ויש לו שם אחר מוסקא, ובתנ"ק דף מ' ע"א ד"ה דינרא : כמות מירינא ששמו מרסקל. וכוח בערוך : פ' כלי שעושין אותו מערבה קלושה ואוכלין עליו לחם ורחבו אמה אחת ויש שרחב ב' אמות ובלשון קודש (לשון המשנה) מוסקא (מרסקל?) ובלי' חכמים מירינא ויש לו מכסה עור. ועיי' ברע"ל 4389 : טרינא פתורא גדילא דמן חוצא (= הוצין) מתעבד, בר בהלול 827 ושם 1852, ועיי' לגרר, Abhandl. 52. „מסקא“ במובן „שטיח“ לאוכלה, גמין ע"ח א' : כל דבר שהוא כולתה לאיתווי מאי לאיתווי מסקא דאכלה בה תמרי ²⁸ مشجب, grand trépid de bois ; ר"מ דרגבורג : ואסמא אלמשור במצר אלמנשל, ד' נאפולי : אלמישן, ובהגהות ד' נאפולי מכ"י לירמא, שהגהו מכ"י ערבי, טוגת כאן : מסגב = משגב. ²⁹ שמועו, ערוך (ככ"י : שמעי), מסיקא דר"ב קי"ז א'. בערוך : פ' כלי שמשימין תחתיו אש וגפרית לעשן הבגדים שעליו בפסיק : דשמעו א"ד לוי האזן לגוף בקנקל לכלים מה הקנקל הזה כשהוא מלא כלים אתה מעשן תחתיו וכולן טרגישין בו.

ודיצת הערבים¹ תרים קמן הוא כותרת² ושמה בטיית אנפה אל תוביית³.
 תרכוסים⁴ פ' כמן עור שיש לחפות⁵ בו האיגרות ושמו דורג⁶ בלי ישמעלי.
 האיסופודין⁷ פ' (לוח הוא וכתבו עליו כתב הודו⁸ פ' אחר⁹) תכת לדיי¹⁰ יכתבון
 עליה¹² להניד¹⁸ ויש מפרשין אלמלפע¹⁴ בטיית והוא מקום שקבוע בו בית הדין¹⁵.
 סרגים¹⁶ פ' כמו ששנינו במועד¹⁷ מסרגין את המיטות ר' יוסי או' אף ממחחין⁵
 שתי וערב¹⁸ ותרגום שבכה¹⁹ סרגתא ותרג' שנכים²⁰ סרגין ויש מפרשין מטה
 ש[ל]²¹ סרגים²² של סוס[ים]²³. והפוחלית²⁴ פ' כהרג' בשנועות תל' ארץ

באכער, ה' הע' (25): איקון חוח (איוב מ' כ"ו) ברזל כפוף שצדין בו הרגים. ⁸⁸ ליט
 במלונים. ואולי צ"ל: בטיית ללוח (= אללוח). השוה ארמית-בבילית. "לוחא" (שבת י"ח
 ע"א, גמין ס"א ע"א). מנדעיות ליהא (סידרא רבא II 57 שורה 21 ועוד). ⁸⁹ בערבית
 ويسمونها أيضا السلة, וקוראים אותה גס-כן אלסלה, וכן ר"מ: אלסלה, سلة,

nasse de pecheur (דח' I 670), בבבל سلة, سلة, rundes Wurfnetz, רשת
 עגולה, סיליתא במנדעית (ע' לידוברסקי, II. Johannesbuch 148 הערה 5), בתלמוד
 סילתא, חולין צ"ה ב'. ⁴⁰ מנדעית ראטיביא, ר' ראטיביא, "פת מוקש", Schlinge,
 נדרק עם האבליא, "חבלים", ע' מורגן Mandaites Textes 262a שורה אחרונה

(= 262b, 19): ומראשליא האבליא וגאמריא ראטיביא, ושם 263a, 17: פשאר האבליא
 ועתפאסאק ראטיביא. ¹ פכ"ד מ"א. ² ערוך. ³ אנפה = חפה (ע' מבואי 78), וכן
 ר"מ: אלחפה, حافة التبتية, Tibetenser Schild (aus Holzrinde), (תרים תיבטי

(מקליפת עץ). בן יהודה (מלון 931) מגיה בר"מ: גחפה, וכן מגיה קרויס (מ"ע צדמ"ג,
 חלק ע', 833) בפירושו, ואין צורך. ⁴ משנה ה'. תרכוסים, גם בדר' ה' לו ערוך

ורמב"ם פכ"ז מה' כלים; תוס' כלים ב"ב פ"א, י"ב: מרקוש, שם פ"ג, ג': מרכש, וע'
 לעף לקרויס 593 וקרנגל, Hausgerät, ⁷ בכ"י: לרפות, והגהתי: לחפות, "לכסות
 ולכרוך בו", ובגליון משניות כ"ו פרטא: עור עשוי ללפף איגרות. ⁶ سرج, cassette.

⁷ התבונן אל "כל" ישמעלי, שאינו רגיל בפירושו (ע' מבואי 68), ונראה שהיה כתוב כאן
 תחלה: תרכוסים פ' (דורג בטיית) כמן וכו', ונשמט "דורג בטיית", וכל הכתוב אצלנו

"כמן וכו', גליון הוא, פ' "דורג בטיית". ⁸ משנה ז'. כ"י א"פ: האסיפודין, וכ"ה
 בדר' ה' לו וערוך. ⁹ בכ"י: הור. ¹⁰ כלומר בפירוש" אחר כתוב כך בעברית: לוח

וכו', וכ"ז גליון הוא (ע' הערה 18), וכוה בפכ"ד ד' ד"ה סוליס, במקומות פ"מ, ב' ד"ה
 שרף (וליתא שם בכ"י ג') ובעוקצין פ"א ד' ע' מבואי 103. ¹¹ לירי = לדי, בערבית

יהודית-מגרבית (פליישר, kl. Schriften II 133), אלדי ולמעלה פט"ז מ"א: אלדי.
¹² בכ"י: עליו! למעלה שם: פיה, והגהתי בכ"י א"פ. ¹³ (בכ"י להצדי), ألهندى,

ע' למעלה שם בהערות, כ"י א"פ דף ל"א א': האסיפודין תכת אלדי יכתבון עליה
 אלהנדי, וע' קרנגל, Hausgerät 16 הערה 1. ¹⁴ = אלמרפע, مرفع, tablette.

étagère (דח' I 543), ע"י ס' המליצה (באכער ה' העבר' 25): אופודין נורסי מסוי
 (כסא מוקפל) כמו לוח(ת) שמניחים עליו סופרים הספר וכו' ונפתח ונסגר תאזי (ערבית)

אל מרפע רחל (المرفع رحل). ¹⁵ ע' למעלה פט"ז שם: יש מפרשין זה כסא וכו'.
 והוא מקום וכו', נראה בגליון, פ' המלה הערבית. ¹⁶ משנה ח'. ¹⁷ מוק פ"א מ"א.

וכו' המשניות וירוש': אף. ¹⁸ אמסרגין קאי, וכמסקנא מוקי, י' ע"א: במסרגין כ"ע לא
 פליגי דשתי וערב' וירוש' שם פ"א, פ' סע"ד. ¹⁹ מ"א ד' י"ח, מ"ב א' ב': סריגתא, איוב י"ח ח':

סרגתא. ²⁰ מ"א ד' י"ז: סריגין. ²¹ בכ"י: שיש. ²² = סראגי, למעלה פכ"ז מ"ב,
 68, ⁴ 23 סוסים, ר"ש: ושמא מניחין עליה סרגים של סוס; ערוך פ' עושה המרכבות.

קרא איפוא סרגים (ע"מ נגרים) אבל פירושו קורא: סרגים, "אוכפים". ²⁴ משנה ט'.
 הפוחלית, גם בתוס' כלים ב"מ פ"ה, ו': והפחלית, וכ"ה "פחלית" בירוש' שבסמוך. ובספרי

זוטא חוקת, י"ט י"ד (ח' הורוויץ, תרע"ו ע' 810) והפולחן והפלצור ומיתוחי מטה
 והמשפלות (ע' אהלות פ"ה מ"ד) שהן חוצצין בפני המזמאה, וצ"ל: והפוחלית, והשוה

פירוש הגאונים.

דבה¹ בקומפון א' ד' בקפון² שדה ששיחקין בו המלכים שמו בלשון יוני קומפון³.
 תפית של המור⁴ פ' מרשחא⁵ בטיית⁶ ש' הוא כורס⁷ א' ד' קורס⁸ [פ' כובש]⁹
 וטוען¹⁰ כדג' באר¹¹ עקיבא¹². כת' אשכל הכיפר איש שהכל שלו הוא מכפר לי
 על עין¹³ גדי שכרמתי לו מאי משטעא דהאי כרם לישנא דכבשא¹⁴ הוא א' מר
 5 זוטרא בריה דרב נחמן כדתניא¹⁵ כסא של כובס [שבורס]¹⁶ עליו הכלים החרס¹⁷ פ'
 שיתא¹⁸ בלישנא דרבנן ובירושון¹⁹ מצודה בדכתי²⁰ האשה אשר היא מצודים וחרמים
 וכת' ²¹ משטח חרמים וכת' ²² גורו בחרמוי הווסן א' ד' הווסן²³ ארעיתו ותחתיתו
 של מצודה ושל חרס ומנ' שהוא בן דגרסי באילו מציאות²⁴. המדף פ' לוח של
 אבן או של עץ מביאין הציידין ומעמידין [ר"מ ב'] הלוח מטה והמקום נמוך וסומכין
 10 אותו לוח בעץ ומניחין תחת הלוח²⁵ מוון אבר²⁶ או פתיתים ויבא העוף כדי לאכול
 אותו מוון ונופל אותו מדף²⁷ ונתפס העוף²⁸ והפלצור פ' אלהון[אם]²⁹ בטיית³⁰ (כמות)
 חבל ויכניס אותו כראש [עוף]³¹ או כראש חיה ויחנק וישמי בלי ישמעל והק'³²
 הסכרים³³ פ' כדכ³⁴ כל עשי סכר³⁵. האקון³⁶ א' ד' העיקון³⁷ מכלי הציידים
 שצדים בו הרגים ודגים בו ודומה לכל[ן]³⁸ וישמי בטיית לחלוח³⁹ ויסמונהא איצא
 15 אל סלה(ה)⁴⁰ והרטוב פ' מכלי הצידים⁴¹.

1. **וְיִכְוֹן מִנֵּה זֶלֶלִי לֵאמֹר**, ויעשו מהן מכמות לכהמה. ועי' ערוך: פירוש בלעז
 הוא ספיטו כו'. ² בנוסחאות: בקומפון, פכ"ד מ"א: בקומפון (בס"י הר"מ ד"ר ור' יוני רפ"ח גם
 כאן קומפון); בס' המליצה: קפון (באבער 42 כ"י 205), כפון (ס"ב 60, ס"י 548). ³ ערוך:
 קמפון, αμπελον, campo. ⁴ משנה ג', ⁵ מרשחא, Pferdedecke. כ"י א"ש:
 והתופות מרשחת. ⁶ ערוך: פ' בלעז ברא (ע"י מפיס) והוא של צמר כו'. ⁷ משה ד'.
⁸ "קורס" גם בס' המליצה (באבער 72 ס"י 490, בין המלות הנעלמות): קורס (קרי: קורס)
 עליו את הכלים (ע"י הורוויץ מונש' 45, 89). ⁹ השלמתי מרעתי. ועי' למעלה פכ"א מ"ג
 ד"ה מכבש הערה 16: שכושם ועוצר. ¹⁰ מכבד, ובערך (מר"ח לשבת) פ' מקפל את
 הכלים ומניחן עליו ומשים מכבדות לממעה. ¹¹ בא' ר', ¹² שבת פ"ח ב', ¹³ בגמרא: עון;
 ע"י ד"ר: עון. ¹⁴ בכ"י אקספורד ובערוך: לישנא ד מ כ ב ש (ע"י ד"ס), ואצלנו בגמרא ער פי הגהת
 רש"י: דמוכש ועי' למעלה פ"ב מ"ה ד"ה והכירין בהערותי. ¹⁵ בנוסחאות: כדתני, ועי' למעלה
 ע"י 49 הערה 22. ¹⁶ בכ"י ריוח כדן מלת. ¹⁷ משנה ה'. ¹⁸ ב"ק ק"ו א', לגי הערך, ד"ף ד'
 קושטא ור"ח שבת קכ"ד ב'. ערוך: פ' שיתא שיחתא ח' מובלעת, בשחתם נתפש (יחזי יט ד') כלומר
 במצורתם נהפשו, והוא מר"ח שש וכו' בע' סר ב', ולכון מפ' רה"ג לשבת, וכן רנ"ג בעירובין ס"ג א'
 (ע"י מש"כ בס' השנה ח"ט, 260). ¹⁹ ערוך: והוא ע"בין מצודה. ²⁰ קהלת ד' כ"א. ²¹ יחזי
 כ"ו ח'. ²² חבקוק א' מ"ו. ²³ בנוסחאות: הווסן. ²⁴ במוסר של יום, ב"מ כ"א ב', והובא כר"ש וערוך.
²⁵ ערוך ור"ש: העץ. ²⁶ ערוך: מוון או פתיתין, ר"ש: ח מ ין או פתיתים. "אבר", תחית
 בשר (לעופות האוכלים בשר), ואולי צ"ל: קר (תבואה). ²⁷ ר"ש: ונופל אותו הדף (המדף)
 עליו, ערוך: ונופל העץ והמדף עליו. ²⁸ ערוך: פ' לוח של ציידים שצדין בו העופות
 כיצד כביאין לוח של אבן או של עץ כו'; ר"ש: פ' גאון וכן ערוך לוח של ציידין כו' (כבערוך).
²⁹ = **חַלְחָל**, עי' למעלה ע"י 48 הערה 22. ³⁰ כמות כו' והק', גליון הוא. פ' המלה
 הערבית של הגאון, עי' מבואי 102. **אֶלְהוֹן**, **אֶלְהוֹן**, Fangschlinge, וכן ר"ט: פלצור
 אלוהק, ועי' ערוך. ועי' לעף לקריו. ³¹ ריוח כדי מלת, והוספתי "עוף" בהמ"ל.
³² בכ"י: הסכרים. ³³ ושעני ויט, וי. ³⁴ ערוך: פ' שמוכרין הנחר וצדין בו דגים
 כדכתיב כו'. ³⁵ ו' של "האקון", הוא "ויו קטיעא", ו' קצרה, ישרה ועבה למטה ואינה ו'
 ונמצאים כאלה הרבה בכ"י זה, עי' מבואי 141. ³⁶ ע"י מש"כ למעלה פ"ב מ"ב, הערה 15.
³⁷ ערוך: פ' כלי שצדים בו דגים והרטוב ממינו ואמ' (כ"ה בד"ר: כ"ו ו' ב' ואומרי,
 ו' א' ג' ואומי' = "ואמר" ואומרים. "ואמר" מצוי בערוך) שדומה לכלוב; ס' המליצה

תחת כריסו של גמל¹ על עשרה² פ' בתוספת בכא תנינא של מחרות בפרק כליבא³ של ח[י]טין מטאה⁴. נישא לנושא⁵ פ' אפילו י' מצעות תחת הזב⁶ כולן מיטמות וכן למרכב [רמ"א א'] בין זב למצעות. (חבל היוצא מן המטה פחות מה' או יתר על [ע"ש])⁷ כדרך שלא ירדה עליו הטומאה⁸ שוכב אין דרכו לצאת ממנו שומ' מיט' יוצאת ממנו שומ' ונעשה זה⁹ והחמרנו עליו רוכב שדרכו לצאת ממנו⁵ טומאה אינו דין שנחמר עליו שוודי יצאת ממנו שומ' מחותא¹⁰ בלויה כלקא¹¹. תוברות¹² א' ד' תופרות¹³ כנון שיש למכנסים תבור¹⁴ מן הבגד לאחריו והיא בית כניסת הימין¹⁵ ושמו תוברות¹⁶ וכן יש לשקים הרבה ולמצרפין שהן ממיני שקין¹⁷ ושמו כמיית חוזה¹⁸ כדאמר' ביריעות¹⁹ ועושה בה <ד'>²⁰ תוברין ותולה אחת²¹ באונקלי' של בת קודמין²² א' ד' שלות²³ כמות תימחון קטתמה ר' עקיבא¹⁰

כשיוצאות לשוק וכו'; ר"מ: ויש מפרשים (וקד יפסד) יוצאת החוץ מענין הפרסום תרגום הכוזנה הא כנפקת ברא (ע' מ"ע צדמ"ג חל"מ, 678) וזה לקוח אולי מפירושנו שהר"מ מביאו לפעמים בלשון כזה. ע' מבואי 127. תוס' אהלות פ"ט, ג' ד'.² לכאן שייד הכתוב למטה (גליון בתוך גליון): חבל היוצא מן המטה פחות מה' או יתר על ע"ש, ולשון זה נמצא בת"כ מצורע, זבים פרשה ב', ד': במשכבו ולא בחבל היוצא מן המטה פחות מחמשה או יתר על עשרה וכו'. ודיבור "על עשרה" גליון הוא לכלים פ"ט מ"ב: החבל היוצא מן המטה עד חמשה ספחים מחור מחמשה ועד עשרה טמא וכו'.³ תוס': כליבא, כ"ו ו' (מונש' חמ"ה, 24): כליכה, ע' מש"כ בפרה ספי"ב. תוס' כלים כ"ט פ"ט, ב'. "כלים" נקראת פה "מחרות", ע' למעלה ע' 1 הערה 18. ג' גם זה בת"כ שם, פרק ג', ג': אין לי אלא משכב מרכב מין ודין הוא אם מצינו שלא חלק הכתוב בין נושא לנושא למשכב, כך לא נחלק בין נושא לנושא למרכב וכו' (ר"ש כלים פ"א מ"ג וילקוט בשניהם: נושא לנושא, וג' הגליון בשניהם: נושא לנושא), וגליון הוא לפי"ט מ"ד: נושא הזב וכו', וע' זבים פ"ה מ"ב. ע' ר"ש שם. ⁷ שייד לדיבור "על עשרה" (הערה 2). ⁸ ת"כ שם, ד': ר' חנניא בן חנינא אומר אם בדרך (ד'ו וראב"ד: כדרך!) שלא ירדה עליו הטומאה יצאת ממנו בדרך שיררה עליו הטומאה אינו דין שתצא ממנו וכו'. ⁹ זב? וע' בפי הראב"ד וק"א. ופי' הגליון צ"ע. ¹⁰ משנה י"ז. בנוסחאות: מהוהה, מהוהא. ¹¹ Lumpen, خلق, סמרטוט. ר"מ: מהוהה ואהיה ללקא, ר"ש: מהוהה פ' גאון וכן ערוך בגד ישן ובלה שתפרו על בגד חדש, וזהו לשון הערוך ולא לשון פירושנו. ¹² פרק כ"ה מ"א. ¹³ ר"ש: פירש גאון וכן ערוך לולאות הן כמו שיש למכנסים תפור מן הבגד לאחריו והוא בית כניסת האכנס ושמו תובראות ואית דאמרי תופרות ויש כן לשקין ולמצרפין; ערוך: פ"י לולאות הן כגון שעושין למכנסים וכו' (ככפירושנו) באונקלי' ואמר הגאון אנו קורין אותה תופרות מלשון תפירה, והוא "אית דאמרי" של פירושנו, כלומר בישיבת פומבדיתא, מקומו של "הגאון" (רב האי) קוראים: תופרות, ע' מבואי צד 14. ¹⁴ בערוך ליתא, תבור מן הבגד לאחריו ובר"ש: תפור (!) ¹⁵ ערוך: המיין; ר"ש בעברית: אכנס, "המיין" במשנה (עירובין פ"י מ"ה סוכה פ"ה מ"ג) "המיין" בתלמוד ובתרגום ובסורית; פרסית hamyân, לגרד, 97, 99 Abh. ¹⁶ ושמו תוברות אין בערוך. ¹⁷ שהן ממיני שקין, ליתא בערוך, ובערוך ור"ש: ולמצרפין, וע' למעלה פ"כ, א'. ¹⁸ ⁸ noeud, bord d'un vêtement (ד'ו I 280); ר"מ: אלעפא ואלחזה. ¹⁹ כלומר בכרייתא העוסקת בענין יריעות המשכן, ברייתא דמלאכת המשכן, רפ"ד, ה' פירדמן 27: היה אורג את הפרוכת כו' ועושה בה כו'. ²⁰ כ"ה בערוך ובכרייתא שם. תוברין, גם בערוך וגם בכ"י מ' ובתו' פירדמן, ע' שם. ²¹ אותה. ²² משנה ד'. ²³ בנוסחאות: ש' כת; ר"מ דרנב' וכו'. לו: של בת, ערוך: שלחת כו' ספר אחר שלכת (כ"ה בד' פ"ו), ויב', בז' וכ"י ג'; כ"י ו' א' ור"ש עדני: ס"א של בת, ו' ב': ס"א של בית, וע' מש"כ למעלה פ"ב מ"ב

ישר¹ חייא דשבור² מלכא בלע נמלים בלע קרוכס³ כד בעון מקטלון⁴ איתון פוהלין⁵ של נמלים ומלגון חבן ויהבון ביה⁶ גומרין ובלעין⁷ ומית וכו' ההלכה בנדרים⁸ באם לא ראיתי נמל פורח באויר ואם לא ראיתי נחש נקודת בית⁹ הכר¹⁰ לשמיח¹¹ פ' (ס) ופרה¹² עור הוא והישמעלים פורסין אותו למאכל¹³ סופרה¹⁴ בטיית כדגרי¹⁵ לענין עשה לך כלי גולה נר ושמיח וקערה¹⁶ > לתכריך הכלים פ' לשמור בו את הכלים כגון הסכין והמספרים והמחט¹⁷ פרקלוניס¹⁸ פ' כמין כף מעור יש לאילו שתופסין העוף לפני השלטונין כשיוצאין לצוד עם העוף שמו¹⁹ במיית באו²⁰ ואותו כף של עור שתופשין אותו שמו פרקלן²¹ ויש מפרשין²² שהם הכלים ורשתות שהן לצוד והן סודין²³ בעד החיה והעוף ולשון יוני כששנינו²⁴ מרקלין (הסככות והפרעות²⁵ פ' בתוספ' במסכת אהלות בפרק ר' אליעזר או' נזיר והמת

סורית פחלא, הזכר בכהמות, אשורית b/puhalu, הזכר, ערבית فحل "Hengst"; Matte aus Palmbast, זכר, מחצלת שלסיב הדקל. ¹ ירוש' שבעות פ"ג ה"ט, דל"ד ד'. ² בכ"י היה כתוב: דשבור, ונמחקה אות ב', וכתב עליה ר'. ³ בכ"י: קרוכס, ירוש': קרונין, ירוש' נדרים: קרוין, ערוך ור"ש: כרוכין (ערוך כ"י ו' א' ר' ב': קרונין) ספרא⁴ ענלה. ⁴ ירוש' ערוך ור"ש: מקטלונת. ⁵ ירוש' שבעות ונדרים ד"ו: פחלין. ⁶ ירוש' שבעות: כהון, נדרים: כון. ⁷ בשבעות ונדרים ד"ו: ובלעון, ערוך: ובלעון, כ"י ו' א': ובלעין (גומרתא, נקבה). ⁸ ירוש' נדרים פ"ג ה"ב, דל"ז ד', בבלי נדרים כ"ה א'. ⁹ בכ"י: ביד, ¹⁰ ערוך: פ' כלי שמשליכין בו וכל פ"א כדאמרין בשבעות וכו'; ר"ש: פ' בערוך כלי כו' וגאון פירש וכן בערוך כדאמרין וכו'. ¹¹ משנה י"ב. ¹² سقفة (الجلد), mensa, pecul. corium, quod solo insternitur (ירוש' I 322): ספארה, ר"ח שבת ע"פ ב' לקוטובאל, ושם קמ"א ב' לקטבליא: ספרה, ר' חפץ (427) וכן ר"מ כלים פמ"ז ד' (ספרה אלגלד אלך) פירשו בו "סקורטיה", וכל המוקף גליון הוא, פ' המלה הערבית. ¹³ בכ"י: קופרה. ¹⁴ נדרים מ"א א'. ¹⁵ איכ"ר פ"א כ"ב (הו') בובר דכ"ס ע"ד: שמיח ל' ש בה וישן עליה (כ"ה בד"ו, ערוך ל' עליה, ובדפ"ו חדש נשתבש: לישיבה), וכן פ' הראש בנדרים שם. והמיוחס לר"ש והר"ן פירשו כפירושנו. ¹⁶ השלמתי ע"פ הערוך ע' כרך א' ור"ש, שכתב: תכריך הכלים פירש גאון וכן ערוך לשמור וכו'. ¹⁷ משנה ט"ו, בהו' לו, ערוך, ר"ש ור"א: פרקלינין, כ"י פ': פרקליניס. כ"י ק': פרקלינין, הו' דרנב': פרקלימין, במשניות: פרקלינין, פרקלינין: תוס' כלים כ"ב פ"ב י"א: פרקלינין, ¹⁸ ערוך ור"ש: ששמו. ¹⁹ פאלק, Falke, רה"ג בפירושו לשבת (ערוך ע' זיידן וחי' רשב"א לשבת צ"ד ע"א): הנץ וכיוצא בו שהמליכין צדין בהן עופות קורין אותו באז וכו'. ²⁰ ר"ש: פרקלינין פירש גאון וכן ערוך כלי עור העשו כצורת ידי אדם ומשימו בידו ותופס העוף כו' (כבערוך). ערוך מוסיף (מדרתו): של חגבין לתפוש חגבין של קיציץ ללקט הקוצין. ²¹ פ' הי"ט לא הובא לא בערוך ולא בר"ש, ונראה שנוסף בפירושונו. ²² (סורין?) כן בכ"י, וצ"ל: סוגרין? סוגר, וחי' י"ט, סגר בעד. ²³ מרקלין, triclinaum, שנמצא כ"פ במשנה אין ענינו לכאן, ואולי צ"ל: כדמתרגמינן, תרגום ומצאת נחושת (ש"א י"ז ו'), עי' בפירושונו כלים פ"א מ"ח (ע' 24 והערה 21), ולשון יוני וכו' נמשך לפי ראשון וגליון הוא, פרקלינין, פרקלימין, περκαλιν, Beinschiene, מצחה = מרקלינין, מרקלילין, עי' לעף לקרוס 496b בשם פרענקל. ²⁴ מכאן עד "מחוחא" גליון הוא שכולו לקוח מפ' ישן לת"כ, עי' מבוא, ע' 109, ולמעלה ע' 21, הערה 26, ונכנס כאן שלא במקומו ע"י שעות הסופר, "הסככות והפרעות", הוא גליון לאהלות פ"ח ט"ב (ואולי קרא הסופר "הסככות", כנו' הו' לו שם, והציגו ע"כ כגליון לשלש סככות שבמשנה ט"ו כאן), ונמצא בת"כ ויקרא, חובה פ"ב, ג': הסככות והפרעות. — וקרב שחור פה, במקום הגליון, פ' סככות, עי' ערוך ע' סכך: ג' סככות חן פ' בלשון ישמעאל וקאיאת (ר"מ: קאיאת) וכו' ושל יוצאת החוץ חיינו הסודר שמשמות הנשים

דרבנן] כף לוקמי קוצים¹ פ' אילו המלקטים קוצים אינן יכולין ללקמן ביד מסני שמכין אותם הקרנים² אבל יש להם כמין יד מעור ואף על פי שאין ראה לדבר ובר לדבר ובליעל בקוץ מונד³ הזון פ' קמרא⁴ בלשון ארמית (אזור של עור⁵) ומנסקה⁶ בטיית ולשון יוני הוא כמן⁷ חגור קורין חגור זוני⁸ והוא פ' מן והזנות רחצו⁹ מנאטיק¹⁰ ויש מפרשין¹¹ והזנות כלי זיין¹². והברכיא¹³ פ' אילו שעושין¹⁴ מלאכה וצריכין לעמוד כורעין¹⁴ על ברכיהן ולעשות מלאכתן¹⁵ עושין (אותו)¹⁶ כמן פיסת יד מעור ומשימין אתם¹⁷ על [רמ"א ב'] ברכיהן¹⁸. העוצבה¹⁹ פ' משכא דשדו עילוי אסרגא²⁰ ושמו בטיית גוישא²¹ נמרא²² אברון²³ והוא נפיל כבכא קמא²²

דהוצי וכו' דקא תני ובכפיפה מצרית דהיינו שיחלא (ד"ב: שחלא) דהוצי (הובא גם בערוך); הלכות קצובות בתשרי ח"א. 16: בכפיפה מצרית שהיא כמות רשת. סורית שחלא. Seiler. לעף צמחים 125. ועי' פרענקל 79. 1 משנה ג'. 2 קרבי הקוצים. עי' ירוש'. כלאים רפ"א דכ"ז ע"ד: להביא קרבים (= קוצים. שירי 858) ממקום למקום (המור"ל חגיה בפירושו: הברקנים!). 3 ש"ב כ"ג ו'. סיפא דקרא: כלם. כי לא ביד יקחו (והובא בערוך) — אבל לא בכ"ז ו' א' — ור"ש. ר"ש: ובמשנת דוקנית גרסינן בהריא כף לוקמי וכן בערוך וכן גאון. ופירש לשם ויש להם כף יד מעור כו' (כבערוך). 4 קמרא. שבת נ"ט ב': קמרא שרי כו' מידי דהוה אאבנט של מלכים כו' קמרא עילוי חמיניא מאו. א"ל תרי חמיני קאמרת. הוריות י"ג ב': קמרא דאבוק. 5 גליון הוא. פ' מנסקה והגליון מנסק בין הדבקים; ערוך כאן: פ' אבנט ובלשון ארמית קמרא ובטיית וכו'. והגאון כותב למטה: כמן חגור. וכן הביא בשמו ר"ש (עי' למטה). וכן רש"י (ערוך ע' קמר): הגורות דאיון קמרי. ובערוך שם (מריח להוריות?): חגורה שהוגרין אותה כאבנט (כצ"ל) אלא שהיא רחבה יותר מאבנט וכו'. 'קמרא' בסורית. אינו אזור של עור, כי אם חגורה של ארג (ועי' ערוך שם). עי' אליה מנציון (לגרד 87, 84): المنطقة (הגורה) קמרא. المنطقة من جلد (מן עור) ערקתא. 6 ומנסקה (בכ"י: ומנסקה). منطقة. ערוך: ובטיית מנסקה (כ"ז ו' ג': מנתקה ג': מנסקה. ו' א' ו' ב': מנסקה. ר"מ: מנסקה. Gürtel. 7. כמן: 8. כמן חגור כו' זוני: ליתא ערוך בשם כ"י (קהות השלים ע"פ הפירוש הנדפס!). ר"ש: כמן חגור ובלשון יוני קורין לו זוני. Gürtel. חצוץ. המור"ל פשט את הנוטריקון והציג "זונא" ועל פיו השלים קהות!; סורית. בר-עלי 3461: זוני ואף זוניתא אוכית (= כמו) קמרא. المنطقة. "זוני" שהש"ר פ"ד ד' ועוד (עי' קרויס). 9 מ"א כ"ב, ל"ח 10 مناطق. חגורות. 11 אצל "המפרשים", נמצא ראשונה פ' זה אצל ר' יהודה בן קורישי. רסאלה. צד 4: על אוינד אלף ותפסירה סלאחך (= חרבך) ומנה והזנות רחצו. — בערוך בפירושו בשנוים (הערה 5 והערה 8); ר"ש: הזון פירוש גאון כמן חגור ובלשון יוני קורין לו זוני והיינו הזנות רחצו דקרא ויש מפרש והזנות כלי זיין או (צ"ל: ובערוך. הערה 5) נמי פירוש זון אבנט ובלשון ארמית קמרא והיינו כפירוש הגאון. 12 ו' בכ"י על השורה. 13 במשניות. ערוך ור"ש וה' לו: ברכייה ברכי; בדר וויי רפ"ח ובהו התלמוד: ברכייה. ר"מ דרנ': בוכריאה. כ"י פ': ברכייה, אבל נוסח בן לא מצאתי. 14 וכן בר"ש. ערוך: כוועין. 15 לעשות סלאכתן' גם בערוך כ"ז ו' א' ו' ב'. 16 כתוב ונמחק. 17 אותם. 18 ר"ש: ברכייה. פירש גאון וכן ערוך אלו שעושין כו' ועושין כמו פיסת יד כו'. 19 משנה ז' ומקומו למטה אחרי ד"ה סולים ושם הציג המור"ל. 20 אסרגא = סרגא. אוכה. Sattel. למעלה פכ"ד מ"ח סרגים. סראגים. פכ"ג. מ"ב ד"ה ומדוכה: סראגי (עי' שם הערה 12). סורית סרגא. מנדעית סארגא. ערבית سرج (פרענקל 101). ערוך ע' חבק (מפי' גאון?). הסרגא. רב נסים (בערוך ע' אכפא): הסרגא. ר"ח (עיוויין כ"ז א' וערוך שם): הסרג. ואצל הגאונים גם "סרגל" (הקמנה) עי' בהערה 12 הנזכרת. וכל הפי' הארמי הזה. לקוח לנכון מפירוש גאונים וכוה במקואות פ"ד מ"ג ד"ה החושט (ועי' מכואו 84).

לחמ' וממשל וכי זה הרוכ[ע] הוא קודם (ג) בת¹ קודמין ובת איפה היא שני² האיפה והבת תוכן אחד האיפה מירת היבש וה[בת]³ מירת הלח⁴ ב' צביעה⁵ פ' כדגרי' בגמרא דחגיגה⁶ מאי בית צביעה⁵ א' רב יהודה א' שמואל מקום שצובעין⁷ וכן הוא או' ויצבט לה קלי א' ר' אסי א' ר' יוח' מקום שנקיי הדעת שותין⁷.

5 סנדל עמקי⁸ פ' על שם מקומו⁹ כדכת¹⁰ שארית עמקם וגרסי' בתעניות נמרא עיר המוציאה חמש מאות רגלי¹¹ כגון כפר עמקי¹² וכיס של שנצות^{12א} פ' כמין בתים בתים יש לכיס ובראש הכיס כפול העור שמו שני' כדגרי' בהמצניע¹³ הנוגב כים בשבת חייב וכו'. ומע[ר] קינן דליכא שנצין אי' אומ' ¹⁴ דאית ליה ומ[כ]רכי עליה¹⁵. [קספיה]¹⁶ א' ד' כספה מצרית פ' שחלא¹⁷ דהוצי בלישנא

הערה (15), רע"ב, שלות (בכ"י המזרח רבוק "של" תמיד אל המלה הבאה). ¹ בת.

² יחי מ"ה י"א. ³ בכ"י: והאיפה. בערוך: פ' הבת מרת המשקין היא ומחוקת כמו

האיפה שנא' האיפה והבת תוכן אחד ("להן" ליתא בכ"י ו' ב') וקא מתמה רע"ב

בית הרובע קודמת היא כדי שיתא חצי הרובע אחרים לה (מכאן יוצא, שהעיקר בכ"י

ו' ב': ס"א של בית!); הערוך הרכיב פה כגמרא, ב' פירושים, פ' שלנו עם פ' אחר.

⁴ ע'י אלאצול ע'י בת 116 (השרשים 81) ושם ע'י איפה 40 (השרשים 25). ⁵ משנה ז'.
בית צביעה. "צביעה" כאן במשניות (רע"ב: הצביטה גרסי') ובהו' הכבלי, בהו' לו ודרנב/

וכן הובא בירוש' חגיגה פ"ג דע"ח ע"ד ובתג"ק ס' ע"ב, דף כ' ב', וז"ל בחגיגה פ"ג מ"א

בהו' לו, כ"י פ' וכו' ב' וירוש' ותג"ק שם וערוך ע' צבע וע' בית צבע ובפרחון דף ס' ע"א.

נ"ו ע"א. אבל נ"ו הכבלי בחגיגה (כ"ב ב'): הצביטה, וז"ל נ"ו הר"ש (ואחריו הרא"ש

והרע"ב) כאן, וכתב: אית דגרסי בית הצביעה אבל בפ' חומר בקודש משמע דבית הצביטה

[גרסין] דאמרין מאי בית הצביטה כו' מקום שצובטין וכו'. אבל הערוך ע' בית צבע

נוהר מקושיא זו וכתב: כמו במקום שתופסו וכן משמע בית הצביעה מקום שאוחזו

באצבעותיו וע"ד, וכן הוא אומר, ע' מש"כ בנדה פ"ט מ"א. ⁶ כ"ב ב'. ⁷ בנוסחאות

שם: מאי בית הצביטה וכו' מקום שצובטו (ר"ש: שצובטין) כו' רבי אסי אמר ר' יוחנן

מקום שנקיי הדעת צובעין, אבל "שותין", כנו' פירושנו, גם בכ"י מ' ב' (כ"י מ': צובטין.

שותין!) ותג"ק שם ור"ח וערוך. בירוש' שם: א"ר יוחנן בית צביעה וכו' כדרך שהנקיים

תופסין בו. ⁸ פרק כ"ז מ"א. ⁹ בכ"י: מקומן, והגהתי אחרי ערוך ור"ש. ¹⁰ יומי

מ"ז ה'. ¹¹ גמרא, כלומר בפסקא "עיר המוציאה חמש מאות רגלי", תענית כ"א א';

אבל בערוך ור"ש חסר "גמרא", ולשון הבריייתא הוא. השם "תעניות", כמו במשנה הו' לו ובה"ג

ה' תעניות. ¹² ע'י גיוביער Géographie, 278 וגויניוס בע' עמק, 601 ובית העמק, 97.

וע'י גם שיפער Aramäer, 60. ^{12א} משנה ב'. ¹³ שבת צ"א ב'. ¹⁴ = אומר, אימא.

"אומר" במקום "אימא", רגיל, כמו שאיל' ס' ל"ה: ואומר עד דאיכא כו' (כ"י ע': ואימא,

מרצ': ואימא), תה"ג מה"ג 318, 319: אומר דאמר ר' אליעזר כו', וכן בקטע כ"י כרתות,

הו' שכטר וזינגר, כ"ז א': אומ' לא לימדנו כו', כ"ז ב': אומ' כתחלה כו', ראבייה הו'

אפסוביצר ח"א ס' קצ"ג (ע' 221, 19): ואומר (ע'י שם הערה 21) קנבוס. ¹⁵ רה"ג

בפ'י שבת שם. הובא בערוך ע' שני' (קתוש), ובקיצור בחי' הרשב"א שבת צ"ב: והאיכא

שנצין דאינון לולאות דאגדי עד שוליו בהדי הדדי, וממנו העתיק כדרכו ר"ח (שם צ"ב ב'):

דאינון לולאות דיריעין בערי (הידועים בשם הערבי: ערי) אלכריסה ואלכראסת (כצ"ל,

"לולאות הכיס והכיסים") דאגדי (כצ"ל, במקום "די גובי") על שוליו בהדי הדדי והכי הוה

מנהג[א] דכיס דההוא זמן כההיא דתנן כים של שנצות כו'. ערוך: הכיס וכו' יש לו שנצים

מלמעלה ומלמטה ומכניסין באותו שני' חוט של משיחה וכו'. ¹⁶ משנה א' והשלמתי מדעתי

"קפיה" כנו' הו' לו, דרנב' וערוך. וז"ל בהו' לו וירוש', בשבת פ"כ מ"ב, ובירוש' שבת

פ"ה ד"א ע"ב (תוס' שבת פ"ח ו' כ"ו וינא). ¹⁷ בכ"י: שמלא, וצ"ל: שחלא, והוא

לקוח מה"ג ה' שבת פכ"ג (ד"ו כ' א' ד"ב 111): חמרא דשפיה בשחלא (ר"ב: בשחלא

בשבועות ככל הנישבעין¹ נתתו לך ונתנו² באמפלי³. ופי מלמא ס' א' ד' ופי מליה⁴ פירושן מגבאעות⁵ וראיתו⁶ בפירוש הרכין⁷. וכיס של פונדה ס' כמין לבוש מעור והוא לקבלת הכספים ויש בו כיסין וראיתו לאילו הנאין [ממדינת]⁸ כורסאן וחברותיה וראיה לדבר קשרי פונדא ופסיקא⁹ תרגום חנורה¹⁰ ואף פונדה כמין¹¹ פסיקא של עור¹².

לפיכ¹³ פ' זה בכמה מדליקין¹⁴ נופל ופירושו הוא¹⁵ חלול כרי ליכנס האש בכולו שיחם¹⁶ ויש בו נקבים הרבה לצאת העשן בהם¹⁷ ויש להם מטליות של בנד מוכנים לפקק¹⁸ בהן את אותן הנקבין¹⁹] ולנער בגרסין²⁰ בכמה מדליקין¹⁹ ס' כמין שפירשנו בייחכון²⁰ והן²¹ מטליות. שהנני נוער בהם את הקרירה²² כמו ששנינו

¹ שבועות מ"ה א' (בכ"י: וכל המשבעין). ² ונתנו, גם בתוס' שבועות פ"ו ד'; בנוסחאות: ונתתו. ³ ערוך: ורב מצליח פי' עור הוא ועושין אותו (ד' פיו; ויני' וחדשים) בארץ ספרד מכניסין בו רגליהן ומגיע עד הקרסלים ומשהן מכגד צמר נקראו עדילרין בלישנא דרבנן וכו'. והשתמש כאן בפירושונו (עי' מבואי 114). אבל בשבועות מפרש ד' מצליח פי' אחר, ערוך ע' אמפולי: פי' רב מצליח נתתו (כ"י ג') בדמי השמיכה כו'. ⁴ במשניות ובתלמוד: ופמוליניא, ד"ר: ומפליניא (ר"מ: ופומליניא). ויני' רפ"ח: ופומליניא, הו' דרני: ופומליניא (ופמליניא). הו' לו: ופמליניא, ר' חפץ (מ"ע שם 488, 1): ופליניא, ר"ש: אנפליא ופומליניא אית דאמרי אמפליא ופליניא והכל אחד; תוס' נדרים פ"ד ג': פלמיא (פמליא). ירוש' שם פ"ג ד"מ ע"ג: פמליית, בבלי שם נ"ה: פליניא (ועי' קרויס 463 b). וכאן צ"ל כנראה: ופומליניא פ' א' ד' ופומליה. ⁵ מגבאעות, מלא א' מגבועות (בכ"י: מגבא עור, ואחרי. עור"ש משמוש כזה: = ו, ואולי יש לקרות: מגבא עור—, והפסיק הסופר לכתוב מפני המשמוש וחזר וכתב אח"כ: וראיתו!); ר"מ: ופמליניא אלשאשיה. شاشية, מרטין קסן, kleiner Turban (ערבית מגרבית). ועי' בהערה 7. ר' חפץ (שם 432 שורה אחרונה): מנאה (= מהם) גורב (= אמפליא) וראן (כצ"ל). עי' פכ"ט מ"ב ד"ה סברקון) וקלוסוה וסראויל (כצ"ל במקום וקלוס והו סראויל, והוא قلسوة, قلسوة וגם قلسوة, כובע, Mütze. ועי' פרענקל 58, וכן בר"מ כ"י פריס: וכובע אלקלנסיה) וכמראן (خمار, צעיר?) לקו' (= לאמרם) ואילו נמדדין כפולין אנפיליא ופליניא ומכנסים וכובע וכיס וכו'. פירש איפוא, פליניא כ"ראן, ערוך ואחרים מפרשים: מכנסים (ועי' קרויס שם). ⁶ וראיתו, ראיתו של פירוש זה תמצא. ⁷ לממה פכ"ח מ"ה, בפירוש, העבים הרכינים, ששם הביא בלשון תוס' כלים: והפומליאות של ראש, אבל עי' שם בהערותי. ⁸ ריוח כדי טלה, והגהתי כהגהת המו"ל. כורסאן, Chorasān, סורית כורסאן, כורסאן, خراسان. ⁹ שבת ק"ג ע"א: חבל דלי שנפסק לא יתא קושרו אלא עונבו ורבי יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסיקא כו'. ¹⁰ "פסיקא" הוא תרגום חגורה, ישעיה ג' כ"ד. ¹¹ הקו שאחרי "פונדה" אינו הפסק גדול ורגיל הוא בכ"י. ¹² ערוך: פי' פונדא ממש בלעז (funda) והוא ענין פסיקא של עור שהוא תרגום חגורה; ר"ח שבת ק"ב ב' (לנכון מפ"י רה"ג, עי' מבואי ע" 5 בהערה): פונדא גם היא מנעת עד לממה מסבירו של אדם וקרוין לו בלשון פרסי קישת (פרסית پشت, ערבית پشت = مخرج, אצל ב"ע 4855, ב"ב 880) ונקשר כחשב אפורה והיא אפוד האמורה בתורה ויש בה כיסים כיסים כנגד הלב ותחת הידים. ועי' עוד לממה פכ"ט א' ד"ה ובפונדא. ¹³ פרק כ"ח מ"ב. לפיכ, גם אצל ר' חפץ (שם 486, 4). ובנוסחאות לפוק; ערוך ע' פק (ע' נער: לפוק). הו' דרנב' ושבת כ"ט א': לפקק. ¹⁴ שבת כ"ט א'. ¹⁵ ערוך: המרחץ. ¹⁶ ערוך בדפוסים: כ"י שיחם, אבל בכ"י ו' א' ו' ב' ליחא, כ"י. ¹⁷ ערוך: מהן. ¹⁸ ערוך: לסתום ולפקק, וחסר בפירושונו [ולסתום]. וכדומה, שכן דרך הגאון לפרש עי' זיווג לפעל נדרה, עי' מבואי 44, ¹⁹ שבת שם. ²⁰ בייחכון, למעלה פ"ב, מ"ג, עי' שם הערה 21. ²¹ בכ"י: וכן, וצ"ל: והן. ²² הוא לשון התוספתא: שהוכא שם ושם: מנער.

מתקין לה רכה בר חנן והלא עיצבא שנו כן¹ ועיצבא אין צריכין¹² קיצוע² מן³
עוצבא משכא דשרו עילוי סרגא⁴ והשרבלין⁵ פ' בעלי אומניות כשהן עושין
מלאכתן ומעכבן בגדי⁶ בית יד שלהן ששמן בטיית (בית יד⁷) כמאם⁸ ועושין כמין
כיס⁹ של עור והוא צר¹⁰ ודחוק ומכניסין בו ידיהן כדי שיהיו מהירין במלאכתן ולא
יעכבו¹¹ בגדיהן¹² ולש' יוני היא פירושו [שר יד]¹³ בלא נכנס¹⁴ סוליס¹⁵ כדנר'¹⁶
במפורין¹⁷ של ארץ ישראל¹⁸ ר' יצחק סלק לגביה (ה) ר' יהוש' בן לוי בלילא¹⁹ צומא
רבא נפיק לגביה לביש סוליסיה א' ליה מהו הכן א' ליה אסמנס אני ושמו בטיית
נעל סין²⁰ די²¹ (פ' אחר²² מנעלים הם בארץ ישראל²³ יקראו אתם²⁴ נעל סין²⁵ די)
המקצע²⁶ פ' כדנרס' כבא קמא²⁷ הכא במאי עסי' במקצע. אמסליא²⁸
10 פ' הן עדירלין²⁹ ופירושו בטיית גואריב³⁰ כדאמרינן במצות חליצה³¹ וכן שנינו

21 غشوة, غشوة, غشاء, Satteldecke, Decke; ר"ס: גשא אלגלד אלוי יכון
(= מכסה של עור אשר יהיה) עלי אלסרג. 22 ב"ק ס"ז ב'. המו"ל הגיה: [ובלשון] גמרא.
23 ערוך ע' אברזין (לנכון מ"ח לב"ק): והוא מכסה ספיסן של סוס ובלשון פרסי נקרא
אברזין אבר זינן (פלושר ללוי). 1 = כאן. 1a צריכה 2 ומסקינן: מעוקרא משכא והשתא
אברזין. 3 קן, כמו בסורית = מאי (ע' מש"כ בס' השנה ח"ב, 232), והוא פ' גאונים.
4 בפירושים לב"ק, תה"ג מה"ג 248: עוצבא ספיסן (ע' למעלה פ"ב מ"ג ד"ה וספיסן בהערותי)
עגולה שחורה ומקצע ממנה רצועות דקות. 5 משנה ג'. השרבליים, גם בחו' לו.
6 בגדי' אין ברש'. 7 'בית יד' גליון הוא, פ' 'כמאם' שלאחריו. 8 = אכמאם,
أكمام בחי יד, Aermel, ר"מ: אכמאם (וע' פרענקל 47 בהערה). 9 ר"ש: כמין
בית יד. 10 (בכ"ז: צד) ר"ש: דחוק וצר. 11 יעכבו, גם ברש', רא"ש וערוך (כ"ז ו' א'
ו' ב' ומו'; בדפוסים: וועכבוהו). 12 ר"ש: ידיהם. 13 השלמתי ע"פ הערוך: ובלי' יוני
(ע' קהות) חיר שורא, והר"ם: וקריל' אן מעני הדה אללפטה באלרומיה מרכל אליד
(= ואמרו שפירוש מלה זו ביונית כניסת היד), ור' תנחום ירוש' (באכער ח' האשכנזי, 98)
מעתיק: מעני הוא אלסאס פי אליונאני, ἡλκισμός-χελιδνί, "Handumwurf" (ע' גם
למעלה פס"ד ד' לקטבוילא). ואין ספק שהר"ם רמו כאן לפירושו, שרכבו להבואו בלשון
כוז (ע' מבואי 127). — ר"ש: שרוולין פירש גאון וכן ערוך אלו בעלי מלאכה כשהן עושין וכו'.
14 משנה ד'. 15 כיפורים, כיפורין = יומא. 16 ירוש' יומא פ"ה, דמ"ד ע"ד. 17 בכ"ז:
בלולא, ירוש' וערוך: בלילוי. 18 הגהתי עפ"י ס' המליצה (באכער ח' האשכנזי, 19)
הערה 1. ונעלם ממנו שזה לקוח מפירושונו) ע' סוליס: נעל סין די — מנעל' בלא עקב,
نعل سندی, Schuh aus Sind, מנעל ממדינת סינד (ע' ע' سندی אצל דווי
692 I); ר"ח פסחים נ"א א': בקורדקיסין פ' מנעל שאין לו עקב, והוא סין די, וע' ב"ב
1891 (הערה 7): סרלוהי (= סנדלוהי) דבר סרו: نعاله السندية, ב"ע 4267: מלרא
ואף קרקא (= יבמות ק"ב ב'): النعال السندية וסנדלא (= ב"ב 810: السندية
النعال). — כל ההשערות הפורחות שנאמרו במלה זו (ע' יהודה וקהות) דחויית מאלה.
19 גליון הוא, כלומר שבפירוש אחר כתוב כך בעברית: מנעלים וכו', והפ'י אחד, ע'
מש"כ בפכ"ד מ"ז ד"ה האופופורין. 20 = ישמעאל ("ישראל" מקוצר ע"פ רוב: ישר).
21 יקראו אותם, גם בכלים י"ב ח' בגליון, ובאהלות ח' א' (שהוא לנכון גליון) ועוקצין
א' ו' ד"ה והגורגות. 22 פרק כ"ז מ"ד. 23 ב"ק ס"ז ב'. עסי' = עסקינן.
24 משנה ו'. 25 ערוך (ע' למטה): עדילדין בלישנא דרבנן; ביצה ס"ז א' ד' שונצי
וכ"ז מ': עדילדין, רש"י כ"ז וערוך ע' עדלר: (וב"ה בעי סודוק וע' השני),
וכ"ה בה"ג ד"ג י"ד ד' (ד"ב 641: עדילדים, קרי: עדילרים). ערוך ע' עדלר: פ' כלים של
צמר כגון מנעלין ונועלין אותן תחת מנעלין ושמן בלשון ערבי גורב, וע' רש"י ביצה שם
בשם תה"ג, וע' לעף לקרום 418. 26 جوارب (ר'), פוסקאות, Soeken. 27 יבמות
ק"ב א'.

וכבר מפורשין הן בתוספתא¹ אילו הן העבים הלברין והסגסין אילו הן הרכים כגון
הבורסין² והבירדסין והפמליאות של ראש³ וכבר פירשנום בזרעים⁴. כסת סבלין⁵
ס' איל⁶ הסבלין ששמן⁷ במיית המלין⁸ והן סובלין על כתפיהן <ושעמים בראשיהן
ויש להן כמין כסת שנותנין על כתפיהן>⁹ ומקצתו¹⁰ על ראשיהן שעליו המסוי¹¹
נתון¹² כרי שהוא נוח לסבול ושמו במיית כרזן¹³ שבים שלה¹⁴ ס' כמה שנת¹⁵ 5
את תפירת העכסים והשביסים¹⁶.

נומי הסדין¹⁷ ס' חוטינ הוצאין מן הסדין ג' פיר¹⁸ יש לנומי נומי האמור¹⁹ כמו
חוטינ שעלת נומי על רגלו²⁰ מכה כמין יבלת ונומי שבנדר²¹ עקרא דנהרא וא' ד' עקרא²²

1 חוטי כלים כ"ב ס"ה י"א. 2 (הקריאה מסופקת, אפשר: הבידסין). ערוך (ד')
פיר. בו וכו': הברסין, תוס' צוק: הבורסין. פ"ז א': הברסין. ועי' פרענקל 51 וקרוים.
3 בערוך כמו כאן (ושם: והפמליאות), ועי' מוסף הערוך וקרום. אבל בתוס' (הו' צוק):
אלו הן העבין ואלו הן הדקין כגון הבורסין והברתסין הפמליאות והחמילות והסגסין
(= והסגסין) הן העבין השירין והסורקין והכולך והפיליון של ראש, ובר"ש כאן בדיוק:
ואילו הן העבין ואילו הן חרכין כגון הבורסין והברתסין והפמליאות והחמילות והסגסין
אלו הן העבין. ואלו הן חרכין כגון השיריים כו' והפיליון של ראש. של ראש כתוב
איפוא אצל "פיליון" ולא אצל "פמליאות". עי' למעלה פכ"ז ד' ד"ה ופי' מלמא. ונשמע
בספרו של המפרש מן "הפמליאות" עד "הפיליון". 4 כלאים פ"ט מ"ז ועי' ערוך ע'
בדס: הברסין והברדסין בסוף כלאים כגון גלופקדין שמכסין את המטות וברדסין כמו
כן אלא אלו כפופין (ר"ש: רכין) ואלו עבין. ועי' קהוש שם. ועי' מבואי 181—180.
5 משנה ס'. 6 = אילו וכן למעלה פ"א ד' ד"ה קרן: כאל = כאליל, הָאֵל, ויקרא
י"ח כ"ז ועוד; ערוך (ד' פיר) וכו' ו' א' ו' ב': אילו. 7 בכ"י: ששמו והגהתי ע"פ
הערוך. 8 ערוך: חמאלין (כ"ז ו' ב': המלין ו' א': אמלין). חמלון, י"ן לסיום השם
(nominativ) רגיל אצל הגאונים. עי' מבואי 72. 9 השלמתי ע"פ הערוך. 10 ומקצתו
גם בערוך ד' פיר, ויב' וכו' (כ"ז ו' א': ומקצת; ו' ב' ג': ומקצתו וכן הגיה קהוש
מדעתו אבל זה ש"ס). כלומר מקצת הכסת (= ומקצתה). 11 המשוו עי' למעלה
פ"א ג' ע' 48 הערה 15. 12 שעליו המסוי נתון. ליתא בערוך. 13 כרזן, כ"ה בכ"י וכ"ה
בכ"י א"פ 31a: כרזן אלחמאלין, וכן בר"ם: כרזל אלחמאלין (כ"ה אצל דרנבורג אבל
בכ"י ברלין. Qu. 572: ברזל) ועי' פרידלנדר 99. 14 משנה י'. 15 ושע' ג' י"ח.
ירוש' שבת פ"ה ח' כ': השביסים שלמוניה (ערוך וכו': שרמסיה, ר"ב: סלבוניה) כמה דאת
אמר שבים של סככה. 16 ערוך. 17 פכ"ט מ"א. "נומי" בהו' לה דרנבורג וערוך ע' סגוס.
בכל המשנה; ר"ש: כמו נימי. 18 = ג' פירושים (וג' פיר), גם בערוך כ"ז ו' א').
קפוס כזה למעלה פכ"א ג' ד"ה ובסניפים. 19 בכ"י: החסור וצ"ל: האסור, כלומר
האמור כאן. "האמור" גם למטה ד"ה סגוס וד"ה והרריר, ובערוך: אלו חובין. 20 עי'
י' ב' תריכ אמור פרשה א' פ' ועוד. 21 עי' י"ב ב': הבולע נימא של מיס, ובה"ג
ד' ברלין 100: פירוש נימא של מיס עלקא. 22 בגמרא שם: מפני הסככה מאי סככה סככה
עלוקה, דפווי וכו': עלקא, ה"ג ד"ו ק"ב ע"ה, ד"ב 576: עלקא, ערוך בע' עקרא: מפני
סככה עקרא מאי סככה עקרא, ר"ח בעי' שם: מפני סככה עקרא פ"ה שלא יבלע עלוקה
של מיס כו'. וכן גורס הערוך גם בכורות מ"ד ב': עקרא, והביא: סיא עלקא, כגוסחתנו
שם. סורית עלקא. ואית דאמרי עקרא שבערוך, געתק מפירושונו. — כל הפירוש העתיק
ר"ם כאן לערכית: נימה יסמון איצא אלזוט וגמעהא נימין והדא אסם משתדך לאן
יסמון אלשערה אלואחדה איצא נימה ויסמון אלחאלול (כ"י ברלין. Qu. 572, אצל דרנבורג
בשעות: תאלול) נימה ואלעלקה נימה. "נימא יקרא גם החום והרבים נימין, והוא שם
מטותה. מפני שקורין גם השערה האחת נימה וקורין היבלת (חולין) נימה והעלוקה
(עלקה) נימה. והו' חתרגוס הנכון (דרנבורג ואחריו פרידלנדר, 79, שעו בפירוש, עלקא-

בכל הבשר¹ מיסת [הלכ]². אספלנית³ פ' כדגס' בשבת⁴ א' אביי אמר לי
אם איספלניתא דכולהו כיבי שב מאני תרבא ודא קירה ומנהג אילו להתנ על
מטלת של בגד ואחרכ⁵ ממרחין⁶ אתו⁷ על המכה. מלוגמא פ' רב נחשון⁸
בבבא קמא⁹ לענין שביעית לאכלה ולא לעשות ממנה מלוגמא מלא [רמ"ב א'] לוגמא
דמחור¹⁰ פומיה בגויה¹¹. מן המלל¹² פ' זה נופל בנטרא דכמה מדליקין¹³
ופירושו בליש' רבנן כורכשתא¹⁴ והוא כרוספדין בלשון יוני¹⁵ והוא כמין חומין
יתירין¹⁶ היוצאין בכנר משני קצותיו ושמו כמיית הודב¹⁷ וגרסי' נמי¹⁸ תנו רבנן
הקורע מתוך המלל ומתוך השליל¹⁹. כמין גם זה צורתו צפון מערב כדחנן
במידות²⁰ וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הצפון וארבע אמות מן
המערב כמין נמא²¹. העבים הרכים²² פ' (כמין סמיכה²³ עבה)²⁴ עבה²⁵ כמיית

1 חולין פ"ח מ"ג (ק"ח א'): מיסת חלב וכו' גזר את הקדירה וכו' ע"י פירושונו
טהרות פ"ב א'. 2 כלומר: וכו' (ע"י הערה 1); בכ"י: מיסת הבשר והנהגתי כעין הגהת
המור"ל. 3 משנה ג'. 4 קל"ג ב'. 5 במלה אחת. רגיל בפירושונו ובתהיג. ע"י משיכ
בס' השנה ח"ט 281. וכן בערוך כ"ז א' ו' ב'. 6 ממרחין. גם בערוך ובר"ש. וימרחו על
השחקין. ישעיה ל"ח כ"א. וכן בירוש' שבת סוף פ"ז דף י' דע"ד: הממרח את האיספלנית.
חוס' שבת פ"ה ו': לא יקנה את האספלנית מפני שבא לידי מירוח והממרח כו' (ירוש'
עירובין פ"ה כ"ז ג' בבלי ק"ב ב'). קהוש. והמור"ל מעה וקרא. מניחין. 7 = אות.
8 רב נחשון בר צדוק גאון סורא. בערך שנות תרל"ד—תרמ"ב. ע"י מכואי צד 81 והלאה.
9 ב"ק ק"ב א'. רב נחשון גאון כתב באחת מתשובותיו פירושי ב"ק. וחלק מהן נשאר עז.
בתהיג מהיג 249—246. לב"ק נ"א א'—פ"ב א' ע"י מכואי שם. 10 שמדית ורוחץ;
מחור רישא. חולין צ"ה ב' מדיח; ענין בס' המצות. הרכבי 85: מחורין ליה לדמא דמילה
במ"א. 11 ר' תנחום ירושלמי במרשד אלכאפי מפרש מלוגמא: מלא לוגמא מצגה פוס
(ע' לגם ומלוגמא. באכער 99) ובע' מלוגמא: והו לפסח מרכבה מן מלא לוגמין (ע"י
מכואי 129). והוא נמשך בזה אחרי ר"מ שביעית פ"ח מ"א. 12 משנה ז'. שבת
כ"ט א'. 14 כ"ט ז' א': דתפסי בכרכשתא. ר"ש (ע"י שם). ושם כבערוך: כרכשתא
וע"י משיכ במ"ע. 1916 OLZ. 20. 15 κράσπεδος. והוא תרגום של "ציצית". אפשר
שהמלים. והוא כרוספדין בלשון יוני. גליון הוא כמו למטה פכ"ט מ"א ד"ה ושל אפיקרסין.
וע"י הערה 17 מערוך. 16 בכ"י: יתירין. 17 Fransen. תהיג מהיג בפירושי
שבת. 822: מלל זהו שויר שמשויר אוריג (= אוריג) בתחילת בגד ובסוף בגד שיעור כ'
וג' אצבעות והוא ענף של בגד כיון ששתי לכדו הו ואין בו ערב אין מצטרף לאוריג ושם
אתו ענף מלל ובלשון ערבי הודב. ובערוך: פ' מלל וכו' אינו מצטרף לארג ושמו מלל
ובלשון רבנן שמו כרכשתא. והוא כרוספדין בל' יון ובלעז צירי
(cerri). והרכיב לשון תהיג עם לשון פירושונו ואולי הוסיף גם ל' יון. ע"י הערה 15.
וע"י מכואי. 52. 18 מ"ק כ"ז א'. 19 בגמרא: מתוך השלל מתוך המלל. 20 פ"ב מ"א.
21 ע"י למעלה סוף פ"ד. ובמיוחד לרס"ג לכרכות (י"ז ב'): ק' (קאל) ים ודרוס כמין
גסא כו'; תהיג הרכבי פ' ל"ה (מתשובת רש"י ור"ה): ומידת גמיו (ב"ס כ"ח ע"א)
מידת מקום ריבוע הווית כאשר כבר פירשנו לכם כי חצי המרובע שיש לו שני צלעות
הווית אחת נקרא גמא כמות המכתב שליוני. 22 משנה ח'. 23 שמיכה (שופט'
ד' י"ח). וכן בגליון שלמטה פכ"ט א' ד"ה נומי: כסמיכות ובסדינין; רש"י שם: תרג'
יונתן בגונכא (ברש"י כ"י. ובמ"ב ח' ס"ז: בגונבא) ופירוש רב האי גונכא גלופקרין.
וכן דר"ק שם: גלופקרא הנזכר ברזיל כו' והוא כסות עב יוצאין ממנו ציציות
מן הצמר בכל פני הכסות וגראה כי מפני כן זה נקרא שמיכה כי בדבריהם סמיכות
דבר עב. וע"י למטה פכ"ט ב' ד"ה קלובקרין. 24 גליון הוא. פ' המלה הערכית.
25 عبالة, عبالة, ר' عبالة. Ueberwurf, grobes Tuch.

פ' בורנוס¹ כטיית ואף זה יש לו איתקה² כששנינו לענין נעים באידך פירקין³ סטס שנראה בו ננע ר' אלעזר⁴ אומ' עד שיראה בארני ובמוכין ומוכין האמור כן⁵ פ' איתקה⁶. והרד"ק⁷ פ' נשאו את⁸ [רמ"ב ב'] וכת'⁹ והצניסות והרדדים ומתרגם רב [יוסף]¹⁰ וכבינאחא וזה פ' חיתנן כבינתי לבתי¹¹ האמור בנייקין¹². והגומדיה¹² פ' בגד שהוא אמה על אמה ונתנן אותו הערבים על פיהם ועל אפיהם יש¹³ לו¹⁴ איתקה¹⁴ והו'¹⁵ לא יהיה אלא במדברות¹⁶ ובארץ אדום¹⁷ מרוב הקור וגומד¹⁸ פ' אמה כדכ' ¹⁹ ולה שני פיות גמד²⁰ ארכה ומתרגם רב יוסף גרמידא²¹. כפה של זקינה²² פ' כפה גופה כך פירושה²³. והקוליקין²⁴ פ' קוליקי מסח מן שער²⁵ כטיית ואף זה יש לו נימין²⁶ והפונדא²⁷ פ' זה פונדא האמור כאן²⁸ פ' גודאנא בליש' רבנן²⁹

(פרלם Beiträge 60 הערה 1); רד"ק בשרשים ע' אדרת: סלית בעלת שיער כמו אותה שקורין אשקלוינה בלעז. מקרי דרדקי ע' אדר: סקל בינא כו' (פרלם שם); ראבייה ה' אפסוביצר 296: של הבניין (ר"ד סימונסין שם הערה 22). ¹ بنس, ר"מ: אלברנוס, כ"ו א"פ: בורנוס. ורבינא כאן לה כמל (ע' למעלה ע' 74 הערה 6). ² נימין, ע' ד"ה גומא הערה 1. ³ נגעים פייא מ"א. ⁴ בערוך. כמו בנוסחאות: ר"א בן יעקב. ⁵ = כאן. ⁶ ע' ד"ה גומא הערה 1. — ע' בפירושונו אחלות פפ"ו א'. ערוך ע' סגוס: פ' סגוס כטיית (כ"י מ') וכלי לעז כפה (כ"י מ': כפה) ושל צמר היא וכולה ציציות כמו לעז (קה"ס וכ"י; ד' פ"ו וי' כ"ו וחדשים: עור) בהמה כמפורש באותו דגעים כו' ומוכין בל' ישמעאל (כ"י מ': כטיית) איתקא (כ"י מ': איתקה). ⁷ בכ"י: והרדוד. ⁸ רדוד, שה"ש ה' ז'. ⁹ ישע' ג' כ"ג. ¹⁰ השלמתי כהגהת המו"ל. ¹¹ בכ"י: לבתו. ¹² ב"ב (דנזיקין) קנ"ו ב'. — ערוך: פ' רדיד בל' ישמעאל רדא (גלגל) והוא צעיף כו' (ר' יונה ך גנאח) ויש מרמין לו נשאו את רדדי והצניפות והרדדים חרג' כו' (כפפירושונו); השרשים לאכן גנאח 427 (אלאצול 606): ואמר רב שרירא בפרוש ככונות סמלות שבת בפרק במה בהמה יוצאה (פ"ה מ"ב) כי עקר כבינה הלבון והנקוי בצמר והחכמים אמרו חנתן כבינתי לבתי. סורית ככנתא. אפודי, מעיל. בר-עלי 4585. בר-הלול 867 הערה 3 (1671 Psm). ^{12a} בנוי: והגומדין. ¹³ ערוך: ויש. ¹⁴ ע' למעלה ד"ה גומא הערה 1. ¹⁵ והו' (כצ"ל ובכ"י: והן) = והוא (רגיל בפירושונו ואצל הגאונים) וכן בערוך ד' פ"ו כ"י ו' א' ו' ב' ו' ג' ו' ה' ו' ו' ה' לא יהיה. ¹⁶ בכ"י: במדברית, ערוך: במדבר. ¹⁷ ובארץ אדום ליתא בערוך וכן חסר בערוך. ובארץ אדום' בהעתק שמנדה פ"ט מ"ב ע' שם. וכאן ודאי הוא גליון, כי מה ל"ערביים" של המשנה בארץ אדום? ! ועי' גם לעיל פפ"ז מ"ז ע' 47 הערה 20. ובמבואי 105 וע' 112. ¹⁸ בכ"י: וגומר. ¹⁹ שופט' ג' מ"ז. ²⁰ בכ"י: גמר. ²¹ ערוך: פ' המליצה (באכער, ח' עברי 27): גומרין (= גומדין) של ערביים כולהא ערביאן (מגבעות הערביים) ניו (גם): בגד אמה על אמה שקושרין אותה ערביים על פניהם בעת הקור ונקרא אלראס. ²² במשנה: כפה של זקנה והגומדין. ²³ כלומר שם הכפה הוא "כפה של זקנה", וזה מבואר בר"מ: ושמו כפה של זקנה. כמו שידוע עשב בשם שוב אלעזר (הערת דנבורג: "יורקה של זקנה" וזה שם העצם שלו כו') בערבית ואין זה מפני שיש גם כן כפה של ילדה. ²⁴ בנוסחאות: והקוליקין, לו: והקוליקין. ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ שבת קי"מ א': רב ענן לכיש גודנא לנוסח כ"י מינכן (שטרק!). רי"ף כ"י זמנוה"מ סי קנ"ו; "גורנא" בכ"י א"פ (ר"ס). וצ"ל: גודנא (אבל בסופה כ"ב כ' גם בכ"י מ': גונרי). סורית חדשה גודא, ג' גודקא "Rock" (נאלדקא בדקדוקו 139). סורית

ושם אילו החושין בל' ארטי איתקה¹ ושמו² כמיית (מלוש³ שיש בסמיכות⁴ ובסדינין) כמל⁵ והסודרין ס' כמין מצנפת קטן⁶ והטרטין ס' כמין כובעים⁷ והפיליון (לש⁸ יוני⁹) ס' לענין נדה א' וכן בפיליון ס' מטפחות כרכ'¹⁰ המטפחת אשר עליך¹¹ ושל אפיקרסין (לש¹² יוני¹³) א' ד' אפוקרסין¹⁴ וא' ד' אפוקרסית¹⁵ ס' לבוש תחתון שיש לו איתקה¹⁶ כמו שפירשנו¹⁷ כרוספדין¹⁸ וגרס' לענין אבילות באילו מגלחין¹⁹ ואפיקרסותו אינה מעכבת והוא פתוח בכתפיו ובשלוש קושרו כדאמ' באיך פירקין²⁰ הקשר של אפיקרסין שבכתף²¹ הסגוס (לש²² יוני²³ כמו סקלביניקון)

(והאלול) וכרמ' ד' נאפולי: השערה הא' נימא והבלת נימה. ובגליון כ"י לירמא הגיה ע"פ כ"י ערבי: „השערה הא' נימא ויבולת נימא ועל קה נימא". (ר"מ נגעים פ"ו ד' ויבולת אלתואלול (فيل)).¹ בסורית „איתקא". גידון התליון בלב' (בר בהלול 154: Ps. 175). ומפירושנו אנו לומדים שהוראת „איתקא" בארמית: „מלל". „Franso" (לעף 9 הערה 2). והוא „עדקא" (עדקא). „עלקא". בסורית „מלל". (אלדואכה. קרדאחי II 247). ועי' פ"כ מ"ז סוף הערה 12). Op. Nestor. ע' 95: 4 מפסחא (שמיכה) דאית לה עתקא בתרין גביה = II. Audo 206: דאית לה עדקא. גדרין הנשארין אחרי אריגת השמיכה והיריעה; בר בהלול 187: אסמלא ושר' דאית לה עדקא (ע' בתקונים שם ח"ג 289) בתרין גביה. 759: חמילתא (חמילה) ושר' דאית לה עדקא. 1078: עדקא (ע' שם הערה 14) דפסקין פלגיהון (ועי' פרענקל 290 ובמ"ע WZKM. 1889, 255). וכן למטה בדיה של אפיקרסין: לבוש תחתון שיש לו איתקה כו' ובדיה הסגוס: ואף זה יש לו איתקה (= אהלות פס"א א') כו' ומוכין האמור כן פ' איתקה. ובדיה הגומדית: יש לו איתקה. בערוך בכולם: איתקא. ² ושמן? ³ „מלוש שיש בסמיכות ובסדינין" גליון הוא. פ' המלה הערבית „כמל". מלוש = Flocke von Wolle. וכן פ' ריה מארין ון בפ' ספרא. כ"י ויין קובץ 116, דף ק"ב ב': סגוס בלשון יון סגוס. מוכין היינו עמוק (קרי: נימון) של צמר שיוצאין ממנו שקורין סל' ושיין (ע' מבוא' 99). ובערוך: נס כו' פ' הן הנימון שעל הסודרין ובל' יש מעאל אל כמל (כ"י מ' וכו' קהוס; בדיה כ"י ו' א' ד' ג' ג' קמל). ⁴ = שמיכות. למעלה מ"ה דיה העבים. ⁵ خمل, franges, כ"י א"פ (ע' למטה הערה 15 וע' 75 הערה 1). ר"ח שבת צ' ב' (הובא למעלה פכ"א. מ"א: הערה 8): חתיכה קטנה מן המעורר נקראת בל' ישמעאל כמל. ⁶ קטנה. ⁷ ערוך. ר"ש: פ"ג ג' וכן ערוך כמין כובעין. ס' המליצה (באכער עכרית 59, אשכנזית 27): מרמין אלשוכל כובע שיש לו זנב כמו שעושין תורכין ונקרא מרסור. ועי' פרענקל 53. ⁸ „לש' יוני" כאן ובדיה ושל אפיקרסין. גליון הוא. ומקומו לפני „פ"א" מוכיח עליו. וליתנייהו בערוך ור"ש וכן ליתא בגדה פ"ח א'. ועי' קרויס. ⁹ = אמרו נדה פ"ה מ"א. עי' שם בפירושונו. ¹⁰ רות ג' כ"ד. ועי' מ"ש בגדה פ"ח מ"א דיה דורקסין. ¹¹ בערוך: פ' מטפחת שמתכסה בה. כ"י א"פ: והאפיליון מטפחת מלחפה. ¹² עי' הערה 5. ¹³ אפוקרסין. בגוססאות כאן: של אפוקרסין. כ"י פ': ושל אפוקרסין. ה' לו: פיקרסין; במקואות בגוססאות: פרקסין (פרקסין). ה' לו: פיקרסין. ר"ש ור"א: פיקרסין. ¹⁴ בתוס' כלים ב"ב פ"ה ה': אפוקרסות (אפוקרסות); בקטע ה"פ שלי (ס' השנה ח"יב 120, 29): באפוקרסות (ברכות כ"ד ע"ב). בה"ג ה' ברכות: באפוקרסות. ¹⁵ בדיה גומא. ¹⁶ כ"י א"פ: נימין של אפוקרסין מערקה כמל ל"ס להא אכמאם. ¹⁷ עי' למעלה פכ"ז ד' וגליון יוני הוא. לאיתקה? ¹⁸ מו"ק כ"ב ב'. ¹⁹ מקואות פ"י מ"ד. ערוך: כדאמר בסוף מקואות באיך פירקין. ²⁰ ערוך; ר"ש: פיקרסין פ"ג ג' וכן ערוך לבוש תחתון כו'. ²¹ „לש' יוני כמו סקלביניקון" גליון הוא. עי' מבוא' צד 104, וליתא בערוך. ²² σάγος. ²³ σκλαβινιόν. Gl. Lat. = 1892, Du Cange, Gloss. Graec. ועי' (סופוקלס 995). ועי' (VII 357: σκλαβίνα, esclavina, vestis longior sagi militaris instar; esclavine, צרפתית ישנה, esclavine, אשכנזית אמצית, „Pilgermantel aus groben Wollenstoff", „Slaven- oder Sklavenrock"

הפרגל¹ פ' אלפרגאר² במיית. והן שני עצים צדיהן אחד מדובקין ומושלכין³ זה בזה והצר השני שלהן בראשו⁴ ברזל⁵ ונפתחין כדמות הכים⁶ ושני אצבעות⁷ לעשות בהן הצורות⁸ העגולות⁹. המקור¹⁰ פ' כמין¹¹ קורנם חד הוא שמנקרין בו את הריחים כדגרי¹² מאי מכבשין רב יהודה א' נקוראתא¹³ דריחא ושם אותה (קורות ה) קורנם (חד) <מקור>¹⁴ על שם ניקורו¹⁵. הב(ר) דיד¹⁶ פ' זה שעושין⁵ בו הבדידן שבעיקרי זיתים¹⁷ כדגרי¹⁸ ואין עושין עוגיות א' רב יהודה בנכיו¹⁹ תניא נמי הכי מה הן עוגיות בדירין שבעיקרי²⁰ זיתים ושבעיקרי גפנים כתיב²¹ מערוגות מטעה ומתרנם רב יוסף עוגיות²² ולמדנו [רמ"ג א'] שהערוגות עוגיות ובנכיו ובדירין כולן שם אחד הן²³ ואותו הברזל שעושין בו הבדידן²⁴ שמו בדיד²⁵ (כמות²⁶ קורדום אלא זה מין אחר). ובמיית ביל²⁷. של ביקוע פ' מדא²⁸ כמו מבקע¹⁰

¹ משנה ה'. ² فرجار, פרסית پَرْتَار, Zirkel (דחי I 186, II 249); ר"ם: אלברכאר. ³ "מדובקין ומושלכין" גם בערוך כ"י ג'; כ"י ו' א' ו' ב': מדובקין ומושלכין. וכה בר"ש. ⁴ בראשו, גם בערוך כ"י ג', וכן בר"ש בשמו. ⁵ ערוך ור"ש: ברזל בראשו כ ש ת י א צ ב ע י ת, ואצלנו כתוב "ושני אצבעות" למטה. ⁶ בכ"י: הסוס (ולחפך בהו' לו כלאים פ"ח ד' "הכים" במקום הסוס) בערוך ור"ש בשמו: הכים. ⁷ כלומר: ושתי האצבעות הן לעשות וכו', ועיי' למעלה הערה 5. ⁸ (בכ"י: הצירות) הצורות, ערוך ור"ש, וכן הגיה המו"ל. ⁹ ערוך ור"ש בשם הערוך. ¹⁰ משנה ו'. ¹¹ כמין, ערוך: כמין. ¹² מו"ק ו' א'. ¹³ קוראתא, גם בר"ש; נקירתא, בערוך ור"ש, והוא כמו נְקִירָתָא, קידושין פ"ב א'. ובנוסחאות (וכן בערוך ע' כבש ונקר): מְנַקֵּר ריחא. ¹⁴ "ותה קור" כפל הסופר בשמות (דיוגורפיה), ובערוך: ושם הקורנם מקור על וכו'. "חד" בפירושו כאן ישתבש משיפא דלישנא דלעיל "קורנם חד". ¹⁵ בכ"י: ניקורן, והגהתי כבערוך (כ"י ו' א' ו' ב' ג', ר"ש בשם הערוך ור"ש): ניקורו. ¹⁶ משנה ז'. הב(ר) דיד, למטה: שמו בדיד; בנוסחאות (וכן בירוש' מו"ק, עיי' בסמוך): הבדיד, דיר: הבדיד (ד"ר רפ"ג ורפ"ח: הבדיד); ערוך: פ' בדירין ברזל (כ"י ו' א' ו' ב' ג', ט"ל שם הדלת בערבית) והן עוגיות וכו', הערוך מוציא איפוא נוסח אחר בר', ואצלנו נתערבבו שתי הנוסחאות: הבדיד והבדיד. ל"בדיד" אפשר להשוות סורית בְּרִי אֵיֶדָא (בן־יד) מוכלוס (ב"ב 428) הו דחפרין בה (שם 1080 וב"ע 5589). ¹⁷ בכ"י: בתים, והגהתי כבסמוך. ¹⁸ מו"ק ד' ב'. ירוש' מו"ק פ"א דף פ' ב': אילו הן עוגיות, אילו הן הבדידן שבעיקרי אילנות כי דתנינן תמן יד הבדיד ארבעה. ¹⁹ סורית (מפרסית) בִּנְקָא, שורש, בָּן, יסוד (ב"ע 2801, 64b Audio). מנדעית "בונכא", "עוגה", "ערוגה", סירא רבא II, 111, 17: ארזא מן גינתאי עקיר ואשווא (= ואשווא) קפיל מן בונכא (ארז נקער מגנתי ואשוו נשרש מערוגתו. "קפל" = חפר, שבת קנ"ב ב'), נאלדקה בדקדוקו 379 (ועיי' שם הערה 8, וצד XXXI), ועיי' ברילל VII, 132, 20 בכ"י: שבעוקרי. ²¹ יהו יד ז'. ²² עוגיות, גם בערוך כ"י ו' ב'. בתרגום (ר' וינ'): מעוגית נצבתה. ²³ ערוך עוד: ולמה עושין עוגה כדי שתחזיק מימיה ולא תפורה, ועיי' ד"א וזוטא, פ"א: וכערוגה עמוקה שמחזקת את מימיה. — ר"ח מו"ק שם: [בנכין] פ' עוגה והן בדידן שבעיקרי אילנות כדתנן במס' כלים פ' כ"ט יד הבדיד ד'. רס"ג בפ' ס' יצירה ע' 85: ערוגה מכסבה (parterre) בלגז אלשאם (= בלשון א') והי משאַרְהָ (مشارة), משרא, משאר, פרענקל 129 ועיי' תהג' הרכבי ס' תי"ב בלגז אלעראק ופיחא נקול (= בלשון בבל ובה נאמר) על ערוגת צמחה תיבש, דודי ירד לגנו לערוגה הבשם. ²⁴ ערוך: הבדול שבו חופרין סביבות האילן. ²⁵ למעלה: ברדיד. ²⁶ ליתא בערוך, והוא גליון, פ' המלה הערבית. ²⁷ פרסית بیل, "Beil", ערבית בַּל, פרענקל 86. בארמית (?) בלתא, ס' המליצה (באכער 51a): בלתא חבר (גרין, מפרסית). ²⁸ مدية, ר' ملی, קופץ (gr. Messer), קהוש ויהודה הגיהו: מדא, מר,

(איספיקטורין)¹ ובטיית סודרה². והמעפורת פ' תרגמינן ויתחמש באפר³ ואשתני במעפרא (אנפלו)⁴ כסא⁵ בטיית. והפרגוד (כמו פרוכת)⁶ פ' חגאב⁷ סתר⁸ בטיית (מתרג' מנר)⁹ מנר¹⁰ ג' אין הפרגוד גינעל¹¹ לפניהם אונאה וגזל ועבודה¹². סברקין¹³ פ' יש או¹⁴ מוכיאה ראן¹⁵ כמו שאמרו בשמונה עשר כלים שלובש אדם בשבת¹⁶. קלובקרין פ' א' ד' גלופקרין¹⁷ פ' כשאילות¹⁸ בגד צמר עבה¹⁹ גושפקי²⁰ בארמית²¹ והוא כסות של ימות הגשמים והוא של צמר עבה²². משקלת²³ פ' חוט הוא וכראשו אבר שהוא עופרת והוא ביד הבנאים שבו שוקלין הכותל שלא יהיה עקום כדכ' ²⁴ ושמתו על ירוש' את קו שמרון ואת משקולת בית אחאב²⁵.

גודיא (בר-עלי, בר-בחלול, 674 PSm.), "גודא" (אצל ב"ע 2362) = בימוגא, "eine Art Tunica" (517 Psm.); ערבית جودي, جوبياء (מערב 49, פרענקל 46), "ein Matrossenkleid".¹ גליון "יוני" הוא. איספיקטורין = espectorin * (espettorin), expectorium * ברומית אמצעית ואיטלקית, השנה איט' petturina, pettorina, Corset, Schnurb Brust (רומית) (pectoralia).² صخرة, indumentum pectoris, Brustwams. ס' במקום צ' גסבאהלות פ"א מ"ו ע"י מבואי 72. בר החלול 1490 פדחא = صخرة (אפוד), שם 249: אפודא ופדחא: صخرة וע"י למעלה פכ"ז מ"ו הערה 12. ³ מ"א כ' ל"ה. וזכר ר"ך במעפרא. ⁴ אנפלו? empalio *, הוא "אפלוין" שזוכר אצל "מעפורת" (שבת ק"ב א', ערוך), עטלליון, pallium, "פאליאו" (palio) במאור עינים מ"ה ("מעיל למדיר"), והוא גליון "יוני" ע"י מבואי 106. ⁵ כסא, דהוי II 468, וכן ר"מ: אלכסא, וע"י ערוך. ⁶ בכ"י: פרוסת. "כמו פרוכת" גליון הוא, פ' המלות הערביות, וכתוב לפני פ"ו, וע"י נגעים פ"א ז' ד"ה קיסו. ⁷ בכ"י: חגאב וצ"ל: חגאב, حجاب, קהוס ויהודה. ⁸ ستر, ستارة, דהוי I 632; "סתר" גם כנגעים שם, כלים פכ"ט ר': סיתארה; ר"מ: סתארה. ⁹ כתוב ונמחק. ¹⁰ "מגר" = מגמרא (ב"ס ג"ס א'), קצורים כאלה למשל אצל בעל ס' המליצה "ג" = תרגום, "ל" = תלמוד (באכער 34). כלומר זה נלמד מגמרא ג' כו', ולשון כזה למשל בה"ג ח' ברכות פ"ז ד' וי"ז ח' ב': מגמרא דככל מערבין. ¹¹ בכ"י: מנעל וצ"ל: גינעל (מלא י'). ¹² [זר"ה]. וכן הגיה המו"ל. ¹³ מ' שנה ב', בנוסחאות: סובריקין, ר"ש: סובריקין אית דאמרו סובריקים בוי"ז ואית דאמרו ספריקים; ערוך שבת ק"ב א': ספריקים ויש שגורם סובריקין (ערוך ע' ספרק וע"י ע' סוורק). ¹⁴ "יש א"י בלי דעה אחרת, גם למעלה פמ"ז ז' ד"ה סאובות, וכן פכ"א מ"ב ד"ה וביצול, ע"י שם הערה 17. ¹⁵ * طوبها (pl.) ران = توبان ران, Schenkel-hose, פלוישר, בחוספות ללוי ואצל קהו"ב; ר"ח שם: והם בל' יון המכנסים (כפי שלנו) ושמענו שאמר הגאון (רב האיו) נט' דח' (רח' = נשריה רחמנא) דם תפנקי (צ"ל דסתפנקי, פרסית دستبانگ, Handschuh, ע"י מבואי 14) שמלבישין בהן הידיים עד האציל ויש בהן בתי אצבעות (ערוך ע' ספרק ור"ש: והגאון פ' כו'), וזה שלא כפירושנו וע"י מבואי שם. ערוך ע' סוורק: פ' ערילרין (ע"י למעלה ע' 70 הערה 25). ¹⁶ שבת ק"ב א'. ¹⁷ בנוסחאות: קלובקרין, כ"י פ' וידד ווי"ז רפ"ח: קלופקרין, ערוך: קלובקרין, "ספר אחר גלופקרין". ¹⁸ שאלות ותשובות הגאונים, ע"י מבואי, 88. ¹⁹ בגד צמר עבה, לכתן גליון לפרש המלה הארמית, שהי זה אמור למטה: והוא של כו'. ²⁰ בכ"י: משפקי, והגהתי אחרי ערוך ע' גלפרי. ²¹ גמין ע' ע"ב: גושפקי וסדניו לנוסח הערוך וה"ג ד' ויניצ' דף פ' ע"ב; ה"ג ד' ברליון 333: גושפני (ר' יני' ע' משיב ב' השנה ח"א 873), סורית גושפא, גושפקתא (גושפקתא (Audio Bettdecke, "haariger Teppich", "Fries" (2824) ²² ע"י ערוך ע' גלפרי. ²³ מ' שנה ג', חוט המשקולת. ²⁴ מ"ב כ"א י"ג: ובטיית על וגז'. ²⁵ ערוך: פ' חוט המשקולת חוט הוא (כ"י מ') וכראשו כו' כדכתי' ואת משקולת בית אחאב.

ואכות אתו טחון¹ תרגום ושפית יתיה בשופינא ואו² והיתה הפצירפס³ ומתרגם רב יוסף והוה לחון שופינא להרפא⁴. איספקלריא⁵ פ' כדג' ביבמות בהחולץ⁶ כל הנביאים כולן נסתכלו באיספקלריא שאינה מאירה ומשה נסתכל באיספקלריא המאירה⁷ ושמה במיית נמאת⁸ (אותן⁹ הזוכיות¹⁰ אשר במרחץ נראה מהן¹¹ שמן בלש' יש¹² נמאת). סורחת את היר¹³ תניא¹⁴ מכול שניטל הזכר שלו אף על פי שהיה המקבל שלו מלא חלודה¹⁵ סמא ניטל המקבל שלו אם¹⁶ היה הזכר שלו מלא (רמ"ג ב') חלודה טהור מפני שהוא סורח את העין סימטא¹⁷ בארמית וכדיש¹⁸ במיית ומניין שכן ששנינו בתוספת¹⁹ הכוסות הצידנים החתוכין טהורין מפני שסורחין את הפה וזה <הח> אמ' ¹⁹ במקום <כ'>¹⁸ כאשר נאמר סירכא²⁰. והארסקס א' ד' [ארפנס]²¹ עשה אנזך כארפנסת²². פ'

¹ דברים ט' כ"א. ² ש"א י"ג כ"א. ³ הפצירפס, גם בערוך כ"י מ' וכן ברע"ב דר: תרגום פצירפס שופינא, ובדפוסים מאוחרים נשתכש: הצריפס! ⁴ ערוך. ⁵ משנה ב'. ⁶ בכ"י: בה חולץ = בהחולץ (ע"י למעלה 78 הערה 5) יבמות מ"ב ב'. ⁷ נסתכל כמסתכל דרך חלון של זכוכית לבנה ומאירה, שהאור חודר דרכו, וראה היטב, וכן פ"י הר"ם, וכן רה"ג בתשובה, תורתן של ראשונים, ח"ב 40: . . . מאחורי אספקלריא כאדם שאומר לא תוכל לראות את השמש כו' ואחר הציב זכוכית אספקלריא בין עיניו ובין השמש והיה מכיס עליה והולך מאחורי אספקלריא כו'. מאחורי אספקלריאות, גם במכילתא דרשב"י יתרו ה' הופמן 114. ⁸ גממא (ר'), וכ"ה בכ"י א"פ, גממא, *pièces de verre*, אשר על *vîtres*; אצל בר הלול 190 ע' אמפומא: הזכוכיות (*الزجاجات*) אשר תעשנה על החלונות לאורה: אלה לילה ולילה, ברסלוי XI, 1445: . . . וסיפון המרחץ בזכוכיות (*بجلاط*) צבועות" (דחוי 161b I); *جام*, *vitrum colo*, *speculum vitrum*; *ratum, quod in cancellis domuum et balnearum adhibent* (פוליס I 500a), וכן מפרש "הגליון הבא; זכוכיות אשר במרחץ" כו'. אספקלריא הוא תרגום "זכוכית", איוב כ"ה י"ז, *specularia*, ובתוס' עירובין פ"א, י"ז: מלבן של ספקלריא וסריגין של חלונות, וע"י כפ"י רש"י לירוש' ברכות פ"ח, דף י"ב ב': ובחלון זכוכית שקרויון ספקלריא (וע"י קהוש וקרויס!). ⁹ אותן הזכוכיות כו', גליון הוא. פ"י המלה הערבית (התבונן אל בלש' יש!). ¹⁰ הזכוכיות. ¹¹ נראה על-ידן ובעדן, ע"י הערה 8, ¹² בלשון ישמעאל. ¹³ משנה ד'. ¹⁴ תוס' כלים ב"ב פ"ג, ה', ¹⁵ בכ"י: אב, ושעויות כאלה בין ב" ל"ם רבות). ¹⁶ צ"ל סימטא, הוא "סימטא" שכבבלי (שבת ס"ז א' ע"ז כ"ה ב'), תה"ג הרכבי ס' מ"ז ע' 23: סימטא ביקוע שנמצא בעור ובמיית אלשקאק. בערוך המלה משובשת, בדפ"ר וד' וינ': כי מטא, כ"י ו' א': כי מטמא (ו' ב': כי מטמא), מ': סככא. ¹⁷ ערוך דפ"ר: וכדוש (כ"י ו' א' ו' ב': וברוש), כ"י מ': יכדש, כדש, *خدش*, *die Hand ritzen, zerkratzen*; ר"מ: תתלדש (תסתרח) ידה והו קולה (והוא אמרו) מפני שהיא סורחת את היר אלחא בדל (= חלף) אלחאף כאנה קאל (= כאילו אמר) סורכת ושרקא אלדשה (כ"ה בכ"י ברלין 572 Qu., וע"י פרידלנדר 99: דרגבורג: תכדש, ושרכת). ¹⁸ תוס' כלים ב"ב פ"ג, י'. ¹⁹ הגהתי ע"פ הערוך: וזה ח' (ד' פו', וינ', בו' וכ"י ו' ב') במקום כ' כאשר כו' (כ"י מ': וזה חיבור במקום כ' הוא כאשר כו')! וכן בר"ם (לעיל הערה 17), אמ' = אמור. ²⁰ סירכא (שרקא, בר"ם), ביצה מ' א': משום סר כא דמשחא ה"ג טרופות, ד"ו קכ"ח ג': העלתה צמחים דסליק לה סירכא חוששין כו' האי סירכא כו', ועוד. — "סרח" בסוריות, הזיק, פצוע; סרקא, מכה. סירכא דרגרישאת (דגרניצא), סוכה כ"ו א', ע"י משיכ' לעף בס' חיובל להופמן 128. ומהו גם "סורחת", "סורחין" ע"י גם קהוש. ²¹ השלמתי מדעתי, ובפירושו למעלה סוף פו"ד: ארפנס, וארפנס. בנוסחאות כאן וסוף פו"ד: אפרנס; הו' לו וערוך: ארפנס. ²² בכ"י: בארפנסת, חגיגה ג' ב', חולין פ"ט א', כנוסח הערוך.

עצים¹ מן² ויבקע עצי עולה. ושל עדיר מן³ וכל ההרים אשר במערר יעדרון. ושל סתתין פ' אילו שפוסלין אבני גזית⁴ שמן סתתין כרגי בהבית⁵ תנו רבנן החצב שמסר לסתת סתת חייב סתת שמסר לחמר חמר חייב. הטבלה⁶ פ' טבלא ואיסקוטלה של זכוכית כבר נשאלו בשאילון[ת]⁷ והשיבום שאנו⁸ לא ידענו מה הן אבל כדומין אנו שהן כלים משובחין של כסף ושל זהב כמותה⁹ ששינינו¹⁰ אין מוליכין לבית האבל טבלה(י) ו(ה) איסקוטלה¹¹ (פ') ואמרו רבות¹² בראשנה היו מוליכין לבית האבל בקלות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה¹³ אבל¹⁴ זה לשון יוני הוא. טבלה כמין שלחן <בין>¹⁵ של כסף ושל זהב ובין של זכוכית¹⁶ ואיסקוטלה כמין קערה קטנה בין 10 של כסף בין של זהב בין של זכוכית¹⁷. שולי קערה כמין קערה קטנה תחת הקערה והיא יושבת עליה ופעם¹⁸ שנשברת הקערה וישארו עליה והן עדיין כלי קיבול. ושולי האסקוטלה פ' כמו שפרשנו בשולי הקערה כך פירוש האסקוטלה¹⁹. קירטסן²⁰ פ' אותן השוליים שאמרנו שנשארו מן הקערה נראין²¹ כשבורין ואף שהוא משמש בהן טהורים כיון²² שעשה אותו השבר חלק בקרטס²³ ושם 15 באל מברד²⁴ נעשה כלי נאה ויושב על כנו ומקבל טומאה²⁵. ושם²⁶ בשופין פ' אבל

אבל (מלבר הא' הסופי שאינו מתאים למלה ערבית זו) — זהו "קרדום של עדיר" ולא "של ביקוע".¹ בגליון כ"י פ': "ביקוע שמבקע בו עצים, ובערוך: פ' קרדום שמבקעין בו העצים מן כו'. וגליון הוא פ' המלה הערבית? ² בראש כ"ב ג'. ³ יעניה ד' כ"ה. ⁴ ערוך: פ' חוצב אבנים הפוסל אבני גזית שהיו תחלה אבני גזיל (ב"ב ג' א' ע' קהוש). ו"חצב" הוא החוצב את האבן מן ההר. ⁵ בכ"י "בה בית" = בהבית (וכן למטה מ"ב ד"ה איסקולריא: בה חולץ, וע' למעלה ע' 26 הערה 14). ב"מ ק"י ב'. ⁶ פ"ל מ"א. הטבלא והאיסקוטלה. ⁷ "שאלות" ש"ת הגאונים, ע' מבוא ע' 88. בכ"י: שאין והגהתי: שאנו (ש' במובן "לאמר", ע' מש"כ במאמרי: II. Notes on post-talmudic-Aramaic. במ"ע JQR). ⁸ בכ"י: באותה, וכן הדבה בפירושנו. ¹⁰ מ"ק כ"ז א'. ¹¹ שם: לא בטבלה ולא באסקוטלה. הנקודה שאחרי "טבלה" מעות סופר (שחשב, שזהו דבור חדש "והאיסקוטלה", ועל כן הוסיף גם פ"ל). וצ"ל: ואיסקוטלה. ואמרו וכו'. ¹² מ"ק שם. ואמרו רבותינו¹³ גם למעלה פס"ד ד"ה והקמרון. ¹³ כלומר: ומכאן יוצא שטבלה ואסקוטלה שבמשנה, שנאסרו הם "כלים משובחין". ¹⁴ כזה עוקצין פ"א ה': וכבר שאלו בשאלות מה לשון פססן והביאו להם ראייה כו' אבל לא צרכו בכך כו'. ¹⁵ השלמתי ע"פ הערוך, ושם: בין של כסף בין של זהב בין כו'. ¹⁶ "בין של זכוכית" כמו במשנתנו ולהוציא מן "השוכות". ¹⁷ ערוך ע' אסקטלא: פירוש טבלא כמין שלחן בין של כסף בין של זהב בין של זכוכית. אסקוטלא כמין קערה קטנה, וכן שמם בלעז טבלא מבו"לא (רומית tabula, איט' tavola) אסקוטלא איסקולרא (איט' scodella, רומית scutula, יונית σκυτάλη). מה שהוסיף קהוש ע"פ כ"י הלברשטם: וקנון כלי כו' אין בשום דפוס וכ"י ואינו מעיקר הערוך, שהעתיק פירושו מפירושנו. ¹⁸ ופעמים. ¹⁹ ערוך ע' שלי. ²⁰ בכ"י: קורטסן. ²¹ רואין אותן כאילו הן שבורין, חשובין כשבורין. ²² כלומר: אבל כשעשה כו'. ²³ "קורטסא", בנייר של עשב, מין ס"ס א' (ערוך). قرطاس (ע' למטה אהלות פ"א, א' ולעף 97 I Graph. Requ.). בכ"י: כקרטס, ובערוך: בקרטס (בדפ"ר, פ"ד וכו', עיקרי התלמוד וכ"י מ': בקרטס). כמו כלים מ"ז א': משישופם בערוך דג, ועל פיו הגהתי. ²⁴ בכ"י: מברד, וצ"ל: מברד, Feile, וכן ר"מ: וברדאה באלמברד אלך ושופין אסם אלמברד. והוא פירוש של "ושפן בשופין", שבסמוך. ²⁵ ערוך: פ' תיקנם ועשאן חלקין השוליים בקרטס טמאין. ²⁶ בכ"י: ושפן. "ושפן" גם בה' ל' ורי"מ דרנבורג.

62179

EP66.6
H124

[בלום פ"ל מ"ד]
[אחלות פ"ב מ"ה פ"ז מ"ד]

במין כלי¹ שעל הריחים שהוא מכנים הרבה ומוציא קיטעא ושמו דלוי² וזה הוא האגנה³ שעל הריחים ובו מניחין התבואה ויש בו חור ותחת⁴ יש לו כלי של עץ שטמנו נופלת התבואה והיא נקראת (ה)⁵ ארפכסת⁶. חסלת⁷ מסכת כלים. (הדופק והגולל⁸ פ' איזה הוא דופק בשעה שחופרין את הקבר לאחר שיחפרוהו כל צרכן בונין מיכן ומיכן איצטבאות⁹ כדי שישיו למעלה מן האיצטבאות אבנים גדולות לכסות את המת והאבנים הגדולות המכסות את המת נשענות על אותן איצטבאות¹⁰ [ויש] מקומות שעושים אילו פיזוליא¹¹ מן קרקע עצמה אפסופיזולא¹² ואילו פיזולא¹³ שהן מיכן ומיכן במקום שנותנין את המת הן קרואות דופק ואיזה הוא גולל אותן האבנים הגדול¹⁴ שאמרנו¹⁵ (נקרא שמו דופק שהן צלעות והצלעות¹⁶)¹⁴ למעלה מן אותן פיזוליא¹⁷ שהן בנויות¹⁸ מיכן ומיכן הן קריות גולל למה שגולל המת בהן ולמה נקרא שמו¹⁹ דופק שהן צלעות והצלעות דפקי¹⁷ קרין אותו¹⁸ הימלא¹⁹ טיט הוא מעזיבה²⁰ יש מקומות נותנין עליו חרסית וצורות ושמו מעזיבה.)

¹ ערוך: ופירושו דלי של ריחים כו' = "דל" הערבי שבסמוך (דלו = דלי).
² בכ"י: דלן וצ"ל: דלו, דלו, Mühlentrichter, וכן ר"מ (סוף פ"ד וכאן): ואפרכסו דלו אלהא. ³ אגנא, בתלמוד: אגנא. אגן. ⁴ = ומחתה. ⁵ ה' כתובה ונמחקה. ⁶ ר' של "ארפכסת" כתובה מעל לשורה, בין א' לפ'. ⁷ "חסלת" רגול בכתב-יד המשנה והתוספתא, וכן הוא כאן בה"ל. וע' ס' השרשים 163: ואפשר שהוא דומה ללשון הארמית באמרם חסיל סדר מועד וזולתו כמו נשלם. ⁸ הגליון הזה (כי גליון הוא יוצא כבר מסקמו ומלשונו ולעזיו היוניים ע"י בסמוך) שייך לאחלות פ"ב מ"ה ופ"ז מ"ד. "גולל ודופק" נמצא בת"כ זבים פ"ד ב' / ואולי לקוח גם זה מפ"י ת"כ, ע"י לעיל פכ"ד מ"ה הערה 1.
⁹ בנין (מרובע) מעל לארץ, מסכתא, Mastaba, וע"י "המצטבה" במצרים, קרוים במ"ע צדמ"ג ח"י ב'. ¹⁰ "אותן איצטבאות" נמחק בכ"י, אבל במעוטה כי באמת יש להוסיף: [ויש] מקומות כו' כמו למטה: מעזיבה יש מקומות נותנים! ¹¹ "פיזוליא" = "איצטבאות" (שלמעלה), ומלה יונית היא: πεζούλια ר' מן πεσσοσύλιον, πεσσοσύλιον (= פיזוליון), a low parallelepipedal structure (סופוקלס בערכו). ¹² *ἀπτωσε-ζούλια, "פיזוליא" הלבודים היטב, ἀπτωσε ביוצגמית: to coincide, to be in contact in geometry (סופוקלס, בערכו). "פיזוליה" וכן "פיזולאה" כתיבה שאינה מדויקת במקום "פיזוליה", פיזוליא" (שלמעלה). ¹³ = פיזוליא, ע"י הערה 12. ¹⁴ נקרא שמו כו', כתב הסופר כאן במעוטה מלמטה, ומחקם אח"כ ע"י המעוטה, כדרך הסופרים. ¹⁵ בכ"י: בסויות, והגהתי ע"פ הכתוב למעלה: בונין מיכן ומיכן איצטבאות כדי שישיו למעלה מן האיצטבאות אבנים גדולות. ¹⁶ שמו. ¹⁷ ב"מ כ"ג ב' / או דדפקא או דאפסמא וכפ"י ב' שברשי. ¹⁸ אותן. — ערוך ע' גלל א': פי' גולל כסוי הקבר דופק אבנים מכאן ומכאן כמו הכתלים והמת נתון באמצע והגולל עליהם כדתנן כו' פי' דופק דופקין הססך שמסמך הדופק (וכ"ז הוא לשון ר"ח בפ"י חולין, מובא בתורת האדם להרמב"ם, ענין ההתחלה, וע"י קהוט). ובשם"ק לניר נ"ד א' הובא כל לשון הגליון שלנו בשם הערוך: בערוך פי' לאחר שחפרו הקבר כל צרכו בונין מכאן ומכאן איצטבא [כדי שישיו למעלה מן האיצטבאות אבנים גדולות] לכסות המת ואותן אבנים קרוין גולל ושורות אבנים שמכאן ומכאן קרוי דופק. דופק דופקים היינו דופק מועט שמסמך דופק גדול ואותו מהוה. פי' זה בערך גולל. והוא לנכון "גליון" גם בערוך, וע"י מש"כ במבואי 121. ¹⁹ שייך לאחלות פ"ז מ"ד: ששמו הימלא בארמית, ע"י שם. ²⁰ שייך לאחלות שם: ואותו החרסית והצורות שנותנין על התקרה שמו מעזיבה, וע"י ב"מ קס"ז ק': מר כי אתריה, וערוך ע' מעזיבה (מפ"י ר"ח, והשתמש בפירושו?).

Der
Gaonäische Kommentar

zur
Mischnaordnung Teharoth
zugeschrieben

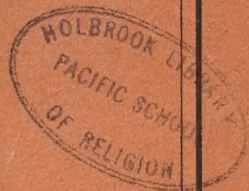
R. Hai Gaon.

Nach Handschriften herausgegeben und mit textkritischen und
erklärenden Anmerkungen versehen

von
Dr. J. N. Epstein

Erstes Heft.

Verein Mekize Nirdamim

B E R L I N

Druck von H. Itzkowski, Auguststr. 69.

1921

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY

2400 Ridge Road

Berkeley, CA 94709

EP66.6
H124